

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE, 1961

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

PASTORALE ARHIEREȘTI

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Pastorală la Nașterea Domnului, 1961	643—647
† TEOFIL, Episcopul Clujului: Pastorală la Nașterea Domnului, 1961 . .	648—652
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Pastorală la Nașterea Domnului, 1961 .	653—659

INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR din S i b i u

LA 150 DE ANI DE EXISTENȚĂ (1811—1961)

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: La un veac și jumătate	661—663
† NICOLAE, Episcopul Aradului: La împlinirea unui veac și jumătate .	664—666
† TEOFIL, Episcopul Clujului: La o aniversare	667—670
† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Legături spirituale între Ortodoxia ardeleană și cea bihoreană	671—674
Prot. stavr. TRAIAN BELĂȘCU: Un veac și jumătate în slujba Bisericii ortodoxe ardeleni	675—676
Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD și Asistent MIRCEA PĂCURARIU: Istoria Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu (1811—1961)	677—767
Pr. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Teologia Morală	768—779
Pr. Prof. Dr. DUMĂTRU BELU: Formarea preoților ortodocși ardeleni .	780—797
Pr. Conf. GHEORGHE ȘOIMA: Muzica bisericească și laică în Institutul Teologic din Sibiu	798—806
Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Institutul Teologic și lupta pentru pace	807—814

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Momente de seamă ale luptei pentru pace în anul 1961	815—826
--	---------

(Continuare în p. III a copertei)

ANIVERSĂRI

REDACTIA: Prinos aniversar Prea Sfințitului Episcop Valerian al Oradei la împlinirea unui deceniu de arhipăstorire	827—83
--	--------

VIAȚA BISERICESCĂ

Prot. stavr. IOAN VLAD: De la Conferințele de orientare din Arhiepiscopia Sibiului	835—836
Prot. stavr. DUMITRU CĂLUGĂR: Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului	836—838
GR. M.: Expunerea P. Sf. Episcop Nicolae al Aradului despre Conferința panortodoxă de la Rhodos	839—843
Diacon CONSTANTIN VOICU: Expunerea P. C. Rector Dr. S. Vlad privitoare la Conferința de la Görlitz (R. D. Germană)	843—846
M. ȘESAN: Pe drumul sigur al păcii	846—847

INSEMNĂRI

M. ȘESAN: Iconografia ortodoxă în atenție protestantă. — Revista cehă „Acta Comeniana”. — Creștinismul în Cehoslovacia. — Concepția despre Biserică și Vaticanul. — În problema cirilo-metodiană . .	848—851
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VI, Nr. 11—12

NOIEMBRIE—DECEMBRIE, 1961

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

† NICOLAE

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe
Române de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al credincioșilor
ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramureș

*Iubitului cler și dreptcredincioșilor noștri creștini :
Har, milă și pace de la Dumnezeu - Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos.*

Astăzi s-a născut Hristos,
Mesia, chip luminos:

Lăudați și cîntați
Și vă bucurați!

(Colindă)

Iubiții mei fii sufleșteți,

Cu sufletele înseninate de bucurie sfîntă dăm mulțumită
Părintelui ceresc că ne-a învrednicit și în anul acesta să ajungem
în pace praznicul Nașterii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus
Hristos. Negrăita bucurie a Crăciunului se revarsă din nou peste
duhovniceasca holdă a sufletelor noastre. De zvonul tainic al
acestei bucurii sînt pline astăzi inimile noastre, casele noastre,
sfintele noastre biserici; căci în ele răsună, mîngîietoare, vestea
cea bună: „Astăzi s-a născut Cel fără-nceput, cum au spus proo-
rocii”. „Astăzi s-a născut Hristos, Mesia, chip luminos: lăudați
și cîntați, și vă bucurați”! Această veste bună o poartă astăzi din
casă-n casă colindătorii, o cîntă-n biserici bărbați îmbătrîniți în
cucernicie, o împrăștie în văzduh clopotele sfintelor noastre lă-
cașuri de închinare.

Toată suflarea creștinească se bucură, cîntă și preamărește
pe Părintele ceresc, pentru bogatele Sale daruri duhovnicești
împărtășite nouă prin Fiul Său, care se naște astăzi.

Da, iubiții mei fii sufletești, Hristos se naște. Dar astăzi El nu se mai naște în smerita peșteră din Vifleem. Acolo s-a născut cu trupul, o singură dată, acum o mie nouă sute șazeci și unu de ani. Acolo s-a născut în iesle de dobitoace, pentru ca din cel dintâi ceas al vieții Sale pămîntești să ne învețe ce sînt smerenia și ascultarea. Acolo trupșorul fraged al Pruncului dumnezeiesc a fost încălzit de suflarea dobitoacelor necuvîntătoare și de privirea iubitoare a Maicii Preacurate și a dreptului Iosif. Acolo, păstorii au fost cei ce i s-au închinat mirîndu-se foarte de minunea pe care a făcut-o Domnul cu norodul Său și cetele cerești i-au cîntat cîntare nouă: „**Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoie**”.¹

Astăzi, Hristos se naște în sufletele noastre. În inimile noastre vrea să se sălășluiască. La poarta lor bate. Dar nu ca un prunc care așteaptă căldură, ci ca un stăpîn care ne aduce dumnezeiască ocrotire. Nu ca un prunc care așteaptă să fie purtat în brațe, ci ca un călăuzitor în stare să ne poarte pe drumurile bune ale vieții înspre împărăția lui Dumnezeu.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Iubiții mei fii sufletești,

Bucuria Crăciunului, pentru noi, credincioșii, este bucurie adevărată, bucurie cerească, bucurie veșnică.

Bucuria Crăciunului este adevărată deoarece ne este împărtășită de însuși Dumnezeu, care nu-și amăgește cu deșertăciuni fapturile Sale însuflețite.

Bucuria Crăciunului este cerească, fiindcă îngerii cerului au fost primii ei vestitori pe pămînt.

Bucuria Crăciunului este veșnică, deoarece fără de margini și fără de sfîrșit este iubirea Ziditorului a toate, dintru care a purces. Căldura și lumina ei ne învăluie pe toți credincioșii: Ea întărește pe cei slabi, mîngîie pe cei îndurerați, înțelepțește pe cei neștiutori, pe toți ne îmbogățește duhovnicește, tuturor ne împărtășește viață nouă.

Spre această viață nouă și fericită a fost zidit omul cel dintâi, Adam. Ci neascultarea sa de Tatăl ceresc l-a prăvălit în păcat și în moarte, care este „**plata păcatului**”.² Povara păcatului a gîr-

¹ Luca 2, 14.

² Rom. 6, 23.

bovit și grumajii urmașilor lui, încît aceștia nu-și mai puteau ridica ochii spre cer ca să deslușească voia lui Dumnezeu și nici putere de-a o plini nu mai aveau. Viața lor se tîra, jalnic de neajutorată, prin pulberea tuturor rătăcirilor și a necazurilor izvorîte din ele.

Dar dragostea Părintelui ceresc nu i-a părăsit cu tot dinsul. I-a povățuit și întărit prin prooroci; i-a lăsat în întunericul păcatului spre a învăța să prețuiască lumina virtuților.

Ci atunci cînd sorocul osîndei trecătoare s-a împlinit, Părintele ceresc și-a deschis vistieria milostivirii Sale trimițînd în lume pe însuși Fiul Său preaiubit „să se nască și să crească, să ne mîntuiască”.

Intruparea Lui a făcut începutul unei vieți nouă, a adevăratei vieți trăită după voia lui Dumnezeu, a vieții care-și ia ca pildă de urmat însăși neprihănită viață pămîntească a Fiului lui Dumnezeu întrupat.

Viața aceasta nouă este rodul iubirii de Dumnezeu și de semenii. Ea se desfășoară întru creștinească smerire. Din iubire l-a dat Tatăl ceresc pe Fiul Său unul născut pentru noi și pentru a noastră mîntuire. Prin smerire a coborît Hristos Mîntuitorul în lume, întru toate asemenea nouă făcîndu-se, afară de păcat.

Ca să prețuim și să preamărim după cuviință izbăvitoarea faptă a Domnului nostru Iisus Hristos, să ne gîndim, iubiții mei fii sufletești, la ceea ce se petrece îndeobște printre noi oamenii. Așa de greu și așa de rar ne coborîm de pe scaunul mîndriei noastre spre a îmbia ajutor vreunui frate al nostru care are trebuință de el. Ori, chiar cînd o facem, ne învăluim fapta în haina deșartă și urîtă a trufiei.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos „s-a smerit pe Sine ascultător făcîndu-se pînă la moarte, și încă moarte pe cruce”.³ Sarcina pe care i-a dat-o Tatăl, a purtat-o cu desăvîrșită ascultare, de la naștere și pînă la înălțarea de pe pămînt la cer. „Pentru aceasta și Dumnezeu l-a preainălțat pe dînsul și i-a dăruit lui nume, care este mai presus de orice nume, ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece: al celor cerești și al celor pămîntești și al celor dedesupt. Și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl”.⁴

³ Filipeni 2, 8.

⁴ Filipeni 2, 9—10.

Iubiții mei fii sufletești,

Biserica cea „una, sfântă, sobornicească și apostolească” este obștea cea nouă căreia Hristos i-a făcut început prin Întruparea Sa. În sînul ei petrecem noi, credincioșii, înfrățiți prin iubire, avînd „un singur suflet și o singură inimă”,⁵ fie că mărturisim credința cea dreptmăritoare, fie că ne străduim din răsuputeri și ne rugăm de sîrg „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici și pentru întrunirea tuturor” oamenilor în năzuința și voința de-a săvîrși tot lucrul bineplăcut lui Dumnezeu și nouă de folos.

Lui Dumnezeu îi sînt bineplăcute „toate cîte sînt adevărate, cîte sînt cinstite, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt (vrednice a fi) iubite, cîte sînt de bună laudă”.⁶ Într-un cuvînt, „orice faptă bună”.⁷ Acestea sînt oamenilor de folos.

Tuturor oamenilor, fără nici o deosebire, căci toți sînt făptura lui Dumnezeu, toți au dreptul la cinstire, la libertate, la trai tihnit și fericit, la binefacerile păcii și ale bunei-voiri. Nimic pe lume nu poate îndreptăți un popor să asuprească alt popor, nici să-l împiedece a-și dobîndi libertatea, dacă n-a apucat încă să aibă parte de ea. Cei ce seamănă vrajbă între oameni și popoare nu sînt ai lui Hristos, Domnul păcii și Mîntuitorul sufletelor noastre, pentru că unii ca aceștia nu calcă pe căile dreptății și ale iubirii de oameni. Iar fără dreptate și fără iubire, pacea nu se poate așeza și întări între oameni și popoare. Credincioși Evangheliei lui Hristos și bucuroși de-a viețui și munci în cuprinsul Patriei noastre înfloritoare, să nu contenim a lupta pentru pace cu creștinească osîrdie și fără precupețire, pînă cînd ne va ajuta bunul Dumnezeu să prefacem săbiile în fiare de pluguri și lăncile în seceri, iar cazărmile în școli și spitale, încît nici un neam să nu se mai ridice împotriva altui neam și să nu-și mai facă războaie în vecii vecilor.⁸

Iubiții mei fii sufletești,

Împreună-lucrător al bucuriei voastre făcîndu-mă, după cuvîntul Apostolului, vă îndemn cu părintească iubire și cu toată stăruința: „Toate să le faceți fără de cîrtire și fără de îndoială, ca

5 F. Ap. 4, 32.

6 Filipeni 4, 8.

7 Idem.

8 Cf. Isaia 2, 4.

să fiți fără prihană și curați, fii nevinovați ai lui Dumnezeu..., ținînd cuvîntul vieții, ca să-mi fie spre laudă în ziua lui Hristos, că nu îndeșert am alergat, nici îndeșert m-am ostenit”,⁹ învățîndu-vă lucrurile lui Dumnezeu.

Fiți buni întreolaltă — și față de toți oamenii. Ajutați-vă unii pe alții în toate ale voastre și ajutați țara noastră iubită, ca să se întărească și să se înalțe tot mai sus, spre zările propășirii. Ajutați-o nu numai prin silințele voastre răzlețe, ci și prin statornică înfrățire în săvîrșirea a tot lucrul bun, chemat să sporească fericirea poporului nostru harnic și credincios.

În chipul acesta, vădindu-ne creștini și cu fapta, nu numai cu vorba, ne vom dovedi cu adevărat următori ai lui Hristos, încît vom putea spune cu Apostolul: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește întru mine”.¹⁰

Împărtășindu-vă cu părintească dragoste aceste gînduri și povețe, o dată cu arhiereshi binecuvîntări, rog pe Bunul Dumnezeu să vă învrednicească să petreceți Sfintele Sărbători ale Crăciunului, Anului Nou și Bobotezii în pace, cu sănătate și cu bucurie deplină și a le ajunge întru mulți și fericiți ani.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor,

† N I C O L A E

arhiepiscop și mitropolit

Data în reședința Noastră mitropolitană din Sibiu, la praznicul Nașterii Domnului din anul 1961.

⁹ Filipeni 2, 14—16.

¹⁰ Gal. 2, 20.

† T E O F I L

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

Iubitului cler și binecredincioșilor creștini din această Eparhie: Har și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos

„Dragostea lui Dumnezeu față de noi s-a arătat prin faptul că Dumnezeu a trimis în lume pe singurul său Fiu... ca să fie Mîntuitorul lumii“.

(I Ioan 4, 9. 14).

Iubiți credincioși,

Patriarhul Iacob, fiul lui Isaac și nepotul lui Abraam, este trimis de către părinții săi să-și găsească soție în Mesopotamia. În călătoria sa spre Haran, trudit de drum, s-a oprit într-un loc să se odihnească. Văzînd că soarele asfințește și că umbrele serii se lasă în grabă, a luat o piatră, a așezat-o drept căpătîi și închinîndu-se s-a culcat să doarmă. Pe cînd se odihnea el astfel, Dumnezeu într-o vedenie i-a făcut o minunată descoperire. În somn Iacob a văzut o scară lungă rezemată pe pămînt al cărei capăt de sus ajungea pînă la cer. Pe treptele scării aceleia a văzut o mulțime mare de îngeri, unii suind iar alții coborînd. Deșteptat din această vedenie patriarhul s-a cutremurat și a rostit: „Cît de înfricoșat este locul acesta! Aici este cu adevărat casa lui Dumnezeu și aici este poarta cerului” (Fac. 28, 17).

Scara lui Iacob, iubiți credincioși, închipuiește taina întrupării Fiului Dumnezeiesc sau „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută” cum așa de frumos o numește o cîntare bisericească. Scara lui Iacob ne arată legătura sfîntă ce s-a stabilit între pămînt și cer, între om și Dumnezeu, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Neascultarea lui Adam a despărțit pămîntul de cer, a săpat o prăpastie îngrozitoare între om și Dumnezeu și i-a închis omu-

lui intrarea în rai. Neascultarea lui Adam l-a înstrăinat și l-a învrăjmășit pe om față de Dumnezeu. Dar prin întruparea noului Adam, a Domnului nostru Iisus Hristos, între pământ și cer s-a așezat acea minunată scară care leagă cele de jos cu cele de sus, leagă pe om cu Dumnezeu, s-a așezat scara fericită care ne urcă iarăși în raiul fericirii pierdute.

Ceea ce în acest înțeles Sfântul Apostol Pavel le scrie Colosenilor, se aplică tuturor creștinilor. „Și pe voi care odinioară erați străini și vrăjmași (lui Dumnezeu) prin gândurile și faptele voastre rele, El — Hristos — v-a împăcat acum (cu Dumnezeu)” (Coloseni 1, 21).

În starea de străini și vrăjmași lui Dumnezeu se găsesc și copiii care n-au ajuns să săvârșească păcate personale. Orice ființă omenească este de la naștere moștenitoare a păcatului strămoșesc și pentru acest păcat Dumnezeu e supărat pe ea: „Noi toți odinioară ... eram din fire copii ai mâniei” lui Dumnezeu (Ef. 2, 3), eram de la natură subiectele mâniei cerești. Roadele acestei drepte mâinii sînt pierderea raiului și izgonirea de la fața lui Dumnezeu. Să nu pierdem din vedere însă, că în clipa în care Ziditorul a hotărît pedepsirea păcatului, în aceeași clipă a hotărît și trimiterea unui izbăvitor pentru toți oamenii: „Iar dacă a venit plinirea vremii a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din femeie ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să primim moștenirea fiiască” (Gal. 4, 4—5).

Iisus răscumpărătorul nostru ne-a recîștigat drepturile noastre la rai, a redeschis calea care duce la viață. La păcatul strămoșesc noi am adăugat greșalele noastre personale. Prin ele deschidem o prăpastie mai adîncă decît a lui Adam. El a păcătuit o singură dată, dar noi am păcătuit de nenumărate ori. Păcătuim în toate zilele și cît timp ne găsim în viață sîntem în stare să păcătuim oricînd. Totuși, iată fericirea noastră adusă de răscumpărare: de cîte ori alunecăm în păcat sîngele lui Iisus Hristos ne stă la îndemîină ca să ne curățească de toată întinăciunea. „Dacă umblăm în lumină, după cum El însuși este în lumină, avem părătie unii cu alții; și sîngele lui Iisus Hristos, Fiul Lui, ne curățește de orice păcate” (I Ioan 1, 7).

În felul acesta am dobîndit mai mult prin Iisus răscumpărătorul decît am pierdut prin Adam cel vinovat. Harul mîntuirii ne aduce mai multe bunuri decît relele pe care ni le-a pricinuit păcatul. „Dar unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul” (Rom. 5, 20).

Profetul David, luminat de Duhul Domnului, a văzut dinainte vremea hărăzită pentru răscumpărare și ne îndeamnă la încredere neștirbită, „căci la Domnul este îndurare și la El este belșug de răscumpărare” (Ps. 130, 7). Intru Hristos Iisus, Dumnezeu ne-a binecuvîntat cu tot felul de binecuvîntări duhovnicești. Datorită acestei răscumpărări îmbelșugate, Hristos este totul pentru noi, precum ne asigură Apostolul Pavel cînd scrie în epistola către Coloseni: „Aici nu mai este nici grec, nici iudeu, nici tăiere împrejur, nici netăiere împrejur, nici barbar, nici schit, nici rob, nici slobod, **ci Hristos este totul și în toți**” (Col. 3, 11).

Hristos este totul pentru noi creștinii. Intr-adevăr în persoana Lui, El întrunește toate însușirile cele mai mărețe, cele mai alese, cele mai potrivite pentru cucerirea inimilor noastre. Hristos răscumpărătorul este tatăl nostru în ordinea firii fiindcă „toate printr-însul s-au făcut și fără de dînsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut” (Ioan 1, 3).

El este tatăl nostru în ordinea harului, fiindcă însuși a mărturisit despre sine: „Eu sînt viața... Eu am venit ca viața să aibă și s-o aibă din belșug” (Ioan 14, 6; 10, 10). Fără El toate faptele noastre sînt moarte, sînt fără rod în veșnicie, la fel cu mlađița ruptă de la buciulul viței (Ioan 15, 6).

El este fratele nostru: Fiu al omului ca și noi, pe apostoli îi numește frații Săi. „Atunci Iisus le-a zis (femeilor mironosițe): Nu vă temeți, mergeți și vestiți fraților mei să meargă în Galileea și acolo mă vor vedea” (Matei 28, 10). Față de toți oamenii, Iisus „nu se rușinează a-i numi pe dînșii frați” (Evr. 2, 11).

Hristos este Domnul și Stăpînul nostru, fiindcă Dumnezeu, Tatăl Slavei „L-a pus să șadă la dreapta Sa, în locurile cerești” (Efes. 1, 20), dîndu-i „stăpînire și peste cei vii și peste cei morți” (Rom. 14, 9).

El este binefăcătorul nostru căci „din plinătatea Lui noi toți am luat și dar peste dar” (Ioan 1, 16).

El este capul nostru, capul Bisericii (Colos. 1, 18). El revarsă peste noi, peste mădularele corpului Său tainic, viața Sa dumnezeiască. Sfîntul Duh, prin scrisul lui Pavel, ne asigură: „Voi sînteți trupul lui Hristos și fiecare în parte mădularele Lui” (I Cor. 12, 27).

Hristos este Păstorul nostru cel bun, care ne hrănește cu trupul Său euharistic și ne apără cu brațul Său cel nevăzut.

El este medicul sufletelor noastre pe care le vindecă de lepra păcatului cu Sfintele Lui Taine.

Hristos este apărătorul și mijlocitorul nostru care pururea se întrepune pentru noi către Tatăl Său și sprijinește astfel cauza mântuirii noastre. „Hristos... stă la dreapta lui Dumnezeu și mijlocește pentru noi!” (Rom 8, 34).

El este adevărul care ne lămurește, lumina care ne călăuzește, înțelepciunea care ne cîrmuiește și dreptatea care ne sfințește: „Hristos Iisus pentru noi s-a făcut înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și răscumpărare” (I Cor. 1, 30).

El este calea ce duce la cer și ușa prin care se intră acolo. El este modelul nostru de bunătate, de blîndețe, de smerenie, de iubire frățească și de toate virtuțile.

Hristos este slava noastră, El este fericirea noastră în timp și în veșnicie!

O, cîtă îndreptățire avem noi să cîntăm ca și Fecioara Maria: „Mărește suflete al meu pe Domnul și se bucură duhul meu în Dumnezeu, Mîntuitorul meu” (Lc. 1, 46—47).

Dragostea lui Dumnezeu față de noi oamenii s-a arătat prin trimiterea în lume a singurului Său Fiu. Iubirea trebuie să nască iubire. Dragostea Lui față de noi trebuie să aibă drept răsunet dragostea noastră față de Iisus Hristos, față de noi înșine și față de semenii noștri.

Dumnezeu vrea binele și fericirea tuturor făpturilor Sale. Toți semenii noștri sînt obiectul iubirii lui Dumnezeu și frații noștri. Precum Dumnezeu și-a vădit iubirea față de toate popoarele pămîntului, tot așa și noi se cuvine să nutrim în inimile noastre iubire față de fiii oricărei națiuni.

Pacea și bunăstarea tuturor neamurilor se cade să ne intereseze în chip vădit și să ne îmboldească la luptă pentru pacea și pentru propășirea lumii întregi.

Hristos ne-a împăcat cu Dumnezeu și ne-a adus harul de a stăruî în această pace, fericind și numind fii ai lui Dumnezeu pe făcătorii de pace. El ne povățuiește prin aceasta să promovăm pacea împrejurul nostru și binecuvintează strădaniile noastre depuse în slujba sfintei cauze a păcii, strădaniile noastre pentru triumful prieteniei și al bunei voiri între popoare.

Poate că nicicînd n-a fost mai trebuincios ca astăzi să ne sporim rugăciunile noastre pentru împlinirea cîntării îngerilor din noaptea sfîntă a Nașterii Domnului:

„Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace, între oameni bună voire”.

Pe lângă rugăciuni e necesar să fim de față la toate manifestările poporului nostru pentru apărarea păcii și să muncim cu râvnă și cu cinste, fiecare la locul nostru de muncă, pentru înțărirea țării noastre iubitoare de pace.

Credința, nădejdea și dragostea de Dumnezeu să lumineze, să întărească și să încălzească pururea sufletele noastre, îndreptându-se cugetele spre toate „cîte sînt adevărate, cîte sînt de cinste, cîte sînt drepte și cîte sînt curate” cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel (Filip. 4, 8).

Impărtășindu-Vă cu dragoste părintească aceste gînduri și povețe, rog pe Bunul Dumnezeu să vă învrednicească să petreceți Sfintele sărbători ale Crăciunului, ale Anului Nou și ale Botezului Domnului, în pace, cu sănătate și să le ajungeți întru mulți și fericiți ani.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea Lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți.

Al vostru voitor de bine și către Domnul pururea rugător:

† T E O F I L

Episcop

Data în reședința noastră episcopală din Cluj la Praznicul Nașterii Domnului din anul 1961.

„Și a născut pe Fiul său, cel întâi născut
și l-a înfășat și l-a culcat în iesle, pentru
că nu avea loc în case de oaspeți“.

(Luca II, 7).

† VALERIAN

*DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL
ORADIEI*

Iubitorului de Hristos cler și tuturor binecredincioșilor creștini, din
această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și îndurare de la Dumnezeu, Pă-
rintele nostru al tuturor, iar de la smerenia Noastră, arhierești
binecuvîntări!

Iubiții mei fii duhovnicești,

A sosit Crăciunul, sărbătoarea venirii lui Dumnezeu la noi,
pentru ca noi creștinii să ne putem din nou ridica la Dumnezeu.
Din slăvile cerului, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu
adevărat din Dumnezeu adevărat se naște azi în ieslea săracă
a Vitleemului.

Cu lumina învățaturii Sale, cu puterea harului Său, cu căl-
dura iubirii Sale și cu exemplul vieții Sale, Iisus a cucerit inimile
și a revărsat în sufletele zbuciumate și roase de prihană, nădej-
dea îndreptării și a izbăvirii de veci.

„Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Unul născut
Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă
viață de veci” (Ioan III, 16).

Prin învățătura Sa mîngîietoare și înălțătoare, plină de
farmec și dulceață, Iisus a deschis în întunericul lumii sufletești,
drumuri de lumină și multă încredere, oferindu-i credinciosului
posibilitatea ridicării la puritate și sfințenie. Prin tezaurul învă-
țaturii Sale sfinte și prin tot ceea ce ne-a lăsat, Iisus trage per-
deaua Revelației dumnezeiești și ni-L arată pe Dumnezeu în mo-
dul cel mai perfect și deplin, aflînd noi că Dumnezeu este spirit
și că El este unul după ființă și întreit în persoane: Tatăl, Fiul

și Duhul Sfânt, și că planul mântuirii s-a desfășurat prin pregătirea în timp a ideii mesianice și apoi, la „plinirea vremii”, prin însăși venirea lui Mesia, în persoana lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care s-a întrupat în om, a pățimit, s-a îngropat, a înviat și s-a înălțat la ceruri.

Iisus Hristos este descoperirea cea mai perfectă a Dumnezeirii, căci spune Sfântul Apostol Pavel, că „după ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin Prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor a toate și prin care a făcut și neamurile. Care fiind strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu și care ține toate cu cuvîntul puterii Sale, după ce a săvîrșit curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta mării, întru cele prea înalte” (Evrei I, 1—3).

Toată bogăția învățăturii Sale și a harurilor sfințitoare de om și toată lucrarea mântuirii sufletești în desfășurarea vremii, Iisus Hristos a lăsat-o în Biserica Sa sfîntă, pe care a întemeiat-o cu scump Sîngele Său, „și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească — după cum spune Apostolul — curățind-o cu baia apei prin cuvînt. Și ca s-o înfățișeze Sîși Biserică slăvită, neavînd pată sau întinăciune, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără de prihană” (Efes. V. 25—27).

Iubiții mei fii duhovnicești,

De ziua Nașterii Domnului se cuvine să facem o recapitulare a învățăturii Celui ce s-a născut în Vitleem și a Sfintei Biserici, pe care El a înființat-o pentru mîntuirea noastră.

Noi facem parte din Biserica dreptmăritoare a răsăritului. Biserica aceasta prezintă forma cea mai autentică a învățăturii și tezaurului moștenit de la Mîntuitorul. Biserica Ortodoxă este icoana cea mai fidelă a vieții dumnezeiescului ei Intemeietor.

Biserica Ortodoxă este cu adevărat „așezămîntul sfînt, întemeiat de Cuvîntul cel întrupat al lui Dumnezeu, spre sfințirea și mîntuirea credincioșilor” (Invăț. de cred. ort., p. 134). De aproape două mii de ani ea n-a avut alt scop decît mîntuirea sufletească a fiilor ei. În sanctuarul ei se află depozitat elementul divin întreg și tot tezaurul spiritual moștenit de la Mîntuitorul. „Ea este o viață nouă cu Hristos și în Hristos, condusă de Duhul Sfînt”.. Ea este „una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică”, după cum mărturisim în simbolul credinței.

Cea dintâi însușire a Bisericii Ortodoxe este că ea a păstrat **adevărul** credinței și învățăturii Domnului Hristos nemodificat, adevărul propovăduit de Sfinții Apostoli și dezvoltat și întărit de Sfinții Părinți și sinoadele ecumenice. Ea n-a adăugat, nici n-a lăsat nimic din ceea ce a moștenit de la Intemeietorul ei. Incît cu drept cuvînt ea se poate numi ceea ce zice Apostolul, **„stilpul și întărirea adevărului”** (I Tim. III, 15).

După învățătura și concepția Bisericii Ortodoxe, modelul vieții în Dumnezeu este Iisus Hristos. Sîntem atîta de creștini cît duh am luat din duhul lui Iisus Hristos. Viața noastră trebuie să o conformăm după chipul și asemănarea Lui. **„Să creștem în toate privințele — după cum spune Apostolul — la starea de om mare, la înălțimea staturii plinătății lui Hristos”** (Efes. IV, 13—14). Mîntuirea noastră vremelnică și veșnică nu o putem obține decît prin năzuința noastră permanentă de a ne face asemenea Lui.

Iisus Hristos ne-a adus **harul** sfințitor pe care ni-l împărtășește Biserica prin cele șapte Taine ale ei. Harul e o bogăție de lumină și o putere dumnezeiască ce pătrunde în adîncimile sufletului și-l înalță la viață, purificîndu-l, încălzindu-l și luminîndu-l. Sf. Vasile cel Mare spune că Duhul Sfînt **„revarsă peste toți harul întreg, de care se bucură toți și se împărtășesc după măsura și capacitățile lor, căci pentru posibilitățile Duhului nu e măsură”**. Biserica Ortodoxă nu poate concepe viața fără har. La mîntuirea sufletească lucrează întîi harul lui Dumnezeu și apoi credința și faptele bune ale credinciosului.

Biserica este depozitara și păstrătoarea harului. Prin Biserică, păstrăm legătura cu Dumnezeu și ne cîștigăm mîntuirea sufletului. Duhul Sfînt lucrează prin Biserică, precum sufletul lucrează prin trupul omului. **„Ceea ce este sufletul pentru trupul omului, scria Fer. Augustin, aceasta este Duhul Sfînt pentru Trupul lui Hristos, care este Biserica. Sf. Duh lucrează în toată Biserica, ceea ce lucrează sufletul în toate măduarele unui singur trup”**. După concepția ortodoxă, Biserica este un imens univers creștin, care îi cuprinde și pe cei ce trăiesc în prezent și pe cei ce au trăit și au plecat din lumea aceasta, și pe îngeri și pe sfinți. Ea este un **„cer nou și pămînt nou”**, după cum spune proorocul Isaia (LXV, 17). Ea este condusă prin ierarhiile cerești și pămîntești, în frunte cu Iisus Hristos, care este capul ei (Efes. I, 22).

Biserica nu are un vicar al lui Hristos pe pămînt, care să o conducă în mod absolut, căci capul și conducătorul ei suprem

este Iisus Hristos, care și-a dat sîngele Său pentru ea, ca să fie sfîntă și fără prihană (Efes V, 27). Iar forma văzută de **conducere** a Bisericii este **sinodală**, adică este condusă de către mai mulți Episcopi, după cuvîntul Mîntuitorului: „**Unde sînt doi sau trei adunați întru numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor**” (Matei XXVIII, 20). Sinodul ecumenic este autoritatea supremă de conducere a întregii Biserici, iar nu un singur Episcop, după cum pe vremea Sfinților Apostoli, sinodul apostolic era forul suprem de conducere al Bisericii, iar mai tîrziu sinoadele ecumenice, sau soboarele a toată lumea.

Deși din punct de vedere geografic, Biserica Ortodoxă este împărțită în diferite Biserici naționale și e împrăștiată în diferite țări, totuși peste tot ea își păstrează unitatea canonică și dogmatică, fiind într-o strînsă legătură a dragostei lui Hristos, ca să se împlinească cuvintele Apostolului: „**Un trup și un duh, precum și chemați sînteți într-o nădejde a chemării voastre. Un Domn, o credință și un Botez**” (Efes. IV, 4—5).

Cultul Bisericii Ortodoxe este de o frumusețe rară. El culminează în Sfînta Liturghie, care este o adevărată dramă spirituală, în care ni se arată viața și jertfa Mîntuitorului și tot ce a făcut pentru mîntuirea noastră. Biserica Ortodoxă are rugăciuni și slujbe pentru sfințirea tuturor ființelor și a lucrurilor din lume.

În Biserica Ortodoxă slujba se face pe înțelesul și în **limba** fiecărui popor, ca să se țină seamă de ceea ce spunea Apostolul: „**În Biserică vreau mai bine să rostesc cinci cuvinte cu înțeles, ca să învăț și pe alții, decît zece mii de vorbe în limbă insuflată**” (I Cor. XIV, 19), adică în limbă străină, adăugăm noi.

Biserica Ortodoxă, ținînd seamă de cuvintele Evanghelistului: că „**Dumnezeu iubire este**” (I Ioan IV, 8), împărtășește această iubire deopotrivă tuturor și această iubire o cere ea și de la fiii ei.

Dacă ortodoxia înseamnă iubire, ea înseamnă în același timp și **dreptate**. Ea ne cere să fim dreپți cu semenii noștri și să nu asuprim pe nimeni, să nu facem altora decît ceea ce am dori să ne facă nouă alții, așa după cum ne învață Mîntuitorul: „**Precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea**”.

Toate aceste principii înalte le propovăduiește fără încetare Biserica Ortodoxă, care vrea binele și fericirea fiilor ei.

Biserica Ortodoxă ne învață **toleranța** și **îngăduința**, și ne îndeamnă să fim cu aceeași bunăvoință față de toți oamenii, fără

deosebire de limbă, de credință, de rasă. Ea combate **șovinismul** de orice fel și oprește orice discriminare între oameni. Pentru că, după cuvintele Apostolului, înaintea lui Dumnezeu „**nu mai este iudeu, nici elin...**, **ci toți una sînteți, întru Hristos Iisus**” (Gal. III, 28).

Biserica învață egalitatea și **libertatea** pentru toți oamenii și pentru toate popoarele. Înaintea lui Dumnezeu nu este „**nici rob, nici slobod**” (Gal. III, 28), **ci toți una sînt. „Hristos ne-a izbăvit — scrie Apostolul — ca să fim slobozi. Rămîneți dar tari și nu vă plecați, iarăși, sub jugul robiei**” (Gal. V, 1).

Biserica Ortodoxă ne îndeamnă la **pace** și bună înțelegere cu toți. Ea propovăduiește pacea și înfrățirea între oameni și popoare, bine știind că în climatul păcii propășesc și înfloresc toate, iar în lipsa ei și-ar face loc instinctul de fiară și o noapte adîncă s-ar lăsa pe pămînt. Pacea aceasta au cîntat-o îngerii deasupra peșterii în care s-a născut Copilul divin, și cu cîntecul lor trebuie să ne asociem și noi toți.

Biserica Ortodoxă combate orice gînd și orice faptă de agresiune și-și dă efectiv contribuția la sprijinirea eforturilor ce se depun în întreaga lume pentru apărarea și sălășluirea deplină a păcii. Fericitul Augustin spune că e cu mult mai glorios să ucizi războiul prin cuvînt, decît să omori oamenii cu sabia. Să cerem acest lucru și să fim cu toată inima alături de iubitorii și sprijinatorii păcii.

Credincioasă misiunii ei sfinte, Biserica Ortodoxă vrea să ajute la realizarea păcii și pe plan spiritual și **confesional**. Ea este stăpînită de dorința arzătoare de a se ajunge la o înțelegere și la o unitate deplină în duhul dragostei lui Hristos, a tuturor Bisericilor creștine. Călăuzită de acest spirit de înfrățire și unitate, Biserica Ortodoxă Romîna din Ardeal se bucură azi că fiii ei despărțiți pe o vreme de uneltirile și interesele meschine ale dușmanului împilator, au ajuns să fie iarăși una, în contopire de suflet și credință, sub aceeași boltă a Ortodoxiei, întru închinarea la același strămoșesc altar. Cu cîtă bucurie pot să privească astăzi din cerul lor nevăzut, ierarhii răposați ai acestei sfinte eparhii, cum zidul despărțitor al vrajbei a dispărut și credincioșii se roagă și se închină împreună la același Dumnezeu din moși-strămoși și la aceeași Maică Prea Curată, fiindu-le „una sufletul și inima”, și din împărăția luminii celei neînserate la Liturghia cea dumnezeiască, ei se roagă împreună cu noi să desăvîrșească „**Domnul via aceasta**”.

Iubiții mei fii suflați,

S-au împlinit zece ani de când bunul Dumnezeu m-a orînduit să fiu Episcopul Oradiei și să conduc destinele acestei Eparhii. În acești zece ani s-au împlinit multe lucruri bune, între care acțiunea de consolidare a unificării a fost problema care ne-a preocupat tot timpul. De asemenea acțiunea pentru consolidarea păcii a fost idealul care ne-a călăuzit și ne-a încălzit pașii în alergările de fiecare zi. Gîndul de pace, de progres, de apropiere și bună înțelegere între frați, a fost gîndul care nu ne-a părăsit nici o clipă. Nu amintesc de multele alergări de-a lungul și latul Eparhiei, începînd de la Salonta pînă la Ciucea și de la Vașcău pînă la Sighet, unde am vestit Evanghelia păcii și buneivoinii între oameni, Evanghelia iubirii de Dumnezeu și de Patrie. Sfințit-am biserici, hirotonit-am preoți, dus-am cuvînt de mîngîiere, botezat-am, cununat-am, cuminecat-am mii și zeci de mii de suflete, în sate și orașe, în cătune ascunse în văi sau în așezările împrăștiate prin munți, toate spre slava Celui de sus și spre izbăvirea celor de jos.

S-au împlinit multe lucruri bune, la care au contribuit preoții și credincioșii, care mi-au urmat cuvîntul și și-au împlinit cu rîvnă și dragoste datoriile către Sfînta Biserică și către Patria noastră scumpă, Republica Populară Romînă.

N-aș putea să închei fără să îndrept un cuvînt de caldă mulțumire și recunoștință, întîi către bunul Dumnezeu, și în al doilea rînd către toți acei care m-au ascultat și mi-au ajutat în munca mea sacerdotală și în toate gîndurile și frămîntările mele din cei zece ani de arhipăstorire.

Mulțumesc clerului și credincioșilor care mi-au urmat sfaturile și îndrumările părintești și au stat cu credință alături de Sfînta Biserică, cercetînd-o, sprijinind-o și iubind-o. Mulțumesc tuturor celor ce au colaborat cu mine pe altarul credinței și pe altarul dragostei de țară, ajutînd biruința păcii.

Și cu aceeași căldură a inimii și dragoste părintească, vă rog pe toți, cler și credincioși, ca și de aci înainte să stați în jurul meu, să urmați povețele mele, să ascultați îndrumările mele, să munciți cu tragere de inimă fiecare la locul unde vă găsiți, să aveți grijă de sufletele voastre, să aveți grijă de împlinirea datoriilor către Sfînta Biserică și către scumpa noastră Patrie.

Umblați în lumina păcii și a dragostei lui Hristos, respectați legile, cinstiți pe toți oamenii, sprijiniți-vă și ajutați-vă ca frații adevărați.

„Imbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos și grija de trup să nu o prefaceți în poftă” (Rom. XIII, 14). „Nimeni dintre voi nu trăiește pentru sine și nimeni nu moare pentru sine” (Rom. XIV, 7).

„Dumnezeul răbdării și al mîngîierii să vă dea vouă să vă gîndiți la fel unii pentru alții în Hristos Iisus” (Rom. XV, 5). „Dumnezeul nădejdiei să vă umple de toată bucuria și pacea” (Rom. XV, 13). „Harul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi. Dragostea mea cu voi toți în Hristos Iisus” (I Cor. XVI, 23—24).

Praznicul Nașterii Domnului și Anul Nou în care intrăm peste cîteva zile, să vă aducă tuturor gînduri senine, mulțumire, sănătate, dragoste de muncă, bună voire și propășire întru toate.

Tuturor noroadelor pămîntului le dorim pace, înfrățire, bună înțelegere și înflorire pentru toate cele bune.

Vouă, iubiții mei fii duhovnicești, vă doresc un praznic fericit și îndestulat, precum și un an nou plin de toate bunătățile trupești și sufletești.

Al vostru rugător către Dumnezeu,

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

† VALERIAN

Episcopul Oradiei

**INSTITUTUL TEOLOGIC
DE GRAD UNIVERSITAR**

D I N

S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

**150 DE ANI DE EXISTENȚĂ
1811 ~ 1961**

LA UN VEAC ȘI JUMĂTATE

Un veac și jumătate s-a scurs de la întemeierea așezămîntului de pregătire preoțească din Sibiu, așezămînt care astăzi este Institutul nostru Teologic de grad Universitar.

E o vîrstă respectabilă, aproape impresionantă. Așezămintele școlare și culturale care o ajung, au dreptul să se mîndrească, numărul lor nefiind mare.

Cu vrednicie și cu dreptate este deci să facem un popas sărbătoresc la capătul acestui răstimp, spre a cinsti după cuviință strădaniile înaintașilor noștri și a desprinde din ele înțelepte îndemnuri pentru duhovniceasca noastră lucrare bisericească prezentă și viitoare.

Se spune îndeobște că noi, românii, sîntem un popor împodobit de Dumnezeu și de vredniciile străbunilor cu însușiri deosebite — de omenie, îngăduință, bunăvoință și hărnicie — care ne fac cinste. De bună seamă că este destul adevăr în această vorbă.

În condițiile istorice de odinioară, nici clerul Bisericii noastre nu putea fi alcătuit din preoți cu multă știință de carte, cîștigată în școale. Fiindcă școale de teologie ortodoxă nu existau în Ardeal. Preoții noștri primeau Taina Sfintei Hirotonii și misiunea de povățuitori ai credincioșilor în căile mîntuirii, cu cîtă rînduială în ale slujbelor sfinte erau în stare a învăța de la strana bisericii, din preajma vreunui preot, din vreo mănăstire sau de la curtea vlădicească și cu cîtă știință teologică puteau culege din Molitvelnic. Lipsa de știință cărturărească mai înaltă era înlocuită însă de cele mai multe ori cu o adîncă evlavie, cu un sănătos bun simț și cu un impresionant devotament în duhovniceasca oblăduire a obștei dreptcredincioase.

Această stare de lucruri a durat pînă la începutul veacului trecut. Într-adevăr, după încercarea neizbutită din 1783 a episcopului Ghedeon Nichitici de a întemeia o școală de bogoslovi, episcopul Vasile Moga reuși în 1811 să înființeze la Sibiu un modest curs clerical, în care învățatul dascăl Gheorghe Lazăr, împreună cu cîțiva colegi ai săi de dascălie, se osteneau să lumineze pe ucenicii lor — nu totdeauna destul de pasionați după carte — și să-i deprindă în iscusitele trebi ale preoției.

Aceasta nu era, desigur, o școală organizată prea temeinic, dar începutul care se făcuse cu ea avea posibilități de dezvoltare și de desăvârșire.

În 1846 se lărgește cursul clerical la un an; peste șase ani (1852) se lărgi la doi ani, pentru ca în 1861 să i se dea o alcătuire superioară: școala preoțească de la Sibiu se numea „seminar”, dar ucenicii care intrau în acest seminar erau obligați să aibă liceul, iar studiul teologic dura trei ani de zile, cuprinzând toate materiile teologice principale, precum și o seamă de discipline pedagogice.

Năzuința de căpetenie a așezământului de pregătire preoțească de la Sibiu era să crească slujitori devotați ai norodului obiduit.

După 1918, preoștii Bisericii Ortodoxe Române — a celei din Ardeal mai ales — i se puneau probleme nouă. Ele izvorau din cadrul unei vieți mai largi și mult mai complexe decât ale celei de mai înainte. Pururea pomenitul mitropolit Nicolae Bălan a înțeles postulatele vremilor de-atunci și între primele griji ale arhipăstoriei sale a fost reorganizarea învățământului nostru teologic și lărgirea lui la patru ani de studii, pentru a fi în stare să dea Bisericii noastre apostoli și „blînzi ca porumbeii”, dar și înțelepți pe cît se cade a fi un păstor de suflete. Rodul chibzuințelor sale a fost Academia teologică din Sibiu, organizată în anul 1924, în cadrele căreia profesori cu temeinică pregătire teologică, generală și sufletească, se osteneau să crească preoți chemați să fie destoinici povățuitori ai obștei credincioșilor în trebile vremelnice și veșnice.

După eliberarea Patriei, așezământul de pregătire preoțească de la Sibiu — ridicat la rang de institut teologic universitar — sub nemijlocita îndrumare a ocîrmuirii bisericești, crește păstori de suflete devotați altarului și obștei dreptcredincioase.

*

Rostul popasului nostru la un veac și jumătate de existență a acestui cămin de învățătură ortodoxă este, după cum am spus, să ne dăm seama de pilduitoarele silințe și de jertfelnicia înaintașilor întru susținerea și dezvoltarea lui și să le slăvim după cuviință amintirea prin o tot mai stăruitoare rîvnă în apostolatul pe care sîntem chemați să-l facem — dascăli și ucenici deopotrivă — pentru mîntuirea sufletească a credincioșilor Bisericii noastre și pentru dreapta îndreptare a pașilor vieții lor pe cărările vremurilor mari ce le trăim.

Dar, cel puțin pe unii din noi, popasul acesta ne învăluie și într-o atmosferă de duiosie, pentru că legătura noastră de muncă și de suflet cu Institutul Teologic din Sibiu dăinuie — cu vrerea Celui de Sus — de zeci de ani. Pe băncile lui ne-am pregătit întru cele ale teologiei și preoției. La vatra lui, unii dintre noi am întreținut mai departe focul sacru al sfin-

telor îndeletniciri de dăscălie și cărturărie teologică, pornite de slăviții înaintași de acum un veac și jumătate și dezvoltate după putință de cei ce le-au continuat ostenele devotate.

Cu gândul la generațiile de preoți pe care Institutul Teologic din Sibiu i-a hărăzit Sfintei noastre Biserici Ortodoxe din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș, dăm mulțumită Părintelui ceresc că ne-a învrednicit să ajungem cu pace și bucurie sorocul acestui popas de prăznuire a existenței sale rodnice de un veac și jumătate.

Făcînd cuvenita pomenire a tuturor celor ce s-au străduit în trecut să-i dea viață, să-l ajute să se dezvolte și să prospereze, în numele Înălților Ierarhi ai Eparhiilor din Mitropoliile Ardealului și Banatului, cu care împărțim frățește grija pentru dreapta lui ocrotire și povățuire, îndreptăm mulțumiri calde către ocîrmuirea bisericească și cetățenească pentru sprijinul de care fac părtaş Institutul Teologic Universitar de astăzi, ca să-și poată îndeplini după cuviință menirea lui aleasă.

Anii dăinuirii sale înmulțească-se fără număr, iar roadele strădaniilor celor ce trudesec în aria lui reverse-se îmbelșugat și fără contenire în viața Bisericii noastre dreptmăritoare.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu noi cu toți și cu urmașii noștri!

† NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

LA ÎMPLINIREA UNUI VEAC ȘI JUMĂTATE

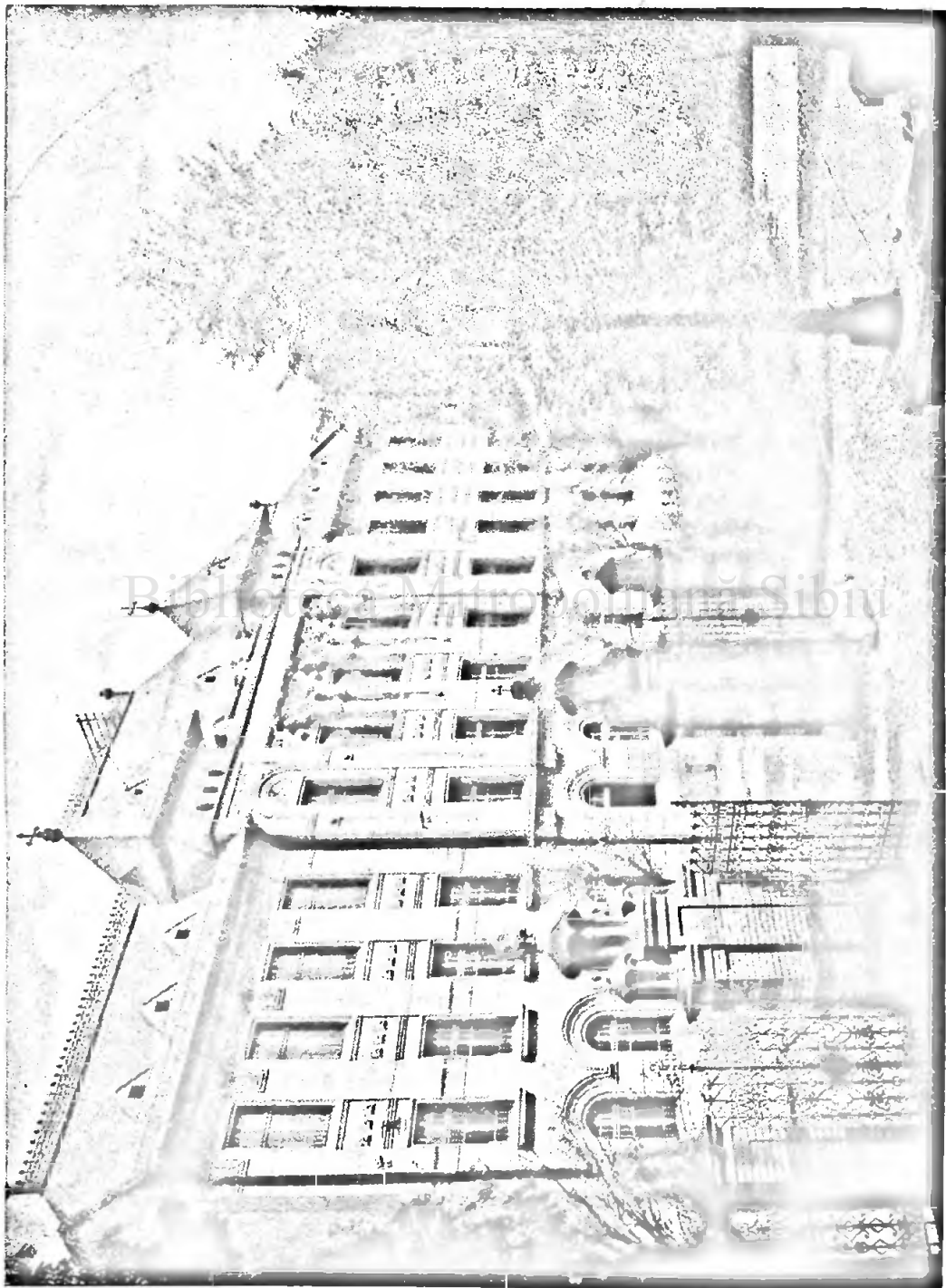
Un cuvînt înțelept al Scripturii Sfinte grăiește astfel: „Fiule, din tinerețele tale alege învățătura și pînă la căruntețe vei afla înțelepciune” (Iisus Sirah 6, 7). Nu am putea țilcui mai bine înțelesul acestui îndemn decît cîntînd așezămîntul în care au primit învățătura atîția tineri chemați să slujească lui Dumnezeu și semenilor.

Este netăgăduită însemnătatea așezămîntelor de cultură în viața popoarelor și a lumii și iarăși este netăgăduită însemnătatea pe care latura învățătoarească a slujirii Bisericii o are în viața religioasă a credincioșilor. La început, învățămîntul teologic se prezintă sub forma unor modeste exortații în tinda bisericilor, pentru a se dezvolta cu timpul în vestite școli catehetice. Bisericile de pretutîndeni s-au străduit mai devreme sau mai tîrziu, după nevoi și posibilități, să-și creeze asemenea școli. Luptînd cu greutățile inerente înfăptuirii oricărei lucrări mari, Biserica Ortodoxă din Ardeal a reușit în zorile celui de-al doilea deceniu al veacului trecut să înființeze la Sibiu școala atît de mult dorită pentru buna pregătire a clerului.

Biserica din Sibiu, căreia i s-a încredințat cîrmuirea sufletească a credincioșilor din Ardeal, a plămădit în această școală teologică, în clocotul luptei dintre tradiții străvechi și năzuințe înnoitoare, sufletele unor preoți adevărați, chemați să propovăduiască mesajul evanghelic. La rîndul ei această școală s-a făcut ecoul tuturor năzuințelor Bisericii ardelenе, prelungindu-l peste întinderile cuprinse de freamătul unei lumi în prefacere.

Lumină adesea pusă sub obroc, Teologia din Sibiu a fost călauza minților dezlegate de vechi prejudecăți și a inimilor înflăcărate de înalte idei umanitare, în vitregia vremurilor demult apuse.

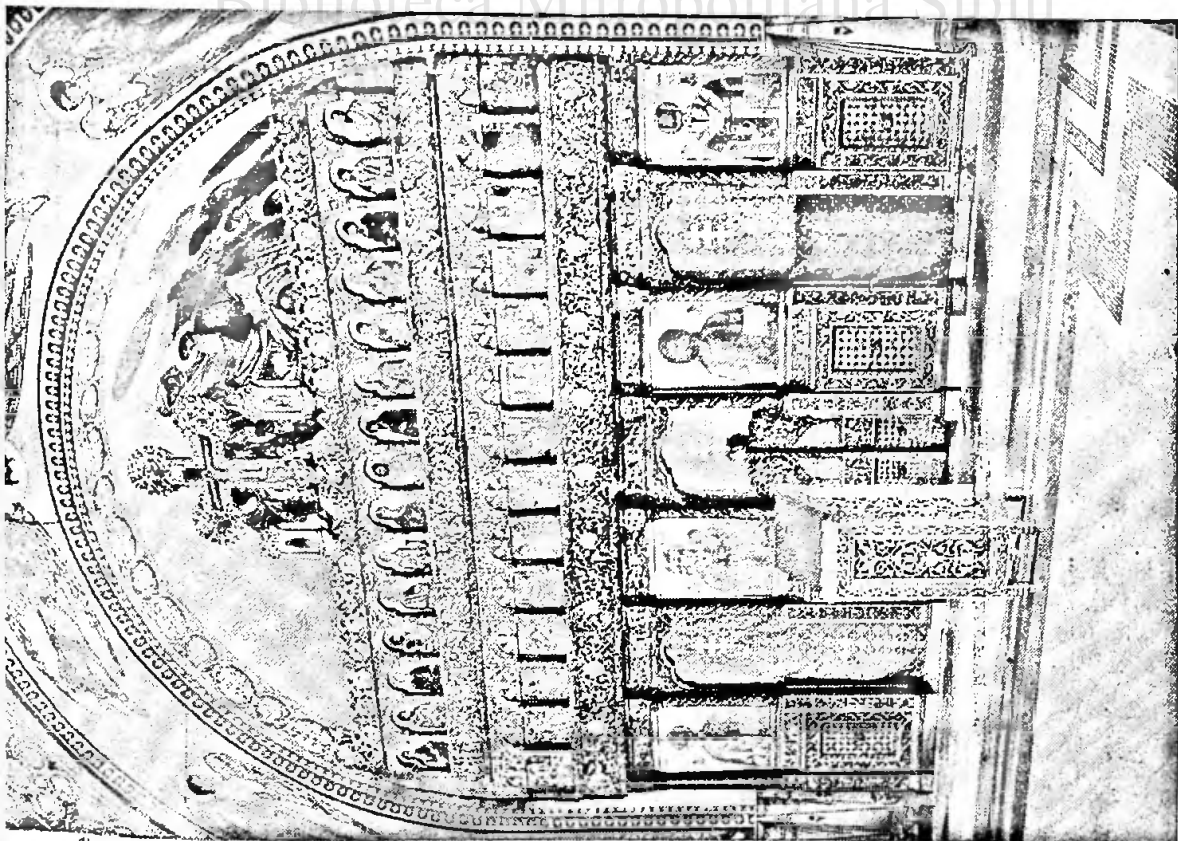
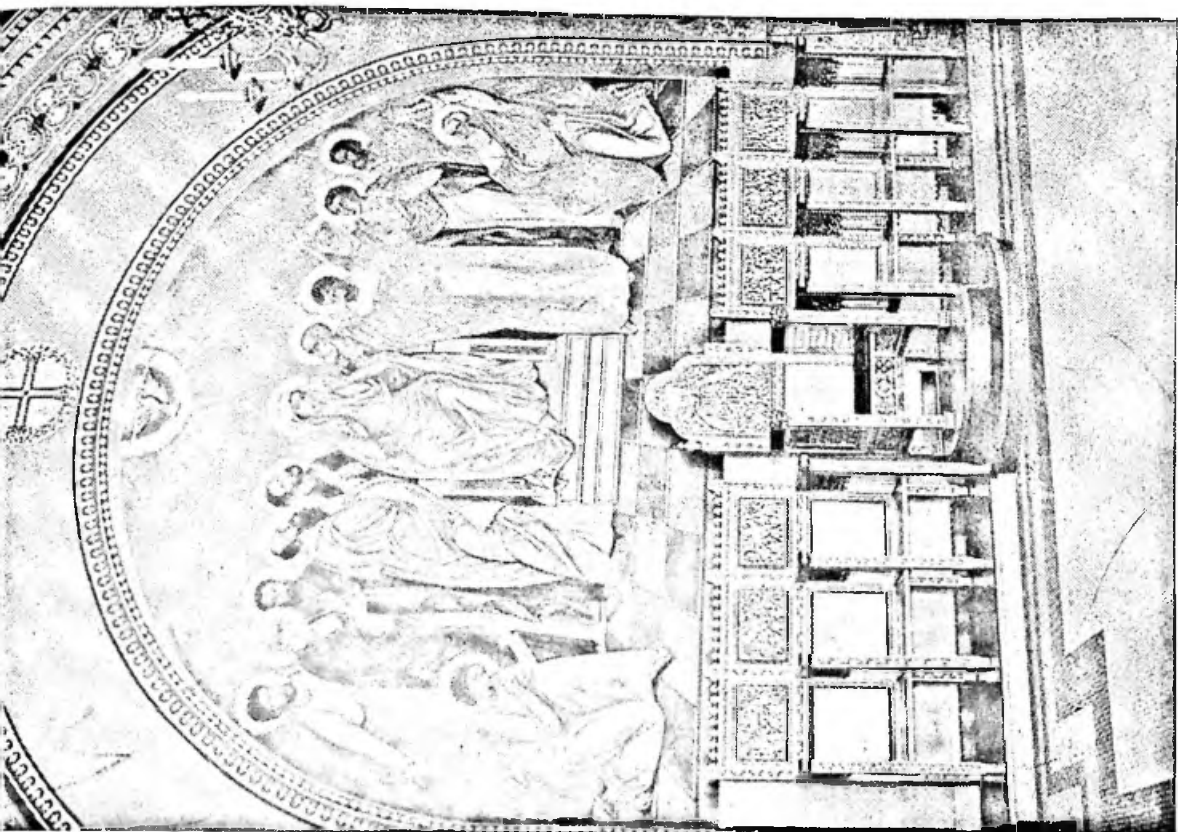
Cum am putea mai bine zugrăvi în cuvinte trecutul încercat al acestui așezămînt de cultură teologică sau prezentul plin de realizări și în același timp de chezășii pentru viitor, decît găsindu-i vreo asemănare în glăsuirea scriitorilor însuflați de Dumnezeu. Il vom socoti așadar casa zidită pe temelia puternică a lespezilor de piatră în care cu dumnezeiești slove au fost înscrise adevărurile veșnice. Stîlp de întărire celor ce s-au consacrat credinței în Dumnezeu, nădejdi în viitorul fericit al lumii și iubirii față de toți oamenii. Altarul de jertfă pe care în muncă, cu abnegație, în sfințenie și iubire față de Dumnezeu și față de oameni se consumă jert-

CLĂDIREA INSTITUTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN SIBIU
(fațada)

CATEDRALA MITROPOLITANĂ ORTODOXĂ DIN SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CLĂDIREA INSTITUTULUI TEOLOGIC CRTODOX DIN SIBIU
(vedere din curte)

BIBLIOTECA INSTITUTULUI TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN SIBIU

fele bineplăcute ale inimilor curate: dascăli luminați, ostenitori spre o cît mai deplină împărtășire a cunoștințelor dobîndite cu multă trudă; ucenici harnici, rîvnitori să ajungă la înățimea dascălilor lor. Sfeșnicul în care se aprind luminile menite să strălucească prin cuvînt și faptă înaintea oamenilor și în cele mai ascunse locuri ale sufletului lor. Sfeșnic luminat de înseși luminile care ard în el, în flacăra mistuitoarei dorințe de a cunoaște tainele lumii și adîncul de nepătruns al sufletului omenesc. Grădina cu flori însuflețite, deschise spre lumină în adierea primăvăratică a tinereții, răspîndind pretutindeni mireasma duhovnicească a darurilor dumnezeiești sau ducînd gîndul privitorului la frumusețile netrecătoare. Pomul cel bun, care luînd din pămîntul Bisericii seva învățăturilor divine, dă roadele din care se îndulcesc căutătorii desfătărilor cerești.

Dar să ne oprim numai o clipă în fața celor cincisprezece decenii de existență a Institutului Teologic Universitar din Sibiu, spre a-l privi în tainicul înțeles de alcătuire organică, de edificiu clădit din pietre vii, care îi dau viață și totodată puterea să tindă spre scopul rînduit. Intr-adevăr cît de sublim se identifică mica școală înființată acum 150 de ani cu modestia primilor ei dascăli și cu timiditatea primilor ucenici! Devenind odată cu trecerea vremii prin grija părintească a unor luminați ierarhi și prin rîvna nețărmurită a profesorilor și studenților ei, academie teologică, ajunge cu salutara lege a cultelor din anul 1949 la gradul universitar de „Institut”. De acum înainte nu numai dobîndirea titlului cuvenit îi dădea o nouă putere de viață, ci și înnoirea sa întreagă prin înțeleapta chibzuire a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, a Întîistătătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, cu sprijinul neprecupețit al Departamentului Cultelor.

Lăsat de multe ori pînă atunci în voia sorții, Institutul Teologic primește cu noua reformă un regulament de organizare și funcționare întocmit în spiritul unei vrednice formări a noilor preoți, puși în slujba unui popor stăpîn pe soarta sa. Înțeleapta chivernisire de către conducerea Bisericii face ca Institutul să fie azi înzestrat cu toate cele necesare bunului mers al activității de fiecare clipă. Apreciat unanim pentru pregătirea înaltă și bunul nume, întreg corpul didactic ca de altfel și cel administrativ și de serviciu, funcționează cu încadrare de Stat. Studenții împovărați altădată în drumul lor spre lumină de nenumărate greutăți, sînt astăzi în majoritate bursieri, potrivit capacității și rîvnei fiecăruia.

Dar buna pregătire a studenților nu este asigurată numai de o bună întreținere ci și de buna organizare a cursurilor. Incercați în primii ani în studiul biblic și istoric, studenții au posibilitatea în anii următori să aprofundeze în lumina Sfintei Scripturi și a istoriei Bisericii întregul temei al învățăturii dogmatice și al trăirii creștine. Colocviile și întocmirea lucră-

rilor de seminar vin de asemenea să asigure asimilarea cunoștințelor predate, precum și adoptarea unei metode de muncă proprie disciplinelor teologice.

Materialul didactic necesar pregătirii studenților, limitat altădată la note superficiale sau la cursuri defectuos multiplicat, este asigurat astăzi pentru toate disciplinele de cursuri și manuale erudite, de studii în revistele Sfintei Patriarhii sau ale centrelor mitropolitane și de atâtea lucrări de specialitate puse la dispoziția studenților.

Programul serviciilor religioase, temele orelor de duhovnicie precum și cercetarea atentă a vocației preoțești asigură odată mai mult formarea caracterului religios-moral al unor ființe închinat slujirii binelui. Institutul Teologic este o școală bisericească și, pentru această pricină, pe lângă munca închinată studiului, comună tuturor institutelor de învățământ superior, trebuie să păstreze atmosfera înmiresmată a Bisericii, atmosfera de puritate, de liniște sfântă, de contemplații și rugăciune. Sub acoperământul acestui lăcaș, călăuziți în elanul tinereților de înalte virtuți, harnicii ucenici se străduiesc în muncă neostenită spre realizarea lor ca fii devotați Bisericii și Patriei, ca buni păstori, cunoscători ai sufletelor încredințate, plini de fapte bune, de cuvinte plăcute, de gânduri înalte.

Ceea ce nu vom uita să amintim despre formarea candidaților la preoție ca ființe complexe, multilateral dezvoltate și cu tărie de caracter este angajarea lor și a Institutului însuși în activitatea din afară, în munca și problemele care preocupă întregul popor din care fac parte și căruia îi poartă dragoste și recunoștință. În sufletele absolvenților și licențiaților pe care Institutul Teologic îi trimite an de an ca vestitori ai adevărului, iubirii și păcii, se reflectă viața nouă a poporului nostru, însuflețit de idealul păcii și progresului. Spre deosebire de mulți dintre preoții din generații trecute, robiți de duhul grijii de multe și al iubirii de stăpânire — cum glăsuiește prea frumos o rugăciune — noii preoți sînt cuprinși de duhul iubirii de Dumnezeu, prin smerita slujire a aproapelui. Slujirea lor la altar în sfințenie și dragoste trebuie să fie imaginea desăvîrșită a slujirii de fiecare clipă a aproapelui.

Ridicînd prestigiul Bisericii Ortodoxe Romîne prin promovarea elementelor cinstite, prin scrutarea orizontului nesfîrșit al științei și găsirea formelor celor mai potrivite pentru apropierea între Biserici și buna înțelegere între oameni, Institutul Teologic din Sibiu îndreptățește pe deplin nădejtile puse în el. Și dacă este de cuviință ca la acest popas sărbătoresc al comemorării unui veac și jumătate de existență să facem o urare, aceasta să fie aceea a împlinirii vrednicei slujiri de totdeauna.

† NICOLAE

Episcopul Aradului

LA O ANIVERSARE

În cursul acestui an Institutul Teologic Universitar din Sibiu numără un veac și jumătate de activitate în ogrorul Bisericii strămoșești. Este vorba deci de aniversarea unei instituții care a avut cele mai strînse legături cu viața Bisericii de pe meleagurile de dincoace de Carpați.

Aniversarea unei instituții prilejuiește îndeobște bucurii sufletești nu numai slujitorilor direcți ai acesteia, ci — deopotrivă — tuturor celor ce au avut cu aceasta legături ori afinități mai apropiate sau mai îndepărtate. Dar o aniversare prilejuiește și anumite evocări, gînduri și îndemnuri tuturor celor ce iau cunoștință despre ea.

Institutul Teologic Universitar din Sibiu își desfășoară activitatea sa în ogrorul lărgit al Bisericii strămoșești, în condițiile de libertate deplină create tuturor cultelor religioase din Republica Populară Romînă, de către regimul nostru democrat-popular. Dar institutul are rădăcini adînc înfipte în trecutul istoric al Transilvaniei, putîndu-i-se urmări activitatea pînă în anul 1811, dată la care Gheorghe Lazăr — viitorul întemeietor al celei dintîi școli romînești din Țara Romînească — este încredințat cu deschiderea cursului pentru pregătirea candidaților de preoți la Sibiu. Aceasta avea loc în preajma urcării pe scaunul episcopal a celui ce a fost episcopul Vasile Moga.

Este firesc ca la o aniversare ce cuprinde un răstimp de un veac și jumătate de muncă sistematică, — pe măsura îngăduințelor vremilor trecute — în arena unei școli teologice, să se desprindă multe aspecte grăitoare și importante din activitatea acesteia. Multe și prețioase se arată și influențele pe care ea le-a exercitat în decursul celor 150 de ani de existență asupra vieții bisericești a romînilor ortodocși de pe aceste meleaguri.

În calitate de episcop ortodox al unui însemnat teritoriu din pămîntul transilvănean, care odinioară a făcut parte integrantă din cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului, fie-mi îngăduit să semnalez cîteva aspecte din legăturile pe care Biserica strămoșească de pe aceste meleaguri le-a avut cu această instituție de pregătire a preoților.

Relevez în primul rînd faptul că reînviata episcopie a Vadului, Felea-cului și Clujului, ca și Maramureșul — odinioară părți componente ale Ar-

hiepiscopiei Sibiului — pînă bine de curînd și-au recrutat majoritatea absolută a preoților dintre absolvenții Seminarului Teologic de la Sibiu, timp de aproape 100 de ani.

Faptul acesta a avut ca urmare, în primul rînd, înzestrarea parohiilor ortodoxe de pe aceste plaiuri cu păstori sufletești temeinic pregătiți, care au fost adevărați luminători și îndrumători ai credincioșilor în vremuri de restriște, iar în al doilea rînd a avut ca urmare uniformizarea tradițiilor, a ritualului și a cîntărilor bisericești, încît astăzi, în aproape toate bisericile din Ardealul nordic, răsună aceeași cîntare și se urmează același ritual ca și în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului.

Mă gîndesc apoi și în același timp mă cuprinde o inexprimabilă emoție, că — din vrerea Tatălui ceresc — am ajuns în scaunul vlădicesc al eparhiei în care a păstorit vrednicul și neuitatul episcop Nicoale Ivan, ctitorul și organizatorul reînviarei episcopiei a Vadului, Feleacului și Clujului. El de asemenea a fost absolvent al Institutului Teologic din Sibiu. Acolo și-a însușit nu numai cunoștințele teologice, ci și-a făcut și ucenicia în rezolvarea problemelor administrației bisericești, ceea ce i-a servit cu prisosință în slujba sa de consilier și, mai tîrziu, de arhipăstor.

Tot la Cluj, după înscăunarea sa ca episcop, neuitatul ierarh Nicolae Ivan și-a ales ca sfetnici în funcțiile de consilieri, protopopi, profesori de teologie și alți colaboratori, dintre absolvenții distinși ai aceleiași școale.

Al doilea vlădică al reînviarei episcopiei, cel ce astăzi deține cu cinste scaunul Mitropoliei Ardealului, Înalt Prea Sfințitul Nicolae Colan, se numără printre absolvenții Institutului Teologic din Sibiu. Cărturarul neîntrecut și iubitorul limbii vechilor cazanii, la Cluj a rămas credincios, în vorbă și în faptă, tradiției Ortodoxiei sibiene, pe care — înainte de-a fi fost promovat episcop — a servit-o 15 ani și din poziția de rector al Academiei Teologice din Sibiu. În cei 21 de ani de păstorie a eparhiei Clujului, Înalt Prea Sfinția Sa a format în toți credincioșii convingerea că luminoasa vatră a acestei școale teologice a crescut nu numai preoți vrednici, dar și ierarhi neîntrepuți.

Această aniversare scoate în evidență și faptul că la adăpostul și sub egida școalei teologice sibiene, pe lîngă plămădirea conștiințelor de preoți care stăteau în slujba creștinilor dreptcredincioși, aici au luat naștere și au văzut lumina tiparului numeroase lucrări teologice, ai căror autori au fost profesorii sau absolvenții acestei școli.

Inițiativa mitropolitului Andrei Șaguna, de-a se întocmi și tipări cărțile necesare studenților teologi, a fost urmată de profesorii și absolvenții cei mai distinși ai școalei, în felul acesta apărînd numeroase cursuri și lucrări în toate ramurile studiilor teologice. Dintre acestea menționez, penfră largă ei răspîndire, cartea profesorului Dimitrie Cunțan: „Cîntările biseri-

cești după melodiile celor 8 glasuri” (Sibiu, 1908), carte pe care o poți găsi și astăzi, cu ușurință, la aproape toate stranele bisericilor ardelen.

Aceste lucrări nu s-au folosit numai ca manuale necesare pentru pregătirea viitorilor preoți, ci deopotrivă, au constituit și cea dintâi zestre a bibliotecilor parohiale. Astfel nu e de mirare că pînă astăzi, în vizitațiile canonice în diferite parohii, găsesc multe manuale și cărți teologice apărute la Sibiu acum 80—90 de ani.

Mitropolitul de neuitată memorie, fost profesor la Academia Teologică din Sibiu, Dr. Nicolae Bălan, a continuat și a lărgit tradiția editorială a predecesorilor săi, publicînd numeroase cărți teologice — scrise de profesorii Institutului Teologic sau de absolvenți ai acestuia, trimiși în completare de studii la diferite facultăți de teologie din țară și străinătate. Dacă ținem socoteală și de această lucrare de publicare de cărți săvîrșită de marele mitropolit Nicolae Bălan, atunci ne putem da seama și mai bine de însemnătatea școalei teologice din Sibiu pentru viața Ortodoxiei ardelen.

Cu prilejul acestei aniversări nu poate rămîne neamintit un fapt de o netăgăduită însemnătate.

Istoricul eveniment din 1948 al revenirii credincioșilor ardeleni, uniți la 1700 cu Biserica Romei, este un act care se cere consolidat fără încetare. Nu-i greu de admis că un act de importanța celui din 1948, care angajează în modul cel mai deplin conștiințele clerului și ale oamenilor credincioși pînă mai ieri ai unei alte biserici, necesită o atenție și o grijă deosebită din partea înaltei ierarhii bisericești. Conștiințele trebuie întărite, ezitățile înlăturate, convingerile se cer adîncite pentru ca odată ce s-a rupt cu trecutul, clerul și credincioșii care s-au încadrat de bună voie în Biserica Ortodoxă Romînă să cunoască în mod deplin Ortodoxia, să o prețuiască la adevărata ei valoare și să se simtă la sînul ei ca la sînul adevăratei mame care își regăsește fiul îndepărtat după atîția ani de despărțire...

În această privință socotesc că Institutului Teologic din Sibiu îi revine în mare măsură chemarea de-a adînci în sufletele viitorilor păstori de suflete, încredințați lui spre educare, convingerea nestrămutată că actul istoric din 1948 răspunde nu numai necesităților obiective de unificare spirituală a unui popor, dezbinat din interese străine, ci el răspunde unei adînci și tainice dorințe a credincioșilor din amîndouă stranele, de a deveni una în credință așa cum una erau în viață.

Pentru viitor, sînt încredințat că Institutul Teologic Universitar din Sibiu își va continua cu aceeași rîvnă ca și în trecut munca de pregătire a celor chemați la preoție, sădind în sufletele lor evlavia nefățarnică și îndemnîndu-i să se desăvîrșească în spiritul Evangheliei dragostei și al păcii, propovăduită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Munca de pregătire completă a viitorilor păstori de suflete aduce cu sine și năzuința de a dăltui în conștiințele studenților convingerea că trebuie să lucreze și în ogorul vieții sociale alături de toți cetățenii luminați.

Cu aceste gânduri binecuvintez cu drag Institutul Teologic Universitar din Sibiu și îi urez viață lungă ca să-și îplinească și în viitor, cu aceeași destoinicie și cinste, rostul înalt ce-l are în cadrul Bisericii noastre strămoșești și al Patriei noastre dragi.

Lumina și căldura adevărului veșnic care se propovăduiește și se tilcuiește de către distinșii noștri profesori de la catedrele și amvonul Institutului, doresc să ajungă, prin mijlocirea absolvenților, în sufletele credincioșilor, spre dobândirea fericirii vremelnice și a celei veșnice.

† TEOFIL

Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

LEGĂTURI SPIRITUALE ÎNTRE ORTODOXIA ARDELEANĂ ȘI CEA BIHOREANĂ

Cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea Institutului Teologic din Sibiu, gândul nostru se îndreaptă cu recunoștință spre centrul Ortodoxiei ardelene, care în vîltoarea unor frămîntări de veacuri a știut să țină trează credința cea dreaptă și să ferească corabia Bisericii noastre de rătăcirile primejdioase ale vremilor acelora.

Din centrul spiritual al Ortodoxiei ardelene s-au răspîndit pînă în părțile apusene ale țării apostoli și misionari neobosiți, care au purtat cu ei tezaurul învățaturii de credință creștină ortodoxă, păstrat cu sfințenie de către Biserica dreptmăritoare a Răsăritului.

Prin instituțiile și așezămintele sale, Biserica ortodoxă ardeleană și-a dat contribuția prețioasă la promovarea vieții spirituale a romînilor dreptcredincioși de dincoace de munți.

Clerul și credincioșii ortodocși romîni din părțile bihorene, deși destul de departe așezați de reședința Mitropoliei Ardealului, au stat de atîtea ori sub înrîurirea și oblăduirea binefăcătoare a acesteia, primind îndrumări și sprijin prețios în tărîmul vieții bisericești și al celor înrudite în trecut cu acesta. Legăturile sufletești dintre una și cealaltă s-au făcut simțite în special în perioada de grele frămîntări și opresiuni religioase-bisericești puse la cale de ostilitatea iezuito-habsburgică față de cei de altă credință și mai ales față de romînii ortodocși din Ardeal, a căror unitate sufletească Roma papală și Viena imperială au și vătămat-o prin cele petrecute la hotarul dintre veacurile XVII și XVIII.

Depănînd amintirile toarse din caierul vremii, putem desprinde destule momente care confirmă existența salutară a relațiilor frățești dintre centrul Mitropoliei ardelene și Ortodoxia bihoreană. Aceste relații au avut o influență binefăcătoare asupra celei din urmă, influență la care și-a dat contribuția și actualul Institut Teologic din Sibiu. Pe de altă parte, au fost momente în care clerici și credincioși din părțile bihorene au devenit factori însemnați ai vieții bisericești din Ardeal și chiar de la centrul Mitropoliei ardelene.

În a doua jumătate a veacului trecut, viața administrativ-bisericească a actualei Eparhii a Oradei s-a reorganizat în spiritul larg al Statutului Organic, care prevedea că la purtarea trebilor bisericești participă direct nu numai clericii, ci și credincioșii mireni, în proporție de doi credincioși mireni la un cleric.

Pe vremea aceea, la centrul Mitropoliei ardelenne s-a afirmat, între alții, cunoscutul fruntaș al vieții bisericești de dincoace de Carpați, Partenie Cosma, originar din Beiuș, care a și devenit secretar arhiepiscopesc. El a participat la redactarea Statutului Organic și la toate lucrările mai însemnate ale vieții bisericești din Arhidieceză. Specialist în probleme economice-financiare, direct sau prin legăturile întinse pe care le avea, Partenie Cosma a contribuit la ajutorarea mai multor biserici sărace din Arhiepiscopia Sibiului și din părțile bihorene, de unde se trăgea, cu cele ce le lipseau din punct de vedere material. El s-a înscris astfel între „mecenații” care se întîlnesc destul de des în viața Bisericii ardelenne, bănățene și bihorene.

În drumurile sale prin cuprinsul actualei Eparhii a Oradei, mitropolitul Andrei, de la Sibiu, a ajutat materialicește unele biserici. Bisericii cu lună din Oradea mitropolitul ardelen a dat atunci un frumos baldachin, iar bisericii din Negreni un orologiu, care există și astăzi. Fiind distrus de foc localul școlii elementare din Beiuș, Mitropolia Ardealului a dat un ajutor substanțial pentru refacerea lui. Cu același ajutor binevoitor și binefăcător, acordat la vreme de nevoie, au fost restaurate sau reparate și alte așezăminte bisericești din aceste locuri.

În a doua jumătate a veacului trecut au trăit la Oradea cunoscuții fruntași mireni ai vieții bisericești ortodoxe ardelenne Emanuil Gojdu și Nicolae Jiga. Indemnurile venite de la scaunul mitropolitan al Ardealului i-au determinat pe amîndoi să întemeieze cunoscutele „fundații”, din care au fost finanțate atîtea lucrări bisericești ale vremurilor ațelora.

Prețioase legături sufletești s-au țesut între centrul mitropolitan al Ardealului și ortodocșii din laturile bihorene pe vremea mitropolitului Miron Romanul (1874—1898). Originar din Mizieș (lingă Beiuș), înainte de-a deveni mitropolit al Ardealului Miron Romanul a fost vicar la Oradea și cunoștea stările bisericești din părțile acestea.

Urmașul său de scaun, mitropolitul Ioan Meșianu (1898—1916), de asemenea a fost vicar la Oradea. Prin spiritul său de gospodar și realizator, el a contribuit la edificarea și renovarea mai multor locașuri bisericești nu numai în Arhidieceza de atunci a Sibiului, ci și în cuprinsul actualei Episcopii a Oradei.

De la centrul mitropolitan al Ardealului s-au răsfrînt raze binefăcătoare de lumină creștinească pentru întărirea credinței ortodoxe — greu

încercată în trecut — nu numai prin sediul mitropolitan, ci și prin Institutul Teologic. Acesta a pregătit elemente preoțești tot mai valoroase, în cursul timpului, care și-au îndeplinit slujirea sacerdotală și în părțile Eparhiei noastre.

Un preot vrednic, pregătit la Institutul Teologic ortodox din Sibiu și ajuns apoi paroh pe meleagurile bihorene a fost Popa Luca din Buntești, care a întors multe sate de la uniație; apoi, preotul Traian Roman din parohia Tășad, de asemenea un neobosit luptător pentru Ortodoxie.

Centrul mitropolitan al Ardealului ne-a dat pe protopopul Oradiei, Vasile Popovici, care a păstorit Biserica cu lună între anii 1907—1945, înfrumusețind sfintele slujbe cu glasul său minunat și înălțînd amvonul cu cuvîntul său ales. Tot de acolo ne-au venit și alți preoți, care au ocupat funcții de vicari, consilieri, etc.

Bisericile parohiale din părțile bihorene și preoții lor, în veacul din urmă, își aduceau de la sediul mitropolitan al Ardealului cărțile de cult și de predici. Erau cunoscute la noi și mult prețuite îndeosebi predicile substanțiale ale lui Zaharie Boiu, profesor de teologie și consilier arhidiecezan, socotit pe bună dreptate fala amvonului ortodox român de dincoace de Carpați. Cunoscute și apreciate erau apoi, la noi, lucrările teologilor ortodocși ardeleni Ilarion Pușcariu, Ioan Popescu, ș. a., precum și cîntările bisericesti ale lui Gheorghe Dima și Timotei Popovici. Liturghia pe patru voci a lui G. Dima s-a cîntat mult timp în Biserica cu lună din Oradea.

Preoții-parohi din laturile bihorene erau cititori sîrguincioși ai cărților teologice, broșurilor și revistelor bisericești — în frunte cu străvechiul „Telegraful Român” — apărute la centrul mitropolitan al Ardealului mai ales în timpul arhipăstoririi mitropolitului Nicolae Bălan, culegînd din ele bogată și aleasă hrănă spirituală ortodoxă.

Aici e locul să amintim despre un moment destul de elocvent și nu de mică însemnătate în relațiile frățești dintre sediul mitropolitan al Ardealului și eparhia noastră: acela creat de evenimentele anilor 1916—1917. Consistoriul arhidiecezan și mitropolitan, cu întregul personal și cu Institutul Teologic, s-au strămutat și au funcționat vremelnice la Oradea. Între consilierii arhidiecezei de-atunci se aflau: Nicolae Ivan, episcopul de mai tîrziu al Clujului, Lazar Triteanu, devenit apoi episcopul Lucian al Romanului, Vasile Stan, episcopul de mai tîrziu al Maramureșului și Mateiu Voileanu. Dintre profesorii de teologie de-atunci amintim pe directorul Eusebiu Roșca, Nicolae Bălan, mitropolitul de mai tîrziu al Ardealului, Gheorghe Comșa, episcopul de mai tîrziu al Aradului, Candid Popa, ș. a.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, luminile spirituale ale centrului mitropolitan ardelean n-au încetat și nici n-au slăbit, ci au continuat să se răsfrîngă și mai intens asupra Eparhiei Oradiei, care —

proaspăt înființată atunci — era sufragană a acestuia. Valoroasele lucrări ale corpului didactic de la Institutul Teologic din Sibiu deschideau zări de lumină duhovnicească, înălțînd nimbul Ortodoxiei ardelenе cum nu l-a avut niciodată în trecut. Ele au fost aprofundate de către slujitorii altarelor din Eparhia noastră, contribuind la cristalizarea și întărirea adevărurilor de credință.

Astăzi, la centrul mitropolitan al Ardealului, în Institutul nostru Teologic, se pregătesc și preoți din eparhia noastră.

Același centru mitropolitan al Ardealului, prin actul istoric al unificării noastre bisericești din 21 octombrie 1948, de la Alba Iulia, a devenit simbolul unității de credință a credincioșilor ortodocși romîni din Ardeal, care înainte de aceea erau — cum se știe — dezbinați bisericește. Ei sînt înfrățiți astăzi în spiritul de armonie și bucurie pe care-l tîlmăcește Psalmistul cînd zice: „Ce e mai frumos și mai plăcut decît a petrece frații împreună”. Infrățirea realizată prin unificarea bisericească a fost cu puțință de săvîrșit în climatul libertății religioase reale pe care orînduirea dreaptă, iubitoare de pace și muncă cinstită, a statului nostru de astăzi, a inaugurat-o după 23 August 1944. Pacea, prosperitatea și munca aducătoare de biruințe și realizări, de care ne bucurăm astăzi în țara noastră, avem datorită cu toții să le păstrăm și să le apărăm.

Cu aceste gînduri, urez Institutului nostru Teologic din Sibiu, la popasul său de 150 de ani, viață lungă și prosperă, roditoare de despicări de lumină duhovnicească și în împlinirea Evangheliei păcii și a dragostei de om.

† VALERIAN
Episcopul Oradiei

UN VEAC ȘI JUMĂTATE ÎN SLUJBA BISERICII ORTODOXE ARDELENE

Institutul nostru Teologic din Sibiu împlinește 150 de ani de existență. Este o vîrstă dacă nu matusalemică, totuși o vîrstă frumoasă. Frumoasă, pentru că în acești 150 de ani Institutul Teologic, prin corpul său profesoral, a dezvoltat o activitate care merită să fie aniversată precum se cuvine. Viața lui — cu durată de 150 de ani încheiați, închinată cu totul Bisericii noastre Ortodoxe — este semnificativă.

Aceasta înseamnă că înființarea Institutului Teologic a corespuns unor necesități de ordin superior, de temelie, ale Bisericii noastre. Înseamnă că Institutul Teologic a avut un rost de bază în viața Bisericii noastre Ortodoxe ardelenе.

Persoane competente vor arăta activitatea complexă și multilaterală a Institutului nostru Teologic, în acești 150 de ani scurși de la înființarea sa. Bazați pe cercetări și documente, vor reliefa rolul Institutului Teologic în opera de creare și formare a atîtor generații de preoți pentru Biserica Ortodoxă ardeleană. Vor scoate, poate, în evidență personalitatea unor profesori ai acestui Institut, care prin activitatea lor au intrat în istoria Bisericii noastre Ortodoxe. Și alte teme și probleme vor arăta generației actuale de preoți și studenți în teologie rolul pe care Institutul nostru Teologic l-a jucat în cursul istoriei sale de 150 de ani.

Din toate articolele aniversare va reieși clar că precum „omul sfințește locul”, tot astfel Institutul Teologic, prin generațiile lui de profesori, „a sfințit locul” ce i-a fost hărăzit de Providență, îndeplinindu-și cu prisosință menirea istorică.

Aș vrea să accentuez faptul — de actualitate — că Institutul nostru Teologic, prin profesorii săi, a știut să țină pas cu vremea. Ei au înțeles că realitățile noi, spirituale și sociale, din Patria noastră, Republica Populară Romînă, reclamă o atitudine limpede și fără echivoc. Activitatea profesorilor s-a concentrat în directive clare, în urmă cărora studenții teologi și preoțimea au ajuns la înțelegerea vieții noi, creatoare de condiții juste de viață pentru toți.

Ei au înțeles că buna înțelegere între toate cultele este în conformitate cu atitudinea tolerantă a Bisericii noastre Ortodoxe. În ce privește problema unificării noastre bisericești din anul 1948 și consolidarea acestui act istoric, ei au considerat totdeauna că acestea sînt o necesitate de reparație istorică în Biserica noastră Ortodoxă ardeleană. Au înțeles că activitatea sinceră, loială, a tuturor în lupta pentru pace corespunde pe deplin poruncilor de bază ale Evangheliei.

Toate aceste probleme de actualitate — și altele asemenea lor — au fost dezbătute în conferințe și cursuri de îndrumare a preoților noștri de către profesorii Institutului Teologic. Ca urmare a acestei activități lămuritoare, generații întregi de tineri preoți au plecat la locul lor de muncă pastorală, în parohii, temeinic clarificați și orientați în problemele de actualitate.

Mergînd pe această cale, Institutul nostru Teologic va fi și în viitor factor de zidire și formare a generațiilor de viitori slujitori ai altarelor, devotați Bisericii noastre Ortodoxe și scumpel noastre Patrii.

Iată de ce — din prilejul acestei aniversări — mă asociez sincer și îmi alătur glasul la corul tuturor celor ce cîntă și omagiază în mod sărbătoresc truda creatoare de 150 de ani a Institutului nostru Teologic de grad Universitar din cetatea de reședință a Mitropoliei Ardealului.

Prof. Stavr. **TRAIAN BELAȘCU**
Vicar arhiepiscopesc

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ISTORIA INSTITUTULUI TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

INTEMEIEREA ȘI DEZVOLTAREA ȘCOLII SUB EPISCOPUL
VASILE MOGA (1811—1845)

ANTECEDENTE

Biserica Ortodoxă Română din Transilvania, vreme de secole, a trebuit să se mulțumească cu formarea clerului la vatra mănăstirilor, la centrul vlădiciei, la strană, sau la ucenicia vreunui preot mai priceput. Chiar în acele vremuri de iobăgie s-a păstrat neschimbată credința ortodoxă.

În Transilvania au funcționat și o seamă de școli în care se pregăteau viitorii preoți după posibilitățile din acele vremuri. Amintim dintre ele câteva mai însemnate. Cea mai veche școală românească datează din anul 1495: este școala de pe lângă biserica Sf. Nicolae din Brașov. Această școală avea două cicluri: un curs inferior, în care se predau cunoștințe elementare și unul superior, pe care-l „urmasu viitorii clerici, care se adunau la Brașov din toată Țara Bîrsei ... și din alte părți ale Ardealului”.¹ Din 1597 școala avea o clădire nouă și de pe la 1559 se învăța în ea românește, folosindu-se cărțile tipărite de Coresi.² Nicolae Sulică reconstituie programa materiilor predate în cursul superior astfel: „Catehizarea mai dezvoltată (dogmatica), exegeza, omiletica, dreptul canonic, tipicul și muzica bisericească, caligrafia” care se predau în românește, „limba slavonă și foarte probabil limba latină”.³

Cei ce învățau la acest curs pentru a se face preoți, deprindeau după aceea practica liturgică la vreo mănăstire și apoi erau sfințiți de preoți.

1 N. Sulică: Cea mai veche școală românească din cuprinsul României întregite. București 1937, p. 8.

2 N. Sulică: Op. cit., p. 13 urm. și N. Albu: Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800. Blaj 1944, p. 26.

3 N. Sulică: Op. cit., p. 25.

În prefața „Paliei” de la Orăștie, tipărită în anul 1582, se amintește printre alți traducători și de Efrem Zăcan, „dascălul de dascălie al Sebeșului” și se presupune că în școala acestuia erau pregătiți nu numai dascăli, ci și preoți, a căror pregătire nu se deosebea prea mult de cea a dascălilor. Aici s-au pregătit preoți cu înclinare spre calvinism din părțile bănățene și ținutul Hațegului. Probabil că astfel de școli calvinești, sau pur românești, să fi existat în secolul XVI și în alte părți din Transilvania.⁴

Școala din Brașov a funcționat și în secolul XVII și dascălii de la această școală, chiar dacă nu toți, dar mulți, dintre ei au fost „elemente valoroase, bărbați destoinici, cunoscători de una sau două limbi streine, mulți dintre ei înzestrați cu darul de a tălmăci frumos în limba românească operele literare ale altor neamuri”.⁵ Tinerii care veneau la această școală, cu gândul de-a se preoți, și-au putut câștiga cunoștințe frumoase.

Aici trebuie să amintim și școala întemeiată de Susana Lorantfi la Făgăraș, în anul 1657, care poate fi considerată ca prima școală sistematică, cu un plan bine studiat, pentru buna ei funcționare. Această școală a fost pusă în slujba calvinismului. Datorită faptului că tinerii care o frecventau se bucurau de aceleași scutiri ca și cei de la școala ungurească, ea a fost frecventată de mulți români, căci numai în anul 1658 se pomeneste că au fost examinați preoți și grămăticii din 39 sate făgărășene. Se pare că ea a durat pînă la unirea de la 1700.⁶

De o altă școală susținută tot de oficialitate, sub direcția lui Mihail Halici, care deși se numește ortodoxă, era tot calvină, se mai amintește și la Orăștie.⁷

În aceste școli, ca și în alte școli calvine, ca cea de la Alba Iulia, vor fi învățat destui tineri români (mai ales fii de nobili), cum a fost și cazul lui Atanasie Anghel, dar totuși aceștia au format un număr redus. Numărul mare al preoților s-a format tot în școlile mănăstirești, ca cea de la Sîmbăta de sus, Bălgrad, Prislop, Geoagiu și altele din cuprinsul Ardealului, sau din Țara Românească. Alții au primit pregătirea necesară de la dascălii bisericești care și-au făcut pregătirea peste munți, mai întregind-o și în școli calvine sau iezuite, după cum susținea Petru Bod.⁸

4 N. Albu: Op. cit., p. 27—29.

5 Idem: Op. cit., p. 88.

6 Idem: Op. cit., p. 69, 72 și 76.

7 Idem: Op. cit., p. 81 nota 2.

8 T. Cipariu: Arhivu pentru filologie și istorie. Blaj 1867, p. 612.

În hotărârile sinodului din 14 septembrie 1700, cunoscute sub numele „Pohta Vlădichii”, la punctul 2 se prevedea ca: „Diecii care vor vrea să se preoțească, înainte de-a merge la protopop să-și ceară carte și cu carte de la adevărat duhovnic; și să știe psaltirea de înțeles și glasurile și toate tainele bisericii; și pînă nu va fi la mitropolie patruzeci de zile, pînă atunci vlădica să nu-l preoțească...”⁹ Prevederile de la punctul 2 din „Pohta Vlădichii” ne arată, mai precis, ce pregătire trebuia să aibă un candidat la preoție la sfîrșitul epocii calvine. Acești candidați erau recrutați de cele mai multe ori din diecii sau dascălii satelor. Pregătirea lor era completată atît teoretic cît și practic în timpul celor 40 de zile pe care trebuiau să le petreacă la mitropolie, înainte de-a fi hirotoniți.

După unirea de la 1698, credincioșii ortodocși din Ardeal au fost lăsați timp de 60 ani fără căpetenie bisericească. Stăpînirea a dezlănțuit o adevărată campanie împotriva preoților ortodocși, care opuneau rezistență uniației.¹⁰ În vremea aceasta, pregătirea celor mai mulți din acei care erau nevoiți să meargă pe la Timișoara, la Carloviț, sau în Țările Romîne ca să primească hirotonia, era destul de sumară. Școala din Brașov a continuat să funcționeze și în jumătatea întîi a secolului XVIII cu dascăli luminați, printre care amintim pe Radu Tempea (cronicarul), care și după ce s-a preoțit a continuat lucrarea sa de dascăl și pe Petcu Șoanul, autorul calendarului pe o sută ani. Mulți dintre preoții din Brașov au fost recrutați dintre dascălii acestei școli.¹¹ Școala din Scheii-Brașovului „n-a satisfăcut numai o necesitate locală”, ci „rosturile ei erau cu mult mai mari și se revărsau binefăcător ... pînă departe spre inima Transilvaniei”.¹² Chiar și în vremurile atît de tulburi din întîia jumătate a veacului XVIII, mulți dintre cei care au luat asupra lor jugul preoției pentru a apăra credința străbună, au putut să-și cîștige în această școală, în care se pregăteau dascăli și preoți, cunoștințele necesare, pe care apoi să și le întrească la vreo mănăstire.

Cu toată situația grea, ortodocșii aveau mai multe școli în care — oricît de slab ar fi fost organizate — tinerii ortodocși pri-

9 I. M. Moldovanu: *Acte sinodali...* Tom. II. Blaj 1872, p. 119.

10 S. Dragomir: *Istoria desrobirii religioase a Romînilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea*. Sibiu vol. I—II, 1920 și 1930.

11 Andrei Birseanu: *Istoria școalelor centrale gr. ort. din Brașov*. Brașov 1902, p. 6. Candid Mușlea: *Biserica Sf. Nicolae din Scheii-Brașovului* vol. I. Brașov 1943, p. 131—239.

12 N. Albu: *Op. cit.*, p. 135.

meu o pregătire elementară și erau crescuți în duh ortodox. Aceste școli erau frecventate și de tineri uniți. Astfel, sinodul clerului unit din 1728, ținut în Mănăsturul Clujului, în ședința a cincia, la punctul 18, hotărăște cu vot unanim ca în viitor nici un unit să nu-și mai trimită copiii la școlile schismaticilor, iar protopopii sau preoții care ar călca această dispoziție să fie pedepsiți cu câte 24, iar laicii cu 12 florini. Această dispoziție este repetată și la punctul 19 al sinodului din 1832, de sub Inochentie Micu, lăsînd doar la aprecierea episcopului suma cu care să fie pedepsiți cei ce călcau această hotărîre.¹³ Mai putem afirma că aproape în fiecare mănăstire era câte o școală și că cei ce voiau să se facă preoți, puteau să-și cîștige în aceste școli pregătirea sumară necesară pentru a putea fi hirotoniți.¹⁴ Unii din candidații la preoție își cîștigau pregătirea necesară în mănăstirile de peste Carpați.

După unire, s-a continuat obiceiul de-a aduce cărțile de ritual necesare, chiar în ciuda opreliștei categorice și repetate a stăpînirii austriace, mai ales de la Rîmnic și „Biserica ardeleană a consumat ea singură cel puțin 2/3 din totalul tipăriturilor acelei tipografii” din secolul XVIII.¹⁵ Cărțile de ritual care erau tipărite în limba romînă cuprindeau nu numai imnologie, ci și învățături dogmatice profunde și astfel preoțimea — prin citirea și adîncirea învățăturilor din aceste cărți — putea să-și completeze pregătirea teologică. Astfel se poate susține cu mult temei de adevăr, că „cunoștințele teologice ale preoților și călugărilor noștri ... nu erau atît de reduse și de superficiale, după cum s-a afirmat. În orice caz, ele nu erau cu nimic mai prejos decît cele ale celorlalți preoți și predicatori de pe vremea aceea”.¹⁶

Școala din Brașov a continuat să funcționeze și în jumătatea a doua a secolului XVIII, numărînd printre dascălii ei și oameni cu o aleasă pregătire și cu o activitate literară apreciabilă. Printre aceștia amintim pe Radu Duma, care „multe cărți a tălmăcit și le-a scris: latinești, grecești și sîrbești, socotind fieștecine din cei cu pricepere că mare dar are de la Dumnezeu”.¹⁷ Printre dascălii acestei școli mai pomenim și pe Dimitrie Eustatievici, care și-a

13 I. M. Moldovanu: *Acte sinodali*, tom. II, p. 106 și 110.

14 N. Albu: *Op. cit.*, p. 136 urm. Șt. Hărăguș: *Preoțimea romînă în sec. XVIII. Telegraful Român* 1907, nr. 76, p. 318.

15 T. Bodogae: *Despre cunoștințele teologice ale preoților noștri de acum 200 ani. Anuarul Acad. Teol. „Andreiane”* 1944, p. 248.

16 *Idem*: *Op. cit.*, p. 303—304.

17 N. Albu: *Op. cit.*, p. 228.

făcut studiile la Academia din Kiev, de unde s-a întors cu atestare în regulă.¹⁸ El este autorul unui număr însemnat de cărți, ca: cea dinfii gramatică românească, Catechism sîrbește, nemțește și romînește; Desvoaltele și tâlcuitele Evanghelii; Cartea metodului, Scurt izvod pentru lucrurile de obște și de chilin în scrisori de multe chipuri, Alexandria — și sub supravegherea sa s-au tipărit și Psaltirea și Ceaslovul, ca și Synopsis și traducere: Indreptarea în duhul blîndețelor, Oeconomia lui Florin cel mare și Analele bisericești a lui Baronius.¹⁹ Alături de Radu Duma și de Dimitrie Eustatievici, trebuie să amintim și pe Radu Tempea grămăticul, care după ce a învățat la gimnaziul săsesc din Brașov și-a continuat studiile, cu ajutor primit din fondurile Bisericii Sf. Nicolae, la Buda.²⁰ Un străin îl socotea ca „unul dintre cei mai distinși preoți romîni, om cult și cu frumoase cunoștințe de limbi, cuvîntător fără zăbavă, erudit...”²¹

La începutul secolului XIX vom afla funcționînd la școala capitală din acest oraș și pe scriitorul Ioan Barac, „care știința filosoficească deplin au săvîrșit-o” și care avea să învețe, pe lîngă alte studii, și limba ungurească și nemțească.²²

Alături de școala din Brașov cu dascăli ei străluciți, încă din prima jumătate a secolului XVIII exista o „școală normalicească a neguțătorilor neuniți”, la Făgăraș, care a funcționat și în jumătatea a doua a secolului XVIII, cu dascăli plini de rîvnă pentru misiunea lor. Din această școală, care „se bucura de un nume bun”, „au ieșit preoți și învățători buni”, încît absolvenții acestei școli deveniți preoți și protopopi, se bucurau de mai multă considerație decît alții, care și-au făcut pregătirea pentru preoție în alte școli. Alături de această școală mai funcționa o școală greco-catolică, înființată de Grigorie Maior, pe care intenționa să o transforme în gimnaziu și care era frecventată și de tineri ortodocși.²³

Deschîzîndu-se școlile din Blaj la 1754, ele iau o dezvoltare frumoasă în jumătatea a doua a secolului XVIII, fiind frecventate de o mulțime de tineri din toate părțile Transilvaniei, nu numai de uniți, ci și ortodocși.

18 A. Bîrseanu: Istoria școlilor, anexe XVI și XVII, p. 16—17 a.

19 N. Albu: Op. cit., p. 280—289.

20 A. Bîrseanu: Op. cit. anexe XXI, p. 20 a.

21 Candid Mușlea: O dinastie de preoți și protopopi, Radu Tempea. Brașov 1939, p. 52 și N. Albu: Op. cit., p. 290.

22 A. Bîrseanu: Op. cit., p. 12.

23 N. Albu: Op. cit., p. 224—225.

După deschiderea școlilor din Blaj și dezvoltarea acestora, era firesc ca tinerii români să fie atrași spre școala secundară de aici, unde li se predă în limba maternă și unde școlarii silitori se bucurau și de anumite ajutoare.

După răscoala condusă de Sofronie (1759—1761), care a silit stăpînirea austriacă să recunoască existența Bisericii Ortodoxe Romîne transilvane și să-i acorde posibilitatea de a avea un vlădică, s-a putut pune și problema pregătirii clerului pentru întreaga episcopie.

Episcopul Ghedeon Nichitici cere (în 1784 și 1787) de la cei ce candidau la preoție „atestat de la dascălii normalicești” și să știe „cetania, scrisoarea, cîntarea, rînduiala bisericii și catehismul”;²⁴ cerea candidaților la preoție pregătirea dobîndită într-o școală primară mai răsărită, unde se pregăteau și dascăli, școală de care am constatat că exista și la Făgăraș și în alte centre.

Directorii școlilor au organizat, la rîndul lor, cursuri speciale pentru pregătirea învățătorilor. Astfel de cursuri au organizat Șincai, directorul școlilor unite, la Blaj și D. Eustatievici, directorul școlilor neunite, la Sibiu, în 1786, care erau frecventate de candidați mai ales din județele Sibiu, Alba și Făgăraș.²⁵ Aceste cursuri au continuat să se țină și sub Gherasim Adamovici, ca și în timpul vacanței episcopoești de după Adamovici, cînd treburile episcopiei erau conduse de vicarii Ion Popovici și Nicolae Huțovici. „Cu siguranță ele se țineau într-o casă închiriată din Maierii Sibiului, în apropierea bisericii din strada Lungă, care servea ca biserică episcopală” și mulți preoți au fost recrutați dintre dascălii pregătiți la aceste cursuri.²⁶

Aceasta, însă, era numai o măsură provizorie. Noile condiții de viață ale credincioșilor cereau un cler cu pregătire corespunzătoare, care nu i se putea da în școlile de dascălie, ci într-o școală specială. De aceea episcopul Nichitici cere stăpînirii să i se permită ridicarea taxei sîdoxiale, ca să poată cumpăra o casă pentru reședință și să poată salariza profesorii de la seminarul pe care plănuia să-l înființeze. Cererea i-a fost însă refuzată, pe motiv că prin dispoziția împărătească nr. 8635 din 1 august 1785

24 Il. Pușcariu: Documente pentru limbă și istorie. Tom. I. Sibiu 1889, p. 52—53 și Tom. II, p. 324.

25 Inceputurile școlii normale „A. Șaguna” din Sibiu. In: Anuarul școlii normale din Sibiu 1938, p. 38.

26 Idem: Studiul citat, p. 39.

s-a încuviințat să se înființeze, pe spesele statului, un seminar central la Timișoara, pentru toate eparhiile ortodoxe.²⁷

S-au cerut mitropolitului de Carloviț propuneri în legătură cu instrucțiunea, cu crearea fondului necesar și organizarea internă a acestui seminar. Discuțiile asupra organizării au continuat pînă la moartea împăratului Iosif II. Urmînd apoi vremuri războinice, firul întrerupt al acestor preocupări se reia abia în anul 1810. Din frămîntările și discuțiile în jurul seminarului central, pînă în cele din urmă a biruit ideia înființării de seminarii eparhiale.²⁸ Preocuparea de a da clerului o pregătire mai bună a fost permanentă. Astfel s-au înființat, pe lîngă centrele eparhiale, cursuri preoțești, din care s-au dezvoltat seminariile. Cînd s-a înființat un astfel de curs preoțesc la Sibiu, nu se poate preciza, întrucît — cum afirmă Hannia, care cunoștea arhiva consistorului ortodox din Sibiu, dinainte de 1848, — în arhivă nu exista nici o urmă despre acte din timpul episcopilor sîrbi de la anul 1761 pînă la 1796.²⁹

Încă în anul 1803 administratorul protopopesc al Brașovului, Gheorghe Haineș, face un plan pentru înființarea unei școli de pregătire a preoților, a dascălilor și cantorilor necesari pentru protopopiat, care să fie susținută prin contribuția parohiilor din acel protopopiat. Acest plan a fost zădărnicit, însă, de directorul școlilor, Radu Tempea.³⁰

Urme sigure despre existența unui curs pentru pregătirea candidaților la preoție în Sibiu aflăm în Protocolul ședințelor Consistorului, din anul 1804. „Consistorul ... îndrumă pe directorul școlilor Radu Tempea, ca el în această calitate, locuind în Sibiu, în locul reședinței Consistorului, însuși să învețe pe diecii spre preoție candidăluți și să nu încredințeze slujba aceasta dascălului de la școalele normalicești din Sibiu, de vreme ce încît-i pentru învățătura normei la treapta preoției, nici nu se primesc mai înainte de-a se legitima despre săvîrșirea aceleia”.³¹ Din același protocol mai știm că acest curs stătea sub controlul Consistorului și că la terminarea acestui curs, candidaților li se eli-

27 E. R. Roșca: Monografia Institutului Seminarial Teologic-Pedagogic „Andreian”. Sibiu 1911, p. 3.

28 Teodor Botiș: Istoria Școalei Normale și a Institutului Teologic ort. rom. din Arad. Arad 1922, p. 508—518.

29 I. Hannia: Programa Institutului pedagogico-teologic al Arhidiecezei ort. rom. din Transilvania. 1885, p. 9.

30 A. Bîrseanu: Op. cit. anexe XXVIII—XXIX p. 31 a.—38 a.

31 Mateiu Voileanu: Icoane din viața Bisericii. 1804. Sibiu 1926, p. 84.

bera un certificat de absolvire. Tot din acest protocol se mai poate deduce că tinerii „să prezentau la acest curs cînd erau admiși prin guvern la preoție și cînd se credea că sînt pregătiți, se eliberau de la curs dîndu-li-se testimoniu de absolvire”. Cursul trebuia deci să fi fost permanent.³² Pe baza celor scrise în acest protocol în legătură cu cursul preoțesc nu se poate preciza nici care era programa și nici localul unde se țineau cursurile.

Intrucît Gh. Haineș a făcut planul, în anul 1803, pentru înființarea unei școli de pregătire a preoților și dascălilor la Brașov, s-ar putea crede că la Sibiu nu exista în acest an un astfel de curs și acesta ar fi început abia în anul 1804. Urmînd această logică ar trebui să admitem că n-a existat la Sibiu, la acea dată, nici cursul pentru pregătirea învățătorilor, căci în școala proiectată de Haineș, la Brașov, trebuiau să se pregătească nu numai candidați la preoție, ci și învățători. Noi știm, însă, că cursul pentru pregătirea învățătorilor a fost inaugurat la Sibiu încă din anul 1786, de către primul director al școlilor neunite, D. Eustatievici. Astfel, putem susține, cu multă probabilitate, că și cursul pentru pregătirea candidaților la preoție, din Sibiu, va fi fost înființat cu mult înainte de anul 1804, funcționînd alături, sau împreună cu cel pentru pregătirea învățătorilor. Școala proiectată de G. Haineș, la Brașov, era destinată numai pentru nevoile aceluia protopopiat și deci nu exclude existența cursului pentru pregătirea candidaților la preoție din Sibiu, mai ales că, după cum am putut constata, în listele celor care urmau cursul pentru pregătirea învățătorilor în anii 1790 și 1791 se amintesc candidați din județele Sibiu, Făgăraș și Alba și din alte județe mai îndepărtate, dar nici unul din districtul Brașovului. Cursul acesta, de la Sibiu, a fost ținut de Radu Tempea pînă la anul 1808, cînd în locul lui a fost numit director al școlilor neunite Gheorghe Haineș.

Bogatul neguțător din Sibiu, Hagi Constantin Pop, „titorul” bisericii ortodoxe din suburbia Josefin, a întemeiat pe lîngă biserica zidită de el și o școală, la care aduce de la Făgăraș, în octombrie 1807, pe învățătorul Simion Jinariu, care-și creiase acolo o bună reputație. Directorul școlilor, Gh. Haineș, convingîndu-se despre vrednicia lui Jinariu, „l-a recomandat să fie încredințat cu conducerea școalei de preoți din „Josefstadt” slujbă, pe care o primeau de regulă directorii...”³³ Directorul Gh. Haineș

³² Idem: Op. cit., p. 85—88.

³³ Ion Mateiu: Dascălul Simion Jinariu. Arad 1916, p. 6 și 12.

îi dă și o „Instrucție” în 21 mai 1810, cum să învețe pe candidații la preoție „cetania curată fără opintea”, „scrisoaria desvoaltă și slobodă ... păzind la scrisoare ortografia”, „catihisisul cel mic de rost bine din tablă în tablă”, cele „patru părți ale aritmeticii bine, precum și tabla aritmeticii”, întocmită de Haineș. „Fieștecare să știe cîntările și glasurile bisericești și așezarea slujbelor sfintei biserici, după octoihul cel bogat: Spre care sfîrșit va numi dascălul în fiește zi un ceas întru care în auzul candidaților va citi tipicul”.³⁴

Pregătirea candidaților la preoție era, deci, destul de sumară și nici nu se putea pretinde să-și însușească mai mult în timpul scurt pe care-l petreceau la Sibiu. Cursul pentru pregătirea candidaților la preoție a fost ținut de Radu Tempea pînă în anul 1808, cînd a fost numit director Gheorghe Haineș, care a preluat conducerea acestui curs pînă în anul 1809, sau cel mai tîrziu în mai 1810,³⁵ dată începînd de la care pregătirea candidaților la preoție este încredințată învățătorului Simion Jinariu de la școala din suburbia Jozefin. Acesta își îndeplinește sarcina pînă în anul 1811, cînd pregătirea clerului intră într-o fază nouă.

La 15 martie 1811 încep cele dintîi cursuri sistematice de pregătire a clerului. Dacă pînă atunci cursurile erau reduse și afiliate pe lîngă școlile normalicești, de-atunci înainte funcționează la sediul episcopiei sibiene cursuri de sine-stătătoare și permanente, cu programă stabilită, cu profesori proprii și cu manuale. Atunci se pun bazele școlii teologice din Sibiu, care se va dezvolta progresiv, urcînd pe trepte tot mai înalte, în vremea celor 150 ani de activitate neîntreruptă.

INFIINȚAREA ȘCOLII SEMINARIALE DIN SIBIU

Dorința exprimată de Ghedeon Nichitici la anul 1785 și adusă la cunoștința stăpînirii, de-a întemeia o școală specială pentru pregătirea candidaților la preoție, a fost mereu afirmată de conducerea Bisericii noastre. Stăpînirea habsburgică a îmbrățișat această idee după multe tergiversări. Abia împăratul Francisc II, la propunerea cancelariei din 4 XII 1807, în decretul aulic nr. 1300 din 25 mai 1809, își afirmă voința nu numai de-a întregi scaunul episcopesc al romînilor ortodocși din Ardeal, ținut

³⁴ Idem: Op. cit., p. 13.

³⁵ Data „Instrucției” lui Gheorghe Haineș către S. Jinariu referitor la instruirea candidaților la preoție.

vacant 14 ani, ci și de a înființa pe seama acestora un seminar. „Doresc numai — zice el în acest decret — ca să mi se subștearnă cât mai curînd o propunere relativ la ridicarea unui seminar potrivit pentru păstorirea sufletească a celor de ritul grecesc neunit; pentru cumpărarea unei case spre acest scop; pentru organizarea și înzestrarea acestui seminar și referitor la speșele ce se recer, precum și pentru crearea unui fond”.³⁶

Printr-un alt Decret nr. 1301, care poartă aceeași dată, ca și cel precedent, se dispune augmentarea fondului sidoxial, prin sporirea taxei de la 2½ la 3 respectiv 5 cr. de familie, ca pe speșele acestui fond să se poată întreține seminarul și profesorii lui și să se poată trimite tineri talentați ca bursieri la Viena, unde să învețe teologia și să vină apoi profesori ai seminarului.³⁷ Prin hotărîrea împăratească din 26 mai 1810, pe care guvernul ardelean o aduce la cunoștința Consistorului prin actul din 13 aug. 1810, se repetă dispozițiile din Decretul 1301 referitor la sporirea taxei sidoxiale pentru înființarea seminarului, plata profesorilor și trimiterea de bursieri la studii, în vederea aplicării lor ca profesori la seminar.³⁸

După o serie de tergiversări determinate de faptul că Consistorul nu dispunea de fondurile necesare, iar stăpînirea refuza să le pună la dispoziție, propunerea cerută de împărat în 1809, în legătură cu înființarea, organizarea, înzestrarea și susținerea seminarului, a fost trimisă abia în 1 august 1814. Planul de înființare și organizare a seminarului — după ce a fost ținut aproape 2 ani în cabinetul împărațesc — în sfîrșit, a fost încuviințat în 4 mai 1816.³⁹ Astfel apare rescriptul împărațesc nr. 1281 din 10 mai 1816 prin care se aprobă:

1. „Ca pentru episcop și pentru clericii neuniți să se caute în orașul Sibiu o casă potrivită, autorizînd pe guvernul nostru, ca din fondul sidoxial să anticipeze suma de 15.120 florini pentru cumpărarea și adaptarea unei case corespunzătoare de seminar, întrebuițîndu-se spre acest scop și banii colectați din daruri benevole”.

2. „Numărul elevilor ce sînt a se susține în seminarul neuniților, ce se va înființa, să se stabilească întru început la 24...”.

36 Ioan Hannia: Op. cit., p. 11 și E. Roșca: Op. cit., p. 4.

37 I. Hannia: Op. cit. p. 11.

38 E. Roșca: Op. cit., p. 5—6.

39 A. Sădeanu: Date nouă despre Gh. Lazăr. Arad 1914, p. 30.

3. „La înființarea seminarului scopul și binevoitoarea noastră intențiune a fost ca să se crească tineri apți pentru păstoria sufletească și pentru promovarea culturii” credincioșilor români neuniți.

4. „Hotărîm totodată ca în seminarul neuniților să se primească numai tineri cari au terminat cu succes bun studiile gimnaziale, iar în seminar să se propună studiile filosofice în 2, iar cele teologice în 3 ani”.⁴⁰

Intenția era, așadar, ca de la început să se înființeze o școală superioară, cu mai mulți ani de studii, dar din pricina împrejurărilor vitrege, ea nu s-a putut realiza în timpul păstoririi lui Vasile Moga. Ideia a rămas însă și va fi reluată de urmașul episcopului Moga.

Singurul folos rezultat din rescriptul împăărătesc a fost că — cu banii primiți din fondul sidoxial și cu o parte din cei adunați prin colectă — s-a cumpărat o casă, în care se țineau cursurile clericale și locuiau profesorii acestor cursuri (inaugurate în 1811) despre care vom vorbi mai jos. Banii rămași din colectă (vreo 8260 fl.), ca și cei ce se vor mai aduna, s-a primit ordin să fie vărsați la casa centrală a statului, ca să fie administrați ca „fond seminarial”. Dispoziția era ca organizarea viitoare a seminarului (de 5 ani) să se facă numai în funcție de posibilitățile acestui fond, cum s-a și făcut.⁴¹

Din cuprinsul documentului împăărătesc mai sus arătat s-ar putea deduce că pînă în 10 mai 1816 n-a existat un seminar ortodox în Sibiu, acesta urmînd să se înființeze abia după acea dată. Despre existența unei școli pentru pregătirea candidaților la preoție, înainte de-a se primi această aprobare împăărătească, însă, ne vorbesc unii autori contemporani. Astfel un pastor sas, Joseph Leonhard, într-un manuscris compus de el în anul 1816 și păstrat la biblioteca Brukenthal, spune că Biserica ortodoxă are un vlădică ce locuiește în Sibiu și un consistor. „Pentru educația mai înaltă a acestui cler există acum de scurt timp (seit kurzer Zeit) o școală în Sibiu, unde tinerii teologi, afară de unele învățături religioase și practicile lor bisericești, nu se împărtășesc aproape de nici o instrucție mai generală”.⁴²

40 I. Hannia: Op. cit., p. 16—17 și E. Roșca: Op. cit., p. 8—9.

41 Nicolae Popea: Istoricul fondurilor arhiecezei, Prot. sin. din 1883. Sibiu 1883, p. 162, 164—165.

42 G. Bogdan-Duică: Gh. Lazăr. Academia Română, Memoriile secțiunii literare. Seria III, tom. I, p. 183, nota 3.

Fără îndoială că acel „timp scurt”, de cînd exista școala, nu se referă la cîteva luni, ci la cîteva ani, căci altfel predicatorul s-ar fi avut posibilitatea să-și formeze o părere în legătură cu școala clericală și să o caracterizeze așa cum a făcut-o.

O altă dovadă mai prețioasă o aflăm în partea inedită a Istoriei bisericești a lui Petru Maior. Iată ce se spune într-un fragment reprodus de T. Cipariu: „Nu trecură încă nici 2 ani, de cînd s-au așezat episcop (romîn n.n.) și iată în Sibiu au neuniții seminar pentru clericii lor...”⁴³ Din acest fragment se poate preciza numai atît, că în scurtul timp de mai puțin de 2 ani de episcopat al lui V. Moga, ortodocșii aveau pentru clericii lor seminar la Sibiu. Intrucît în nici un document nu se spune cînd a fost înființat seminarul, noi credem că începutul acestei școli trebuie legat de angajarea lui Gheorghe Lazăr pentru pregătirea candidaților la preoție. A. Sădeanu, invocînd greutățile pe care le-a avut V. Moga la început, pentru a-și fixa reședința în Sibiu, ca și lipsa de locuință în acest oraș, crede „că cursul lui Lazar abia în iarna anului 1812 a putut să-și ia începutul”.⁴⁴ Această părere însă nu poate fi susținută. Pe un raport al cancelariei, împăratul pune în 14 februarie 1811 următoarele concluzii: „Deoarece noul numit episcop ardelean ... V. Moga a fost hirotonit și instalat, teologul Gh. Lazăr să se provadă cu 100 fl. pentru drum aci alături și să se avizeze la numitul episcop” ca după voia lui ... să-și completeze cunoștințele dogmatice și rituale ortodoxe.⁴⁵

Același autor susține că Lazăr primind banii de drum — abia în 26 martie — a plecat din Viena spre Ardeal, pe la sfîrșitul acestei luni.⁴⁶ Într-un raport al cancelariei către împăratul, din 24 martie, se spune însă că Lazăr, îndată ce primi banii de călătorie, s-a întors în Ardeal.⁴⁷ Intrucît în hotărîrea împărătească din 14 februarie se spune: „Teologul Gh. Lazăr să se provadă cu 100 fl. pentru drum aci alături”, putem conchide că acești bani i-au fost dați la scurt timp după acea hotărîre și că el va fi plecat din Viena spre Ardeal pe la sfîrșitul lunii februarie, sau cel mai tîrziu la începutul lunii martie 1811. Noul episcop, V. Moga, către care era îndrumat, era plecat la Carloviț pentru hi-

43 T. Cipariu: *Acte și Fragmente*. Blaj 1855. p. 158.

44 A. Sădeanu: *Op. cit.*, p. 29.

45 Idem: *Op. cit.*, p. 23.

46 Idem: *Op. cit.*, p. 26.

47 Idem: *Op. cit.*, p. 24.

rotonire. El este hirotonit abia în 23 aprilie,⁴⁸ și instalat la 29 iunie, stil vechi, la Cluj și abia după aceea vine la Sibiu.⁴⁹

Dacă Gheorghe Lazăr n-a aflat pe episcop la Sibiu, a aflat pe vicarul Huțovici, care l-a recomandat în anul 1806 pentru aprobarea unei burse în vederea continuării studiilor la Viena, după ce el „se obligă ca după terminarea studiilor să instruiască pe candidații la preoție”.⁵⁰ Lazăr însuși ceruse prin două petiții grabnică „aplicare la neamul său care zace în întuneric”, pentru „ca să poată pune în aplicare rodnică științele sale de specialitate și alte cunoștințe secundare însușite în cursul unui studiu de 19 ani, la coreligionarii săi încă foarte rămași în cultură”.⁵¹

Astfel Consistorul, în frunte cu vicarul Huțovici, conform angajamentului pe care și l-a luat Lazăr cu ocazia recomandării pentru a primi bursă, l-a numit profesor la cursul de pregătire a preoților. Lazăr a funcționat în postul de profesor începând din 15 martie 1811, căci de la această dată i se plătește leafa de profesor.⁵² Inceputul seminarului trebuie datat deci de la 15 martie 1811, de când a funcționat Gheorghe Lazăr ca profesor. Părerea lui Hannia, adoptată și de E. Roșca,⁵³ că Gheorghe Lazăr ar fi ținut în Sibiu încă din 1808 un curs pentru pregătirea candidaților la preoție, este fără temei istoric. Astfel încep cursurile școlii clericale, cu profesori anume pregătiți pentru aceasta, cu materii teologice predate la un nivel superior celui de pînă acum.

CUM A FUNCȚIONAT SEMINARUL

Din lipsă de documente, e greu să arătăm cum s-a desfășurat activitatea seminarului în timpul celor 35 ani de episcopat al lui Vasile Moga. Pentru a ne putea forma totuși o părere justă în această privință, trebuie să ținem cont de condițiile de care depindea desfășurarea vieții bisericești a ortodocșilor ardeleni din acel timp. Situația politică, economică și culturală a românilor ortodocși, ca și greutățile și adversitățile multiple cu care trebuia să lupte noul episcop, au avut influență atît asupra vieții bisericești în general, cît și asupra instituțiilor care erau puse în serviciul acestei Biserici, cum era seminarul.

48 I. Lupaș: Episcopul V. Moga și profesorul Gheorghe Lazăr, cu mai multe acte și documente. *Analele Academiei. Seria II*, vol. 27. 1915, p. 895. Anexa 7.

49 Idem: Anexele 8, 9 și 12.

50 I. Sădeanu: Op. cit., p. 6 și 11.

51 Idem: Op. cit., p. 19.

52 I. Lupaș: Episcopul V. Moga., Op. cit. Anexa 14, p. 901.

53 I. Hannia: Op. cit., p. 13 și E. Roșca: Op. cit., p. 6.

La numirea ca episcop a lui V. Moga, acesta a fost îngrădit prin 19 instrucții. Aceste instrucții sporite „în punctele de căpetenie sînt o copie” după cele date de Maria Terezia; înainte cu 48 ani, lui Dionisie Novacovici.⁵⁴ În punctul 18 al instrucțiunilor i se impune să poarte grijă de instrucțiunea clerului, ca să cunoască datoriile față de Dumnezeu, mai-marii săi și față de aproapele, să știe citi și scrie, catehismul, operațiile din aritmetică, să fi făcut școala normală și cea gramaticală și să știe limba ungurească. În punctul ultim al instrucțiunilor îi aduce aminte că scopul acestora este ca drepturile religiilor recepte să se păstreze nevătămăte și să se stabilească pacea „prin procurarea bunei purtări a poporului incult”.⁵⁵

E clar, deci, că împăratului nu-i convenea ca episcopul ortodox român să aibă posibilitatea de a-și forma un cler luminat și de a-și organiza Biserica în mod liber. Proiectele împărătești ulterioare, de înființare a unui seminar cu 5 ani de studii, sînt numai pe hîrtie, pentru că împăratul nu dădea nici un ban, ci pretindea ca seminarul să fie susținut din fondul sidoxial.

Noul episcop nu avea reședință. Pînă în anul 1814 a schimbat vreo trei locuințe și după cum îi scria lui Petru Maior, era pe punctul de-a fi scos și din cea pe care o avea.⁵⁶ Singurul fond pe care-l avea Biserica — care era sporit din contribuția credincioșilor și care era administrat de stat — era Fondul sidoxial, din care se plătea leafa episcopului, leafa profesorilor de la seminar și bursele tinerilor trimiși la studii. Cînd împăratul a aprobat suma de 15.120 florini pentru cumpărarea unei case, pentru reședință și seminar, banii au fost aprobați tot din acest fond, fără ca stăpînirea să acorde vreun ajutor din fondurile statului. Mai mult chiar, atunci cînd episcopul a voit să pună bazele unui fond pentru seminar, a fost silit să verse banii la visteria statului. Să mai amintim aici și de starea culturală înapoiată a credincioșilor, pe care episcopul îi îndemna aproape în fiecare an să ridice școli și să-și trimită copiii la învățătură, ca și de pregătirea slabă a clerului, în rîndul căruia, în timpul vacanțelor episcopale lungi, a slăbit disciplina, pentru a putea aprecia cum se cuvine greutățile cărora trebuia să le facă față episcopul V. Moga.⁵⁷ În lumina acestor greutăți multiple, pe care le-am

54 A. Bunea: Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici. Blaj 1902, p. 249.

55 Sebastian Stanca: Viața și activitatea episcopului Moga. Cluj 1938, p. 17-18.

56 S. Stanca: Op. cit., p. 50.

57 Idem: Op. cit., p. 25.

semnalat, trebuie să judecăm și posibilitățile de dezvoltare a seminarului din timpul păstoririi acestui episcop.

Intr-un normativ (numărul 806) din 1816, referindu-se la Decretul Guvernului nr. 11263 din 30 noiembrie 1815, se vorbește de „cursul dogmatico-moralicesc de 6 luni...”.⁵⁸ Aceasta a fost durata obișnuită a cursurilor la seminarul din Sibiu, în tot timpul păstoririi episcopului V. Moga. În mod excepțional, episcopul V. Moga, ca să facă față lipsei acute de preoți, a hirotonit și clerici cu numai trei luni de curs.

Candidații la preoție veneau la seminar cu o zestre intelectuală modestă. Ni s-au păstrat documente⁵⁹ din cuprinsul cărora se constată că celor care voiau să urmeze la seminar li se cerea să știe scrie și citi, operațiile aritmetice, cîntările și anumite cunoștințe din catehism. Dispoziția cuprinsă în punctul 18 din „instrucțiuni”, care prevedea ca ei să fi trecut și prin școala „gramaticală” (gimnaziu), ca și cea din 1817 (nr. 522) în care „se poruncește a îndemna părinții să-și trimită pruncii la școli străine pînă la retorică, căci în seminar (e vorba de seminarul de 5 ani n.n.) numai de acel fel se vor primi spre a putea învăța filosofia și teologia...”,⁶⁰ n-a putut fi realizată în perioada de la 1811—1845. Este adevărat, că printre candidații care veneau la seminar au fost unii și cu pregătire gimnazială, mai ales fii de preoți, dar alții nu aveau decît o pregătire sumară.⁶¹

Programa studiilor era în funcție nu numai de durata cursului, ci și de pregătirea cu care veneau candidații la seminar, ca și de numărul profesorilor care executau această programă. În timpul celor 6 luni, cît era durata cursurilor, se propunea candidaților, timp de 3 luni, un curs de dogmatică, iar în celelalte 3 luni, un curs de morală creștină. Pe lîngă acestea li se mai propunea tipicul, cîntările bisericești și erau introduși în practica bisericească a săvîrșirii diferitelor slujbe. Toate materiile acestea — și, eventual, pentru candidații mai slab pregătiți, și unele materii „normalicești” — le predă în primii ani Gh. Lazăr, ținînd cîte 6 ore pe zi. Intrucît Gh. Lazăr nu era cîntăreț, din 1814 el rămîne numai cu dogmatica și morală, celelalte studii fiind pre-

58 I. Lupaș: Cum erau învățăturile în seminarul din Sibiu pe vremea episcopului V. Moga? Tribuna 1911, nr. 218.

59 Il. Pușcariu: Documente. Op. cit., vol. I, p. 183—184 și E. Roșca: Op. cit., p. 13.

60 E. Roșca: Op. cit., p. 13 și E. Cioran: Un protocol de pe timpul episcopului Moga. Tel. Rom. 1909, nr. 22, p. 92.

61 I. Hannia: Op. cit., p. 19.

date de Moise Fulea, directorul școlilor naționale neunite.⁶² După destituirea lui Gh. Lazăr din postul de profesor, la 15 sept. 1815, în anul următor a fost numit în locul lui nepotul episcopului, Ioan Moga, care a predat de-aci înainte timp de 33 ani studiile teoretice, adică dogmatica și morala și din manuscrisul rămas de la el putem admite că și cunoștințe din teologia pastorală. Al doilea profesor, Moise Fulea, a predat cîntări, tipic și alte cunoștințe timp de 35 ani.⁶³

Din iunie 1813 se învață în seminar, la cererea guvernului, și limba germană, iar din octombrie 1829 se învață și limba maghiară. Limba germană a predat-o Gheorghe Lazăr, care a și înaintat guvernului spre aprobare și tipărire, în 18 aprilie 1815, manuscrisul gramaticii romîno-germane. După plecarea lui Gheorghe Lazăr au putut preda aceste limbi I. Moga și Moise Fulea.⁶⁴

N-au lipsit nici preocupările în legătură cu introducerea alfabetului latin în școlile romînești. Astfel, din 1833, episcopul Moga aduce la cunoștința protopopilor o hotărîre mai înaltă (împărătească), prin care se dispune ca nimeni să nu mai fie hirotonit „preot nici diacon, de nu va ști scrie cu slove latinești, sau ungurești, în limba romînă”.⁶⁵ Este firesc, deci, să presupunem că în perioada de timp sub păstorirea episcopului V. Moga, în seminar, candidații la preoție erau deprinși și cu scrisul cu litere latine, deși unii din ei l-au putut învăța în școlile ungurești. Dacă ținem seama că în timpul de 6 luni, cît dura cursul, se preda dogmatica, morala, teologia pastorală (?), tipicul, cîntările bisericești, limba germană, înlocuită apoi cu cea maghiară și candidații la preoție mai trebuiau să fie deprinși și cu practica diferitelor slujbe și cu scrierea cu litere latine, etc., constatăm să programa școlară era destul de încărcată.

Pentru a putea aprecia rezultatele acestor cursuri trebuie să mai spunem ceva și despre manualele didactice și metoda folosită de profesori.

Primul profesor al seminarului, Gheorghe Lazăr, a tradus printre altele, și o carte a arhiepiscopului Platon de Tver. Tra-

62 I. Lupaș: Episcopul Moga. Op. cit., p. 876 și 882. Idem: Pentru ce a trebuit să plece Gheorghe Lazăr din Ardeal. Arad 1915, p. 5 și S. Stanca: Op. cit., p. 77.

63 I. Lupaș: Episcopul V. Moga. Op. cit., p. 881—882.

64 Il. Pușcariu: Documente. Op. cit., tom. I, p. 181; I. Lupaș: Episcopul V. Moga. Op. cit., p. 878; S. Stanca: Ioan Moga „Teologul” — Omagiu lui I. Lupaș — București 1943, p. 818.

65 Il. Pușcariu: Documente. Tom. I, p. 195—196.

ducerea se pare, că era făcută după cea nemțească, intitulată: „Dreptcredinciosul învățător al Bisericii grecești...”. Importanța cărții reiese din faptul că în afară de traducerea ei în limba latină, a mai fost tradusă încă în vreo 6 limbi europene, între care și în cea românească, de către mitropolitul Veniamin Costache. Dacă această carte a fost tradusă de Gh. Lazăr înainte de 1809, când a fost trimis la Carloviț pentru a-și completa studiile din dogmatica și liturgica ortodoxă, se poate presupune că el a făcut această traducere și în vederea pregătirii sale, pentru examenul ce-l avea să-l susțină din dogmatica ortodoxă.⁶⁶ Lazăr înaintează, în octombrie 1814, manuscrisul acestei traduceri guvernului, spre a aproba lucrarea ca manual pentru seminar. Guvernul trimite episcopului V. Moga, ca să-și dea avizul, atât manuscrisul profesorului Lazăr, cât și pe cel al consistorului, care a fost trimis tot în 1814 guvernului, spre același scop. În adresa din 30 iunie 1815 episcopul recomandă guvernului, cu preferință, spre aprobare, manuscrisul consistorului, motivînd că — pe lângă unele îndreptări care ar trebui să i se facă lucrării lui Lazăr — „romînii austrieci, pentru care se lucrează această carte, nu se cuvine să învețe doctrina pe care părintele Platon a împărtășit-o țarului rusesc Paul...”.⁶⁷ E firesc să presupunem că Gheorghe Lazăr, cât timp a funcționat ca profesor la seminar, va fi folosit acest manuscris pentru predarea învățăturilor dogmatice și morale, candidaților la preoție. În aprilie 1815 Gheorghe Lazăr mai înaintează guvernului, spre aprobare, o gramatică romîno-germană. Guvernul trimite manuscrisul acesta episcopului Moga, spre a-și da avizul. Nu mai știm nimic de urmele lui.⁶⁸ Intrucît în seminar se predă limba nemțească, putem admite că profesorul Lazăr se va fi folosit la predarea acestei limbi de manualul în manuscris, compus de el.

Episcopul Vasile Moga a fost frămîntat de la început și el de gîndul de-a întocmi pe seama candidaților la preoție un manual de teologie dogmatică și morală. În scopul acesta cere aprobarea guvernului de-a face o traducere, ceea ce guvernul și aprobă cu ordinul nr. 9536 din 7 decembrie 1812. Prima parte din lucrare este înaintată în 1814 guvernului, spre cenzurare și aprobare. În legătură cu aceasta, Vasile Moga — prin raportul din

66 G. Bogdan-Duică: Gheorghe Lazăr. An. Academiei rom. Op. cit., p. 171 și notele 1—2 și p. 172.

67 I. Lupas: Episcopul V. Moga. Op. cit. Anexa 24, p. 908.

68 Idem: Op. cit. Anexa 21, p. 906 și G. Bogdan-Duică: Op. cit., p. 184.

30 iunie 1915 — cere ca „cenzura guvernială să nu impună să se tipărească cu preferință manuscrisul lui Gheorghe Lazăr, din motivul că timpul rezervat pentru studiu (6 luni) fiind prea scurt, n-ar fi suficient pentru terminarea acestei lucrări (adică predarea materiei) cu metoda adoptată”. Alt motiv este că partea a doua din numita lucrare nu era trimisă, dar e deja tradusă în limba română și nimic nu-i mai lipsește decât transcrierea, care cel mult într-o lună ar fi terminată și înaintată guvernului regesc. (Partea aceasta a fost trimisă în anul 1815). „Lucrarea în cauză a fost o lucrare grea, dar care atît din punct de vedere al traducerii ei, cît și din punct de vedere al valorii interne, a perfecțiunii și utilității ei, este cu mult mai de preferat lucrării lui Gheorghe Lazăr, fiind socotită și ca foarte necesară preoților”.⁶⁹

Printr-un alt raport din 17 octombrie 1815, aduce la cunoștința guvernului că „a fost tradusă a doua parte a operei de teologie dogmatică și morală în limba valahă...; o aștern — zice el — înălțatului guvern regesc, ca atît acesteia, cît și primei părți trimisă mai înainte de aceasta spre revizuire, să binevoiască a dispune să poată fi obținută cît mai curînd dorita întrebuintare a autorului amintit”.⁷⁰

În acest raport se vorbește de o operă de teologie dogmatică și morală, din care a fost tradusă și partea a doua. Cum indică titlul, partea întâia era dogmatică, iar a doua morală. Traducătorul, sau prelucrătorul acestei lucrări, a dat în romînește și partea dogmatică, mai ales că la cursul de la Sibiu se propuneau aceste două materii. Dacă cartea apărută la anul 1820 este totuși numai un manual de morală și nu și de dogmatică, trebuie să admitem că partea de dogmatică ortodoxă n-a fost aprobată de cenzura guvernului pentru tipărire. Ea ni s-a păstrat în rezumat însă, credem noi, în manuscrisul ce se află la biblioteca Institutului nostru, pe a cărui foaie de titlu stă scris: „Invățătură teologhicească sau dogma credinței pravoslavnice neunifă din Ardeal. Pentru trebuința candidaților de preoție. Scris de Iacob Filimon din Reci. Slăvit scaunul Miercurii, fiind în Sibiu la școala candidaților de preoție, în luna lui ianuarie în anul 1826”. Manuscrisul are format carte octav, în extensiune de 225 pagini, la care se mai adaugă 7 pagini pe care este scrisă lista cărților, tipărite și nefipărite, care formau biblioteca acestui preot, pre-

69 I. Lupaș: Episcopul V. Moga. Op. cit. Anexa 24, p. 909.

70 Idem: Op. cit. Anexa 26, p. 910.

cum și a icoanelor pe care le avea autorul manuscrisului (31 cărți tipărite, 18 scrise cu mîna și 24 icoane). Scrisoarea e mărunță și manuscrisul e împodobit cu unele scene ca: biserici, figuri de sfinți, scene biblice, arbori, etc., cu inițiale mari, artistic lucrate și cu titluri de capitole scrise cu litere mari, combinate, formînd adevărate frontispicii. Din titlul general, care precede titlul primului capitol — care este: „Extract din învățătura dogmatică” — se constată caracterul manuscrisului, care cuprinde numai un rezumat al materiei dogmatice. Aceasta ne mai îndreptățește să tragem concluzia că în manualul după care copiau elevii, materialul era expus mai pe larg, ei făcîndu-și numai cîte un rezumat, sau că profesorul le dicta numai lucrurile cele mai esențiale, pe care elevii trebuiau să le scrie. Manuscrisul cuprinde materialul din dogmatica generală și specială pe scurt, tratat în 9 capitole cu subdiviziuni și încă 4 capitole scurte.

Dintr-o înștiințare a protopopului Faorovici, din 18 august 1819, către preoți, se poate constata că guvernul, prin hotărîrea sa nr. 1583 din 1816, a aprobat traducerea părții a doua (morală), care se găsea gata de tipar. Din lipsă de mijloace materiale ea n-a putut fi tipărită și astfel se explică apelul protopopului către cler, ca să facă cunoscut dascălilor și diecilor care voiesc să aibă cartea, să facă subscripții și să trimită prețul cărții pentru a se putea începe tipărirea ei.⁷¹ Cartea a fost tipărită în 1820, sub titlul: „Învățătură teologhicească despre năravurile și datoriile oamenilor creștini. Pentru trebuința candidaților la preoție neuniți”. E o carte format octav, tipărită cu litere cirilice, avînd vreo 490 pagini. Nu cunoaștem nici autorul după care s-a făcut traducerea, sau prelucrarea, nici pe cel care ne-a dat traducerea. După aprecierea lui Gavril Hango, „autorul acestei cărți a fost un bărbat cu frumoase cunoștințe teologice, căci vastul material, e bine împărțit, frumos predat, într-o limbă curat romînească și pe multe locuri într-un stil avîntat, așa că seamănă a predică bine pregătită”, deci s-ar putea ca traducătorul, sau cel ce a prelucrat materialul, să fi fost profesorul I. Moga.⁷² Părerea lui Hango a adoptat-o și E. Roșca susținînd că I. Moga ar fi făcut traducerea din limba sîrbească.⁷³ Părerea aceasta este însă greșită, fiindcă — după cum s-a putut constata din rapoartele episcopului V. Moga către guvern, amintite mai înainte, — partea I

71 E. Roșca: Op. cit., p. 36.

72 Tel. Rom. 1909. Nr. 22, p. 515—516.

73 E. Roșca: Op. cit., p. 37.

din această lucrare a fost înaintată spre cenzurare încă în 1814, iar partea II în 1815, timp în care I. Moga se afla la studii la Viena și I. Moga nici n-avea de unde ști limba sârbească.⁷⁴

Bazat mai ales pe „comparația între stilul și sintaxa frazelor din manual și scrisorile particulare ale episcopului”, care se aseamănă, Sebastian Stanca presupune că autorul manuscrisului de morală ar fi însuși episcopul.⁷⁵ Lucrarea nu ar fi o traducere din sârbește, ci o prelucrare a materialului după un manual nemțesc sau latinesc, făcută „în spirit curat ortodox și românesc, cu referire la principiile morale ale poporului nostru”. Cum numai episcopul cunoștea bine aceste limbi, Stanca presupune că numai el ar putea fi traducătorul,⁷⁶ cu toate că în rapoartele către guvern acest manual este atribuit consistorului. Este singurul manual tipărit sub episcopatul lui V. Moga. Cercetări ulterioare poate că vor putea stabili precis cine este autorul lui adevărat. Înainte de tipărirea acestui manual, după cum spune protopopul Faorovici, „diecii cei de preoție în cursul de 6 luni la Sibiu, cu greu învăța acela numai de pe scrisoare”.⁷⁷ Fie că elevii copiau manuscrisul profesorului, fie că profesorul le dicta și ei scriau, munca aceasta nu era ușoară.

Ni s-a mai păstrat un scurt tratat de teologie pastorală, în manuscris, datat din 1824,⁷⁸ cu titlul: „Scurtă îndreptare pentru preoții neuniți care cugetă a lua pre sine slujba cea grea a duhovniciei. Intocmită de Ioan Moga profesorul candidaților de preoție neuniți”. Materia e împărțită în 46 paragrafe. Cu toate că „această cărtică” — cum o numește autorul în cuvîntul către cititori —, a fost alcătuită pentru preoți care trebuiau să fie și duhovnici, noi înclinăm să credem că ea a fost folosită și pentru candidații la preoție în seminar. Despre alte manuale care ar fi putut fi întrebuințate în acest timp nu avem nici o urmă, deși în cuvîntul „cătră cetitori” al teologiei pastorale, Ioan Moga spune că: „De se va ivi ceva folos după această puțină osteneală, acela îmi va fi îndemn a face cu ajutorul lui Dumnezeu și mai mult”.

74 I. Lupaș: Ioan Moga „Teologul” 1790—1856. Studii, conferințe și comunicări istorice, vol.III, 1941, p. 155. Nota 1.

75 S. Stanca: Op. cit., p. 40.

76 Idem: Op. cit., p. 39.

77 E. Roșca: Op. cit., p. 36.

78 O copie a acestui manuscris, se află în biblioteca Institutului Teologic din Sibiu.

Durata de 6 luni a cursurilor, programa încărcată, slaba salarizare a profesorilor (care uneori se vedeau siliți să aibă și alte slujbe la consistor), ș. a., au constituit tot atâtea piedeci în calea dobândirii unor realizări mai importante. Totuși, cursurile seminariale reprezintă un progres față de situația de dinainte de 1811. Elanul tinerilor profesori (Gh. Lazăr a început profesoratul la 32 ani, I. Moga la 26, Moise Fulea între 25—30 ani) și râvna ucenicilor au biruit greutățile și au adus roade bune.

Gheorghe Lazăr, ca student la Viena, lucra cu o râvnă deosebită și se pregătea pentru îndeplinirea unei astfel de misiuni. El nu s-a mărginit să studieze numai teologia, ci a studiat în același timp literatura politică, juridică, filozofică de nuanță liberală și chiar teologia lui Platon, pe care a tradus-o și care reprezenta o astfel de direcție mai atenuată.⁷⁹ În 1809, când Napoleon a ocupat Viena, Lazăr se afla acolo și a putut veni în contact cu soldații francezi care răspîndeau noile idei revoluționare, care făceau să cadă barierele vechi, sfărâmînd vechile tipare și știința ca și literatura adoptînd un limbaj nou și mai curajos.⁸⁰ Acest tînăr, care a studiat cu sete timp de 19 ani și care avea o simpatie vădită pentru „Josefinism” și pentru Napoleon, cerea o grabnică „aplicare” la poporul său, care zăcea în întunec. El nu și-a socotit slujba de profesor ca o profesiune, ci ca o chemare, ca o misiune sfîntă. Chiar dacă auditorii săi erau mai slab pregătiți, adesea își va fi transformat catedra în amvon, vorbindu-le inspirat despre chemarea și misiunea lor înaltă în mijlocul credincioșilor.

Ca profesor a dezvoltat nu numai o activitate didactică, unde conștiu de misiunea sa s-a arătat și conștiincios, și sever — și de aici i-a venit conflictul cu episcopul — ci a mai dezvoltat și o activitate literară didactică, scriind manuale. Se crede chiar că a dezvoltat și o activitate predicatorială și „că în scurt timp, noul predicator, a transformat amvonul într-o adevărată tribună, vorbind credincioșilor despre marile evenimente și probleme ale timpului și arătîndu-le ce trebuie să facă, pentru a le rezolva”.⁸¹

Iată profesorul cu duh apostolesc, care stă la începutul acestei școli și care a umplut de lumină și căldură mințile și sufle-

79 G. Bogdan-Duică: Op. cit., p. 31—38.

80 Idem: Op. cit., p. 21—24.

81 Tr. Chelariu: Gheorghe Lazăr. Din istoria pedagogiei romîne. 1956, p. 102 și 112.

tele celor care-l ascultau în încăperea din casa închiriată de peste Cibin, unde, după tradiție, își ținea Gheorghe Lazăr cursurile.⁸²

Cînd stăpînirea a constatat că cel format între zidurile Vienei nu-i rămîne un instrument docil și util, după cum se aștepta, ci din contră, prin ideile noi pe care le propagă, este un om periculos pentru politica vieneză, ea a căutat să-l îndepărteze din Sibiu, aplicîndu-i pedeapsa destituirii, fiind pus în același timp sub supravegherea poliției, care-i urmărea orice mișcare.⁸³ Aceasta a fost pricina ultimă a plecării lui Gheorghe Lazăr în Țara Romînească.

Sîntem îndreptățiți să susținem că și urmașul lui Gheorghe Lazăr la catedră, Ioan Moga, care s-a întors de la Viena cu frumoase cunoștințe teologice, cu toate că nu avea temperamentul vulcanic al lui Lazăr, a lucrat cu mult elan la pregătirea candidaților la preoție. Această presupunere ne-o îndreptățește tineretea, pregătirea lui teologică, precum și faptul că pînă la anul 1828, cînd i se încredințează și alte slujbe, el nu avea alte obligații decît cele ce i le impunea pregătirea candidaților la preoție. De altfel, el nu putea rămîne un izolat de curentul de reînnoire a romînilor din acel timp, ci valorile acestui curent l-au dus înainte, însuflindu-l, chiar dacă nu era un temperament de luptător.

Episcopul însuși a arătat destul interes pentru școala de sub oblăduirea sa, coborînd adesea în mijlocul candidaților la preoție, întreținîndu-se cu ei părintește și îndrumîndu-i.⁸⁴

În concluzie: Înainte de 1811 au existat „școli” sau cursuri pentru pregătirea clerului, însă sporadice și ca anexă pe lîngă școlile de dăscălie. Noile condiții de viață și lupta poporului român pentru libertate și progres, cer însă un cler cu altă pregătire decît cel din secolele XVI—XVIII. Astfel se pun începuturile primei școli teologice ortodoxe din Transilvania, care va aduce roade frumoase în ogorul Bisericii și în viața poporului.

Cu toate îngrădirile impuse de stăpînirea habsburgică, prin cele 19 condiții umiltoare și înrobitoare, cu toate că din partea statului n-a primit nici un ajutor material, Biserica ortodoxă fiind considerată numai ca tolerată; cu toată sărăcia credincio-

82 I. Hannia: Op. cit., p. 12.

83 I. Mateiu: Gheorghe Lazăr. Pagini de pomenire. Cluj 1936, p. 33—36.

84 I. Lupaș: Cum erau învățăturile în Seminarul din Sibiu. Studiul citat. Tri-buna 1911, nr. 219.

șilor, din contribuția cărora trebuia să întrețină centrul episcopal, ca și seminarul, episcopul Vasile Moga are meritul de-a fi organizat totuși o școală teologică cu cursuri permanente, cu profesori bine pregătiți, cu un început de literatură didactică, pregătind sufletește în această școală pe acei preoți care au condus pe credincioșii lor disciplinați la adunarea de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, în ciuda tuturor opreliștilor și care au luat parte activă la revoluția din anul 1848. Sub urmașul său cu orizonturi mai largi și între împrejurări și mai favorabile, școala teologică sibiană va primi o organizare nouă și o dezvoltare deosebită.

PROFESORII

1. Primul profesor a fost Gheorghe Lazăr, care a funcționat de la 15 martie 1811 pînă la 22 octombrie 1815, cînd a fost destituit. S-a născut la Avrig, în 5 iunie 1779. Școala primară a făcut-o în Avrig, între anii 1791—1798. Indemnat de cumnatul său, Ioan Racotă, preot în Avrig și de Ioan Barac, care i-a fost învățător, la etatea de 19 ani pleacă la liceul rom.-catolic din Cluj, făcînd clasele „gramatica”, între anii 1799—1801. În anul 1801/2 face cursul umanitar de 2 ani, într-un singur an, la liceul rom.-catolic din Sibiu. În anii 1802—1804 continuă tot la liceul din Cluj cursul filozofic, iar în 1805 îl aflăm ca student la drept în Cluj. Prin efort, reușește să ajungă fruntaș la învățătură. În matricolele liceului figurează de confesiune gr.-cat., datorită prozelitismului liceelor rom.-catolice, sau poate pe baza unui certificat de botez adhoc, în care era trecut anume ca greco-catolic, pentru a putea fi primit în liceul catolic. În timpul studiilor sale la Cluj n-a beneficiat de nici o bursă. Bănuiala că ar fi avut legături cu Hagi Constantin Pop și ar fi putut primi din partea acestuia și vreun ajutor bănesc, e mai verosimilă. În anul 1806 cere o bursă din fondul sidoxial, pentru continuarea studiilor teologice la Viena. Cererea este recomandată de vicarul I. Huțovici și guvernul o aprobă. El se angajează să se pregătească pentru a deveni profesor al candidaților la preoție. La Viena studiază teologia, pe lîngă care citea cu sete opere politice, juridice, filozofice, sociale, cîștigîndu-și o cultură enciclopedică. În toamna anului 1809 vine în Ardeal, de unde a fost trimis la Carloviț pentru completarea studiilor teologice cu dogmatica și liturgica ortodoxă și pentru a fi hirotonit.

Din primăvara anului 1810, pînă în primăvara anului 1811, Lazăr își petrece timpul din nou în Viena, urmînd cursuri de teologie pastorală. În acest timp, dezvoltă și o activitate literară, traducînd în romînește diferite lucrări, ca: 1. Teologia creștină a ieromonahului Platon (dacă aceasta n-a fost tradusă înainte de plecarea la Carloviț); 2. Învățăături morale ale lui Gottlieb Ehrenweich, pentru băieți; 3. O pedagogie, poate de Salzmann; 4. Octavianus, menită pentru popor. Se mai amintește din acest timp și de o geografie matematică pentru copii, și de o istorie a lui Moritz.

Pe la sfîrșitul lui februarie, sau începutul lui martie, vine în Ardeal și de la 15 martie, același an 1811, funcționează ca profesor la seminar, cu o întrerupere în timpul cînd a fost plecat la Brașov. În timpul profesoratului, pe lîngă gramatica romîno-germană, trimisă guvernului pentru a fi aprobată spre tipărire, mai compune un compendiu de geografie, pentru nevoile școlilor romînești, care a fost trimis de asemenea guvernului spre aprobare. În 22 octombrie 1815 împăratul aprobă destituirea din post a lui Lazăr și în 1816 el trece în Țara Romînească, unde activează ca profesor la școala de la Sfîntul Sava, pînă în 1823, cu rezultate strălucite, fiind socotit întemeietorul învățămîntului superior romînesc de peste Carpați. Imbolnăvinduse, se întoarce în Avrîg, unde moare și unde este și înmormîntat.⁸⁵

2. Ioan Moga s-a născut în anul 1790 în Sebeș (Alba). Era fiul protopopului Zaharie Moga din Sebeș și nepotul episcopului Moga. Școala primară a făcut-o în Sebeș, iar din 1805—1810 studiază la gimnaziul rom.-cat. din Alba Iulia, în registre figurînd de confesiunea gr. cat., iar unii ani ca ortodox. Clasificarea arată că era un elev silitor la studii și bun la purtare. În anul 1812, cînd avea etatea de 22 ani, primind bursă din Fondul sîdioxial, este trimis să studieze teologia în Viena. Acolo studiază timp de 4 ani, iar la începutul anului 1816 e numit profesor, înțărît fiind prin decretul guvernului din 18 octombrie (numărul 13544), același an. El ia astfel locul de profesor rămas liber la seminar prin destituirea lui Lazăr.

Era un om cu multă învățătură pentru acele vremi și cunosător al mai multor limbi, ca cea ungurească (învățată în liceul

85 I. Lupaș: Episcopul V. Moga. Op. cit.; G. Bogdan-Duică: Gheorghe Lazăr. Op. cit. A. Sădeanu: Op. cit.; S. Stanca: Op. cit. și I. Mateiu: Gheorghe Lazăr. Op. cit.

din Alba Iulia), cea nemțească (ca unul care a studiat la Viena) și cea latinească (învățată și în liceu, și la teologia din Viena). În 24 februarie 1815, când era încă la studii, el figura printre candidații recomandați de episcopul Moga și alte persoane influente, pentru scaunul episcopesc din Arad. Numirea dată lui Ioan Moga, de „teologul”, nu se referă la pregătirea sa, fiind „drept apreciere pentru cunoștințele sale teologice”, ci la profesiunea sa de profesor de teologie, pe care a exercitat-o timp de 33 ani.

Din timpul activității profesionale nu ne-a rămas de la el decât un tratat de teologie pastorală, din 1824, în manuscris. În 1828 este numit și asesor consistorial, iar din 1830, i se încredințează și postul de protopop al protopopiatului I al Sibiului. După moartea episcopului Moga, el cere sprijinul guvernului pentru ocuparea scaunului episcopesc. Pentru sporirea fondului seminarial dăruiește 1.000 florini. La sinodul electoral din Turda, ținut în 1847, dintre cei 3 candidați pentru episcopie, obține cele mai multe voturi. În 18 decembrie 1848 își cere pensionarea din postul de profesor, rămânând numai în postul de protopop. În timpul revoluției din 1848 pleacă în Țara Românească, de unde se reîntoarce abia în anul 1851. În anul 1853 abdice și din postul de protopop, retrăgându-se la Sebeș, unde moare în 6 octombrie 1856.⁸⁶

3. Moise Fulea, protopresbiterul tractului Sibiu II și asesor consistorial, născut în Luduș (Sibiu), a fost ultimul director al școalelor naționale greco-ort. române din Transilvania care a funcționat și la seminarul din Sibiu, de la 1814 până la 1850, când s-a retras în pensie. A scris: *Bucoavna de normă* (Sibiu 1815); *Cărticica năravurilor bune pentru tinerime* (tradusă din nemțește. Sibiu 1819); *Bucoavna de normă cu slove rom. și lat.* (Sibiu 1820), care servea ca metodică pentru auditorii cursurilor preparandiale. A murit în 26 noiembrie 1863, fiind înmormântat la Sibiu.

⁸⁶ I. Lupaș: Ioan Moga „Teologul”. Studii și conferințe. Sibiu 1941. Vol. III. Op. cit. și S. Stanca: Ioan Moga „Teologul” — Omagiu lui I. Lupaș. București 1943. Stud. cit.

⁸⁷ E. Roșca: Op. cit., p. 92.

INSTITUTUL INTRE ANII 1846—1873

În 1848 a ajuns la cîrma eparhiei, în calitate de vicar, în vîrstă de 38 ani, Andrei Șaguna. Avea pregătire juridico-filozofică precum și spirit de bun organizator. Printre punctele programului lui, figura și dezvoltarea școlii ortodoxe romînești de pregătire a preoților și a dascălilor confesionali.

Vlădica Andrei a păstrat pentru sine timp de 20 ani și conducerea institutului, după care timp apoi, în 6 iunie 1865, numește în fruntea acestuia, ca director, pe Ioan Hannia.

Intr-un raport din 10 aug. 1848, adresat lui Iosif Eötvös, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, se arată, că s-au luat măsuri imediate ca de aci înainte la teologie să fie admiși numai absolvenți de gimnaziu și durata cursului în viitor să fie de un an. Elimină din programă materiile necorespunzătoare introducînd în planul de învățămînt, pe lîngă dogmatică și morală, studii noi și anume: Pastorală,⁸⁸ Gramatica romînească și Metodica. Aceste materii, au fost repartizate apoi între cei doi profesori, Ioan Moga și Moise Fulea, care în scurtă vreme aveau să lase locul altora, cu pregătire mai bună. El mai dispunea ca materia predată să fie însușită în mod temeinic de către candidați.⁸⁹ Această stare de lucruri a durat pînă în anul 1849, cînd Ioan Moga se retrage din postul de profesor (în 10. XII. 1848), în locul lui fiind numit (în 17/29 XII) Ioan Hannia, tînr de 30 ani, întors de curînd de la Viena, unde își terminase studiile teologice.

Exemplul lui Ioan Moga, la mai puțin de un an, îl urmează și Moise Fulea, cerîndu-și pensionarea (în 25 oct. 1849), în locul lui fiind numit (în 29 oct. 1849) Grigorie Pantazi,⁹⁰ tînr de 24 de ani, doctor în filozofie și cu studii teologice făcute la Viena, de unde se înapoiase abia cu un an înainte. Astfel, pentru duhul nou pe care energicul vicar voia să-l introducă în școala teologică, a și găsit cadrele noi necesare.

În același raport, din 10 aug. 1848, arhiereul mai spune că „măsurile imediate” luate în anul 1846 nu satisfac nici cerințele timpului nici pretențiunile ce le nutrește el în legătură cu școala

88 Convingerea noastră este că pe timpul Episcopului V. Moga în Seminarul din Sibiu se predau și cunoștințe din Pastorală, cu toate că acest studiu nu era prevăzut în planul de învățămînt.

89 Vezi Raportul amintit, reprodus la E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 17—19.

90 Protocolul de clasificare 1849. Extract din Protocolul ședinței consistoriale, din 29. X./10. XI. 1849, Sibiu. Nr. 96, reprodus și în Protocolul conferințelor profesoriale.

teologică. Pentru aceea — zice el — intenționează să se adreseze forurilor mai înalte, în legătură cu organizarea școlii și introducerea în planul de învățământ a unor studii noi, extinderea timpului de studiu la 2 ani, acordarea de burse din fondul sidoxial pentru candidații săraci și plățirea salariului pentru 2 profesori. El plănuia ca începînd cu anul școlar 1849/50 școala să funcționeze cu 2 ani, fixînd numărul candidaților la 20 pentru fiecare an.⁹¹ Din cauza stărilor excepționale, memoriul a rămas fără răspuns și planul de-a începe anul școlar 1849/50 cu 2 ani de cursuri nu s-a putut realiza.

Intr-un protocol al ședinței consistoriale, ținută în Sibiu, la 17/29 oct. 1849 nr. 87, se fixează în legătură cu începerea noului an următoarele: 1. Cursul va începe la 1 nov. stil vechi. 2. Nici un candidat nu va putea fi primit în Institut fără știrea și aprobarea episcopului. 3. Cei primiți trebuiau să fie înscriși într-un registru întocmit de profesorul cel mai tînăr. Pe lîngă materiile de studiu fixate în 1846 mai introduce în planul de învățământ încă 3 materii noi și anume: Istoria bisericească, Tîlcul Evangheliilor și Pedagogia. Imparte studiile pe semestre și pe profesori.⁹²

Intrucît Moise Fulea și-a cerut retragerea de la catedră înainte de începerea anului școlar, înlocuit fiind cu Pantazi, s-a schimbat atît repartizarea materiilor pe semestre, cît și pe profesori. În semestrul I, I. Hannia predă: Dogmatica și Pastorală, iar Pantazi: Gramatica romînească și Istoria bisericească; în semestrul II, Hannia predă în continuare Pastorală și Metodica, iar Pantazi: Morala, Pedagogia și Tîlcuirea Sf. Scripturi.⁹³ În protocolul amintit (nr. 87) se fixa și durata semestrelor, primul sfîrșindu-se la începutul lunii martie, cînd se țineau examene din materiile predate, iar al doilea, la sfîrșitul lunii iulie, cînd se făcea iarăși examen din materialul predat în acel semestru. Tot episcopul a fixat și orarul cursurilor zilnice, care se țineau între orele 8—10 înainte de masă și 14—16 după masă, profesorul mai bătrîn urmînd să-și țină prelegerile dimineața, iar cel mai tînăr după masă. Prelegerile erau precedate de rugăciunea de dimineața din capelă, care începea la orele 7 și se terminau cu rugă-

91 Memoriul citat la E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 18—19.

92 Arhiva Institutului: Protocolul de clasificarea clericilor, 1849/50—1855/56, p. 1—2 și foile din condica de procese verbale, care au fost rupte din condica respectivă și aflate de subsemnatul în Registrul de clasificare pe 1849—1856 și numărate de subsemnatul, p. 1—3.

93 Arhiva Institutului: Protocolul de clasificare citat, extract din ședința consistorială, reprodus și în foile de procese verbale, nr. 96, p. 3—4.

ciunea de seara, care începea la orele 16. După rugăciunea de seara, timp de o oră, se învățau cîntările bisericești, în capelă. Marția după masă și joia, ziua întreagă, nu se făceau prelegeri.

În primul sinod diecezan din 1850, printre alte hotărîri aflăm una și cu privire la Institut, în care se spune: „...școala clericală a diecezei acesteia să se prefacă într-un institut teologico-pedagogic, să se înzestreze întocmai după cum sînt întocmite alte seminarii și tot clericul să fie dator înainte de ce s-ar preoți a fi învățător după stările împrejur”.⁹⁴

După cum planul de organizare al școlii clericale — cu 2 ani de filozofie și 3 ani de teologie — de pe timpul episcopului V. Moga, n-a putut fi realizat pe deplin în timpul păstoririi acestui vlădică, din cauza vitregiei vremurilor și a sărăciei eparhiei, din aceleași motive n-a putut fi realizat integral nici planul cu 4 ani de studii. Institutul a continuat să funcționeze cu un an de studii pînă la începutul anului școlar 1852/53, cînd ordinul prezidial al episcopului nr. 309 din 1 oct. 1852, adresat profesorilor, dispune: „...cursul clerical are a fi pe viitor pe 2 ani, iar studiile se vor preda în următorul chip: Anul I, semestrul I: Gramatica, Pedagogia și Metodica. Semestrul II: Istoria Bisericească, Fizica populară și Economia rurală. Anul II: Semestrul I: Exegetica, partea generală a Teologiei morale și Dogmatica. Semestrul II: Partea specială a Teologiei morale, Pastorală și Intocmirea cuvîntărilor bisericești”.⁹⁵

În anul școlar 1853/54 Institutul funcționează cu 2 ani de studii. În planul de învățămînt al anului I se introduc materii noi pentru pregătirea dascălilor, iar în anul II la materiile teologice se introduce: Dreptul canonic și Polemica.

În locul valorosului profesor Grigorie Pantazi, care muri în 20 nov. 1854, a fost numit pentru anul 1854/55 preotul din Rășinari, Sava Popovici Barcianu, om cu frumoase studii superioare la Budapesta și Viena. În anul următor catedra lui Pantazi este suplinită de către Nicolae Lazar. În acest an (1855/56) cîntările și tipicul — care după dispoziția episcopului din 1849 se predau în capelă, după rugăciunea de seara — au fost introduse între materiile de orar, clericii fiind examinați și clasificați și la aceste materii. În mod extraordinar, clericilor din anul I li se mai preda și Arheologia Biblică.

94 Actele soborului Bisericii ortodoxe răsăritene din Ardeal, din anul 1850 și 1860. Sibiu, p. 45, paragraf 17, punct 2.

95 Vezi acest ordin în Protocolul de clasificarea clericilor 1849/50—1855/56, la începutul anului 1852/53 și foile de procese verbale, p. 5—6.

În anul 1856/57 la catedra lui Pantazi a fost numit secretarul eparhial Nicolae Popea, cunoscut prin lucrările sale istorice, care a ajuns apoi episcop la Caransebeș și membru al Academiei Române. În planul de învățămînt din 1858/59 se mai introduce un studiu nou la anul II: Catehetica. Cu toate că, din anul 1854, secțiunea pedagogică a fost separată de cea teologică, școala și-a păstrat numirea de Institut Pedagogic-Teologic, indicînd prin aceasta și caracterul ei unitar. Această separație, a durat pînă în anul școlar 1861/62.

În 1861/62 corpul didactic al Institutului este completat prin puteri proaspete, fiind numiți ca profesori tinerii sosiți de cîrînd de la Universitatea din Lipsca, unde au fost trimiși pentru studii: Ioan Popescu și Zaharia Bciu. Pentru activitatea lor literară-științifică ei au fost aleși mai tîrziu membri corespondenți ai Academiei Române. Din anul 1861/62 avem un corp profesoral încheșat, compunîndu-se din: I. Hannia, N. Popea, I. Popescu, Z. Boiu și prof. de cîntări I. Dragomir. Din acest an, s-a sporit și durata anilor de studiu, pentru secțiunea teologică, la 3. Astfel, clericii înscriși în anul I urmau să facă 3 ani de studii, anul III funcționînd real numai începînd cu anul 1863/64. Materiile din secțiunea teologică, împărțite pe ani, erau următoarele: Anul I: Dogmatica, Istoria bisericească, Cîntări și Tipic. Anul II: Morala, Retorica bisericească, Polemica, Cîntări și Tipic. Anul III: Pastorală, Dreptul canonic, Exegeza, Catehetica, Pedagogia, Cîntări bisericești și Tipic.⁹⁶

În anii școlari 1864/65 și 1865/66, în locul profesorului N. Popea, care îndeplinea și funcțiunea de secretar consistorial — mai avînd și alte funcții speciale ca cea de deputat, după cum se poate constata atît din registrul de clasificare, cît și din procesele verbale ale ședințelor corpului profesoral din acei ani — a funcționat Nicolae Cristea, pe care vlădica Andrei îl trimisese să studieze la Universitatea din Lipsca. Murind profesorul de cîntări, Ioan Drăgomir, în 1864, în locul lui a fost numit Dimitrie Cunțan.

Prin decretul nr. 29 din 6 iulie 1865 a fost numit la conducerea Institutului un director, în persoana lui Ioan Hannia. Conducerea supremă a Institutului a rămas și pe mai departe rezervată mitropolitului. În anul 1865/66 aflăm unele schimbări în programa de studii. Astfel, după cum se poate constata din regis-

⁹⁶ I. Hannia: Programa. Op. cit., p. 27—28 și E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 29—30.

trul de clasificare, Dogmatica și Polemica se predau de aci înainte împreună.

Pînă în anul 1870 nu mai întîlnim schimbări nici în corpul profesoral și nici în planul de învățămînt. Cu 1 sept. 1870, însă, în locul profesorilor Nicolae Popea și Zaharie Boiu — primul fiind numit vicar arhiepiscopesc, iar al doilea asesor consistorial,⁹⁷ — au fost numiți Ilarion Pușcariu, doctor în filozofie și cu studii istorico-juridice de la Universitatea din Viena și Nicolae Cristea, care a mai funcționat ca profesor, suplinind pe Nicolae Popea, în anii școlari 1864—1866.

În întreaga perioadă de care ne ocupăm, anii de studiu erau împărțiți în semestre, cu examene și clasificare la sfîrșitul fiecărui semestru, după cum se poate constata din registrul de clasificare. De la 1874 încolo, anii nu mai erau împărțiți în semestre, examene ținîndu-se numai la sfîrșitul anului școlar.⁹⁸

În anul 1873 se face schimbare și în corpul profesoral. Nicolae Cristea fiind ales asesor arhiepiscopesc, consistorul numește în locul său pe Nicolae Frateș, care renunță la acest post, rămînînd în postul de secretar arhiepiscopesc.⁹⁹ Astfel postul de profesor rămas vacant pe urma lui Nicolae Cristea a fost întregit prin numirea în acest post a lui Ioan Candrea, absolvent al teologiei din Sibiu și cu studii pedagogice făcute în Germania. El începe să funcționeze din semestrul al II-lea, 4. III. 1874.¹⁰⁰

Am amintit că singurul manual tipărit în timpul episcopului V. Moga a fost cel de teologia morală. Urmașul său a simțit această lipsă, pe care o exprimă în prefața Compendiului de Drept canonic, scriind: „Pentru că am cunoscut numai decît necesitatea cea mare și întetitoare pentru unele cărți bisericești și școlare, care nu ierta fără pagubă invederată a binelui comun amînarea tipăririi unora și compunerii și a editării altora, dintre care cele bisericești toate le-am retipărit”.

Materiile teologice, pentru care nu erau manuale tipărite, erau predate după manuscrisele întocmite de profesori.¹⁰¹ Manuscrisul pentru Cîntări bisericești, de Dimitrie Cunțan, era gata și conferința profesorală din 6 oct. 1865 intervine la mitropolit pentru tipărirea lui.¹⁰²

97 Actele sinodului din 1870, Sibiu. 1870, Concl. 78. 79, p. 51, 53.

98 Idem: Op. cit., p. 69.

99 Arhiva Instit.: Act. 27/9, 1873.

100 Arhiva Instit.: Raportul general pe 1873—74 și act. nr. 62/1873.

101 Arhiva Inst. adresa nr. 47 școlar, către Direcțiune, din 1866 și act. consist. nr. 72/1872.

102 Arhiva Instit.: Act nr. 93 șcl. din 1865.

Profesorii înaintau lunar planurile-program ale materiei pe care o predau în luna respectivă. Profesorul care n-ar fi îndeplinit această dispoziție era cercetat chiar de ierarh asupra motivului care l-a împiedecat să-și înainteze planul cerut în timpul fixat.¹⁰³ Se accentua și necesitatea predării limbilor clasice: Elina, Latina și Ebraica.¹⁰⁴ Totuși, aceste limbi n-au fost introduse deocamdată în planul de învățământ. S-a menținut, cu unele excepții, împărțirea anilor școlari în semestre și împărțirea materiilor de studiu pe semestre, la sfârșitul cărora se făceau examene și clasificări.¹⁰⁵ Programă și data examenelor era publicată în *Telegraful Român*.¹⁰⁶ Rezultatul examenelor trebuia înaintat fără întârziere arhiereului, care urmărea îndeaproape progresul la studii al fiecărui candidat. Pentru aceea, neprezentarea la timp a rezultatului examenelor atrăgea după sine aspre muștrări.¹⁰⁷

Intrucât candidații la teologie veneau de la gimnazii și deci nu aveau cunoștință de cântări bisericești, profesorul de cântări, printr-o adresă din 1865, către corpul profesoral, arăta insuficiența pregătire a clericilor la cântare, cu toate că din raportul general pe anul 1866/67 se constată că el făcea și ore suplimentare. Mitropolitul dispune, printr-o adresă circulară, ca protopopii să învețe pe candidații care se pregătesc să fie primiți în Institut, citirea cu litere cirilice și cântările bisericești, fiind în același timp de părerea ca primirea în Institut să se facă pe baza unui examen sever, din Cântare și cititul cu litere cirilice și a rînduiei slujbelor, iar cei ce nu îndeplinesc acestea condiții să fie respinși.¹⁰⁸

Pentru a obișnui pe clerici cu o muncă sistematică și neîntreruptă, constatînd „că la toate institutele s-a șters 'acel obicei de-a da vacanțe mai lungi, din pricina timpului care e foarte scurt spre a se putea pregăti și a-și câștiga cunoștințele” necesare, se reduc vacanțele de Crăciun numai la zilele de sărbătoare, iar cele ale Paștilor, ținînd din sîmbăta floriilor pînă inclusiv a treia zi de Paști, în celelalte zile trebuind să se țină prelegeri,

103 Arhiva Instit.: Adresa nr. 111 școl. din 12 oct. 1866. In arhiva Instit. se păstrează astfel de planuri de la diferitele materii.

104 Arhiva Instit.: Adresa nr. 35 școl. din 24 iunie 1865.

105 Registrele de clasificare pe diferiți ani.

106 *Telegraful Român*: 1860—61, nr. 30, p. 115, 1862, nr. 18, p. 69, 1866, nr. 7, p. 27 și *Cronica Instit.* pe 1867/68. Arhiv. Instit.

107 Arhiva Instit.: Act nr. 169 pres. din 10. III. 1855 și foile de procese verbale, același an, p. 14.

108 Arhiva Instit.: Adresa școlară nr. 47/1866.

clericii fiind opriți de-a pleca acasă.¹⁰⁹ Rezultatul unei astfel de munci sistematice se putea constata apoi la examenele semestriale și de fine de an, care este înregistrat în condicile de clasificare și încrestat uneori cu vădită mulțumire și-n coloanele presei bisericești.¹¹⁰

Dacă pregătirea intelectuală și profesională se făcea la cursuri, educația morală trebuia să se facă prin deprinderea candidaților de-a aplica cele învățate la cursuri, în comportarea lor din și înafara internatului, în biserică și înafară de biserică. Ierarhul, pentru a da avertisment și altora, lăsa să fie publicat câte un caz chiar în presa bisericească. Astfel, sub titlul: „S-au eliminat 2 clerici” se scrie: „Firește se pedepsesc și părinții, unor asemenea tineri însă pentru părinți rămîne acea mîngîiere, că fiii lor îmbrățișînd altă carieră, vor putea fi mădulare folositoare și cinstite ale societății civile; iar de ar fi rămas clerici și s-ar fi făcut preoți neavînd chemare la aceasta, ci mai mult în petulanță (viață ușuratică) ar fi petrecut, atunci s-ar fi nenorocit o comună întreagă bisericească cu un astfel de preot care nu cunoaște frica lui Dumnezeu, nu are rușine înaintea lumii și a mai marilor săi, umblă ici coala în pustiu, petrece timpul cu necuvință, n-are grijă de covîrșirea parohienilor de creșterea și catehizarea tinerimii ș. a. m. d. De astfel de preoți să ne ferească Dumnezeu”, încheie notița.¹¹¹ Vlădica Andrei voia, deci, ca viitorii preoți care se formau în Institut sub supravegherea sa, să primească o astfel de educație morală, încît să poată fi model pentru credincioșii pe care aveau să-i păstorească.

El nu s-a mărginit numai la măsuri luate pentru sporirea anilor de studiu, îmbunătățirea planului de învățămînt, formarea cadrelor didactice corespunzătoare, tipărirea de manuale, impunerea unei munci sistematice și susținută atît din partea profesorilor cît și a clericilor, precum și impunerea unei discipline severe în conduita și educația morală a viitorilor preoți, ci s-a îngrijit și de crearea condițiilor materiale necesare pentru cei care munciau în Institut. El a avut de luptat mult timp cu aceleași greutăți materiale cu care a luptat și înaintașul său. El trebuia să facă față cheltuielilor, plătind o leafă modestă profesorilor din fondul sidoxial, cu toate că în sinodul din 1850 se ho-

109 Arhiva Instit.: Act 979 din 15 dec. 1854 și foile de procese verbale din 14. IV. 1865, p. 48.

110 Tel. Rom.: 1858, nr. 31, p. 125—6.

111 Tel. Rom.: 1862, nr. 6, p. 21.

tărise urcarea lefii tuturor funcționarilor bisericești și, deci și a profesorilor. După stăruințe îndelungate și mereu repetate, abia în al 14-lea an de episcopat obține de la stat, în anul 1861, o mie de florini pentru seminar.¹¹² Prin străruința lui, s-a aprobat în 1863, din fondul sidoxial, pe lângă salariul unui profesor plătit din acest fond încă de pe timpul episcopului V. Moga, salariul încă pentru 3 profesori, în sumele de 315, 260 și 210 florini, iar în 1864 s-a dat apoi salariu din bugetul statului pentru 4 profesori, 2 fiind plătiți cu câte 900 florini, iar ceilalți 2 cu câte 800 florini anual, acordându-se și o diurnă de 300 florini anual pentru directorul Institutului.¹¹³

Încă în cererea adresată în 1848 ministrului de culte Eötvös, episcopul spunea despre clerici că „sînt fii de părinți săraci”, care merită să fie ajutați. Multe cereri păstrate în arhiva Institutului confirmă acest lucru. Fiindcă adresele pentru obținerea de burse de la stat pe seama clericilor au rămas fără răspuns pozitiv, s-a căutat să se vină în ajutorul tinerilor pe altă cale. În anul 1853 se întemeiază „Fundatia Francisc Iosefină”, care este augmentată prin diferite colecte și din care în anul 1854 s-au împărțit 11 burse. Pentru a veni în ajutorul studenților buni, casa cumpărată în 1852¹¹⁴ (actuala reședință), eparhia o cedează, din anul 1853 pînă în 1858, ca să fie folosită ca internat, asigurînd în ea locuință gratuită pentru clericii cu pregătire mai bună.¹¹⁵ Începînd din anul 1864, din ajutorul de 5.000 florini primiți de la stat pentru Institut, se împart burse la 50 clerici, care în schimbul bursei primeau întreținerea gratuită în internat.¹¹⁶

Conform hotărîrii sinodului din 1850 concluzul 21,¹¹⁷ urmărindu-se înzestrarea școalei cu edificiu propriu, prin circulara nr. 76/1852, adresată protopopilor și preoților se inițiază o colectă în vederea cumpărării unei case potrivite pentru adăpostirea Institutului. Din suma rezultată din această colectă, se cumpără în anul 1852, cu 20.000 florini, actuala reședință arhiepiscopescă,¹¹⁸ pe care din anul 1853—1858 o preface în internat, unde

¹¹² Arhiva Instit.: Raport gen. nr. 59/1866/67.

¹¹³ N. Popea: *Istoricul fondurilor stud. cit.* p. 163—165 și I. Hannia: *Op. cit.*, p. 33—34.

¹¹⁴ Conform hot. sinodului din 1850. *Actele soborului din 1850*, p. 50, par. 21.

¹¹⁵ I. Hannia: *Pragrama. Op. cit.*, p. 32 și E. Roșca: *Monografia. Op. cit.* p. 230—231.

¹¹⁶ N. Popea: *Istoricul fond. stud. cit.* p. 165 și E. Roșca: *Monografia. Op. cit.*, p. 230.

¹¹⁷ *Actele soborului din 1850*, p. 50.

¹¹⁸ *Memoriile arhiepiscopului și mitrop. A. Șaguna din anii 1846—1871. Sibiu 1923*, p. 43.

puteau fi adăpostiți 40 clerici.¹¹⁹ Pe baza hotărîrii de a se muta reședința în această casă, se cumpără cu suma de 30.000 florini casa cu 2 etaje și 26 încăperi de pe locul unde se află edificiul nou al actualului Institut. Adaptată din anul 1864/65 ea a fost folosită ca local propriu al Institutului.¹²⁰ Pînă în acest an, Institutul funcționa în vechea casă a clerului, cumpărată de episcopul V. Moga, unde se țineau cursurile și puteau fi adăpostiți cîțiva clerici, restul fiind externi.

Pentru ajutorarea Institutului și organizarea lui, pe lîngă vechiul „fond seminarial”, căruia i-a pus bază episcopul V. Moga și care era administrat de stat, s-a înființat un „fond seminarial” care a sporit continuu.¹²¹

Unii creștini buni au făcut donații pentru școala de la Sibiu. Astfel logofătul D. Ioanid, din Țara Romînească, face o donație de 1.000 florini argint.¹²² Căpitanul din Principate, George Cristureanu, donează Institutului 4.000 florini.¹²³ În testamentul acestuia din 1874, se arată la p. 7 o altă donație mare de vreo 81 pogoeane.¹²⁴ Dimitrie Căprescu, prin testamentul său lasă Institutului 300 florini v. arg.¹²⁵ Alți creștini, donează cărți sau alimente pentru studenți.¹²⁶

În urma organizării treptate, numele bun al Institutului creștea cu numărul anilor. Din 1849/50 aflăm printre candidați și unii preoți și chiar protopopi în funcțiune, înscriși pentru a-și completa studiile.¹²⁷ Datorită numelui bun creat Institutului, numărul clericilor cu pregătire de gimnaziu superior crește încontinuu.

După o muncă intensă de 20 ani, Institutul era organizat cu 3 ani de studii, cu profesori salariați de stat, cu burse de la stat pentru studenți și cu local propriu. Pentru buna lui funcționare, s-a dat și un regulament, (cu 21 paragrafe, în 1 iunie 1865) intitulat: „Instrucțiuni pentru directorul și profesorii și duhovnicul Institutului arhiepiscopar pedagogico-teologic de religia greco-orientală”.

119 Tel. Rom. 1853, nr. 79, p. 306.

120 I. Hannia: Programa. Op. cit., p. 32, 34 și E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 208—211.

121 N. Popea: Istoricul fondurilor, stud. cit., p. 172—3.

122 Tel. Rom. 1855, nr. 11, p. 41.

123 Arhiva Instit.: Ac. 172/1868. Vezi și E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 244.

124 B. Baiculescu: Biografia lui Gh. Cristureanu, Brașov, 1879, p. 27.

125 Tel. Rom. 1871, nr. 47, p. 188.

126 Arhiva Instit.: Raportul gen. nr. 59/1866/67 și Tel. Rom. 1867, p. 6.

127 I. Hannia: Programa. Op. cit., p. 60 urm. și arhiva Instit. 1861, unde se păstrează cereri de la unii preoți care au fost primiți ca studenți.

În paragrafii 4—8 se fixează drepturile și obligațiile directorului, vorbind apoi despre conferințele profesoriale (paragrafii 9—15), iar în paragraful 15 vorbește despre registrele care trebuiau întocmite la Institut, dintre care o importanță deosebită prezintă cel de la punctul 2. În baza dispoziției regulamentare de la acest punct, trebuia să se întocmească „un protocol despre istoria Institutului, în care să se însemneze, după date cronologice, înființarea lui, mecenajii, denumirile directorilor și ale profesorilor, duhovnicilor, îngrijitorilor de treburi economice ale seminarului; apoi scăderea sau înmulțirea elevilor, precum și toți acei elevi care prin purtarea lor religios-morală și prin calitățile lor spirituale s-au distins mai pe sus de ceilalți colegi ai lor; pe scurt, în care să se treacă fiecare moment ce privește la înflorirea și sporirea și onoarea Institutului”.¹²⁸ În paragrafii 16—21 se vorbește despre obligațiile duhovnicului Institutului pe baza acestui regulament. După acest regulament a fost condus Institutul pînă la anul 1877.

O privire de ansamblu asupra timpului de la 1846—1873 ne dovedește că — cu toate lipsurile materiale, cu care trebuia să lupte conducerea unei eparhii sărace și cu toate împrejurările politice neprielnice din epoca absolutismului (1849—1860) pentru organizarea instituțiilor bisericești, cînd unele cereri drepte ale ierarhului erau lăsate fără răspuns, iar altele erau tratate foarte mașter, din parte ministrului ultramontan atotputernic Leo Thun — printr-un efort susținut s-a făcut mult pentru organizarea Institutului. În acest timp s-au sporit anii de studii, s-a îmbunătățit programa de studii, s-au format cadrele didactice necesare, s-au tipărit manuale, s-a achiziționat local propriu și s-a pus bază unor fonduri pentru ajutorarea studenților. Îmbunătățirea organizării acestei școli a continuat (între 1860—1867) cu aceeași grijă și organizarea primită de Institut atunci, s-a păstrat pînă în anul 1924, după unirea Transilvaniei cu Țara mamă.

¹²⁸ Cunoscînd exigența mitropolitului care nu admitea nesocotirea dispozițiilor sale, presupunem că acest protocol a trebuit să fie întocmit. Se poate că I. Hannia să-l fi folosit la scrierea istoricului Institutului, compus de el sub numirea de „Programa”, etc. E. Roșca nu amintește nimic în monografia lui de existența acestui protocol. Astăzi nu se găsește nici o urmă în arhiva Institutului despre existența lui, deși acesta ar fi fost un document prețios pentru istoricul școlii. De altfel, chiar din Protocolul conferințelor profesoriale, de care se vorbește în paragraful 15 pct. 1 și care cu sfîrșitul fiecărui an trebuia legat, n-am mai aflat decît un număr de foi, puse în neorînduială, în registrul de clasificare de pe anii 1849/50—1855/56.

Clericii erau pregătiți în Institut înainte de toate pentru a fi preoți. conștii de chemarea lor sacră, păstori de suflete plini de zel și adevărați părinți pentru păstoriții lor. Insuși episcopul îi îndemna prin pastoralele sale să prefacă amvonul într-o catedră, de unde să trateze toate problemele care ating viața credincioșilor. Să învețe pe credincioși nu numai dreapta credință ci și deprinderea virtuților, dezrădăcinarea patimilor, alipirea față de Biserica strămoșească și instituțiile ei, dându-le îndemnul de a ajuta școala, îndemnuri la asistență socială, la sprijinirea acțiunilor culturale și de binefacere, îndemnuri la crutare și spirit de economie. Preoții erau îndrumați să îngrijească de sănătatea poporului, să-l învețe cum să trăiască în bună înțelegere cu alții și cum să-și exerciteze drepturile cetățenești și pentru toate acestea trebuiau să se pregătească încă în Institut. Ei trebuiau să-și învețe credincioșii, prin cuvânt și prin faptă, prin blîndețe și dragoste, tot ce atinge progresul religios-moral, cultural, social și material al obștei credincioase.¹²⁹

INSTITUTUL TEOLOGIC ÎNTRE ANII 1874—1921

Cu toate că Institutul a rămas și după anul 1874 cu organizarea primită în prima parte a perioadei de care ne ocupăm, n-au lipsit preocupări de reorganizare a lui într-o Academie cu patru ani, cu materiile potrivite și cu profesori calificați, nici în partea a doua a acestei perioade. Aceste preocupări, însă, n-au ajuns să se transforme în realitate, din cauza greutăților multiple cărorora a trebuit să le facă față Arhiepiscopia.¹³⁰

129 Gheorghe Tulbure: Mitropolitul A. Șaguna, opera literară. Sibiu 1933. Anexe p. 243—245.

130 Deputatul V. Mangra, a propus într-o ședință a Congresului din 1878, înființarea unei Academii teologice (Protocolul Congresului Național Bisericesc din 1878. Sibiu 1879, pct. 153, p. 74 și pct. 192, p. 92—93). În congresul din 1881, această chestiune rămîne pe ordinea de zi, ca și în Congresul din 1886. (Prot. congr. din 1886, pct. 210, p. 144. Vezi și T. Botiș: Istoria Școalei Normale și a Instit. teol. din Arad Op. cit., p. 553—54). Această problemă o pune și Gr. Pletosu în ședința sinodului din anul 1903. (Prot. sind. din 1903, Sibiu 1903, pct. 37, p. 31—35 și pct. 109, p. 75). El publică în anul 1904 chiar o broșură cu titlul: Reforma învățămîntului superior în Institutul gr. ort. din Sibiu. Bistrița 1904, p. 24. Nicolae Bălan cerea și el o „Reformă din temelii a Instit.“. (Rev. teol. 1907, p. 114—115). În 1908 cerea ridicarea Instit. la 4 ani (Rev. Teol. 1908, p. 173). Propunere făcută și în sinodul Arhiepiscopiei. (Prot. sin. 1908, concl. 64, p. 40). Corpul profesoral cerea același lucru. (E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 59). Grigore Pletosu reia propunerile anterioare în Rev. Teol. din 1909, p. 291—297, precum face și V. Mangra după ce ajunge mitropolit. (Tel. Rom. 1917, nr. 75, p. 298 și arhiva Inst. act 6607/1917 cons.; Actul Dir. Inst. 452/1917; 2109/1918; 3065/1917; 3478/1917 și 576/1917, acte ale direcț.). Profesorul Lazăr Iacob dezbate aceeași chestiune în coloanele Tel. Rom. din 1917, nr. 75—83. În Congresul Naț. Bis. din 1920, s-a făcut propunerea pentru înființarea unei Facultăți de teologie pe lângă Universitatea din Cluj. (Prot. congr. din 1920. Sibiu 1923. Concl. 23, p. 22—23 și Prot. Congr. din 1921, p. 179)

După discuții și hotărâri ale congresului, consistorului mitropolitan și a eparhiilor,¹³¹ proiectul planului de învățământ uniform pentru un curs de trei ani de studii, care pe lângă materiile teologice grupate pe cele patru secțiuni, cu numărul de ore prevăzut pentru fiecare materie, indica și studiile auxiliare care urmau să se predea la teologie, a fost publicat în *Revista Teologică* din 1908.¹³²

Planul uniform de învățământ urma să fie prezentat Congresului din anul 1909, ceea ce însă nu s-a întâmplat. Prin votarea noului regulament pentru Institutul din Sibiu, de către Sinodul arhiepiscopesc din 1908 — care la cap. II stabilea și obiectele de învățământ — planul prevăzut în acest regulament a rămas în uz pînă la reforma învățământului teologic din anul 1924.¹³³ Lipsa unui plan de învățământ (1874—1908) explică diferitele schimbări ce le aflăm cu privire la materiile de studiu din secțiunea teologică a Institutului din această perioadă.

Cu toate că profesorii din această perioadă erau toți cu frumoasă pregătire universitară și cu titluri academice cîștigate la universități străine, se simțea totuși un neajuns prin faptul că profesorii nu erau toți specializați în materiile teologice pe care le predau. Acest neajuns este subliniat de către Comisiunea bisericească, în referatul pe care l-a făcut Congresului național bisericesc din 1903.

Pentru a putea da candidaților la preoție o pregătire teologică temeinică și ținînd seama că pe terenul literaturii teologice s-a ajuns la un regres față de trecut și că pentru retipărirea și revizuirea cărților rituale era nevoie de teologi cu o cunoștință temeinică a limbii grecești și slavone și pentru a se putea urmări la centrul arhiepiscopesc activitatea teologică din alte centre ortodoxe, se subliniază necesitatea angajării în secțiunea teologică a unor profesori cu înaltă calificare teologică, cîștigată în centre ortodoxe cu o viață din toate punctele de vedere vie și recunoscută. Pentru aceea, Consistorul arhidiecezan era îndrumat ca pe lângă începutul bun ce l-a făcut de-a trimite tineri la facultatea teologică din Cernăuți, „să trimită cu mai multe dintre stipendiile destinate pentru calificarea superioară a clericilor, ti-

131 Prot. Congr. Naț. Bis. 1897. Sibiu 1897. Concl. 111, p. 88—89 și Protoc. Congr. Naț. 1900. Concl. 61, p. 54—55 și Prot. Congr. Naț. 1906. Sibiu 1907. Concl. 84, p. 50—51.

132 Rev. Teol. 1908, p. 305—312.

133 Prot. Sin. Arhid. din 1908. Sibiu 1908, p. 136—137.

neri aleși și promițători și la universitățile și școlile teologice superioare și din alte centre ortodoxe, unde să-și poată însuși atât cunoștințele teologice temeinice și extinse, cât și limba greacă și slavă...". Congresul a aprobat această propunere cu adausul că, pe lângă centrele ortodoxe, pot fi trimiși astfel de tineri și la institutele de aceeași categorie din apusul Europei, unde să-și poată îmbogăți cunoștințele teologice și însuși limba greacă și slavonă.¹³⁴

În ce privește recrutarea profesorilor de la Institut, secțiunea teologică, Statutul Organic prevedea în paragraful 122, pct. 7, 8 și 10, o comisie examinatoare compusă din trei membri, în fața căreia candidații de profesori trebuiau să depună un examen din științele teologice și pedagogice. Un proiect de regulament pentru normarea acestui examen a fost prezentat Sinodului în 1875, când a și fost aprobat.¹³⁵

În baza acestui regulament, candidații la diferite catedre trebuiau să anunțe cu 9 luni înainte dorința lor de-a se supune examenului de profesor, indicând specialitatea pentru care voiesc să dea examen (paragraf 4). Studiile principale de specialitate, din care se depunea examen, erau grupate în modul următor: 1. Dogmatica, Exegetica, Ermineutica, Arheologia și Isagogia biblică; 2. Morala, Pastorală și Omiletică; 3. Istoria bisericească și Dreptul canonic (paragraf 4). Examenul era scris și oral. Candidatul era obligat să întocmească două lucrări științifice din specialitățile din care făcea examen. Una din teme putea fi de cuprins mai general, fixată fiind de către Consistor, iar subiectul celeilalte lucrări îl putea propune Consistorului chiar candidatul. Pentru elaborarea acestor lucrări se prevedea un interval de 5 luni, care la cererea candidatului putea fi prelungit. Dacă candidatul putea prezenta o lucrare publicată pe care comisia o admitea ca bună, el era dispensat de una din lucrările științifice obligatorii pentru examen (paragraf 10).

Lucrările erau date referentului specialist din comisie, pe baza referatului căruia comisiunea fixa nota (paragraf 11). La examenul oral tot specialistul avea rolul principal, deși clasificarea o făcea comisia (paragraf 12—13). Comisia examinatoare era prezidată de arhiepiscop sau de vicarul său (paragraf 2). Un candidat care dădea examen pentru o specialitate teologică și una pedagogică era examinat de comisia pentru secțiunea teo-

134 Prot. Congr. din 1903. Op. cit., p. 50—52.

135 Actele sinodului din 1875, concl. 54, p. 48—49.

logică și cea pentru secțiunea pedagogică, unite sub același prezidiu (paragraf 2). Procesele verbale încheiate în legătură cu aprecierea lucrărilor prezentate și a examenului oral, se înaintau consistorului, care cercetînd rezultatele elibera celor reușiți „testimoniu de calificățiune” (paragraf 15). Acest regulament, de la votarea lui în anul 1875, a fost în vigoare în tot restul timpului din perioada de care ne ocupăm.

Pentru întregirea posturilor vacante de profesori, sau întregirea unei catedre noi, se publica de regulă concurs. Numirea profesorilor noi o făcea de regulă sinodul arhidiecezan. Acest procedeu a fost urmat pînă în anul 1903, cînd Congresul național bisericesc a adus o modificare regulamentului Institutului din 1892, stabilind (prin concluzul nr. 71) ca de aci înainte alegerea și numirea profesorilor la Institut să fie încredințată consistorului plenar.¹³⁶ Profesorii nou-numiți funcționau timp de trei ani cu titlul de profesor provizoriu. De altfel, obiceiul ca profesorii noi să funcționeze trei ani ca ani de probă, datează din anul 1848.¹³⁷ Numai după împlinirea acestor trei ani de probă cei nou numiți deveneau profesori ordinari definitivi, dacă erau întăriți în postul lor. Nimeni nu putea deveni profesor ordinar, decît numai după ce a trecut cu succes examenul de calificare prescris pentru profesori. Fără acest examen, candidatul era numit numai ca profesor provizoriu.¹³⁸ Profesorul de cîntări era socotit ca profesor extraordinar.¹³⁹

Normele de numire a profesorilor au rămas aceleași și în Regulamentul din 1892.¹⁴⁰ Regulamentul Institutului din 1908 a menținut aceleași norme, cu următoarele modificări: Că profesorul nou nu mai era numit de sinod, ci de consistorul arhiepiscopesc și anii de provizorat, sau de probă, s-au redus de la 3 la 2 ani.¹⁴¹

În această perioadă salariul era sporit din 5 în 5 ani cu 100 florini, așa numitele cuincuenale.¹⁴² Ținîndu-se seama de indiciile de scumpete al timpului, salariile mai erau sporite uneori.

136 Prot. Sin. din 1904. Sibiu 1904, p. 69.

137 Arhiva Instit. adresa nr. 47/1880. Ioan Hannia a fost numit profesor în 1848 și anii de la 1848—1851 au fost socotiți ca ani de probă.

138 Arhiva Instit.: Certificat nr. 27/1879—80.

139 Regulamentul pt. Seminarul teol. și pedag. din 1877, paragraf 53 în Prot. sinodului din 1877, p. 194—95.

140 Protoc. Sinod. din 1892. Sibiu 1892, paragraf 5, p. 135.

141 Protoc. Sin. din 1908. Sibiu 1908, paragraf 5 din Regul., p. 126—127.

142 Protoc. Sin. din 1877. Op. cit., p. 195 și idem din 1892. Op. cit., p. 137 și p. 157, paragraf 57.

Din cauza salarizării slabe (900—1.200 fl.), pentru a putea face față traiului zilnic, profesorii erau siliți să mai ocupe și alte funcții eclesiastice (funcție de protopop, etc.).

Sinodul din 1874 hotărăște: „Ca Institutul seminarial pedagogic-teologic din Sibiu ... să poarte numirea de: „Seminarul Andreian”.¹⁴³ Același sinod mai constată „necesitatea imperativă” ca tinerilor de la Institutul teologic-pedagogic să li se predea și studiul agronomiei și medicina pastorală, întrucât de cunoștințele din aceste domenii se simte o mare trebuință la cei care sînt puși să păstorească pe credincioșii satelor noastre.¹⁴⁴ Sinodul din același an mai accentuează și necesitatea alcătuirii unui regulament pentru Institut, îndrumînd senatul școlar să întocmească cît mai curînd un proiect de regulament.¹⁴⁵ Conform hotărîrii sinodului din 1874, cu începutul anului școlar 1874/75 se introduce în program studiul economiei cu diferitele lui ramuri, numit fiind profesor Dimitrie Comșa, absolvent al Institutului teologic din Sibiu și cu studii la facultăți de agronomie din Ungaria, Germania și Boemia.¹⁴⁶

Din anul 1876/77 studiul metodicii a fost introdus în planul de învățămînt, predîndu-se clericilor din anul III.

În anul 1877, sinodul arhidiecezan aprobă regulamentul pentru Institut, care a intrat în vigoare cu data de 1 sept. a anului școlar 1877/78.¹⁴⁷ Regulamentul Institutului, aprobat de sinodul arhiepiscopesc din 1877, fixa materiile de studiu pe ani, ca și numărul orelor săptămînale pentru fiecare materie. Astfel în Planul de învățămînt pentru secțiunea teologică se prevedeau următoarele studii: Paragraful 1. În cursul teologic I se propun: 1. Introducerea în teologie, cuprinzînd noțiuni despre religione în general și despre religia creștină în special, precum și despre bazele religiei creștine; în fine, Enciclopedia și Metodologia studiilor teologice (în două semestre cîte 2 ore pe săptămîină). 2. Isagogia sau Introducerea în cărțile Testamentului Vechi și Nou (în două semestre cîte 3 ore pe săptămîină). 3. Patrologia și Patristica (în două semestre, cîte 2 ore pe săptămîină). 4. Ermineutica (în două semestre, cîte 2 ore pe săptămîină). 5. Istoria bisericească generală și a Bisericii romîne în special (în două semestre, cîte 6 ore pe săptămîină). 6. Logica și Psihologia (în două

143 Protoc. Sin. din 1874. Sibiu 1874, p. 29, pct. 3.

144 Protoc. Sin. din 1874, p. 85, pct. 4 și p. 95

145 Idem. Op. cit., p. 89.

146 E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 101.

147 Telegr. Rom. nr. 26 din 1877, p. 103.

semestre, câte 2 ore pe săptămână). 7. Cîntările bisericești și tipicul (în două semestre, câte 6 ore pe săptămână). 8. Alte două materii neteologice (în două semestre, câte 4 ore pe săptămână).

Paragraf 2. În cursul teologic II se propun: 1. Teologia Dogmatică a Bisericii orientale ortodoxe, în legătură cu teologia comparativă, sau Apologetică (în două semestre, câte 6 ore pe săptămână). 2. Teologia morală (în două semestre, câte 6 ore pe săptămână). 3. Exegeza cărților mai însemnate din Testamentul Vechi după textul celor „Șaptezeci și doi” și din Testamentul Nou după textul original (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 4. Cîntările bisericești și tipicul (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 5. Alte trei materii neteologice (în două semestre, în total 7 ore pe săptămână).

Paragraf 3. În cursul teologic III se propun: 1. Dreptul canonic al bisericii greco-orientale ortodoxe și stilul afacerilor bisericești oficiale (în două semestre, câte 5 ore pe săptămână). 2. Teologia Pastorală (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 3. Omiletica (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 4. Catehetica (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 5. Liturgica (un semestru, câte 2 ore pe săptămână). 6. Cîntările bisericești și tipicul (în două semestre, câte 3 ore pe săptămână). 7. Alte trei materii neteologice (în două semestre, în total 7 ore pe săptămână).

Acest plan a fost aplicat treptat în intervalul de timp de la 1877/78—1879/80, după cum se poate constata din protocolul de clasificare de pe acești ani școlari. Cu sfîrșitul anului școlar 1877/78, Dr. Ilarion Pușcariu fiind ales asesor consistorial (consilier arhiepiscopesc), demisionează din postul de profesor de la Institut.¹⁴⁸ În locul lui Ilarion Pușcariu este numit, în 30 august 1878, Simion Popescu, care pe lîngă studiile teologice făcute la Institutul din Sibiu, și-a completat pregătirea universitară la Universitatea din Lipsca, de unde se întoarce cu titlul de doctor în teologie și filozofie.¹⁴⁹ Dintr-un conspect cu date statistice trimise ministerului de învățămînt, se constată că în anul 1878/79 director era Ioan Hannia, iar corpul profesoral se compunea din: Ioan Hannia, Ioan Popescu, Simion Popescu, (la secțiunea teologică) și Dimitrie Comșa, Nicolae Maier și Daniil Popovici

¹⁴⁸ Protoc. Sin. din 1878, concl. 53, p. 36 și concl. 60, p. 40 și Tel. Rom. 1879, nr. 79, p. 314—315.

¹⁴⁹ I. Hannia: Programă 1884/85, p. 36 și E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 102 și Arhiva Inst. Protocolul conf. profes. din 26 sept. 1878.

Barcianu, (la secția pedagogică). Profesor de cântări era Dimitrie Cunțanu.

Materiile de învățămînt erau repartizate pe profesori în modul următor: I. Hannia: Morala, Pastorală, Liturgică și Catehetică; I. Popescu: Dogmatică, Logica, Psihologia, Didactică și Metodica; S. Popescu: Introducerea în teologie, sau Enciclopedia, Isagogia, Ermineutica, Exegetica, Patrologie și Patristică; N. Maier: Istoria bisericească, Dreptul bisericesc și Retorica sau Omiletică; D. Comșa: Economie, Zootehnie, Pomicultură și Planologie; D. P. Barcianu: Limba și literatura română și D. Cunțanu: Cîntări și tipic.¹⁵⁰

În anul 1883, se produc unele schimbări în cadrul corpului profesoral. În locul profesorului Nicolae Maier, ales protopop al Săliștei, și al profesorului Simion Popescu, ales protopop al Sibiuului, au fost numiți Ioan Crișan, absolvent al Institutului teologic din Sibiu și doctor în științele istorice de la Universitatea din Lipsca și Ioan Ghibu, absolvent al Institutului teologic din Sibiu și cu studii la Facultatea de Filozofie din Viena. Ioan Crișan suplinea anumite studii ca „docent privat” încă din anul 1881,¹⁵¹ iar în anul 1882/83 în calitate de administrator și duhovnic al Institutului, încă a predat anumite materii.¹⁵² Prof. I. Crișan și I. Ghibu au fost numiți de consistor în 11 august 1883 și numirea lor a fost întărită de către sinodul arhidiecezan din 1884.¹⁵³ Profesorul I. Crișan a predat la teologie studiile de istorie bisericească, iar I. Ghibu studiile biblice. Ioan Crișan a făcut examenul de calificare profesorală pentru secția teologică, iar I. Ghibu pentru secția pedagogică.¹⁵⁴

În urma unei propuneri de schimbare a regulamentului, Sinodul din 1883 hotărăște că: „Studiul de muzică vocală și instrumentală se va propune în viitor și în secțiunea teologică...” iar „pentru instruirea muzicii vocale și instrumentale se instituie un post nou de profesor cu salariu de 800 florini la an”. Această decizie urma să intre în vigoare cu începutul anului școlar 1883/84.¹⁵⁵ În urma acestei hotărîri, Sinodul din 1884 alege în postul de profesor pentru muzică vocală de la Institut, cu una-

150 Arhiva Inst.: Date statistice pe 1879/80 și Planul de inv. pe 1881.

151 Arhiva Inst.: Act. cons. nr. 2938 din 22 sept. 1881 menționat în raportul general al Dir. Inst. din 1881/82.

152 Arhiva Inst.: Act. consist. 3727/1882.

153 Protoc. Sin. din 1884. Sibiu 1884. Concl. 127, p. 79.

154 Programă Inst. 1886/87. Sibiu 1887, p. 15.

155 Protoc. Sin. din 1883. Sibiu 1883, p. 66. Concl. 119 și p. 71. Concl. 127 și 129—30.

nimitate de voturi,¹⁵⁶ pe maestrul Gheorghe Dima, care făcuse studii de specialitate la Viena, Graz și Lipsca și care a fost angajat în postul de profesor la Institut încă de la începutul anului școlar 1883/84. El a predat aceste materii la ambele secțiuni, pedagogică și teologică. Igiena pastorală a fost introdusă în program ca studiu extraordinar, predându-se cu începerea anului școlar 1886/87, câte o oră pe săptămână la anul III, de către medicul școlii.¹⁵⁷

Din anul școlar 1887/88 se introduce, ca studiu de sine stătător, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, la anul II, care se predă pînă în anul 1891/2 inclusiv, iar studiul Patrologia și Patristica, care s-a introdus din 1877/8, este predat de-acî înainte împreună cu Istoria Bisericii Creștine Universale. În 1892 se votează de către Sinod noul regulament.¹⁵⁸ Comparativ cu regulamentul din 1877 sînt următoarele deosebiri: La anul I se adaugă muzica vocală și instrumentală trei ore săptămînal; Patrologia și Patristica se împreunează cu Istoria bisericească, predându-se în 6 ore săptămînal; în loc de Ermineutică apare Exegeza și Ermineutica în 4 ore săptămînal, iar Logica și Psihologia nu se mai predau. La anul II se adaugă Pedagogia (Filozofia), Psihologia, Pedagogia generală (în 5 ore săptămînal), Muzica vocală și instrumentală (în 3 ore săptămînal). Sînt înlăturate Exegeza și materiile neteologice. La anul III Pastorală se împreunează cu Liturgica (5 ore săptămînal); Catehetica nu e amintită; Pedagogia generală e înlocuită cu Didactica și Metodica (5 ore săptămînal) și se adaugă muzica vocală și instrumentală (3 ore săptămînal), ca materie neteologică rămînînd numai Economia.

În același an se produce o schimbare și în corpul profesoral, prin moartea distinsului pedagog Ioan Popescu, care s-a întîmplat la 3/15 martie din 1892. În locul lui este numit, cu data de 10 aprilie 1892, Dr. Petru Șpan,¹⁵⁹ absolvent al Institutului teologic din Sibiu și cu studii la Viena și Jena, de unde s-a întors cu titlul de doctor în filozofie și pedagogie. În anul următor, Institutul mai suferă o pierdere simțitoare, prin moartea profesorului Ioan Crișan, care angajat într-o muncă cărturărească istovitoare

¹⁵⁶ Protoc. Sin. din 1884. Op. cit., p. 79. Concl. 128.

¹⁵⁷ Protoc. Sin. din 1887. Sibiu 1887, p. 130 și Prot. de clasificare din 1886/87 și anii următori.

¹⁵⁸ Protoc. Sin. din 1892. Sibiu 1892, p. 56. Concl. 100—101 și p. 57. Concl. 103.

¹⁵⁹ Arhiva Inst.: Adresele Dir. nr. 102, 115 și 119 din 1891/92 și Programa Inst. din 1893, p. 40 și Protoc. Sin. din 1894. Sibiu 1894, p. 57. Concl. 95 și p. 82. concl. 127.

și măcinat fiind și de o boală necruțătoare, se stinge din viață în 9/21 octombrie, la vârsta de abia 40 ani.¹⁶⁰ În anul 1894 Institutul suferea o nouă lovitură, prin condamnarea la închisoare a lui Dimitrie Comșa și a lui Dr. Daniil Popovici Barcianu, ambii implicați în procesul Memorandului, care a avut ecou în întreagă Europa, deținuți fiind de la 15/27 iulie 1894 în închisoarea din Vaț, primul fiind condamnat la 3 ani, iar celălalt la 2 ani și jumătate închisoare.¹⁶¹

Fiindcă Institutul nu mai putea funcționa în mod normal cu corpul profesoral descompletat și cu 3 catedre vacante, consistorul, prin ordinul 5872 din 30 aug. 1894, numește la secția teologică, în locul rămas vacant prin moartea lui I. Crișan, pe secretarul consistorial, absolvent al Institutului sibian și doctor în drept de la Universitatea din Budapesta, Remus Roșca. La secția pedagogică, la catedrele lui D. Comșa și D. Barcianu sînt numiți profesori suplinitori, prin ordinul consistorial nr. 5996 din același an, Dr. Vasile Saftu și Dr. Ioan Stroia,¹⁶² ambii absolvenți ai Institutului nostru, cu studii făcute în străinătate și cu titlul academic de doctor în filozofie, primul de la Universitatea din Lipsca, al doilea de la Universitatea din Jena. După sfîrșitul anului școlar 1894/5 se mai produce o schimbare în cadrul corpului profesoral. Bătrînul profesor Ioan Hannia, care din 1848 a activat în mod neîntreput la catedră, iar din anul 1865 a îndeplinit și funcția de director, și-a cerut pensionarea. Prin ordinul consistorului nr. 5430 B. din 31 aug., a fost numit profesor suplinitor la catedra vacantă Dr. V. Saftu, iar prin ordinul consistorial nr. 4905 plen. din 7 aug. a fost numit în mod provizoriu ca director Dr. R. Roșca. Profesorii D. Comșa și D. Barcianu fiind grațiați, conform ordinului consistorial nr. 6527/1895 ei își reiau activitatea la catedrele avute. I. Stroia este menținut însă în continuare ca profesor la Institut.¹⁶³

Dr. V. Saftu fiind ales în vara anului 1896 preot-paroh în Scheii-Brașovului, renunță la catedră și Consistorul (prin ordinul nr. 6727 B. 1896 din 8 oct.), numește în locul lui, la secția teologică, pe profesorul suplinitor I. Stroia, care după ce funcționează 3 ani ca profesor ordinar provizoriu, este definitivat în

¹⁶⁰ Arhiva Inst.: Necrolog nr. 28/1893/94. I. Hannia: Programa Inst. pe 1893/94, p. 51.

¹⁶¹ I. Hannia: Programa Ist. pe 1894/95. Sibiu 1895, p. 27 și 45.

¹⁶² Idem: Programa pe 1894/95, p. 45 și Prot. Sin. din 1895. Sibiu 1895, p. 39—40, concl. 73 și Arhiva Inst. act. consist. 5874 B./1894 și act. 5996/1894.

¹⁶³ I. Hannia: Programa XI a Inst. Sibiu 1895, p. 78.

post.¹⁶⁴ Remus Roșca, împlinind stagiul de provizorat, este definitivat și el în anul 1897, atât în postul de profesor, cât și în cel de director.¹⁶⁵ În ultimul an al acestui deceniu se mai produce o schimbare în corpul profesoral. Înainte de începerea anului școlar 1899/900, profesorul Gheorghe Dima, care a dezvoltat în curs de 16 ani o frumoasă activitate atât în cadrele, cât și înafara Institutului, și-a dat demisia de la catedră, în locul lui fiind numit profesorul Timotei Popovici, care și-a început activitatea în 12/27 sept. 1899.¹⁶⁶

După atâtea schimbări de care am amintit mai sus, s-a ajuns iarăși la stabilitate în cadrul corpului profesoral, la secția teologică funcționând ca profesori definitivi: Remus Roșca, care îndeplinea și funcția de director, Petru Șpan și Ioan Stroia, precum și Dimitrie Cunțanu, Gheorghe Dima, mai apoi Timotei Popovici. Pe lângă aceștia, profesorii I. Ghibu, D. Comșa și D. P. Barcianu încă predau unele materii. Este firesc ca în urma deselor schimbări de profesori, începând din anul școlar 1891/2, să aflăm mai multe schimbări și în repartizarea materiilor pe profesori, așa după cum se poate constata din Programă Institutului din acest interval de timp, publicată an de an de direcțiunea Institutului.

Prin Regulamentul din 1892, fixându-se materiile de studiu, ele au rămas aceleași în anii următori. Prin ordinul consistorului 7275 plen. din 15 nov. 1895, s-a introdus pentru studenții anului III, ca studiu nou, „Higiена” pastorală.¹⁶⁷

Dacă în deceniul de la 1891—1900 au fost atâtea schimbări în sînul corpului profesoral, nu vor lipsi astfel de schimbări nici în deceniul următor. Postul rămas vacant la secțiunea teologică, pe urma demisiei lui Ioan Stroia, care fusese ales protopop la Săliște, este suplinat în anul școlar 1901/2 de Dr. Gheorghe Proca, care după ce și-a terminat studiile la Facultatea teologică din Cernăuți, a funcționat ca profesor la Institutul teologic din Arad.¹⁶⁸ În anul școlar 1902/3, prin renunțarea lui Gheorghe Proca la catedră, este numit provizoriu Vasile Stan, absolvent al Institutului teologic din Sibiu, cu 3 ani de studii speciale de

164 R. Roșca: Programa Inst. Sibiu 1897, p. 45 și Progr. Inst. pe 1899/900. Sibiu 1900, p. 46 și Arhiva Inst.: Atestat nr. 403 din 27 III. 1897.

165 R. Roșca: Programa Inst. pe 1897/98. Sibiu 1898, p. 33 și Arhiv. Inst. act. nr. 7986 plen./1897 din 1 dec.

166 E. R. Roșca: Programa Inst. Sibiu 1900, p. 47.

167 I. Hannia: Programa Inst. 1895/96. Sibiu 1896, p. 79.

168 Arhiva Inst.: Act. Consist. Plen. din 18 iulie 1901.

filozofie și filologie la Universitatea din Budapesta.¹⁶⁹ Prin decretul nr. 8145 din 5 sept. 1905 el este definitivat în postul de profesor, predând o materie teologică, Morala, pînă (1905), cînd a fost numit profesor Nicolae Bălan. Încă înainte de începerea anului școlar 1903/4, prin ordinul consistorial nr. 8636 plen. din 12 aug. 1903 a fost numit profesor la Institut Aurel Crăciunescu, doctor al Facultății de Teologie din Cernăuți. Cu toate că el a fost numit profesor provizoriu la catedra devenită vacantă pe urma pensionării lui I. Ghibu, el a predat și în anii de provizorat toate materiile biblice, iar după examenul de calificare profesorală a fost numit profesor definitiv.¹⁷⁰

Intrucît era „în perspectivă din partea consistorului o modificare esențială” în organizarea Institutului,¹⁷¹ pentru anul școlar 1904/1905 a fost numit ca profesor ajutător, Dr. Virgil Ciobanu, absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, care a predat în acest an diferite materii.¹⁷² Intrucît Sinodul din 1905 nu a încuviințat sistematizarea unui nou post de profesor, dar „se autoriză consistorul că întrucît ar fi indicată necesitatea și pînă se va face revizuirea Regulamentului seminarial, să poată institui în mod provizoriu o putere didactică ajutătoare”,¹⁷³ în anul școlar 1905/1906, este numit ca profesor ajutător, în locul lui Virgil Ciobanu, Nicolae Bălan.¹⁷⁴ Acesta a făcut studiile teologice la Facultatea din Cernăuți și urmînd apoi cursuri și la Universitatea din Breslau, a fost promovat doctor al Facultății de Teologie din Cernăuți. În anul școlar 1906/1907 el este numit profesor provizoriu,¹⁷⁵ iar după ce în anul 1908 și-a trecut examenul de calificare pentru profesori, în 1909 este numit profesor definitiv.¹⁷⁶

Peste materiile prevăzute în Regulamentul din 1892, începînd cu anul școlar 1904/1905 se mai introduc trei materii noi, care se vor preda fără întrerupere în anii următori și anume: Apologetica, Arheologia biblică și Istoria Bisericii Romîne.¹⁷⁷

169 E. Roșca: Programa Inst. 1902/3. Sibiu 1903, p. 29—30 și 48.

170 E. Roșca: Progr. Inst. 1903/4. Sibiu 1904, p. 43 și Idem: Monografia. Op. cit., p. 112 și Arhiva Inst. raport gen. pe anul școlar 1906/7 din 1907 și Condițiile de clasificare din 1903/4—1905/6.

171 Protoc. Sin. din 1905. Sibiu 1905, p. 17. Concl. 25.

172 E. Roșca: Anuar al Inst. 1904/5. Sibiu 1905, p. 67 și Prot. Sin. din 1905, p. 49.

173 Prot. Sin. din 1905. Op. cit., p. 17, concl. 25.

174 Arhiva Inst.: Act. consist. nr. 7356 plen./1905 și E. Roșca: Anuarul Inst. pe 1905/6. Sibiu 1906, p. 51 și Prot. Sin. din 1906. Sibiu 1906, p. 78.

175 Arhiva Inst.: Act. consist. nr. 6971 plen. din 13/27 aug. 1907.

176 Arhiva Consist.: Decret nr. 13993 din 12 I. 1909.

177 Condiția de clasific. de pe anul școlar 1904/5 și anii următori.

Corpul profesoral, înainte de votarea noului Regulament din 1908, era constituit astfel: Dr. Eusebiu R. Roșca, care îndeplinea și funcția de director, Dr. Petru Șpan, Dr. Aurel Crăciunescu și Dr. Nicolae Bălan. Eusebiu Roșca predă materiile din ramura Teologiei practice. Petru Șpan, care pînă în anul școlar 1903/1904 predă unele materii din ramura Teologiei sistematice și practice (pe lîngă studiile din ramura pedagogiei), de aci înainte va predă numai studii din ramura pedagogiei. Profesorul A. Crăciunescu predă toate studiile biblice, iar profesorul N. Bălan predă studiile din Teologia sistematică. Studiile din ramura Teologiei istorice au fost împărțite din anul 1905/1906 între profesorul A. Crăciunescu, care predă Istoria Bisericii creștine generale, iar Istoria Bisericii Romîne a fost încredințată profesorului specialist Dr. Ioan Lupaș. Cîntările bisericești și Tipicul, ca și muzica, erau predate de profesori specialiști.

Încă cu ani înainte, nu numai corpul profesoral, ci și organele bisericești, Consistorul și Sinodul arhidiecezan, erau preocupate de alcătuirea unui regulament nou, care a fost votat în Sinodul din 1908.¹⁷⁸ Prin acest Regulament se stabilesc din nou trei ani de studiu. (Intr. alin. I). După acest Regulament, profesorii erau împărțiți iarăși în profesori definitivi și provizorii, pînă își împlineau anii de probă. Regulamentul stabilește din nou planul obiectelor de învățămînt, prevăzîndu-se următoarele materii:

Cursul I. 1. Enciclopedia și Metodologia științelor teologice, o oră săpt.; 2. Isagogia, patru ore săpt.; 3. Exegeza, trei ore săpt.; 4. Istoria Bisericii, cinci ore săpt.; 5. Apologetica, patru ore săpt.; 6. Arheologia biblică, două ore săpt.; 7. Limba și literatura romînă, două ore săpt.; 8. Psihologia, două ore săpt.; 9. Cîntări bisericești și Tipic, trei ore săpt.; 10. Muzică vocală, două ore săpt.; 11. Muzica instrumentală, o oră săpt. (paragraf 18).

Cursul II. 1. Dogmatica, șase ore săpt.; 2. Morala, șase ore săpt.; 3. Istoria Bisericii Romîne, două ore săpt.; 4. Exegeza, trei ore săpt.; 5. Omiletica, două ore săpt.; 6. Limba și literatura romînă, două ore săpt.; 7. Didactica, o oră săpt.; 8. Cîntări bisericești și Tipic, trei ore săpt.; 9. Muzica vocală, două ore săpt.; 10. Muzica instrumentală, o oră săpt. (paragraf 19).

¹⁷⁸ Prot. Sin. din 1908. Sibiu 1908, p. 39, concl. 63 și p. 48, concl. 90 și publicat la Anexe lit. E., p. 124—154.

Cursul III. 1. Dreptul canonic, cinci ore săpt.; 2. Pastorală și Liturgică, patru ore săpt.; 3. Omiletică, o oră săpt.; 4. Dreptul particular al Bisericii Ortodoxe Române, două ore săpt.; 5. Catehetica, două ore săpt.; 6. Pedagogia, o oră săpt.; 7. Economia, trei ore săpt.; 8. Contabilitatea, Noțiuni de Drept, o oră săpt.; 9. Limba și literatura română, două ore săpt.; 10. Cântări bisericești și Tipic, trei ore săpt.; 11. Muzica vocală, o oră săpt.; 12. Muzica instrumentală, o oră săpt.; 13. Higiena, două ore săpt. (paragraf 20).

Cu toate că muzica instrumentală a fost introdusă în programă, ea a rămas facultativă. Programa de studii, așa cum a fost fixată în noul Regulament, a rămas aceeași pînă la sfîrșitul perioadei de care ne ocupăm.¹⁷⁹

Dacă programa de studii fixată prin Regulamentul din 1908, a rămas constantă în ultimii 13 ani din această perioadă, nu tot astfel a fost cazul cu corpul profesoral al Institutului, în cadrul căruia s-au produs mai multe schimbări. În toamna anului 1909, profesorul Ioan Lupaș fiind numit la protopopiatul Săliște, în locul rămas vacant este numit profesorul Victor Păcală, specialist în istorie și geografie. Istoria Bisericii Române de la secțiunea teologică va fi predată începînd din anul școlar 1909/10, timp de doi ani, de către acest profesor. Îndată după încheierea anului școlar 1909/10, la sfîrșitul lui iunie, moare bătrînul profesor D. Cunțan, care din 1864 a predat Cîntările bisericești și Tipicul. Catedra aceasta a fost suplinită în anul școlar 1910/11 de Aurel Popovici, iar prin Decizia Consistorului 7754 Plen. din 11 iulie a fost numit Dr. I. Felea, care după doi ani de funcționare își dă demisia, în anii următori fiind încredințat din nou cu predarea acestor materii Aurel Popovici, care îndeplinește această sarcină pînă în anul 1920, cînd este angajat Nicolae Topolog.¹⁸⁰

179 Pentru a face față lipsei de învățători pînă la sfîrșitul acestei perioade, se reînnoiesc dispoziții vechi cu privire la obligația clericilor de-a funcționa ca învățători. Astfel Sinodul din 1912: „Decide ca pentru înlăturarea sau măcar micșorarea lipsei de învățători, fiecare absolvent de teologie să fie obligat a face și examenul de calificare învățătorescă și a funcționa ca învățător pînă cînd va ocupa un post de paroh“. Prot. Sin. din 1912. Sibiu 1912, concl. 76, pct. 6, adus la cunoștința direct. Inst. prin adresa consist. 14940 din 18. XII. 1912 pentru a fi publicat clericilor. Actul se află în Arhiva Inst. Consist. recomandă ca clericii să facă aceste examene în anii în care își fac studiile teologice. Arhiva Inst. act. 3701 bis. din 26. III. 1913.

180 Anuarele Inst. din acești ani.

Anul 1911, cînd școala clericală împlinea 100 ani de existență și își serbă acest jubileu în cadrul unor festivități, a adus și o pierdere simțită, prin moartea întîmplată în 1/14 martie a profesorului Petru Șpan, care a servit Institutul cu devotament și pricepere timp de 19 ani. Materiile pedagogice de la ambele secțiuni sînt predate pînă la finea anului școlar, ca și în anul școlar următor, 1911/12, de către Dr. Onisifor Ghibu.¹⁸¹

Prin moartea lui Petru Șpan rămînînd un post vacant la secțiunea teologică, a fost numit pentru catedra de Istoria bisericească și studiile auxiliare Dr. Silviu Dragomir, care în urma examenului de calificare pentru profesori, din 1913, a și fost definitivat în post.¹⁸² Onisifor Ghibu avînd un post de răspundere în senatul școlar de la Consistor, se retrage de la Institut și în iulie 1911 e numit Pavel Roșca, doctor în teologie și filozofie, care va preda, începînd din anul școlar 1912/13, Didactica și Pedagogia și la secția teologică, celelalte materii pedagogice (Psihologia și Istoria pedagogiei) fiind predate de E. Todoran, de la secția pedagogică.

Începînd din 10 martie 1915, la secția teologică a Institutului este numit Dr. Romulus Cîndea,¹⁸³ care va preda în anii următori diferite materii teologice și pedagogice, mai ales că în anii de război 1915/16 și 1916/17 profesorul A. Crăciunescu lipsea, fiind angajat preot militar. O nouă schimbare în corpul profesoral mai are loc în anii de după unirea Transilvaniei cu țara mamă. În 1919 părăsesc catedrele de la Institut, devenind profesori universitari, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Romulus Cîndea, Dr. Pavel Roșca și I. Oțoi, iar în anul 1920 părăsește catedra și Dr. Nicolae Bălan, fiind ales mitropolit al Ardealului. La Institutul Teologic, care s-a separat în 1919 de secțiunea pedagogică, organizată aparte în școală normală, au mai rămas numai profesorii Eusebie Roșca, care era și director, și Aurel Crăciunescu. În toamna anului 1920, pentru completarea posturilor vacante sînt numiți: Dr. Vasile Lăzărescu, la catedra de Teologia sistematică și Ilie Beleuță, pentru materiile de la secțiunea istorică.

Pe baza materialului documentar, se poate susține că în perioada 1846—1921 au funcționat ca profesori încadrați la această secțiune următorii: Ioan Moga teologul, Ioan Hannia, Dr. Gri-

181 Anuarele Inst. pe anii 1910/11, p. 33 și pe 1911/12, p. 66 și 99.

182 Arhiv. Inst.: Act nr. 9511 plen. din 12 aug. 1912, act. 10961 plen. din 6 sept. 1912 și nr. 12969 plen. din 7 oct. 1913 și E. Roșca: Anuarul Inst. 1911/12. Sibiu 1912, p. 99.

183 Arhiv. Inst.: Act nr. 2549 B. din 10. III. 1915 și Anuarul Inst. 1914/15. Sibiu 1915, p. 92.

gorie Pantazi, Sava Popovici Barcianu, Nicolae Popea, Ioan Popescu,¹⁸⁴ Z. Boiu, Nicolae Cristea, Dr. Ilarion Pușcariu, Dr. Simion Popescu, Dr. Ioan Crișan, Dr. Petru Șpan, Dr. Remus Roșca, Dr. Vasile Saftu, Dr. Ioan Stroia, Dr. Gheorghe Proca, (V. Stan provizoriu), Dr. A. Crăciunescu, Dr. Virgil Ciobanu (suplinitor), Dr. Nicolae Bălan, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Romulus Cîndea, Dr. Vasile Lăzărescu și Ilie Beleuță. La Cîntare bisericească și tipic au fost: Nicolae Bengescu, Ioan Dragomir, Dimitrie Cuntănu, Dr. Ioan Felea și Aurel Popovici. Pentru muzica vocală și cea instrumentală, ultima fiind facultativă, au funcționat: Gheorghe Dima și Timotei Popovici. Profesor de economie a fost Dimitrie Comșa, care pînă la aplicarea Regulamentului din 1892 preda această materie cu diferitele sale ramuri, în toți anii.

Istoria Bisericii ne arată cum organizatorii învățămîntului teologic din Țările Romîne s-au izbit la început de două mari dificultăți: de lipsa cadrelor didactice necesare și pregătite anume pentru școlile clericale și de lipsa manualelor didactice. Aceleași dificultăți au existat și la organizarea școlii sibiene. Cu timpul s-au format cadre didactice potrivite pentru Institut, cu studii în străinătate.

A fost înlăturată și a doua dificultate care stătea în calea bunei organizări a învățămîntului din Institut: lipsa de manuale didactice care s-au tipărit și pus la dispoziția clericilor. Dacă manualele tipărite inițial au fost potrivite pentru timpul lor și unele au fost folosite mult timp după aceea, altele, însă după 1900, nu mai corespundeau. Avînd în vedere că în program s-au introdus studii noi, ca și evoluția și progresul făcut, lipsa unor manuale corespunzătoare s-a simțit în partea a doua a acestei epoci, cînd nu s-au tipărit manuale noi.

Preocuparea de a avea manuale corespunzătoare n-a lipsit nici forului bisericesc superior și nici corpului profesoral. Consistorul cerea, în 1890, direcțiunii Institutului, să-i înănteze un raport în legătură cu manualele didactice, propunînd o reeditare a lor.¹⁸⁵ Consiliul profesoral dezbate această chestiune în ședința din 5/17 nov. 1890.¹⁸⁶ Dintr-un conspect păstrat în arhiva Institutului se poate constata nu numai care erau manualele folosite în acest timp, ci și opinia profesorilor privitoare la aceste manuale.

184 I. Hannia: Programa Inst. 1888/9, p. 17 și Progr. 1892/3, p. 40.

185 Arhiva Inst.: Adresa consist. nr. 5930 B. din 27 sept. 1890.

186 Prot. Conf. Profes. din 5/17 nov. 1890. Arhiv. Inst.

Iată lista manualelor și opinia profesorilor care predau materiile diferite: 1. Enciclopedia era predată de profesorul I. Crișan, după manuscris. 2. Istoria bisericească de Șaguna, „nu corespunde, trebuie prelucrat vechiul material”. 3. La Isagogie se folosea manualul tipărit în 1878, al lui Ilarion Pușcariu, care era aprobat de Consistor și era considerat corespunzător. 4. La Exegeză era: Tîlcuirea N. T. și V. T. de Ioanovici, care „nu corespunde” și astfel era predată după manuscrisul profesorului I. Ghibu. 5. Pentru Ermineutică nu era manual și se predă după manuscris. 6. La Teologia morală exista manualul din 1820, reeditat în 1855, dar era socotit acum ca „necorespunzător”. 7. Manualul pentru Dogmatică era considerat „puțin corespunzător”. 8. Pentru Dreptul canonic se folosea Compendiu de Drept Canonic al lui Șaguna, care era aprobat de Consistor și după părerea profesorului „corespunde”. 9. Pentru Teologia Pastorală exista manualul episcopului Melchisedec, despre care profesorul spunea că „este scump, încît elevii nu-l pot procura”. Pentru aceea, profesorul Hannia predă această materie după un manuscris al său. 10. Pentru Catehetică „nu există manual corespunzător” și astfel profesorul predă după cartea lui Schmidt din Viena (1840) și după manuscris. La fel se predă tot după un manuscris al prof. Hannia și Liturgica. Profesorul Hannia recomandă pentru Catehetică, manualul lui Ioan Ștefanelli, apărut la Sibiu, în 1879, iar pentru Liturgică, manualul lui Juvenal Ștefanelli, apărut la București în 1886. 12. Omiletica se propunea după manuscrisul lui Zaharia Boiu. Cîntările bisericești erau propuse după manualul profesorului D. Cunțan, aprobat de Consistor. Studiile pedagogice erau propuse unele după manuale, altele după manuscrisele profesorilor.¹⁸⁷

Invechirea manualelor existente și lipsa de manuale noi este suplinită prin folosirea cărților teologice tipărite în alte părți (Eusebie Popovici, Mitrofanovici-Tarnavski, Olariu, Chișescu, I. Scriban, Mihălcescu, Dragomir, Barbu, etc.) și mai ales prin manuscrisele profesorilor, studenții luînd notițe la cursuri, sau multiplicînd manuscrisele respective.

Printr-o adresă din 1908 Consistorul îndrumă pe profesori că dacă voiesc perfecționarea manualelor, să-și înainteze manuscrisele Consistorului spre cenzurare; dacă vor primi aprobarea, ele vor fi tipărite.¹⁸⁸

187 Arhiva Inst.: Consp. nr. 196/1901/2.

188 Arhiva Inst.: Act. nr. 3538 Bis./1908.

Corpul profesoral, pentru a veni în ajutorul autorilor de manuale, în ședința sa din 7/9 nov. 1897, concluzul 65, hotărăște constituirea unui fond pentru augmentarea căruia profesorii cedau câte 10% din taxele ce le reveneau de la examenele extraordinare, iar directorul, banii ce i se plăteau pentru eliberarea diferitelor „testimonii” și „absolutorii”. Această hotărâre a fost aprobată de Consistor prin adresa nr. 7638 B./1897. Fondul ajunsese încă în 1901/2, la suma de 2293 cor.¹⁸⁹ Din acest fond corpul profesoral a acordat ajutoare unor profesori autori de manuale, ca: Dr. Petru Șpan: în 1902/3, 1906/7, 1907/8 și 1908/9, pentru diferite manuale; lui D. Cunțan în 1903/4, 1906/7, iar lui T. Popovici în 1903/4 și 1905/6 și lui V. Stan, în 1907/8. Corpul profesoral a stabilit în anul 1904 (în conferința sa din 23 martie nr. 85) chiar un normativ pentru administrarea și acordarea de ajutoare pentru tipărirea de manuale, sau alte cărți de interes literar sau științific.¹⁹⁰ Fondul acesta însă era neîndestulător, așa că s-au tipărit puține cărți. În 1917 apare Tipicul de A. Popovici, în 1918 se tipărește Istoria Bisericii românilor ardeleni de I. Lupaș. Cântările bisericești, de Cunțan, apar în mai multe ediții.

E interesant de urmărit și statistica studenților. În prima parte a acestei perioade, în anii școlari 1849/50—1872/73, au urmat în mod regulat și au absolvit vreo 859 de clerici, iar în a doua parte a perioadei de care ne ocupăm au urmat regulat cursurile și au absolvit teologia vreo 1.330 clerici, ceea ce în cursul întregii perioade ne dă un total de 2.189 absolvenți.¹⁹¹

Urmărind condicile de clasificare din această perioadă constatăm ani cu un număr mai mare de absolvenți și ani cu un număr mai scăzut. Anii cu număr mai scăzut de clerici absolvenți sînt: 1884—1886, 1891—1899 și 1918—1921.

Pricina adevărată a numărului scăzut de clerici între anii amintiți pînă la 1899, trebuie căutată în sărăcia materială a familiilor din care veneau tinerii clerici la Institut. Astfel, încă la începutul anului 1880, directorul comunica Consistorului că mulți candidați nu s-au prezentat și „chiar care s-au prezentat, nu s-au înmatriculat din lipsă de bani”.¹⁹² Cum se afirma în Sinodul din 1883, „decăderea materială progresivă a populației” era pricina

189 E. Roșca: Progr. Inst. 1897/8. Sibiu 1898, p. 33 și Idem Programa 1901/2. Sibiu 1902, p. 57.

190 E. Roșca: Monogr. Op. cit., p. 239—241 și p. 321—324.

191 Idem: Monografia. Op. cit., p. 139—168 și E. Roșca: Anuarele Inst. pe anii 1911/12—1920/21.

192 Arhiva Inst. 1880.

numărului insuficient de învățători,¹⁹³ dar și a scăderii numărului clericilor în anumite intervale de timp din această perioadă. Numărul mare de cereri de scutiri sau eşalonări, de taxe, care se află în arhiva Institutului aproape în toți anii, ca și cazul unor tineri care nu puteau achita taxele nici pînă la absolvirea Institutului, din care cauză nu li se eliberau actele, ne arată starea materială precară a familiilor din care proveneau acești tineri.

Numărul mic de studenți din anii 1918/19—1921 se datorește unei alte pricini: îndreptarea tinerilor spre alte institute românești de învățămînt superior, înființate după 1918.¹⁹⁴

Din statisticile care se află în arhiva Institutului, se poate constata și starea socială a părinților clericilor de la Institut. Date despre starea socială a clericilor încep să se publice din 1896 și în Programele și Anuarele care se publicau regulat. Din aceste date se poate constata că cei ce urmau Teologia erau în majoritate fii de țărani, fii de preoți și numai un număr foarte redus erau fii de alți funcționari mici bisericești, sau de învățători.

Încă la începutul acestei perioade, într-o adresă din 1848 către ministrul Eötvös, se spunea că „la Teologie se vor primi numai tineri, care au terminat Gimnaziul”. Această dispoziție se menține și în Regulamentele din 1877 paragraf 17, 1892 paragraf 32 și 1908 paragraf 36, în care se specifica pregătirea tinerilor care pot fi primiți în secția teologică a Institutului. În sinodul din 1898 se făcea propunerea ca, pe lîngă absolvenții de licee cu maturitate, să fie primiți în Institut și tineri cu maturitate de la școlile comerciale. Este adevărat că de la principiul de a primi la teologie numai absolvenți de gimnaziu, mai apoi de liceu, cu diplomă de maturitate, s-au făcut unele excepții, primindu-se tineri cu mai puțină pregătire, care-și completau între timp, prin examene private, pregătirea liceală, sau dacă n-ajungeau să facă acest lucru, erau „aplicați” ca preoți în parohii mai sărace. Excepția însă rămîne excepție și nu devine regulă.

În anul 1904, din 30 de clerici, 23 aveau examen de maturitate și numai 7 erau cu 8 clase fără diplomă de maturitate.¹⁹⁵ În cuvîntarea de deschidere de la începutul anului 1906/7, directorul exprima mulțumirea sa în ce privește pregătirea secundară a celor primiți la teologie, spunînd că tinerii „din această secțiune

193 Prot. Sin. din 1883 Sibiu 1883, p. 21, pct. 34.

194 E. Roșca: Anuarul Inst. 1918/19. Sibiu 1919, p. 17—19.

195 Arhiv. Inst.: Conspectul elevilor primiți în teologie în anul 1904, nr. 7346.

toți au pregătirea recerută din școlile medii, ba numai un număr minimal recerut de 8 clase medii, pe cînd partea preponderantă au totodată și examenele de maturitate”.¹⁹⁶ Dintr-un alt conspect se poate constata că în anul 1909/10, din totalul de 104 clerici 90 erau cu examen de maturitate și numai 13 cu 8 clase fără examen de maturitate.¹⁹⁷ În anul 1912, din 81 clerici 70 erau cu maturitate, în 1913/14 din 98 clerici 81 aveau examen de maturitate, în anul 1914 din 88 clerici 75 erau cu examen de maturitate, iar în 1916 din 89 clerici 86 aveau examenul de maturitate.¹⁹⁸

Tinerii erau îndrumați să nu asculte numai pasiv prelegerile ce li se fac, ci să-și însușească materialul ce li se predă. Acest principiu a fost urmărit în mod consecvent în tot decursul epocii de care ne ocupăm. Condicile de clasificare sînt o dovadă despre aceasta. Tinerii erau supraveghiați îndeaproape și clasificați la purtare, la sîrguință și la progresul la studii. În condicile de clasificare se poate vedea ca într-o oglindă profilul moral și intelectual, caracterul și sîrguința tinerilor care au frecventat teologia în această epocă. Vlădicul care a organizat școala în perioada întîia din această epocă urmărea cu deosebită atențiune rezultatul clasificărilor.

Este interesant felul de clasificare pe care-l întîlnim și care variază mai ales pînă la 1895/6, dată de la care apoi aflăm o stabilitate în felul de clasificare. Clasificarea la purtare și sîrguință se făcea cu calificative, iar la studii, pînă la 1895/6, mai mult cu diferite litere, cître romane, cifre arabe și uneori cu cifre scrise cu litere. În anul 1867/8, aflăm și o clasificare generală, sau o notă generală care se menține și în anii următori. Pentru interesul ce-l prezintă, dăm felul diferit de clasificare în notă.¹⁹⁹

196 Arhiva Inst. 1904: Cuvînt de deschidere.

197 Arhiva Inst. Act. nr. 584/1909/10.

198 Rapoartele generale ale consist. prezentate sinoadelor și tipărite în protocoalele sinoadelor de pe acești ani.

199 Prima clasificare o întîlnim în anul 1850/51, cînd la purtare întîlnim calificativele: Exemplară, Bună, la sîrguință n-a fost introdusă clasificarea. Pentru clasificarea la materiile de studiu aflăm: Em=eminentia, E, e, prima, I, ad I și II. În anul 1852/3, la purtare se află calificativele: de laudă, bună, iar strădanie și atențiune: de laudă, de mijloc, slab, slab și leneș și slab de ingeniu (puțin dotat). Clasificarea la studii se făcea cu: Em=eminentia, lîngă Em, 1, lîngă 1, 2, 3, (1 fiind nota mai mare, iar 3 cea mai mică) Θ=neclasificat. În anul 1853/4 la purtare se mențin aceleași calificative, iar la sîrguință aflăm calificativele: de laudă, foarte bună, bună, slabă, leneș, iar pentru clasificarea la materii în semestrul I, avem calificativele: Eminente, ad Eminente, prima, ad prima, secunda, tertia și Θ=neclasificat. În același an, semestrul II, pentru clasificarea la materii se folosesc litere și cifre arabe și romane ca: E, ad E, e, 1, ad 1, c=s=secunda, I, ad I, II, și Θ=neclasificat. Din 1856/7—1867/8 la purtare aflăm calificativele ca: întîia clasă eminente, și întîia eminente, iar la sîrguință: de laudă, deplin îndestulătoare, în-

Studiind condicile de clasificare din această epocă, pe baza notelor obținute la sîrguință se poate constata că în Institut s-a creat o tradiție de muncă serioasă și tinerii clerici nu făceau „numai ascultare, ci adevărată învățare” a materiei ce li se predă.

Unei acuze care se aducea în „Tribuna” din Arad, că la Institutele Teologice vin din licee elemente slab pregătite, că nu cunosc limba germană, răspunde un profesor de la Institutul din Sibiu, cu realitatea care era în acest Institut, arătînd că de aproape un deceniu nu se mai primesc decît numai absolvenți ai gimnaziului, cu bacalaureat, că o parte bună din aceștia sînt cu media „eminent” și „bine” la bacalaureat, că vreo 20 dintre ei știu limba germană, că profesorii sînt cu studii superioare, făcute în străinătate și invitînd pe critic să asiste la prelegeri, pentru a se convinge de nivelul de pregătire a profesorilor.²⁰⁰

Din statisticile păstrate în arhiva Institutului se poate constata numărul celor care cunoșteau una, două și chiar trei limbi străine. Dr. Ilarion Pușcariu — care în calitate de comisar al Consistorului, a asistat la prelegeri și la examinări — și-a formulat părerea sa în legătură cu cele constatate în următoarea concluzie: „Progresul e la înălțimea cerută”.²⁰¹ Aceste aprecieri spicuite din cele care se întîlnesc în arhiva Institutului, ca și în coloanele „Telegrafului Român” din această perioadă, sînt suficiente pentru caracterizarea progresului în Institut, care este oglindit mai clar și precis în condicile de clasificare.

În dorul de a se instrui, studenții nu s-au mulțumit numai cu cursurile profesorilor ci s-au grupat într-o societate de lectură, cu statute și regulamente aprobate de forul bisericesc superior,

destulătoare, mijlociu, puțin îndestulătoare sau slabă. Clasificarea la diferitele materii se făcea cu calificativele: întâia, eminent, întâia, aproape de eminent, întâia cu eminent, aproape de întâia și abia întâia și a doua. Uneori în loc de „întia” se folosea I, iar a „doua” II. Din anul 1868/1869—1873/1874 prevealează clasificarea făcută la materii cu: E, e, I E, I e, I, abia I și II care însemna insuficient. Din 1871/2 se ajunge la o stabilire a notelor de clasificare la materii folosindu-se: E, e, I, abia I și II. Cheia semnificației acestor semne o aflăm la clasificarea anului II din 1877/8 unde se specifică valoarea acestor semne. E=foarte bine, e=bine, I=îndestulitor, II=neîndestulitor și Ø=neclasificat. Regulamentul din 1877, paragraf 31, menține aceste calificative și același lucru îl face și Regul. din 1892, paragraf 43. Cu toate acestea, în condicile de clasificare au fost întrebuițate și pe mai departe, pînă la 1894 vechile semne de clasificare și numai uneori erau folosite calificativele stabilite prin Regulament. Regulamentul din 1908, paragraf 56, introduce o clasificare puțin schimbată față de Regul. anterioare, cu 5 calificative pentru clasificarea sporului la studii și anume: Eminent, foarte bine, bine, îndestulitor și neîndestulitor, care clasificare o aflăm folosită în tot restul epocii de care ne ocupăm.

200 Tel. Rom. 1910, nr. 30, p. 125, art.: Bursa lui Șaguna.

201 Arhiva Inst.: Act. nr. 7018, Scol. 1914.

cu comitet de conducere, în fruntea căruia era ca președinte un profesor. Această societate a fost un adevărat laborator, în care tinerii teologi aprofundau și întregeau cunoștințele primite la cursuri și-și dezvoltau talentele pe care le aveau. Scopul și rostul acestei societăți reiese din cuvîntul festiv rostit de prof. Dr. Daniil P. Barcianu, cu ocazia serbării jubileului de 25 ani ai Societății:

„Pregătirea mai mult teoretică, ce li se dă în curs de trei ani în orele de prelegere, dacă s-ar mărgini numai la atât, defectuoasă ar rămîne; de aceea, fiindu-le dat un temel solid și fiindu-le deșteptat interesul, ei înșiși trebuie să caute a se cultiva prin diligență privată. A înlesni lucrarea în această direcțiune este mai ales scopul Societății de lectură ... prin discuțiuni urmate în ședință asupra diferitelor chestiuni din sfera studiilor lor, ei își lămuresc și-și aprofundează cunoștințele; prin elaborate proprii științifice și literare, ei își exercită puterile și se deprind a dispune mai cu desăvîrșire de cunoștințele dobîndite; prin discuțiunile ce însoțesc toate aceste lucrări, ei se deprind în formele vieții parlamentare și constituționale. La toate acestea se mai adaugă încă un lucru de mare importanță. Mulți dintre elevii Seminarului nostru au venit aici de pe la școli, unde despre poporul românesc, despre limba lui, despre datinele, moravurile, aptitudinile și aspirațiunile lui, prea puțin, sau nimic, sau nimic bun n-au auzit vorbindu-se. Chemarea acestei societăți este dar mai departe, ca între altele și prin biblioteca sa, care an de an, pe lîngă opuri științifice și literare din literatura universală se sporește cu tot ce literatura romînească produce mai bun și mai de valoare, să-i facă și pe aceștia să cunoască trecutul și prezentul, durerile și bucuriile, luptele și izbînzile, aspirațiunile și menirea neamului lor, bine știind că, lucrarea viitorului preot și învățător numai atunci va fi rodnică și va avea rezultatul dorit, cînd va sta cu rădăcinile adînc înfipse în spiritul poporului și de-apururi dintr-însul se va nutri și se va adăpa”.²⁰² În cadrele societății se deprindeau în mod practic procedeele care trebuiau urmate în alegerea de învățători, preoți și protopopi, ședințele societății transformîndu-se cu astfel de ocazii în adunări parohiale sau protopopești, în care sub supravegherea profesorului președinte, se îndeplineau toate formele pe care trebuia să le cunoască viitorul preot.²⁰³

202 Societatea de lectură „Andrei Șaguna”, Almanach. Sibiu 1894, p. 14.

203 Comșa Gh.: Din viața societății A. Șaguna. Tel. Rom. 1915, p. 454.

O atenție deosebită a acordat Societatea de lectură sporirii bibliotecii, cheltuind aproape toate venitele sale pentru cumpărarea de cărți, reviste și ziare pentru sala de lectură.²⁰⁴ Din anul 1906/7 fiecare secție a Institutului are societatea sa, cu bibliotecă proprie. La împlinirea a 50 ani de existență a societății, biblioteca avea 2.335 opuri în 2.968 volume.²⁰⁵ În sala de lectură a bibliotecii stăteau la îndemîna tinerilor cititori: „Toate foile și revistele bisericești, pedagogice, beletristice și politice din Transilvania și Ungaria, precum și aproape toate foile (revistele) literare din România...”, al căror număr era între 20—30,²⁰⁶ iar altelei trecea cu mult peste acest număr, ajungînd chiar pînă la 61 ziare și reviste, cum a fost în anul 1908/9.²⁰⁷

În foaia literară „Muza”, care apărea în manuscris, erau publicate lucrările care — după ce treceau prin sîta criticii comisiei literare — erau socotite cele mai bune și vrednice de a fi publicate. În această foaie își făceau debutul literar tinerii teologi mai talentați. Ședințele festive ale societății erau cercetate de un numeros public românesc. Pe drept cuvînt Institutul a văzut în această societate un prețios auxiliar în munca de pregătire a viitorilor preoți și pentru aceea o sprijinea în activitatea pe care o desfășura, publicîndu-i — începînd din anul 1898 — rapoartele generale de activitate în Programele și Anuarele Institutului.²⁰⁸

Aici trebuie să mai amintim de concursul prețios ce-l dădeau tinerii din Institut „Reuniunii de muzică din Sibiu”,²⁰⁹ Reuniunii corale a ucenicilor, mai apoi a meseriașilor romîni din Sibiu,²¹⁰ de activitatea corului Institutului, care a executat programe muzicale sub conducerea maestrului Gheorghe Dima, în diferite localități, ca: Săliște, Brașov, Alba-Iulia, Abrud, Brad, Bistrița, Geoagiu, Hațeg, Orăștie, cîștigul material destinîndu-l pentru diferite scopuri culturale, ca augmentarea unor biblioteci școlare, ajutorarea Gimnaziului din Brad, etc.²¹¹

204 Soc. de lectură „A. Șaguna”, Almanach. Op. cit., p. 7.

205 E. Roșca: Anuarul Inst. 1915/16. Sibiu 1916, p. 110.

206 Societ. de lect. Almanach. Op. cit., p. 7.

207 E. Roșca: Anuarul Inst. 1908/9. Sibiu 1909, p. 84, 85.

208 E. Roșca: Programa Inst. 1897/8. Sibiu 1898, p. 42 urm. și celelalte Programe și Anuare din anii următori.

209 Arhiva Inst.: Act. înreg. sub nr. 261/1907.

210 Arhiva Inst.: Act. nr. 14/1897.

211 Tel. Rom. 1889, p. 210, 238, 1890 p. 235; 1891 p. 343 și Arhiv Inst. prot. conf. profes. din 23. II./8. III. și prot. confer. profes. nr. 104 din 1907.

Am amintit că o grijă permanentă a conducerii Bisericii a fost formarea de cadre didactice corespunzătoare, prin trimiterea la studii superioare în străinătate.

Corpul profesoral, compus din elemente tinere, a fost inima, a fost motorul întregii activități din Institut. Activitatea la catedră a profesorilor și în general în Institut, ca și înafara Institutului, a fost pilduitoare. Nicolae Popea, Ilarion Pușcariu, I. Crișan, I. Lupaș, Silviu Dragomir, R. Cîndea, tot atîția cercetători harnici și pasionați ai trecutului nostru bisericesc, au dezgropat documente, le-au strîns, le-au interpretat și le-au dat la lumină, știind să insuflă pasiunea pentru astfel de cercetări multor ucenici ai lor din Institut. I. Lupaș făcea pe lîngă curs și seminar pentru descifrarea de documente. Ioan Popescu a fost cel care a încetățenit principiile Herbart-Ziller-iene la noi, făcînd epocă prin activitatea sa literară pedagogică. Petru Șpan a fost nu numai vrednicul său urmaș la catedră, ci și continuatorul operei sale, dînd îndrumări și diferite sfaturi nu numai de la catedră, ci și prin manualele compuse de el și prin „Foaia Pedagogică”, pe care o redacta împreună cu alți colegi, ca și prin revista „Vatra Școlară”, al cărei redactor era. Un Zaharia Boiu era caracterizat de secretarul Academiei Romîne ca „fala amvonului român de peste Carpați” (Transilvania). Nicolae Cristea, care a fost vreo opt ani redactorul Telegrafului Român,²¹² om dintr-o bucată, cu firea lui dîrză și cu mintea lui ageră, era un temut polemist. Daniil Popovici Barcianu impresiona prin autoritatea și greutatea pe care i-o da știința lui temeinică și căldura cu care vorbea despre frumusețea limbii și a produselor noastre literare. Un Simion Popescu, ale cărui interpretări ale Evangheliilor se citesc și azi cu plăcere, a impresionat adînc cu ținuta lui austeră și prin gîndirea lui profundă. Ioan Hannia, veteranul profesorilor — care și-a împletit întreaga activitate cu viața Institutului și a condus Institutul în vremuri grele de organizare a lui, scriindu-i primul istoric și redactînd apoi Programele anuale — ca și E. Roșca, care a continuat această sarcină grea de conducător, cheltuindu-și și el energia și toată puterea de muncă pentru ținerea în ordine a administrației (cu toate că nu avea nici măcar un secretar plătit care să-l ajute), cu corectitudinea lui exemplară, cu munca depusă pentru întocmirea Anua-relor care se publicau regulat, cu întocmirea Monografiei Insti-

²¹² Vlădica Andrei lăsase ca un fel de testament, ca nimeni să nu-l schimbe de la conducerea Telegrafului Român.

tutului, ca și înaintașul său, au rămas model de muncă pentru întărirea și propășirea instituției pe care au servit-o, primul aproape o jumătate de veac, iar al doilea trei decenii.

Nicolae Bălan a făcut din catedră un amvon, de unde prelegerile lui erau ascultate cu pietate și din „Revista Teologică” pe care a fondat-o și al cărei redactor a fost, a făcut o catedră de unde a continuat să învețe preoțimea, îndrumînd-o și ajutînd-o în îndeplinirea misiunii ei. Cuvintele rostite de el, că cei pregătiți în Institut trebuie să fie „apostolii progresului în credință și cultură, în credință prin cultură și în cultură sfințită prin darul credinței”,²¹³ au rămas ca o lozincă și un ideal nu numai al vremurilor în care a activat ca profesor, ci și al acelorora în care a cîrmuit Mitropolia ortodoxă ardeleană ca ierarh. Un Romul Cîndea, fiul Avrigului, de unde a purces și primul dascăl al Institutului, Gheorghe Lazăr, învrednicit de a fi promovat doctor „sub summis auspiciis imperatoris”, nu impunea numai prin această aureolă, ci mai ales prin felul cum știa să-și plimbe auditorii prin materia pe care o predă cu temperamentul său aprins. Colegul său, întors și el de la Universitate cu titlul de doctor în Teologie și Filozofie, Pavel Roșca, cu firea sa blajină, cu cuvîntul său domol, dar miezos și totdeauna încărcat de conținut, a fost o autoritate pentru auditorii săi. Toți ceilalți profesori de studii teoretice — unii care au predat timp mai îndelungat, alții timp mai scurt — prin hărnicie, muncă și elan, căutau să se ridice și să se mențină la nivelul stabilit de colegii lor.

Iată cum caracterizează un profesor vechi pe profesorii din falanga veche: „Ca profesor, Nicolae Popea a propus mai mult Morala și Dreptul Canonic, două studii care corespundeau cu atît mai vîrtos cu cît el de pe cariera juridică pe care intrase, a fost adus în serviciul Bisericii... Cum se spune de elevii lui în propunere era foarte clar și deslușit, propunea încet și lin, totdeauna la înțeles. Peste material era stăpîn deplin, încît nici cînd nu ducea cu sine carte în școală și prelegea de tot liber”.²¹⁴ Ioan Popescu „era un om religios din convingere. Prelegerile lui din Dogmatică nu erau seci, expunere de dogme sprijinite de sumedenie de citate, ci erau niște expuneri clare a adevărurilor de credință bazate pe cîte un citat-două mai marcante, apoi întemeiate pe întîmplări zilnice, ori scoase din istoria vremurilor ... o bogăție de cunoștințe generale întreșute cu referințe sociale

²¹³ Cuvîntarea rostită la încheierea anului șc. 1905/6. Tel. Rom. nr. 66, din 1906.

²¹⁴ Petru Șpan: Școala lui Șaguna. Sibiu 1909, p. 26.

moderne și vechi, ne atrăgeau și legau atențiunea ca și când ți-ar spune o poveste... Imi aduc aminte cum ... adeseori admiram bogăția de cunoștințe, firul neted al expunerii și logica puternică cu care erau înălțuite ideile, ce curgeau din graiul lui limpede și curat românesc. Nu mai puțin ne electriza căldura lui sufletească, care pe alocurea se prefăcea în volbură de văpaie clocotitoare și entuziasmatoare”.²¹⁵ Zaharia Boiu, era „poet de la fire” și „orator distins”. „Din spusele celor ce i-au fost elevi am aflat că era un profesor excelent, mai ales în tratarea de materii istorice. Îți știa povești atât de frumos, încât te captiva de la primul cuvânt ce-l rostea. Știa ... să-ți lege atențiunea cu așa putere, încât puteai să-l asculți cu ceasul”.²¹⁶

„Un bărbat de greutatea lui Barcianu, nu putea să-și mărginească activitatea între zidurile școalei, căci pornirile sale firești îl împingeau în largul vieții, ca aicea să-și probeze forțele spirituale cu care era înzestrat. Generația cu care a crescut și viețuit Barcianu, ... nu-și pierdea timpul căutînd după paturi calde pentru odihnă, ci se apuca de lucru cu toată seriozitatea”.²¹⁷ Ioan Crișan era „un temperament viu și neastîmpărat, plin de duh și vervă oratorică, propunea cu o căldură și un entuziasm ascendent, încât elevii lui înflăcărați de a lui putere convingătoare, multă vreme după terminarea orei, abia puteau să-și domolească sentimentele aproape trecute în stări de afecte”.²¹⁸

Petru Șpan, care astfel caracteriza pe înaintașii săi, iată cum este caracterizat de un fost elev al lui: „Cunoștințele de ordin psihologico-pedagogic, care cereau multă aprofundizare și bătaie de cap pentru a fi deplin înțelese — profesorul Șpan le expunea cu multă claritate, într-o formă simplă, ușor de înțeles, cu convingerea pătrunzătoare, plină de înțeles și vrajă, încât ni le însușeam cu multă ușurință ascultîndu-l... Indrumările practice de asemenea erau date cu multă pricepere și dărnicie, iar cînd ne vorbea despre neam, puneă atîta suflet și înflăcărare, încât dacă trebuința cerea, am fi fost gata numai decît să intrăm în foc, să pornim la luptă”.²¹⁹

El îndemna pe ucenicii săi să creadă că unirea Transilvaniei cu Patria-Mumă se va realiza curînd. Intr-o oră de prele-

215 Idem: Op. cit., p. 30.

216 Idem: Op. cit., p. 38.

217 Idem: Op. cit., p. 54.

218 Idem: Op. cit., p. 59.

219 După S. Dragoman, la L. Bologa: Pedagogul Dr. Petru Șpan. Cluj 1938 p. 44.

gere privind spre catedrala în construcție, a rostit cuvintele: „Băieți, vedeți voi cum se ridică catedrala aceasta?... Să știți că peste 10—15 ani ... pe catedrala aceasta ... va fi înălțat și va flutura drapelul României”.²²⁰

Despre Nicolae Bălan redăm din multele mărturii numai următoarele rînduri: „Cu cît mai rar, cu atît mai drag apare profilul educatorului destoinic, înțelegător al tuturor zvăpăielilor tinereții, care altoiește cu iscusință un ideal, se strecoară discret în inimă, încălzind-o cu mîngîiere și întărind-o cu încredere, care formează o sănătoasă concepție de viață... L-am văzut mai întîi pe îndrumătorul nostru, Nicolae Bălan, în toamna anului 1914. Pășind legănat spre catedra de la Institutul Teologic din Sibiu, după cîteva clipe de încordare și concentrare, cuvîntul s-a revărsat cuceritor, într-o sală plină de priviri iscoditoare, multe din ele înzestrate cu spirit critic și capabile de zbor mai înalt de gîndire... În această clipă a tinereții noastre, profesorul Nicolae Bălan s-a apropiat cu dibăcie de noi, ne-a dat un echilibru moral adunîndu-ne în jurul altarului... O parte din sufletul nostru îl datorăm lui, pentru atîtea gînduri curate și îndemnuri nobile, pentru întoarcerea noastră spre Biserica străbună, pentru zidirea de conștiință la care ne-a ajutat”.²²¹

Un corp profesoral cu astfel de elemente lucra pentru formarea morală, teologică și pedagogică a celor care înainte de-a primi darul hirotoniei, trebuiau să servească mai întîi ca învățători.

Pregătirea profesională, care se făcea prin cursurile teoretice, era întregită prin formarea artistică făcută de profesorii: D. Cunțan, Gh. Dima, artist consacrat, de T. Popovici, care căuta să se ridice și el la înălțimea înaintașilor săi. Fiindcă preoții din această epocă nu puteau fi numai slujitori ai Tainelor sfinte, ci oameni ancorați adînc în realitate, făcîndu-se „tuturor toate”, ca pe toți să ridice, această pregătire li se dădea clericilor încă în Institut, prin inițierea lor în diferitele ramuri ale economiei.

Aici pomenim numele profesorului Dimitrie Comșa, care a activat în cadrele Institutului aproape trei decenii și jumătate. Profund caracteristic pentru felul cum își desfășurau profesorii Institutului activitatea lor atît în cadrele școlii, cît și înafara zidurilor ei, pentru educarea obștei de la sate, este ceea ce scrie acest profesor în prefața primului volum al operei sale principale:

²²⁰ L. Bologa: Op. cit., p. 47—48.

²²¹ Horia Teculescu: Realizarea unei vocații, în: Omagiu lui Nicolae Bălan. Sibiu 1940, p. 266—267.

„Scrierea de față e în parte covârșitoare, un extras din prelegerile și demonstrațiile ținute de subscrisul, timp de aproape 34 ani, în Seminarul „Andreian” de aici ... nimerită ocazie de a culege experiență și de a urni progresul agricol și la noi, ne-a îmbiat între altele singura Reuniune Agricolă în Ardealul românesc, pe care nu mai puțin de 16 ani o am cîrmuit, pot afirma cu succes neîntrecut, adeseori perindînd satele și întrunind țărănimea la sfat, distribuind gratuit semințe pe ales, sădind în prezența obștii altoi dăruiți, cuibărind grăunțe cu semănătoarea de spicoase și înfăptind multe expoziții agricole, însoțiri de credit, pepiniere model, uscătoare de prune, cursuri de altoit, etc.

„Intr-aceea n-am pregetat a cutreera, rînd pe rînd mai ales satele și cătunele dosite între dealuri înalte, mergînd din casă în casă și înjghebînd colecții admirabile din minunățiile datorite acului, războiului și briceagului. Rezultatul a fost edarea cunoscutelor două albume artistice, unul de broderii și țesături și altul de creștături în lemn. Numeroasele excursii, conveniri și discuții cu sumedenie de țărani și cărturari sătești, lucru natural au contribuit și ele la înavuțirea mea cu experiențe și cunoștințe practice. Despăturînd pe îndelete hăinet din belșug, velințe, mîneări, oprege, conciuri și alte podobeli, apoi scotocind prin unghere după furci și ciomege încrustate, cu femeile vorbeam de artă și rosturile ei, iar cu bărbații puneam în discuție chestiuni agricole, care ne interesau, pe unii și pe alții. — Din mergerea artei la braț cu agricultura, eu unul m-am ales, nu rareori, cu prețioase experiențe și colecții, iar țărănimea, bărbați, femei și tineret, cu povete ademenitoare, cu vite sau poame de soi ales, cu grădină școlară ... cu grapă excelentă de fînațe, cu nutrețuri spornice ... cu plasarea băieților la negoț și meserii rentabile, sau cu altă ispravă, utilă obștei întregi... Cînd cu a doua sau a treia prezentare în comună, eram considerat drept arbitru și prieten bine venit, așa dar îndrituit a împăciui tabere învrăjbite, de-a zbiciui cu succes cutare obicei păcătos, sau de a stoarce hotărîrea pentru crearea unui așezămînt, etc. — Adaug în treacăt, că preoții și învățătorii mă primeau bucuroși și uneori cu alai, aproape 2/3 din ei aparținînd la foștii mei elevi. Astfel se explică, în parte considerabilă, aderența obștii și succesele obținute”.²²²

²²² D. Comșa: Călăuza agricolă cuprinzînd date și îndrumări din economia cîmpului, pomărit și vierit, legumărit și florărit. In 3 tom. Tom. I. Sibiu 1924, p. 3-4.

Pepiniera unde semăna D. Comșa, învățăturile sale despre economia cîmpului, despre pomărit, vierit, legumerit și florărit, ca și despre creșterea și îngrijirea animalelor, după cum mărturisește în prefața lucrării sale, era Institutul, iar terenul de experiență pentru cele învățate teoretic la cursuri era grădina mare a Arhiepiscopiei, cedată spre acest scop Institutului. Acel „Popa Tanda” de care vorbește Slavici într-o nuvelă și care prin exemplul său a schimbat aspectul satului Sărăceni, nu este o creație a fanteziei scriitorului, ci o realitate. „Popa Tanda” nu reprezintă nici un caz izolat, căci astfel de cazuri s-ar putea cita multe din epoca de care ne ocupăm.²²³

După cum profesorul Comșa nu s-a mărginit numai să facă cursuri și să lucreze cu sîrg la întocmirea lucrărilor din specialitate, publicînd broșuri de popularizare, ci a cutreierat satele învățînd și îndrumînd obștea acestora, așa au procedat și ceilalți profesori. Ei nu s-au mărginit să scrie numai manuale, să publice studii din specialitatea lor, cum aflăm publicate în toate Programele și Anuarele Institutului, ci prin scrisul lor luau parte activă la dezbaterile tuturor chestiunilor care interesau obștea romînească din Transilvania. Articolele diferite scrise de profesori — nu numai în organele pedagogice și „Revista Teologică”, care erau de specialitate, ci și în „Telegraful Român” și în Revista „Transilvania” și altele — sînt o dovadă despre aceasta. Ei coborau adeseori la sate, în cadrul programului de culturalizare al „Astrei”, pentru a vorbi și a povățui pe țărani. Pentru a întări acest lucru cu un exemplu, reproducem unele informații din ceea ce scrie un autor care s-a ocupat cu viața și activitatea profesorului Petru Șpan:

„Începînd din anul 1894, a fost neconținut membru în comitetul Reuniunii romîne de agricultură din județul Sibiu, și a fost pârtaș de frunte la toate întrunirile agricole, expozițiile de industrie țărănească, de poame și vite, la expozițiile de copii și la alte multe lucruri vrednice de laudă, săvîrșite de această Reuniune... Îmbărbăta cu vorba și obolul său și celelalte Societăți și Reuniuni romînești din Sibiu, iar în timpul din urmă, la stăruințele și cu concursul lui, consătenii săi s-au îmbărbătaț și au strîns

²²³ Pentru ilustrarea celor spuse vom aminti numai un exemplu, pe cel al preotului Ioan Hanzu din Cacova Sibiului, care prin exemplul său, a transformat satul în care păstora într-o adevărată grădină de pomi fructiferi. Exemplul satului Cacova l-au urmat și satele din jur: Sibiulul, Vale, Săliște, Orlat, Gura Riului și chiar comune mai îndepărtate ca Boița, unde într-o singură zi s-au plantat peste 5.000 altoi. „Popa Tanda din Cacova Sibiului” în: Vieți rodnice, de Z. Sandu. Sibiu 1945. p. 75 urm.

laolaltă puterile și banii economisiți, și au înființat în Lupșa (Munții apuseni) o bancă românească ... „o cooperativă de credit după sistemul Reifeisen”.²²⁴

Institutul bine organizat a atras spre el an de an tineri tot mai bine pregătiți și mai numeroși și astfel edificiul cu care l-a înzestrat arhiereul Andrei, care putea adăposti în el numai 50 clerici interni, nu mai corespundea, mai ales că idealul era ca toți tinerii care urmau la Institut să fie interni. Grija de-a putea împlini acest ideal și de a da pe seama Institutului un edificiu corespunzător menirii pe care o avea a rămas o preocupare permanentă a autorității bisericești din timpul de după moartea mitropolitului Andrei. Greutățile materiale cu care lupta Biserica au împiedecat însă mult timp rezolvarea acestei probleme în mod mulțumitor, recurgându-se pentru aceea la soluții provizorii.

Astfel s-au mai cumpărat patru case mici din jurul edificiului Institutului și din anul 1879/80 s-au putut adăposti toți tinerii din ambele secțiuni în aceste clădiri. Soluționarea problemei unui edificiu corespunzător pentru Institut nu și-a primit prin aceasta dezlegarea așteptată. În consiliile profesionale s-a discutat adesea asupra greutăților de-a supraveghea ordinea internă a tinerilor plasați în mai multe clădiri cu curți separate, ca și lipsa unui edificiu corespunzător pentru nevoile Institutului. Sinoadele eparhiale s-au ocupat aproape permanent, începând încă din 1880, de soluționarea acestei chestiuni.²²⁵

Pe de-o parte lipsa de fonduri, iar pe de altă parte conexarea rezolvării acestei chestiuni de construirea catedralei și zidirea unei noi reședințe mitropolitane, pe unul din terenurile libere ale Consistorului — cum erau cele unde este în prezent tribunalul, grădina mare de lângă parcul arinilor, unde se află gospodăria Arhiepiscopiei și terenul pe care a fost ridicată școala normală de fete, iar în prezent se află 2 școli elementare, de la capătul străzii în care se află Institutul — au dus la multe discuții și târăgănări în problema clădirii unui nou local corespunzător. În anul 1886 s-au făcut unele adaptări la clădirile vechi, care se păreau destul de potrivite,²²⁶ iar totuși insuficiente pentru nevoile Institutului. În vara anului 1896, dărâmându-se unele clădiri vechi, s-a construit în locul lor edificiul cu două etaje de pe strada Centum-

224 L. Bologa: Op. cit., p. 104—105.

225 Prot. Sin. eparhiale începând din anul 1880—1913.

226 Prot. Sin. din 1887. Sibiu 1887, p. 48, concl. 84.

virilor, unde se află în prezent sala de mese și dormitoarele.²²⁷ De aici înainte preocuparea principală a conducerii Bisericii noastre fiind construirea catedralei, grija pentru clădirea unui nou edificiu pentru nevoile Institutului a fost lăsată pentru un timp la o parte. Ridicarea catedralei pe locul ei actual a făcut să biruie ideea mitropolitului Ioan Meșianu, care în ședința sinodului din 1913 spunea: „Declar solemn că nu voi putea da învoirea și binecuvîntarea mea arhierească și cred că nu o vor da nici următorii mei în scaun la zidirea unui seminar depărtat de biserica catedrală — căci nu voiesc a depărta școala de biserică, care sînt așa de strîns legate între sine, ca crucea cu Evanghelia”.²²⁸ Astfel s-a ridicat noua clădire a Institutului peste drum de catedrală, unde se află în prezent. Incepîndu-se demolările vechiului edificiu încă din 1913, noul edificiu, ridicat în locul acesta, era gata la 1 octombrie 1914.²²⁹

Cunoscutul mecenat Vasile Stroescu a donat pentru clădirea Institutului suma de 100.000 coroane, iar corpul profesoral, în semn de recunoștință, a decis ca portretul lui să fie pus în interiorul Institutului.²³⁰ N-au lipsit nici daniile foștilor elevi, ca și ale profesorilor Institutului din acel timp și ale bunilor credincioși, cu sume mai modeste.²³¹ Imbunătățiri la edificiile Institutului se vor face mai ales sub păstorirea mitropolitului Nicolae Bălan.

La început, cînd în internatul Institutului nu puteau fi adăpostiți decît 50 de tineri, ajutorul acordat de Consistor din fondul de la stat și din fondul seminarial pentru acești tineri, consta în întreținerea lor în internat. În internat, însă, erau primiți de preferință numai cei cu 8 clase și examen de bacalaureat și deci numai aceștia beneficiau de ajutor. Mai tîrziu s-au acordat din partea Consistorului burse, la început pentru nu număr de 12 tineri, iar după aceea numărul lor a mai sporit. Bursa — care la început era de 60 florini — acoperea întreținerea în internat. Redusă fiind mai apoi la 50 florini, ea acoperea numai jumătate din taxă, sau chiar mai puțin decît jumătate din taxa de internat, aceasta sporind potrivit cu indicele de scumpete.²³²

227 E. Roșca: Monografia. Op. cit., p. 217.

228 Tel. Rom. 1913, nr. 44.

229 Frămîntările multiple în legătură cu clădirea noului edificiu la E. Roșca: Mon. Op. cit., p. 211—229.

230 Arhiv. Inst.: Prot. conf. profes. din 1914, nr. 101.

231 Tel. Rom. 1914, colecta pentru zidirea seminarului.

232 Programele și Anuarele Inst. începînd din 1885/6—Capitolele: Susținerea elevilor și ajutoare.

Ajutoarele se distribuiau din fondurile de care am amintit în partea întâia a acestui istoric, la care s-au mai adăugat ulterior fondul „Ecaterina Rațiu”, din care se acorda câte o bursă de 60 coroane; fondul „Ioan Hannia”, din care, începînd cu anul 1901, se acorda câte o bursă de 80 coroane și fondul „Miron Romanul”, din care, începînd tot din anul 1901, s-au acordat 12 burse.²³³ În anul 1911 se pune bază unui nou fond, „Petru Șpan”, din care urma să se acorde câte un ajutor unui tînăr sărac.²³⁴ Consiliul Dirigent a acordat în anul 1919 la 1/4 din totalul studenților câte un ajutor de 2.000 coroane anual, iar la restul de 3/4 din numărul studenților câte 1.000 coroane anual.²³⁵

Institutul de la Sibiu, mai ales în ultimii aproape 50 ani ai epocii de care ne ocupăm, a avut legături indirecte și directe cu Țările Romîne. Evenimentele politice, culturale și bisericești din Țările Romîne au avut ecou în presa bisericească sibiană, „Telegraful Român” încreștîndu-le în mod regulat și însoțindu-le de comentarii. Această presă era citită în mod obișnuit nu numai de profesori, ci și de tinerii din Institut. Societatea de lectură a acestor tineri avea abonate aproape toate publicațiile bisericești și literare mai importante din Țările Romîne, ca și diferite foi politice care stăteau la dispoziția tinerilor în sala de lectură. Aceeași societate primea pentru biblioteca sa, în mod regulat, toate publicațiile Academiei Romîne, ca și donații de cărți din partea unor fețe bisericești, oameni de știință, scriitori și literați din diferite orașe ale Romîniei. Aceste cărți sînt încrestate — împreună cu numele donatorilor și al localităților de unde erau trimise — în Programele și Anuarele Institutului, arătîndu-se astfel legăturile întinse pe care Institutul le avea pe această cale cu toate centrele mai importante din Țările Romîne. Societatea de lectură din Institut avea legătură și cu Societatea studenților de peste Carpați.²³⁶

Societatea era invitată din partea societății studenților din Cernăuți și a societății studenților romîni din Budapesta să participe prin delegați la serbările comemorării a 400 ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, care aveau loc la Putna.²³⁷ La expoziția din 1906, de la București, participă mulți studenți din

233 Programa Inst. 1901/2. Sibiu 1902, p. 50—51.

234 Arhiv. Inst.: Prot. conf. prof. din 27 oct. 1911, nr. 68.

235 Arhiva Inst.: Act. 191/1919.

236 Arhiva Inst. nr. 38/1893/94.

237 Arhiva Inst.: Act. din 26 aprilie 1904.

anul III și II care făceau parte din corul Reuniunii de muzică, iar dintre profesori participă Nicolae Bălan, I. Lupaș și A. Bena.²³⁸ Alții participă, împreună cu corul din Ocna Sibiului, la concertele date în România.²³⁹

Încă din 1892, directorul Institutului de la Sibiu era rugat să trimită Regulamentul Institutului directorului Cultelor, Cornoiu, care dorea să-l folosească la organizarea școlilor bisericești de peste Carpați.²⁴⁰ Directorul E. Roșca, la rîndul său, cerea în 1905/6 Planul de învățămînt de la Facultatea de Teologie din București, pentru a se orienta după el.²⁴¹ Profesorul Simion Popescu de la Institutul Teologic din Sibiu funcționează în anul 1888/9 ca profesor la Facultatea de Teologie din București.²⁴² Întîlnim de asemenea clerici care au studiat la Sibiu, continuîndu-și apoi studiile la Facultatea de Teologie din București, dintre care amintim pe: Onisifor Ghibu (1905), Ștefan Meteș, care a urmat cursul anului I și II la Sibiu (1911/12), Damaschin Iovanovici, Virgil Nistor și I. Neagoe (1913/14).²⁴³ Numărul tinerilor din școala teologică sibiană, care-și vor continua studiile la București, va spori după anul 1918, cînd nu mai sînt opriți ca înainte de granițe artificiale de-a trece peste Carpați. Institutul a participat și el la expoziția aranjată de „Asociația Romîină pentru înaintarea și răspîndirea științei” din București, care a avut loc în anul 1903, prin anuarele și publicațiile profesorilor săi, fiind premiat cu medalia de aur, iar directorul său, cu medalia de argint.²⁴⁴

Cine vrea să cunoască desfășurarea vieții din Institutul sibian în liniile ei mari trebuie să răsfoiască Programele și Anuarele publicate cu regularitate de către conducerea Institutului, începînd cu anul 1885. Publicarea unor astfel de programe era prevăzută încă în paragraful 14 din Instrucțiunea dată în 1865 pentru directorul, profesorii și duhovnicul Institutului. Această dispoziție n-a fost executată atîta timp cît Institutul era în faza lui de organizare și dezvoltare. Prima Programă o alcătuiește Z. Boiu, în anul școlar 1868/9, cu titlul: „Repriviri istorice asu-

238 Arhiva Inst.: Adresa nr. 36/1906.

239 Arhiva Inst.: Act. din 13 sept. 1913.

240 Arhiva Inst.: Act. 183/1892/3.

241 B.O.R.: 1957, p. 1127.

242 B.O.R.: 1957, p. 1102.

243 B.O.R.: 1957, p. 1145, 1167 și 1170.

244 E. Roșca: Programa Inst. 1903/4. Sibiu 1904, p. 44.

pra Institutului arhidiecezan din Sibiu", care mai avea și o parte statistică. Ierarhul rămânând foarte mulțumit de felul cum a fost redactată, voia să o publice. Eusebiu Roșca e de părerea că ea va fi fost folosită de I. Hannia la alcătuirea primului istoric al Institutului.²⁴⁵

Cu toate că dispoziția dată de mitropolitul Andrei a fost întărită și prin alte dispoziții ulterioare, aceasta n-a fost împlinită înainte de anul 1885. În sinodul din 1884, deputatul Grigorie Pletosu, plecând de la dorința membrilor sinodului, ca și a altor membri ai organizațiilor bisericești, de a avea „informațiuni exacte asupra stării, dezvoltării și promovării culturii și științelor din toate institutele susținute de Biserică”, propunea ca sinodul să hotărască: „De aci încolo direcțiunea Institutului teologic din Sibiu se însărcinează, ca în coînțelegere cu conferința profesorală să compună și publice raportul anual”. Sinodul a îndrumat Consistorul să execute paragraful 64, pct. 17 din Regulamentul Institutului din 1877.²⁴⁶ Astfel se publică anual, începînd din 1885, cîte o programă întocmită de directorul Institutului, după schema propusă de Gr. Pletosu.

Aceste „Programe” sînt publicate de I. Hannia pînă în anul 1895, iar de aci înainte de Eusebiu Roșca, pînă în anul 1904 purtînd titlul de „Programa”, iar din 1905 începînd, titlul de „Anuar”. În fiecare Programă, sau Anuar, aflăm publicată cîte o lucrare a unui profesor, pentru aceea ele sînt izvoare prețioase și pentru constatarea activității cărturărești a corpului profesoral din acel timp, ca și pentru felul cum s-a desfășurat, în linii mari, viața din Institut. Pe baza materialului documentar din aceste programe și anuare, ca și a materialului din arhivă, te poți convinge despre zbuciumul, preocupările, aspirațiile și munca depusă de dascălii Institutului pentru formarea ucenicilor lor. Biserica, după ce s-a îngrijit de formarea acestor dascăli la școli înalte, putea să le spună: Incredințez soarta Institutului în mîinile voastre de profesori și pedagogi — și Biserica nu s-a înșelat în încrederea ce le-a acordat-o.

Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD

Rectorul Institutului Teologic Universitar, Sibiu

245 E. Roșca: Monografia. Op. cit. p. 255—257.

246 Prot. Sin. din 1884. Sibiu 1884, concl. 40, p. 26—27 și concl. 112, p. 71.

ACADEMIA TEOLÓGICĂ DIN SIBIU (1921—1948)

Încă din anul 1908 profesorul Dr. Nicolae Bălan cerea „să se reformeze din temelii întreaga organizație a Seminarului „Andreian”, sporindu-i cursurile de la 3 la 4 ani și întocmind viața de internat a studenților conform cu învățăturile care li se propun”.¹ Acest deziderat n-a putut să fie aplicat decît peste mai bine de două decenii, cînd acela care îl formulase se găsea pe scaunul mitropolitan al Ardealului. Problema ridicării cursurilor la 4 ani, deși se pusese în repetate rînduri cu multă vreme înainte, se reia îndată după 1918, cînd se înlăturaseră piedicile ce stăteau în calea realizării acestui deziderat.

Datorită străduințelor mitropolitului Nicolae Bălan, ridicarea cursurilor la 4 ani de studii se decretează în 1921, pe baza hotărîrii luate în sesiunea Adunării Eparhiale din acel an (concluz 41). La 1 septembrie 1921 Consiliul Arhiepiscopesc aduce la cunoștința Direcțiunii Seminarului această măsură, indicînd și materiile care urmau să fie predate în anul I, așa cum erau stabilite pentru patru ani de studii. (Ord. nr. 7114 Bis.). Astfel, tinerii înscriși în toamna anului 1921 au terminat cursurile în 1925, fiind prima promoție cu 4 ani de studii. La 7/20 noiembrie 1923, Consiliul Arhiepiscopesc încredințează pe profesorii Dr. Eusebiu Roșca, Dr. Aurel Crăciunescu, Dr. Vasile Lăzărescu, Ilie Beleuță și Nicolae Colan să întocmească un proiect de regulament pentru organizarea Institutului, ca Academie Teologică (Ord. nr. 9159 Bis.). Proiectul a fost prezentat Consiliului Arhiepiscopesc, care l-a aprobat în ședința senatului (secției) bisericești din 5/18 aprilie 1924. A fost prezentat apoi și Adunării Eparhiale, care l-a aprobat în ședința din 28 aprilie/8 mai 1924 (concluz 78). Tot atunci se aprobă și un „Normativ pentru ordinea internă a Academiei teologice „Andreiane” și un „Regulament pentru examenul de definitivare a profesorilor de la Academia teologică „Andreiană”.² Deci, din anul 1924, fostul Institut a primit denumirea de Academia teologică „Andreiană”, pe care a purtat-o pînă în 1948, deși — așa cum am arătat mai sus — ridicarea cursurilor la 4 ani se hotărîse din 1921. Merită să ne rețină aici atenția o parte din cuvîntarea rostită de mitropolitul Nicolae Bălan la deschiderea lucrărilor Adunării Eparhiale din anul 1924.

1 Dr. Nicolae Bălan: Seminarul Andreian, în Revista Teologică, an. II, nr. 4, 1908, p. 173.

2 Toate aceste trei Regulamente se află în Protocolul Sinodului Arhiepiscopiei ortodoxe romîne de Alba Iulia și Sibiu. Sesiunile ordinare din anii 1923—24. Sibiu 1924, p. 307—356.

Amintind de înălțarea în rang a vechii școli teologice sibiene, spunea: „De la această reformă așteptăm cu drept cuvânt o ridicare a pregătirii didactice a preoțimii, întărirea prestigiului cultural și moral al ei, îndeosebi însă o înviorare a celui devotament sacru și a spiritului de jertfă în care rezidă podoaba virtuților preoțești. Dacă venim cu această reformă tocmai în mijlocul crizei de preoți de astăzi, aceasta e dovadă cât de dîrză și nebiruită e încrederea noastră în valoarea unei pregătiri religioase-morale și științifice superioare a clerului nostru”.³

Înainte de a trece la cercetarea istoriei școlii noastre în această perioadă, trebuie să amintim rolul deosebit de însemnat pe care l-a avut mitropolitul Nicolae Bălan în dezvoltarea și propășirea acestei școli. Putem spune, fără să exagerăm, că nu se poate concepe o istorie a Institutului, fără a nu pomeni la loc de frunte numele mitropolitului Nicolae. Dacă Academia teologică „Andreiană” — iar apoi Institutul Teologic Universitar — a ajuns să fie o școală teologică ortodoxă care se bucură de un nume bun nu numai în țară ci și peste hotare, aceasta se datorește în primul rînd grijii deosebite pe care mitropolitul Nicolae a purtat-o neconștient Institutului la care el însuși ostenise ca profesor vreme de 15 ani. Încă de la începutul păstoririi, mitropolitul Nicolae și-a fixat ca program ridicarea nivelului teologic și duhovnicesc al preoțimii sale. Preoțimea trebuia să aibă o credință vie și puternică, dar și o înaltă cultură teologică și profană. Or, pentru a avea o preoțime cât mai cultă, se cerea ca înșiși dascălii care pregăteau pe studenții teologi pentru misiunea preoțească să aibă o cultură aleasă și multilaterală. De aceea, prima și cea mai mare grijă a mitropolitului Nicolae a fost aceea de a pregăti viitoarele cadre didactice ale școlii teologice sibiene. Aproape an de an alegea o seamă de tineri buni la învățătură, fie dintre absolvenții Academiei, fie dintre licențiații Facultăților de Teologie din țară, pe care-i trimitea ca bursieri ai Arhiepiscopiei la studii de specializare în diferite centre de cultură teologică de peste hotare.⁴ Cei care se distingeau la învățătură erau încadrați ca profesori la Academia teologică „Andreiană”, încît

3 Ibidem, p. 240.

4 Cf. Prof. Sofron Vlad, *Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Bălan și școala teologică din Sibiu, în Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului 1905—1955*, Sibiu 1955, p. 93. Vezi și alte lucrări publicate în acest volum omagial, precum și cele publicate în 1940 în volumul: *Omagiu Înalt Prea Sf. Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului*, la douăzeci de ani de arhipăstorie. Sibiu 1940.

pînă în 1948 aproape toți profesorii ei s-au recrutat numai dintre bursierii aceștia. O bună parte dintre actualii profesori ai Institutului, dar și cîțiva dintre profesorii Institutului Teologic din București, fac parte dintre aceiași bursieri.

Dar dacă studenții Academiei teologice „Andreiane” își lumineau mințile în anii de studii teologice, ei nu trebuiau să piardă contactul cu cartea nici după ce plecau la propovăduirea cuvîntului Evangheliei. Ei aveau acum nevoie de lucrări care să le facă cunoscute metode noi de pastorație și să le ofere mijloace de adîncire a adevărurilor credinței ortodoxe. Această problemă o rezolvă tot mitropolitul Nicolae, prin dispozițiile date în vederea organizării de biblioteci parohiale. Iar aceste biblioteci își măreau numărul de cărți aproape exclusiv prin scrisul profesorilor Academiei teologice „Andreiane”. Sînt cunoscute întregii noastre preoțimi colecțiile de lucrări date la lumină sub arhipăstoria mitropolitului Nicolae: „Seria Teologică”, „Seria Didactică”, „Popasuri Duhovnicești”, „Biblioteca Bunului Păstor”, „Veniți la Hristos”, „Problemele vremii”, ca și colecțiile întemeiate de profesorii de studii biblice de la Academie, tot cu purtarea de grijă a mitropolitului Nicolae: „Studii biblice”, Biblioteca biblică”, „Contribuțiuni la Studiul Testamentului Nou în Biserica Ort. Rom.”, etc. Amintim și faptul că „Revista Teologică”, întemeiată în 1907 de profesorul Nicolae Bălan, a fost redactată tot de profesorii Academiei: Nicolae Colan din 1923 pînă în 1936 și Grigorie Marcu din 1936. La fel și „Telegraful Român” și „Foaia Bunului Creștin”. Și articolele și studiile publicate în acestea, erau în cea mai mare parte scrise tot de profesorii Academiei. În felul acesta, prin grija neconținută a mitropolitului Nicolae și concursul profesorilor, Academia teologică din Sibiu a devenit un centru de cultură teologică în cadrul Bisericii Ortodoxe Romîne. Pe lîngă toate acestea, mitropolitul Nicolae s-a îngrijit să acorde Academiei toate subvențiile necesare, să înzestreze biblioteca cu cele mai valoroase lucrări de specialitate apărute în țară și peste hotare încît astăzi ea dispune de aproximativ 50.000 volume cărți, periodice și manuscrise, să acorde burse și ajutoare studenților merituoși, într-un cuvînt a vegheat neconținut ca Academia teologică și Institutul să prospereze din toate punctele de vedere.

După aceste considerații sumare asupra dezvoltării Academiei sub arhipăstoria mitropolitului Nicolae Bălan, vom schița în cîteva cuvinte cuprinsul noului Regulament al școlii care a

intrat în vigoare la 1 septembrie 1924. În mare, principiile sale erau aproape aceleași cu ale Regulamentului din 1909, cu deosebirea că anii de studiu erau în număr de 4, iar materiile erau în parte schimbate. Corpul profesoral era format din profesori titulari, provizori, suplinitori, conferențieri și profesori extraordinari (cei din urmă la Cîntări bisericești și Tipic). Profesorii titulari și provizori formau Consiliul profesoral, care alegea dintre cei titulari un rector pe o perioadă de trei ani, putînd să fie însă reales. Numirea profesorilor o făcea Consiliul Arhiepiscopesc, care la vacantarea catedrelor publica concurs în „Telegraful Român”. Pentru ocuparea catedrelor de Teologie se cerea doctoratul în Teologia ortodoxă, iar pentru celelalte se cerea pregătire specială în materia respectivă; de pildă, pentru Cîntări bisericești și Tipic se cerea candidatului să aibă diploma de Conservator. Ca profesori suplinitori erau numiți însă și cei cu licență, care se pregăteau să-și susțină doctoratul. Prin art. 30 se prevedeau următoarele catedre: 1. Studiul biblic al Noului Testament (Introducerea, Exegeza și Ermineutica); 2. Studiul biblic al Vechiului Testament (Introducerea, Exegeza și Arheologia biblică); 3. Dogmatica și Apologetica (cu Polemica, Simbolica și Sectele); 4. Morala și Sociologia; 5. Istoria bisericească universală (cu Patrologia și Patristica) și Istoria Bisericii ortodoxe romîne; 6. Dreptul bisericesc; 7. Liturgica, Pastorală, Omiletică și Catehetica; 8. Științele pedagogice și filozofice; 9. Cîntările bisericești și Tipicul; 10. Medicul Academiei. Deci, erau (cf. cap. II) materii teologice (biblice, istorice, sistematice, practice), apoi pedagogice-filozofice, Limba și literatura romînă, Igiena pastorală, Muzica vocală și facultative (limbi moderne). În cadrul catedrelor de Vechiul și Noul Testament se prevedea și predarea limbilor ebraică și greacă. Impărțirea materiilor pe ani și număr de ore se prezenta în felul următor: **Anul I:** Arheologia biblică 2 ore, Introducerea în cărțile Vechiului Testament 3 ore, Exegeza Vechiului Testament 4 ore, Ermineutica biblică 1 oră, Istoria bisericească universală (pînă la 1054) 4 ore, Psihologia (Logica) 2 ore, Introducerea în Filozofie 2 ore, Istoria limbii și literaturii romîne 2 ore, Cîntări bisericești 2 ore, Tipic 1 oră, Muzică vocală 1 oră, Seminar biblic 1 oră; **Anul II:** Introducerea în cărțile Noului Testament 3 ore, Exegeza Noului Testament 3 ore, Exegeza Vechiului Testament 2 ore, Istoria bisericească universală (de la 1054 încoace) 4 ore, Istoria Bisericii romînești 3 ore, Patrologia și Patristica 2 ore, Didactica și Metodica 2 ore, Cîntări

bisericești 2 ore, Tipic 1 oră, Muzica vocală 1 oră, Seminar istoric 1 oră; **Anul III.** Exegeza Noului Testament 3 ore, Teologia Fundamentală 5 ore, Teologia Dogmatică 4 ore, Teologia Morală 6 ore, Catehetica teoretică 2 ore, Omiletica teoretică 2 ore, Pedagogia și Istoria pedagogiei 2 ore, Cîntări bisericești 2 ore, Tipic 1 oră, Muzica vocală 1 oră, Seminar dogmatic 1 oră; **Anul IV:** Exegeza Noului Testament 2 ore, Teologia Dogmatică 3 ore, Dreptul bisericesc 4 ore, Teologia Pastorală 2 ore, Liturgica 3 ore, Omiletica practică 1 oră, Catehetica practică 2 ore, Sectele 2 ore, Sociologia 2 ore, Cîntări bisericești 2 ore, Tipic 1 oră, Igiena pastorală 1 oră, Muzica vocală 1 oră, Seminar practic 1 oră, Seminar biblic 1 oră.

Cercetînd aceste materii trebuie să ne atragă atenția faptul că pe primul plan stau acum materiile teologice, adică cele de strictă specialitate, cîtă vreme în perioada anterioară, alături de acestea se găseau și alte materii, profane. Lucrul este explicabil dacă ne gîndim că în noile împrejurări preotul nu mai era nevoit să facă față atîtor cerințe ale vieții materiale, culturale și sociale ale păstoriților săi, ca sub stăpînirea habsburgică de pînă în 1918. De asemenea se observă că Exegeza Sf. Scripturi se predă în toți anii, menținîndu-se astfel neconținut preocuparea cu Evanghelia Domnului. Prin art. 35 se prevedea că în Academia teologică se puteau înscrie numai absolvenți de liceu cu diplomă de bacalureat sau absolvenți de seminarii teologice. Absolvenții de liceu fără bacalureat sau absolvenții de școli normale erau admiși numai ascultători extraordinari, măsură provizorie, luată din cauza numărului mare de parohii vacante (cu obligația ca între timp să-și ia bacalureatul sau diploma de seminar). Examenele erau anuale — după fiecare an de studii — și fundamentale, unul la sfîrșitul anului II la studiile biblice și istorice și altul la sfîrșitul anului IV la studiile sistematice și practice. Examenele fundamentale se dădeau în fața unei comisii, formată din titularii catedrelor respective, sub conducerea unui comisar consistorial, iar în absența lui sub conducerea rectorului. Studentul care promova examenul al doilea fundamental primea „absolutorul teologic” și purta titlul de „absolvent de teologie”. Înainte de a intra în cler era obligat să dea și un examen de „candidat la preoție”.

Deci, Academia teologică „Andreiană” avea un program de studii aproape identic cu al Facultăților de Teologie, deosebin-

du-se de ele prin aceea că era sub directă conducere a Bisericii și dădea studenților ei și pregătirea liturgică, tipiconală și administrativă trebuitoare unui viitor preot, precum și o temeinică educație duhovnicească, întrucât toți locuiau în internat și participau în fiecare zi la slujbele săvârșite în Catedrala mitropolitană sau în paraclisul școlii.

Acest Regulament a rămas în vigoare numai pînă în 1928. În sesiunea Adunării Eparhiale din 24 mai 1927, la propunerea mitropolitului Nicolae, Academia a fost autorizată să confere titlul de licențiat în Teologie absolvenților ei care aveau pregătire de 8 clase de liceu și bacalaureat. Consiliul Arhiepiscopesc a fost încredințat cu întocmirea unui nou Regulament, care să țină seamă de această dorință a Adunării Eparhiale și care să-i fie prezentat spre examinare în sesiunea următoare.⁵ Potrivit acestei hotărîri, în ședința Consiliului Arhiepiscopesc ca senat bisericesc din 8 mai 1928, se votează un nou „Regulament al Academiei teologice ortodoxe „Andreiane” din Sibiu”, care a fost apoi aprobat și în ședința Adunării Eparhiale din 14 mai 1928.⁶ El a intrat în vigoare la începutul anului școlar 1928/29. Prevederile noului Regulament erau aproape aceleași cu ale celui din 1924 — avînd 9 capitole cu 106 articole — așa că nu mai stăruim decît asupra art. 70—78, care se ocupau de examenul de licență. Regulamentul stabilea că la aceste examene se pot înscrie numai studenții ordinari, adică absolvenții de liceu cu bacalaureat sau absolvenții de seminar. Examenul era scris și oral. Cel scris consta dintr-o țeză cu un subiect ales de candidat din cele patru ramuri ale Teologiei sau o traducere din literatura teologică străină. Examenul oral consta din susținerea tezei și a patru subiecte alese din cele patru ramuri ale Teologiei. El se susținea în fața unei comisii formate din delegatul Consiliului Arhiepiscopesc ca președinte, din rectorul Academiei și din patru profesori titulari, numiți de Consiliul Arhiepiscopesc la recomandarea rectorului. Candidatul care promova acest examen devenea „licențiat în Teologie”. Absolvenții Academiei care nu se prezentau la examenul de licență, urmau să dea numai examenul obișnuit de capacitate (calificație) preoțească. Dar acest Regulament n-a obținut aprobarea Ministerului Cultelor. De aceea, deși s-a aplicat pînă în 1943, Academia teologică n-a putut face uz de dispozițiile privitoare la examenele de licență.

5 Procesul verbal al Adunării Eparhiale din anul 1927, Sibiu 1927, p. 33—34.

6 Idem din anul 1928, Sibiu 1928, p. 79—107 (și în extras).

Prin noul Regulament s-au introdus și câteva materii noi: Istoria Filozofiei la anul I și Filozofia creștină la anul II (s-au predat pînă în 1948), Istoria religiilor la anul II (s-a predat pînă în 1930), Arheologia creștină la anul III (s-a predat pînă în 1933) și Organizația bisericească la anul IV (s-a predat pînă în 1930). În schimb, au fost scoase din program Psihologia, Didactica și Metodica, iar din 1930 s-a scos și Limba și literatura romînă, pentru că acum candidații veneau pregătiți din liceu, pe cînd înainte vreme în școlile secundare din Ardeal Limba și literatura romînă nu era prevăzută în program.

*

Pentru trebuințele sufletești ale studenților teologi, mitropolitul Nicolae hotărăște să se construiască paraclisul Academiei, cu hramul „Sf. Nichita Romanul”, în care să se săvîrșească toate slujbele zilnice la care trebuiau să participe studenții. Lucrările au început în noiembrie 1933, sub conducerea arhitectului George Cristinel și au durat pînă la 26 aprilie 1936, cînd s-a făcut recepția definitivă a lucrărilor. Sfințirea se făcuse mai înainte, la 27 octombrie 1935, de către mitropolitul Nicolae Bălan și arhiepiscopul vicar Vasile Stan, înconjuțați de un sobor de preoți. Paraclisul lasă o impresie de neuitat și prin pictura executată de Anas-tasie Demian, dar mai ales prin iconostasul său, lucrat în lemn de tei, poleit în foițe de aur ars, de meșteri greci din sudul Dunării, prin sec. XV—XVI. Aceștia l-au adus în Țara Romînească, iar Maria, soția lui Șerban Vodă Cantacuzino, pe cînd era refugiată la Sibiu, l-a dăruit bisericii din Bungard, de unde a fost adus la Academia teologică. Sub paraclis, la parter, s-au construit noile încăperi ale bibliotecii mitropolitane, dotate cu mobilier modern.⁷

*

Pentru a înțelege mai bine perioada următoare din istoria școlii noastre, adică anii 1943—48, este cazul să trecem în revistă principalele încercări de reorganizare a învățămîntului teologic din țara noastră — care priveau deci în mod direct și Academia teologică „Andreiană” — precum și lupta neobosită pe care a dus-o mitropolitul Nicolae pentru a obține pe seama ei dreptul de a elibera diplome de licență. Nevoia reorganizării învățămîntului teologic se impunea datorită faptului că existau pe

⁷ Vezi o descriere pe larg a paraclisului și o prezentare a lucrărilor de construcție la Mircea Păcurariu, Monografia Institutului Teologic Universitar Sibiu, 1911—1955. Teză de licență. Sibiu 1956, ms. p. 159—164.

atunci trei tipuri de școli teologice: facultăți, academii și seminarii. În acest scop au lucrat în 1926—27 două comisii sinodale, a doua fiind prezidată de mitropolitul Nicolae, redactînd un proiect de lege. Potrivit acestuia se prevedeau pentru viitor aceleași tipuri de școli teologice, dar se arăta că școlile cele mai potrivite pentru formarea clerului erau Academiiile teologice, întrucît ele se aflau sub conducerea nemijlocită a Bisericii (de altfel se prevedea acum ca întregul învățămînt teologic să fie pus sub conducerea Bisericii) și creșteau pe studenții lor în internate, dîndu-le educația duhovnicească trebuitoare unor viitori preoți. Se prevedea crearea de noi academii teologice și peste munți. Proiectul n-a devenit însă lege din pricina opoziției ce i-au făcut anumite persoane.⁸ Aceeași soartă au avut și proiectele similare redactate în 1929—32 de alte comisii sinodale conduse de mitropolitul Nicolae, sau proiectele prezentate de el însuși în Sf. Sinod.

Paralel cu discuțiile asupra reorganizării învățămîntului teologic se fac numeroase intervenții spre a obține dreptul de a elibera diplome de licență și pentru Academiiile teologice din Ardeal, în special pentru cea din Sibiu. Cu prilejul Congresului Asociației clerului, ținut la Brașov în 11—12 noiembrie 1930, rectorii și profesorii celor cinci Academii teologice ortodoxe din Ardeal au întocmit un memoriu care avea rostul de a risipi nedumeririle și obiecțiunile ridicate împotriva Academiiilor, cerînd și pentru ele drepturile care erau acordate Facultăților de Teologie.⁹ Consiliul Arhiepiscopesc se adresează în acest sens Ministerului Instrucțiunii la 12 noiembrie 1932 (adresa Cons. Arh. nr. 8836 Bis.), la 5 februarie 1934 (adresa nr. 1111) și la 14 noiembrie 1934 (adresa nr. 9900), dar nu s-a primit nici un răspuns. Moțiunile congreselor Asociației clerului din 1935, 1936, 1937 și 1938,¹⁰ moțiunea Congresului profesorilor de la Academiiile teologice ortodoxe, întrunit la Sibiu în 19—20 aprilie 1935, din inițiativa mitropolitului Nicolae,¹¹ și cererea Adunării Eparhiale din 1937, au rămas de asemenea fără răspuns.

8 Vezi asupra sa: Prof. Nicolae Colan în *Revista Teologică*, an. XVIII, nr. 10—11, 1928, p. 289—304; Arhiva Cons. Arh. Dosar III, 1085 din 1926.

9 S-a tipărit sub titlul: *Reorganizarea învățămîntului teologic. Academiiile de Teologie din Ardeal, Sibiu 1930*, p. 18.

10 Vezi *Actele Congreselor Asociației clerului ținute în anii 1933—38*, Sibiu, p. 112 și 222—223.

11 *Actele care privesc acest Congres se află în Arhiva Cons. Arh.; Dosar III, 496 din 1933 și Arhiva Inst. Teol., Dosar 54 din 1933/34. Vezi și Telegraful Român, nr. 18—19 din 28 aprilie 1935 și Revista Teologică, an. XXV, nr. 5—6, 1935, p. 273—275.*

Se părea că în 1938 s-ar fi obținut dreptul de a elibera diplome de licență de către Academii teologice, dar în curînd ele vor avea de suferit și mai mari neajunsuri. În ședința Sf. Sinod din 18 martie 1938, comisia sinodală pentru reorganizarea învățămîntului teologic a prezentat un proiect de lege în această problemă, care la 19 mai 1938 a devenit lege, întrucît fusese recunoscută de Ministerul Educației. Decretul-lege avea 17 articole. Cele privitoare la Academii precizau că ele vor rămîne și pe mai departe sub conducerea directă a Bisericii și a chiriarhilor locului. Cursurile durau patru ani și puteau să fie frecventate de absolvenți de liceu cu bacalaureat și de absolvenți de seminar, care erau obligați să locuiască în internatele Academiiilor. Se puteau conferi titlurile de licențiat și magistru în Teologie. Profesorii se recrutau dintre doctorii în Teologie care aveau lucrări de specialitate, urmînd să fie definitivați numai după hirotonie.¹²

Potrivit acestei legi, Sf. Sinod, în ședința din 2 noiembrie 1938, votează un Regulament în 96 articole pentru Academii teologice.¹³ Dar abia la două zile după aceasta, apare așa numita „Lege pentru modificarea și completarea legilor privitoare la învățămîntul superior în vederea raționalizării”, cunoscută îndeobște sub denumirea de „Legea de raționalizare”.¹⁴ Această lege cuprindea o seamă de dispozițiuni nefavorabile Academiiilor teologice, în primul rînd prin faptul că erau înlăturate din învățămîntul universitar și așezate în categoria școlilor speciale. Profesorii erau încadrați cu salarii de conferențieri, iar Ministerul își rezerva dreptul numirii lor și al „directorului”. Catedrele erau reduse de la 8 la 6, prin transformarea catedrei de Drept bisericesc în asistență (pe lîngă cea de Cîntări bisericești și Tipic) și prin contopirea cadrelor de Teologie Morală și de Studii filozofice-catehetice în una nouă, de Filozofie morală.

Noua situație a ridicat un val de proteste în cercurile bisericești din Ardeal, care prin memorii repetate au cerut revenirea la situația din 1938.¹⁵ Dar abia în februarie 1941 ministrul Cul-

12 Textul Decretului e publicat în Monitorul Oficial nr. 113 din 19 mai 1938, p. 2420, reprodus și în Telegraful Român. nr. 21 din 22 mai 1938 și în Revista Teologică an. XXVIII, nr. 6, 1938, p. 269—270.

13 Vezi rev. Biserica Ortodoxă Română, sumarele ședințelor Sf. Sinod, an. LVI, nr. 11—12, 1938, p. 78.

14 Monitorul Oficial nr. 257 din 4 noiembrie 1938, Legea nr. 3799.

15 În acest sens sînt memoriile Consiliului Arhiepiscopesc din 3 decembrie 1938 (nr. 12.303), din 22 ianuarie 1940 (nr. 740), din 28 mai 1940 (nr. 5.626), din 23 iulie 1940 (nr. 8.158) și al Consiliului profesoral din 20 ianuarie 1940, adresate Ministerului Educației, Ministerului Cultelor sau președintelui Consiliului de Miniștri. Nici unul dintre ele nu au primit vreun răspuns.

telor a întocmit un „Proiect de lege pentru funcționarea Academiiilor teologice ortodoxe”, în 9 articole, prin care se prevedea dreptul de a conferi licența, dar în schimb Ministerul își rezerva dreptul de a numi profesorii. La acest proiect, mitropolitul Nicolae adresează un răspuns energic Ministerului (nr. 4529 din 31 martie 1941), arătând că numai Biserica are dreptul de a reglementa modul de funcționare al școlilor pentru formarea slujitorilor altarului. Cere să se revină la modul de organizare și funcționare al Academiiilor teologice anterior anului 1938, stăruind să se dea o lege într-un singur articol, cu următorul cuprins: „Prin derogare de la dispozițiunile Legii de raționalizare a învățământului superior din 4 noiembrie 1938, Academiiile teologice ortodoxe revin la modul de organizare și funcționare al lor dinainte de acea Lege, mod fixat de autoritatea bisericească, cu toate drepturile, echivalente cu ale agregatilor universitari, ce le aveau profesorii, cu catedrele lor, iar titlul absolvenților fiind echivalent cu al licențiatilor de la facultăți”. La această adresă, Ministerul răspunde că admite în principiu revenirea Academiiilor teologice la starea anterioară Legii de raționalizare. Tot în 1941 se redactează un „anteproiect de Decret-lege pentru organizarea și funcționarea învățământului teologic” în 59 articole, prin care se prevede pentru Academii dreptul de a elibera licența, între art. 19 și 20 fiind încadrat și articolul unic propus de mitropolitul Nicolae. Sf. Sinod, în sesiunea din iunie 1941, de asemenea s-a ocupat de problema reorganizării învățământului teologic, dar fără să se ajungă la vreun rezultat.¹⁶

După numeroase alte intervenții — care se datoresc în cea mai mare parte mitropolitului Nicolae — Academia teologică din Sibiu a obținut dreptul de a elibera diplome de licență abia în 1943. În Monitorul Oficial nr. 118 din 23 mai 1942 a apărut o Lege de organizare a învățământului superior, care în art. 141 preciza: „Academia teologică din Sibiu va putea elibera diplome echivalente cu cele de licență în Teologie, dacă își va organiza studiile și-și va recruta corpul didactic după modalitățile similare celor în vigoare pentru Facultățile de Teologie. În acest caz, corpului didactic al acestei Academii teologice i se conferă aceleași drepturi de salarizare ca și celui de la Facultățile de Teologie”. În urma acordării acestui drept s-a dat un nou Regulament al Academiei teologice „Andreiane”, ca decret al mitropoli-

16 Toate cele referitoare la problema reorganizării învățământului și memoriile făcute pentru obținerea dreptului de a elibera licența se află în Arhiva Cons. Arh. Dosar III, 1085 din 1926. Cf. și Teza de licență citată, p. 76—93 și 99-111.

tului Nicolae, publicat în *Telegraful Român* nr. 50 din 13 decembrie 1942, iar după luarea la cunoștință de către Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, s-a publicat și în *Monitorul Oficial* nr. 25, partea I, din 30 ianuarie 1943. În *Monitorul Oficial* nr. 35 din 11 februarie 1943 a apărut apoi „Decretul Lege pentru organizarea și funcționarea Academiei teologice „Andreiane”, în 8 articole.¹⁷ Decretul prevedea că Academia este „școală superioară de grad universitar”, sub jurisdicția Arhiepiscopiei Sibiului. Ea putea să elibereze diplome de licență, care confereau titularilor lor aceleași drepturi ca și diplomele de licență ale Facultăților de Teologie din țară. Membrii corpului didactic erau egali în drepturi și salarizare cu cei de la Facultățile de Teologie.

La 23 mai 1943 au avut loc festivitățile ridicării Academiei teologice „Andreiane” la rang universitar. Au fost de față mitropolitul Nicolae, episcopul Vasile Stan al Maramureșului, ministrul Cultelor, rectorul Universității din Cluj-Sibiu, decanii Facultăților și reprezentanții clerului.¹⁸ Cu aceasta se începe un nou capitol în istoria școlii teologice sibiene.

Prin noul Regulament al Academiei teologice din Sibiu (în 7 cap., cu 45 art.) se prevedeau zece catedre, trei conferințe și două asistențe. Catedre: 1. Exegeza Vechiului Testament și Limba ebraică; 2. Exegeza Noului Testament și Emineutica biblică; 3. Apologetica și Sociologia; 4. Teologia Dogmatică; 5. Dreptul bisericesc; 6. Teologia Morală; 7. Istoria Bisericii Românești și Artei creștine ortodoxe; 8. Istoria bisericească universală și Patrologia; 9. Liturgica și Teologia Pastorală; 10. Filozofia creștină și Pedagogia. Conferințe: 1 Omiletica și Catehetica; 2. Indrumările misionare și Sectologia; 3. Muzica bisericească și Ritualul. Pe lângă catedrele de Teologie Dogmatică și Apologetică erau și asistențe. Art. 8 din Regulament făcea următoarea împărțire a materiilor pe ani și număr de ore: **Anul I:** Introducerea în Vechiul Testament 2 ore; Exegeza Vechiului Testament și Limba ebraică 2 ore; Arheologia biblică 1 oră; Istoria bisericească universală 2 ore; Patrologia (cu anul II) 1 oră; Istoria Bisericii Române 2 ore; Limba greacă 1 oră; Introducerea în Filozofie 2 ore; Psihologia 1 oră; Istoria Filozofiei 1 oră; Muzica bisericească și Ritualul 3 ore; Seminar de Istoria bisericească universală (cu

¹⁷ Textul Decretului e publicat și în *Telegraful Român*, nr. 8 din 21 februarie 1943; *Revista Teologică*, an. XXXIII, nr. 3—4, 1943, p. 260—261; *Anuarul XIX al Academiei teologice „Andreiane”, 1942/43*, p. 612—614.

¹⁸ Vezi asupra festivităților: *Telegraful Român*, nr. 22 din 30 mai 1943 și *Anuarul* citat, p. 617—631.

anul II) 1 oră; Seminar de Istoria Bisericii Române (cu anul II) 1 oră; Cor (cu anii II, III și IV) 4 ore. **Anul II:** Introducerea în Noul Testament 2 ore; Exegeza Noului Testament 1 oră; Exegeza Vechiului Testament 1 oră; Istoria bisericească universală 2 ore; Istoria Bisericii Române 2 ore; Patrologia (cu anul I) 1 oră; Istoria Artei creștine 1 oră; Filozofia creștină 1 oră; Misiuni 2 ore; Muzica bisericească și Ritualul 3 ore; Seminar de Istoria bisericească universală (cu anul I) 1 oră; Seminar de Istoria Bisericii Române (cu anul I) 1 oră; Seminar filozofic 1 oră; Seminar de Vechiul Testament 1 oră; Seminar de Noul Testament 1 oră; Cor (cu anii I, III și IV) 4 ore. **Anul III:** Dogmatica 3 ore; Apologetica 4 ore; Morala 5 ore; Exegeza Noului Testament 2 ore; Catehetica teoretică 2 ore; Omiletica teoretică 2 ore, Pedagogia și Istoria Pedagogiei 1 oră, Seminar apologetic 1 oră; Seminar moral 1 oră; Muzica bisericească și Ritualul 2 ore; Cor (cu anii I, II și IV) 4 ore. **Anul IV:** Dogmatica 3 ore; Dreptul bisericesc 4 ore; Administrația bisericească 1 oră; Pastorală 2 ore; Liturgica 3 ore; Omiletica: Predici 1 oră; Catehetica: Lecții practice 1 oră; Sectologia și Indrumările misionare 3 ore; Muzica bisericească și Ritualul 2 ore; Seminar dogmatic 1 oră; Seminar de Drept bisericesc 1 oră; Seminar pastoral 1 oră; Igienă 1 oră; Cor (cu anii I, II și III) 4 ore.

Capitolul II din Regulament se ocupa cu modul de recrutare al corpului didactic. Numirile se făceau prin chemare și prin concurs. Chemarea era de două feluri: chemare restrânsă, sau prin transferare și chemare largă, prin numirea ca titular. Capitolul III precizează că în Academia teologică se puteau înscrie absolvenți ai liceelor teoretice cu diplomă de bacalaureat sau absolvenți de seminarii cu diplomă. Capitolul IV se ocupa de examene, care erau anuale și de licență. Licența consta dintr-o teză scrisă asupra unui subiect ales de candidat în extensiune de cel puțin trei coale de tipar, format 8°. Examenul oral de licență consta în susținerea a patru pozițiuni, câte una din cele patru ramuri ale Teologiei, din problemele controversate. Restul capitolelor fiind de mai puțină importanță, nu mai stăruim asupra lor.

Luînd în discuție problema acordării licenței absolvenților Academiei de pînă la 1942, Consiliul profesoral, în ședința din 4 decembrie 1943, hotărăște ca toți aceștia — în caz că ar dori să o obțină — să dea examen de diferență la: Psihologie, Filozofie creștină, Pedagogie și Istoria Pedagogiei (materii care nu fuseseră recunoscute prin Legea de raționalizare), precum și la

Istoria artei creștine, Indrumări misionare și Sectologie și Ermineutică biblică. Absolvenții celorlalte Academii teologice dacă doreau să obțină licența, erau obligați să dea examene la aceleași materii, precum și la cele pe care nu le făcuseră în Academia teologică la care au urmat. După depunerea acestor examene urmau să întocmească teza și să se conformeze celorlalte articole din Regulament cu privire la examenul de licență. Consiliul Arhiepiscopesc prezintă aceste hotărâri și Adunării Eparhiale în ședința din 3 mai 1943, care le aprobă.¹⁹

În ce privește corpul didactic, Ministerul Culturii și al Cultelor aduce la cunoștința Consiliului Arhiepiscopesc (adresa nr. 31.374 din 24 iunie 1943) că a recunoscut pe data de 25 iunie 1943 încadrarea profesorilor.

Numărul absolvenților în anii școlari 1943—48 se ridică la 60, la care adăugînd cei 389 absolvenți din anii 1921—43, vom avea un total de 449 absolvenți ai școlii noastre cît timp ea a funcționat sub numele de Academie teologică „Andreiană”. Numărul licențiaților, din iunie 1943 pînă în octombrie 1948, a fost de 155.

Făcînd o privire de ansamblu asupra perioadei 1921—1948, vom constata că ea reprezintă un progres față de perioadele precedente. Acum a fost timpul cînd s-a dus o luptă neobosită spre a cîștiga drepturile care se cuveneau Academiei teologice „Andreiane” în conformitate cu nivelul pe care l-a atins. Ea a ajuns să fie socotită una dintre cele mai bune școli teologice ortodoxe atît prin corpul său profesoral, recrutat cu grijă de mitropolitul Nicolae dintre tinerii trimiși de el la studii, cît și prin lucrările acestor profesori, care au îmbogățit literatura teologică românească și prin clerul pe care l-a pregătit pentru parohiile din Arhiepiscopia Sibiului. Astfel pregătită, școala noastră, începînd cu anul 1948, va deschide un nou capitol al istoriei sale.

INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR (1948—1961)

La 3 august 1948 a fost semnată „Legea pentru regimul general al cultelor religioase”.²⁰ Articolul 49 prevedea pentru cultul ortodox două Institute teologice de grad universitar pentru pregătirea clerului. La 23 august 1948 Rectoratul Academiei teologice „Andreiane” cere Consiliului Arhiepiscopesc și Ministerului

19 Procesul verbal al Adunării Eparhiale, Sesiunea 1943, Sibiu 1943, p. 33-34.

20 Decret nr. 177, publicat în Monitorul Oficial, Partea I A. din 4 august 1948.

Cultelor schimbarea denumirii școlii în aceea de „Institut teologic de grad universitar”, în conformitate cu Legea de mai sus. La 13 noiembrie 1948 Ministerul Cultelor dă „Decizia pentru pregătirea personalului deservent al cultelor religioase”.²¹ Decizia prevedea că pentru pregătirea clerului ortodox vor funcționa trei Institute teologice de grad universitar (București, Sibiu și Cluj), fiecare avînd cîte unul sau două centre de îndrumare a clerului. Pentru fiecare Institut se prevedeau zece catedre, două conferințe, trei lectorate și patru asistențe. Catedrele erau: 1. Studiul Vechiului Testament (Introducerea, Exegeza, Arheologia); 2. Studiul Noului Testament (Introducerea și Exegeza); 3. Istoria bisericească universală cu noțiuni de Artă creștină și Patrologie; 4. Istoria religiilor și Teologia Fundamentală; 5. Istoria Bisericii Romîne cu noțiuni despre Arta și literatura Bisericii romîne; 6. Teologia Dogmatică, Simbolică și Indrumări misionare; 7. Teologia Morală; 8. Pastorală, Liturgică și Omiletică; 9. Catehética cu noțiuni de Pedagogie modernă; 10. Dreptul canonic și Administrația bisericească. Conferințe: 1. Limba slavo-rusă și Istoria literaturii teologice ruse; 2. Muzica bisericească și Ritualul. Lectorate: 1. Limba ebraică; 2. Limba greacă; 3. Limba latină. Se prevedea apoi un post de duhovnic, echivalent în grad cu un conferențiar, precum și patru posturi de asistenți, cîte unul pe lîngă fiecare din cele patru secțiuni ale disciplinelor teologice (biblică, istorică, sistematică și practică).

Pe baza acestor prevederi, prin Decizia Ministerului Cultelor nr. 1890/1949,²² la Institutul nostru au fost încadrați următorii profesori:²³ Dr. Nicolae Neaga la Vechiul Testament, Dr. Grigorie Marcu și Dr. Sofron Vlad, fost profesor la Academia teologică din Oradea-Timișoara, la Noul Testament, Dr. Teodor Bodoș la Istoria bisericească universală, Dr. Ștefan Lupșa la Istoria Bisericii Romîne, Dr. Nicolae Mladin la Morală, Dr. Spiridon Cîndea la Pastorală, Liturgică și Omiletică, Dr. Nicolae Terchilă la Catehética și noțiuni de Pedagogie modernă, Dr. Milan Șesan, fost profesor la Facultatea de Teologie din Suceava, la Istoria religiilor și Teologia Fundamentală, Dr. Ioan Petreună, fost rector al Academiei Teologice din Oradea-Timișoara, la Dog-

21 Publicată în Monitorul Oficial, Partea I A. Nr. 266 din 15 nov. 1948.

22 Publicată în Monitorul Oficial nr. 22 din 27 ianuarie 1949.

23 O primă încadrare se făcuse prin Decizia Min. Cultelor nr. 45.019 din 10 dec. 1948, publicată în Monitorul Oficial nr. 281 din 2 decembrie 1948. Fiindcă a rămas în vigoare numai vreo lună și fiind aproape identică cu cea din 27 ianuarie 1949, nu mai stăruim asupra ei.

matică, Simbolică și Indrumări misionare, Dr. Iorgu Ivan, fost asistent la Facultatea de Teologie din București, la Dreptul canonic și Administrația bisericească. Conferențieri: Gheorghe Șoima la Muzică bisericească și Ritual, Dr. Simion Șiclovan, fost profesor la Academia Teologică din Arad, la Pastorală, Liturgică și Omiletică, Dr. Dumitru Belu, la Catehetică și Pedagogie, Dr. Corneliu Sîrbu la Teologia Dogmatică, Simbolică și Indrumări misionare și Nicodim Belea ca duhovnic. Asistenți: Dr. Nicolae Ciudin, fost duhovnic la Internatul teologic din București, la Teologia biblică și Dumitru Călugăr la Teologia sistematică. Foștii profesori ai Academiei teologice Liviu Stan și Emilian Vasilescu, au fost încadrați la Institutul Teologic Universitar din București.

În același an școlar, în urma noii organizări, profesorul Dr. Spiridon Cîndea a fost numit director de studii, funcție pe care a deținut-o pînă în 1960. Conferința de Limba și literatura rusă a fost suplinită, pînă la 31 decembrie 1950, de profesorul Dr. Teodor Bodogae. La 1 februarie 1950 profesorul Dr. Nicolae Neaga primește delegația de rector pe o perioadă de încă trei ani (Ord. Cons. Arh. nr. 937 Bis.). La 1 noiembrie 1950 a fost numit ca lector pentru Limba latină Dr. Alexandru Moisiu (Dec. Min. nr. 35.848/1950). La 1 ianuarie 1951 a fost numit conferențiar suplinitor de Limba și literatura rusă Chiril Pistrui (Dec. Min. nr. 4940/1951). La 1 aprilie 1951 a fost numit ca lector de Limba greacă profesorul Dr. Nicolae Cotos,²⁴ care funcționase la Facultatea de Teologie din Suceava, iar ca asistent la secția sistematică Dr. Simion Radu (Ord. Cons. Arh. nr. 2230 din 17 apr. 1951 și Dec. Min. nr. 8980/1951).

În 1952 Prea Fericitul Patriarh Justinian întocmește „Regulamentul pentru organizarea și funcționarea instituțiilor de învățămînt pentru pregătirea personalului bisericesc și recrutarea corpului didactic din Patriarhia Romîină”, votat de Sf. Sinod în ședința din 14 iunie 1952 și aprobat de Ministerul Cultelor la 30 iulie 1952.²⁵ Acesta este primul Regulament care dădea o organizare unitară învățămîntului teologic din țara noastră. Noul Regulament se ocupa în partea III de Institutele teologice de grad universitar (art. 165—289 și 297—306). Institutul Teologic de

²⁴ Vezi asupra lui N. Cotos cele scrise în „Mitropolia Ardealului”, an IV, nr. 7—8, 1958, p. 596—600.

²⁵ Vezi Legiuirile Bisericii Ortodoxe Romîne sub Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian 1948—1953, București 1953, p. 97—174.

grad universitar din Sibiu conferă, potrivit acestui Regulament, titlul de licențiat în Teologie, iar pentru cler diplome de absolvire a examenelor de definitivare, promovare și selecționare. Prin art. 167 se făcea împărțirea materiilor pe catedre, conferințe, lectorate și asistențe. Catedrele erau aceleași, în număr de 10, conferința de Limba rusă era transformată în lectorat, iar asistențele erau reduse la două: prima pe lângă catedrele de Teologie Fundamentală — Istoria religiilor și Catehetică-Omiletică, iar a doua pe lângă catedrele de Teologie morală și Drept bisericesc.

Potrivit acestui Regulament, pe data de 1 septembrie 1952, se fac noi încadrări la Institutul nostru.²⁶ Au fost încadrați următorii profesori: Dr. Nicolae Neaga la Vechiul Testament, Dr. Grigorie Marcu la Noul Testament, Dr. Milan Șesan la Istoria bisericească universală, Dr. Sofron Vlad la Istoria Bisericii Române. Dr. Corneliu Sîrbu la Teologia Fundamentală și Istoria religiilor, Dr. Isidor Todoran, profesor de la Institutul Teologic din Cluj, la Teologia Dogmatică, Dr. Nicolae Mladin la Teologia Morală, Dr. Dumitru Belu la Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie, Dr. Spiridon Cîndea la Liturgică și Pastorală, Dr. Iorgu Ivan la Drept bisericesc. Conferențiar la Muzica bisericească a fost încadrat Gheorghe Șoima, iar ca duhovnic Nicodim Belea; lectori: Dr. Nicolae Ciudin la Limba ebraică, Dr. Ștefan Lupșa la Limba greacă, Dr. Alexandru Moisiu la Limbile latină și franceză, Chiril Pistrui la Limba rusă, iar asistenți: Dumitru Călugăr și Dr. Petre Procopoviciu, fost duhovnic la Institutul Teologic din Cluj. În toamna aceluiași an a fost încredințat cu purtarea agendelor de rector, profesorul Dr. Sofron Vlad, care deține această însărcinare pînă astăzi (Ord. Cons. Arh. nr. 4742 din 7 oct. 1952 și Dec. Min. Cult. nr. 15.843 din 4 nov. 1952). În 1953 asistentul Petre Procopoviciu este încadrat în post de conferențiar.

Alte schimbări în componența corpului didactic se produc numai în toamna anului 1955. În ședința Sf. Sinod din 27 septembrie 1955 se aprobă noul „Regulament de organizare și funcționare a instituțiilor de învățămînt pentru pregătirea personalului și de recrutare a corpului didactic din Patriarhia Română”, aprobat de Ministerul Cultelor la 3 iulie 1956 (Decizia nr. 15.793).²⁷ Prevederile sale erau aproape aceleași cu ale celui din

²⁶ Decizia Ministerului Cultelor nr. 11.555 din 8 aug. 1952, comunicată Institutului de Cons. Arh. sub nr. 3.854/1952.

²⁷ Publicat în Biserica Ortodoxă Română, an. LXXIV, nr. 6—7, 1956, p. 626-676.

1952. În ce privește Institutele teologice, semnalăm doar faptul că lectoratele de Limba ebraică, Limba greacă și Limbile latină-franceză erau desființate. Potrivit acestei hotărâri, Dr. Nicolae Ciudin a fost numit director al Seminarului teologic din Curtea de Argeș, Dumitru Călugăr secretar al Consiliului Arhiepiscopesc Sibiu, Dr. Ștefan Lupșa duhovnic I (Nicodim Belea rămânând ca duhovnic II) și Dr. Alexandru Moisiu asistent în locul lui Dumitru Călugăr (Ord. Cons. Arh. nr. 6682 din 11 oct. 1955). Numărul catedrelor și al conferințelor rămânea același. Impărțirea materiilor pe ani și ore după Regulamentul modificat — care este în vigoare și astăzi — se prezenta în felul următor: **Anul I:** Studiul Vechiului Testament (Introducerea, Exegeza, Arheologia și Limba ebraică) 6 ore, Studiul Noului Testament (Introducerea, Ermeneutica, Exegeza și Limba greacă) 6 ore, Istoria bisericească universală și Patrologia 5 ore, Limbile latină și franceză 3 ore, Istoria Bisericii Române cu noțiuni despre arta și literatura Bisericii Ortodoxe Române 5 ore, Limbile rusă și slavonă 2 ore, Pedagogia 1 oră, Cântare bisericească și Ritual 2 ore; **Anul II:** Studiul Vechiului Testament 6 ore, Studiul Noului Testament 6 ore, Istoria bisericească universală și Patrologia 3 ore, Limbile latină și franceză 2 ore, Istoria Bisericii Române 3 ore, Limbile rusă și slavonă 2 ore, Teologia Fundamentală și Istoria religiilor 5 ore, Pedagogia 1 oră, Cântare bisericească și Ritual 2 ore. **Anul III:** Teologia Fundamentală și Istoria religiilor 5 ore, Teologia Dogmatică și Simbolică 4 ore, Limba greacă 2 ore, Morala creștină 4 ore, Omiletica și Catehetica 3 ore, Liturgica, Pastorală și Tipicul cu noțiuni de Artă creștină 3 ore, Dreptul bisericesc și Administrația 4 ore, Limbile latină și franceză 2 ore, Cântare bisericească și Ritual 2 ore, Limba slavonă 1 oră; **Anul IV:** Teologia Dogmatică și Simbolică 4 ore, Indrumări misionare 2 ore, Morala creștină 4 ore, Omiletica și Catehetica 3 ore, Dreptul bisericesc și Administrația 4 ore, Liturgica, Pastorală și Tipicul 5 ore, Limba greacă 1 oră, Limba latină 1 oră, Limba franceză 2 ore, Limba slavonă 2 ore, Cântare bisericească și Ritual 2 ore.

La 15 iunie 1956 duhovnicul Nicodim Belea părăsește Institutul, iar în locul său a fost numit Irineu Crăciunaș, licențiat al Institutului și absolvent al cursurilor de magisteriu. Acesta funcționează până la 15 ianuarie 1958, când este transferat la Arhiepiscopia Iașilor, iar în locul său e numit ca duhovnic II Dr. Simion Radu, de la 1 iunie 1958. La 1 decembrie 1958, Dr. Ștefan Lupșa primește o altă însărcinare, iar în locul său, ca duhovnic

I, este numit în 1 aprilie 1959 Moise Popovici, fost secretar I al Institutului. În urma morții conferențiarului Dr. Petre Procopoviciu († 26 decembrie 1958), la conferința de Indrumări misionare și Limba greacă a fost numit, pe data de 1 martie 1959, Dr. Nicolae Corneanu, profesor la Seminarul Teologic din Caransebeș. Activează la Institutul nostru pînă la alegerea sa ca episcop al Aradului, la 15 decembrie 1960. La 15 mai 1961 asistentul Dr. Alexandru Moisiu este trecut în post de conferențiar la Istoria artei creștine și Indrumări misionare, iar ca asistent este numit, la 1 decembrie 1961, Mircea Păcurariu.

În ce privește numărul studenților vom observa că el este corespunzător, dat fiind că din 1952 Institutul Teologic Universitar din Sibiu pregătește slujitori ai altarelor pentru toate cele cinci Eparhii din Ardeal și Banat: Sibiu, Timișoara, Arad, Cluj și Oradea. Din 1948/49 pînă în 1960/61 au absolvit cursurile Institutului Teologic din Sibiu un număr de 583 tineri, iar la examenele de licență — din februarie 1949 pînă în octombrie 1961 — s-au prezentat un număr de 526 absolvenți ai Institutului sau ai fostelor Academii teologice ortodoxe sau greco-catolice, care au promovat mai întîi examenele de diferență de care am amintit mai sus. Menționăm că în 1951/52 a frecventat unele cursuri la Institutul nostru, pentru specializare, Dohy Arpad, licențiat al Institutului teologic protestant din Cluj. De asemenea, mai mulți licențiați ai Institutului nostru și-au continuat studiile de magisteriu la Institutul Teologic Universitar din București.

Aruncînd o privire generală asupra activității desfășurate în cădrelor Institutului Teologic Universitar din Sibiu, constatăm că și din 1948 încoace el a prosperat mereu, datorită grijii neobosite a mitropolitului Nicolae Bălan în ultimii ani ai vieții sale, a Înalt Prea Sfințitului Iustin Moiescu, acum mitropolitul Moldovei și Sucevei și a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan. Activitatea publicistică a profesorilor a continuat și acum într-un ritm susținut. Telegraful Român continuă să apară cu regularitate. Din sept. 1956, prin grija Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin, apare la Sibiu „Mitropolia Ardealului”, revistă oficială a Arhiepiscopiei Sibiului și a Eparhiilor Clujului și Oradiei. Majoritatea studiilor, articolelor, predicilor, recenziilor și notelor informative publicate în aceste două periodice sînt semnate de profesorii Institutului Teologic. Pe lîngă acestea, profesorii Institutului colaborează cu studii, articole, recenzii sau alte materiale și la celelalte reviste bisericești: „Studii Teologice”, „Or-

todoxia", „Biserica Ortodoxă Română", „Glasul Bisericii", „Mitropolia Moldovei și Sucevei", „Mitropolia Olteniei" și „Mitropolia Banatului". Patru profesori ai Institutului fac parte din comitetele de redacție ale revistelor „Studii Teologice" și „Ortodoxia". Studiile publicate în aceste reviste nu se ocupă numai de probleme din specialitatea profesorilor respectivi, ci și de probleme de ordin social-cetățenesc, ca apărarea păcii, legăturile cu poporul rus și cu Biserica rusă, sau cu alte probleme de actualitate. Chiar și unele reviste de peste hotare publică studii ale profesorilor sibieni (Bizantinoslavica, Pravoslavnik Sbornik, Hlas Pravoslavi, ș. a.), contribuind în felul acesta la adâncirea legăturilor între Bisericile ortodoxe.

În 1956, a apărut volumul intitulat: „Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului (1905—1955", pregătit încă din timpul vieții marelui ierarh, la care și-au dat contribuția cu diferite studii și articole toți profesorii Institutului. Din inițiativa și sub îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Iustin, trei profesori ai Institutului (Isidor Todoran, Dumitru Belu și Iorgu Ivan) au redactat un „Catehism al creștinului dreptcredincios", publicat la Sibiu în 1956 și retipărit la Iași în 1957, după alegerea Înalt Prea Sfinției Sale ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Nu putem trece cu vederea nici calendarele Arhiepiscopiei, care apar an de an și cuprind numeroase articole semnate de profesorii Institutului. De multă vreme se lucrează în Sibiu la o Biblie cu comentariu, la care muncesc mai ales profesorii Nicolae Neaga, Grigorie Marcu și Sofron Vlad, dar colaborează și profesorii de la București.

Pentru trebuințele studenților, Prea Fericitul Patriarh Iustinian a luat inițiativa alcătuirii unor manuale universitare de către profesorii Institutelor Teologice. Manualele s-au alcătuit în cursul anilor 1950—51, colaborând profesorii de specialitate de la Institutele Teologice.

Numeroase lucrări au fost închinete problemei unirii de la 1700 și refacerii unității bisericești din octombrie 1948. S-a publicat o a doua ediție a Procanonului lui Petru Maior (Sibiu, 1948, XXIV+154 p.).

În ce privește problema unificării bisericești din 1948, profesorii Institutului și-au adus contribuția.

Un aspect însemnat din viața Institutului îl constituie legăturile pe care le întreține în anii din urmă cu o seamă de instituții

și de persoane, fie din țară, fie de peste hotare, prin vizite reciproce sau prin schimb de lucrări. De pildă, în 5 iunie 1947, când Institutul mai funcționa ca Academie, a avut cinstea deosebită de a fi vizitat de Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse, Prea Fericitul Patriarh Alexei și însoțitorii săi, care se aflau într-o vizită în țara noastră. În cinstea înaltului oaspete a avut loc o recepție și un program festiv, în cadrul căruia a rostit un cuvînt rectorul Nicolae Neaga.²⁸ La 1 februarie 1949 și la 5 decembrie 1949 Institutul a fost vizitat de Prea Fericitul Patriarh Justinian, la 5 decembrie 1948 și la 25 iunie 1949 de ministrul Cultelor, Prof. univ. Stanciu Stoian, iar la 16 mai 1954 de Acad. Prof. Petre Constantinescu-Iași. La 19 noiembrie 1950 și la 26 octombrie 1956 Institutul a fost vizitat de Prea Sfințitul Episcop Andrei Moldovan al Americii, ultima dată fiind însoțit și de episcopul evanghelic-luteran danez Iulius Hoffmeyer. În 1960 ne-a vizitat episcopul luteran Mitzenheim, din Turingia (R. D. Germană). În repetate rînduri a fost vizitat de profesorii Institutului Teologic din București și ai celui protestant din Cluj și Sibiu. De altfel, cu secțiunea din Sibiu a Institutului Teologic protestant întretinem cele mai bune legături, unul din profesorii noștri predînd Limba rusă și studenților acelui Institut.

Între 23 mai și 12 iunie 1957 doi profesori de la Institutele Teologice ale Bisericii noastre — și anume Dr. Gheorghe I. Moisescu de la București și Dr. Sofron Vlad de la Sibiu — au făcut o vizită oficială Bisericii Ortodoxe Bulgare. Cu acest prilej ei au conferențiat în fața profesorilor și studenților Academiei Teologice din Sofia și au avut un schimb de păreri cu profesorii acestei Academii în problemele învățămîntului teologic și a adîncirii relațiilor de prietenie între Bisericele Ortodoxe Romînă și Bulgară. Au vizitat apoi mai multe localități și monumente istorice din Bulgaria.²⁹ Ca răspuns la această vizită, doi profesori de la Academia Teologică din Sofia, Dr. Ștefan Țancov și Dr. Hristu Ghiauroff, au vizitat Institutele Teologice din București și Sibiu, precum și diferite localități și monumente istorice din Patria noastră. Așezămintele bisericesti din Sibiu le-au cercetat din 13 pînă în 18 noiembrie 1957. Cu acest prilej, profesorul Ștefan

28 Vezi Călătoria Prea Fericitului Alexei Patriarhul Moscovei și a toată Rusia în România, București 1948, p. 60—67 și Telegraful Român nr. 23—24 din 22 iunie 1947.

29 Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad, O vizită la Biserica soră bulgară, în Mitropolia Ardealului, an. II, nr. 11—12, 1957, p. 890—917.

Țancov a conferențiat la Institut despre Sobornicitatea Bisericii, iar profesorul Hristu Ghiauroff despre Sinodul apostolic de la Ierusalim.³⁰

Legăturile cu alte Biserici și confesiuni creștine s-au încheiat însă mai cu seamă în cadrul acțiunilor de apărare a păcii. Știind că problema păcii este problema principală a vremii noastre, în care creștinii au un rol de împlinit în conformitate cu Evanghelia Domnului, profesorii Institutului au fost prezenți la toate acțiunile de apărare a păcii. Din 1957 a luat ființă Mișcarea creștină pentru pace cu sediul la Praga, în al cărei comitet de conducere se află și un profesor al Institutului nostru, Păr. Milan Šesan. P. C. Sa a participat, începînd cu anul 1958, la toate întrunirile comitetului de conducere și la sesiunile Mișcării: Debrețin (oct. 1958), Praga (apr. 1959), Varșovia (oct. 1959), Debrețin (apr. 1960), Praga (sept. 1960), Praga (ian. 1961). La Marea Adunare creștină pentru pace ținută la Praga între 13 și 19 iunie 1961 au participat rectorul Sofron Vlad și profesorul Milan Šesan. Tot Păr. Sofron Vlad a participat, ca delegat al Bisericii Ortodoxe Romîne, la conferința pentru pace a Bisericilor evanghelice, ținută în noiembrie 1961, la Görlitz, în R. D. Germană.

În afară de participarea la conferințele de peste hotare, amintite mai sus, profesorii, cu întregul personal al Institutului și cu studenții teologi, activează în cadrul Comitetului de luptă pentru pace al Consiliului Arhiepiscopesc Sibiu, scriu articole despre pace la revistele noastre bisericești, poartă discuții pe tema păcii, rostesc predici și întrețin relații de colaborare cu deservenții celorlalte culte din Sibiu. E de-ajuns să amintim că în cadrul Institutului nostru s-au ținut mai multe consfătuiri interconfesionale pentru pace, ca de pildă la 3 noiembrie 1954, sau la 8 iunie 1956, la care a participat și episcopul evanghelic Dr. Friedrich Müller și a conferențiat Păr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Profesorii Institutului Teologic Universitar au contribuit la orientarea preoțimii și a studenților teologi în problemele de actualitate: munca în comun, dezarmarea generală și totală, coexistența pașnică, abolirea colonialismului, etc., îndemnîndu-i să-și dea aportul la opera de formare a unei vieți noi în Patria

30 Cf. art. Profesorii de Teologie Șt. Țancov și Hr. Ghiauroff în vizită la Sibiu, în Mitropolia Ardealului, an. II, nr. 11—12, p. 924—928.

noastră și de așezare a păcii pe pământ. Acest lucru s-a făcut nu numai în cadrul orelor de curs, dar și prin articole la gazetele de perete, prin conferințe de educație patriotică ținute lunar în fața studenților, prin ore speciale de educație cetățenească ținute săptămânal cu fiecare an de studii, prin muncile de folos obștesc la care participă atât profesorii cât și studenții, prin discuții cu ei. Lămurirea preoțimii în aceste probleme s-a făcut fie prin cursurile de îndrumare misionară și socială, fie la conferințele proto-popești de orientare, care sînt de multe ori prezidate de profesorii Institutului, fie prin articolele publicate în revistele bisericești, îndeosebi în cele de la Sibiu.

Se cuvine să amintim aici că munca depusă de profesorii Institutului Teologic din Sibiu a fost răsplătită după cuviință de către autoritățile noastre de Stat și de către conducerea Bisericii. Unii profesori au fost decorați cu ordine și medalii ale Republicii Populare Romîne (Sofron Vlad și Nicolae Mladin), iar alții au fost premiați. În ultima vreme am avut cinstea deosebită ca unul dintre profesorii Institutului să fie ridicat la treapta episcopală și anume Prea Sfințitul Episcop Dr. Nicolae Corneanu al Aradului, astăzi I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului.

Fără îndoială că toată munca depusă în ultimii ani la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu — și pe care doar am schițat-o — s-a putut desfășura numai datorită regimului de libertate religioasă instaurat în țara noastră după 23 August 1944. Onor. Departament al Cultelor acordă salarii profesorilor și personalului administrativ. De asemenea a acordat burse studenților merituosi, precum și diferite subvenții pe seamă Institutului, răspunzînd cu atenție la toate cerințele sale. O grijă deosebită au avut față de Institutul Teologic Înalt Prea Sfințirii Mitropoliți Iustin Moiescu și Nicolae Colan, cu Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu, care au alocat fonduri însemnate pentru bunul mers al școlii, precum și burse studenților din cuprinsul Arhiepiscopiei. Centrele Eparhiale din Timișoara, Arad, Cluj și Oradea, în frunte cu Prea Sfințirii Chiriarhi, de asemenea au ajutat Institutul oricînd a fost nevoie.

Aruncînd o privire asupra drumului de 150 de ani parcurs de școala teologică ortodoxă din Sibiu, am putut constata că de la modestele cursuri de 6 luni începute de Gheorghe Lazăr la 15 martie 1811, s-a ajuns în 1846 la crearea unui Institut pedagogic-teologic cu un an de studii, cu 2 ani în 1852/53, cu 3 ani în 1861/62 și cu patru ani din 1921, cînd a luat apoi denumirea de Academie teologică, iar în 1948 a devenit Institut Teologic de grad universitar.

Institutul Teologic din Sibiu pășește cu încredere în cel de al 151-lea an al existenței sale, hotărît să-și aducă și pe mai departe contribuția la formarea unor vrednici slujitori ai altarelor și buni fii ai Patriei și la acțiunea de sălășluire a păcii și a bunei înțelegeri între oameni și popoare.

MIRCEA PĂCURARIU

Asistent la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TEOLOGIA MORALĂ

Nu putem cuprinde în câteva pagini toată lucrarea săvârșită în domeniul studiului Moralei creștine de Institutul nostru în cei o sută cincizeci ani de existență. De aceea ne limităm să facem numai o schiță generală despre predarea materiei, manuale și probleme morale.

1. **Predarea materiei.** În primul an de funcționare a Institutului materiile de bază sînt: Dogmatica și Morala. Dogmatica se predă în semestrul I, Morala în semestrul II. Cînd cursurile se ridică la doi ani, Morala este pusă în an. I și II, iar cînd cursurile se extind pe trei ani, Morala e programată pentru an. II. În perioada Institutului Teologic de patru ani (de la 1921 încoace), Morala creștină rămîne încadrată sau numai la an. III, sau la an. III și IV.

Indiferent de semestrul sau anii în care a fost programată, Morala creștină a făcut întotdeauna parte dintre studiile teologice principale ale Institutului nostru. În felul acesta, întotdeauna a funcționat ca profesor la catedra de Morală, chiar dacă în secolul trecut el avea de predat uneori și alte materii.

Seria profesorilor de Morală începe cu Gh. Lazăr, se continuă cu Ioan Moga, Moise Fulea și Dr. Grigorie Pantazi, Sava Popovici-Barcianu, Dr. Ilarion Pușcariu, Nicolae Popea, Ioan Hannia, Ioan Popescu, Dr. Ioan Crișan, Dr. Ioan Stroia, Dr. Nicolae Bălan, Dr. A. Crăciunescu, Dr. Vasile Lăzărescu, Dr. Gr. Cristescu, Dr. Iosif Hradil, Al. Popa, Nicolae Mladin, ca să amintesc numai pe cei ce au predat mai mulți ani Morala creștină. Toți aceștia au desfășurat, pe lîngă activitatea didactică, și o activitate bisericească și publicistică, aducînd contribuția lor la propășirea Bisericii. Unii au fost redactori de reviste teologice sau gazete, alții au publicat studii și articole cu conținut variat, după nevoile din vremea lor. Majoritatea dintre ei, pe lîngă pregătirea primită în școlile din Transilvania, aveau și studii făcute la alte Facultăți de Teologie, Filozofie, Drept, etc. (Budapesta, Viena, Jena, Leipzig, Breslau, München, Strasbourg, Paris, Roma, Atena, Varșovia, etc.). Cunoscători a mai multor limbi și fiind

bine pregătiți, ei au slujit cu vrednicie catedra de Morală și prelegerile lor au întipărit în sufletele învățăcelor principiile și duhul Moralei creștine.

În ce privește cursul însuși, la început se ținea după manuscris, învățăceii fiind obligați să-și ia notițe, sau să copieze cursul. În 1820 a apărut primul manual de Morală pentru uzul Institutului. În felul acesta s-a ușurat predarea și însușirea materialului. În 1855 acest manual este retipărit cu unele modificări. Întrucât ulterior n-a mai apărut la Sibiu nici un manual de Morală (cu excepția Sistemului de Morală, al lui Hristu Andrușos, tradus și tipărit în 1947) și întrucât pretențiile de predare au crescut, chiar dacă se vor fi consultat tratatele lui A. Miromnescu sau E. Voiutski, fiecare profesor va fi avut cursul lui, studenții pregătindu-se după notițe sau după cursul multiplicat (la şapirograf sau alte mijloace). Am găsit exemplare de acestea la foștii studenți. Aceste cursuri erau la nivelul corespunzător studiului Moralei din Facultățile de Teologie și țineau pas cu progresele realizate în acest domeniu, nu numai la noi, ci în toată creștinătatea.

Generații de studenți au ascultat și studiat cursurile profesorilor de Morală și devenind preoți le-au fructificat în predici, unii în articole, infuzând în sufletele credincioșilor adevărata morală creștină și combătând diferitele rătăcirii morale, vicii, superstiții, etc.

2. Manuale. Am spus că, de fapt, s-a tipărit la Sibiu un singur manual în două ediții. Prima ediție a apărut la 1820, a doua la 1855. Nu se știe cine este autorul acestui manual și din ce izvor s-a inspirat. E posibil să fie o traducere sau o prelucrare, o „prefacere” în românește, „cu blagoslovenia episcopului Vasile Moga”. Ipoteza P. C. rector S. Vlad este plauzibilă, totuși pînă la identificarea originalului, care a fost „prefăcut”, problema autorului „prefacerii” rămîne deschisă.

Făcînd comparație între cele două ediții, am constatat că îmbunătățirile sînt mai mult în forma de expunere, adică de cuvinte. De la 1820 la 1855 limba romînă s-a îmbogățit cu noi cuvinte, înlăturînd unele cuvinte greoaie și ajungînd să exprime unele noțiuni mai precis. E acesta un progres în cugetare și limbă, care se reflectă în ediția de la 1855. Dăm numai cîteva exemple:

Titlul primei ediții este: *Învățătura teologică despre năravurile și datoriile oamenilor creștini*. Pentru trebuința candidaților la preoție ne-uniți. Acum întîia oară tipărită cu blagoslo-

venia Prea Sfinției Sale Domnului Vasile Moga, episcopului de legea grecească ne-unită din Ardeal. Sibiu, în Tipografia lui Ioan Bart, 1820 (452 p.+10 cu numerotarea separată la cele 3 părți, format „octav ordinar”).

Titlul celei de a doua ediții e mai precis: Manual de Teologie Morale creștinească — pentru întrebuințarea preoțimei și a clericilor greco-răsăriteni... Sibiu, în Tipografia Diecezană 1855, (p. 299+VIII, format quarto).

În privința modernizării cuvintelor, e de observat: a) **Inlocuirea cuvintelor greoaie cu cuvinte simple.** Așa: moralicească (p.6) cu morale (p. 4); istoricească (p. 11, P. II) cu istorică (p. 76); parohialnică (p. 65) cu parohială (p. 112); căpetenești (p. 109) cu de căpetenie (p. 142); moralizăluți (p. 173) cu moralizați (p. 184); evanghelicești (p. 234) cu evanghelice (p. 225); pastoralicească (p. 302) cu pastorale (p. 270), etc.

b) **Inlocuirea unor cuvinte cu alte cuvinte corespunzătoare,** ca: Mai înainte gătiri — cu pregătiri (titlu); volnicie (p. 3) cu voie (p. 2); celșag (p. 13) cu înșelăciune (p. 9); neameaznicii (p. 14) cu împuterniciții (p. 9); blagoslovenie (p. 17) cu binecuvîntare (p. 11); elemosina (p. 47) cu milostenia (p. 30); trădanie (p. 73) cu predanie (p. 48); cișșag (P. II, p. 72) cu batjocură (p. 117); iscusi (p. 113) cu cultiva (p. 145); proslăvească (p. 138) cu preamărească (p. 161); duhul (p. 145) cu sufletul (p. 166); comendăluit (p. 233) cu recomandat (p. 224); însoțirii (p. 241) cu societății (p. 230); țării (p. 276) cu societății omenești (p. 253); țarească (p. 301) cu cetățenească (p. 269); cler (p. 302) cu preoțime (p. 269); duhovnicească (P. III, p. 27) cu sufletească (p. 292) etc.

c) **Inversarea unor expresii,** ca să fie mai cursive ca: poleitul gust (P. II, p. 142) cu gustul poleit (p. 163); cu firească și vecinică fericire împreună (P. I, c. II, 2) — împreună cu fericirea firească și cu cea veșnică (id); fireasca omului stricăciune (c. III, 1) — stricăciunea firească a omului (id); mijlocirile spre virtute adevărate (c. II) — despre mijlocirile adevărate spre virtute (id), etc.

Deci, din punct de vedere al limbii, ediția a doua ține seamă de progresele limbii române din perioada aceea. Aceasta aduce cuvinte noi și expresii mai clare, unele de origină latină.

Conținutul în general este identic. Se constată foarte puține modificări. Acestea sînt:

a) **Eliminări de texte sau expuneri scurtate.** Aşa: Textul introductiv, în care se arată cuprinsul celor trei părţi în general, în ediţia 1855 este mai scurt şi mai clar (p. a şi, VII—VIII); textul: „pentru pildă Preoţii şi nemeşii să nu dea dare sau porţie” (p. 16) e scos — dovadă că schimbările sociale de după 1848 au făcut inutilă această afirmaţie; textul: „prin care însemnare au arătat, cum că legea firii care porunceşte a iubi pe de aproapele e mai dintâi decît legea a sărba sîmbătă” (p. 22) — lipseşte, pentru că nu era strict necesar; textul de la p. 86—87 (p. II), care începe: „După a mea judecată” şi în care se susţine — ca o părere personală — că ar fi bine ca monahii să nu „pună nici un făgădaş” (vot), iar călugăriţele să facă „făgădaş” ... „numai pentru ceva timp”, care poate fi reînnoit sau nu, în ediţia 1855 e scos, pentru că era o părere ce nu corespundea cu învăţătura Bisericii, aşa cum este expusă chiar de autor în aliniatul anterior; textul de la p. 249, prin eliminarea unei fraze ajutătoare, e simplificat la: „iubirea către aproapele trebuie să fie judecătoare” (p. 235); textul de la I Cor. 7, 1—2 este eliminat (p. 273), pentru că ideea există în propoziţia anterioară (p. 251); textul introductiv la cap. I (P. III, p. 1) rămîne numai cu prima frază (p. 277), probabil pentru că ediţia din 1855 nu e de acord cu afirmaţia ce urmează că „mijlocirile virtuţii mincinoase” unii le-ar fi socotit virtuţi, prin interpretarea greşită a unor texte scripturistice; textul de la p. 32: „Aici să poate...” este scos ca nefiind necesar (p. 296).

Am amintit numai eliminările mai mari, nu şi cele de un cuvînt sau adăugirile vreunui cuvînt.

b) **Redactarea din nou a unui paragraf întreg, şi anume a pgr. 2 (c. II. P. III): „Postul”.** Ediţia 1820 expune tema mai pe larg (p. 17—21). Întîi combate pe cei ce „preţuiesc postul mai presus de cum se cade”, „toată legea crezînd-o a sta în post” şi astfel nu se nevoiesc „să-şi curăţească inima” şi „se fac nemernici spre lucrare”; apoi arată că „postul cum se cade” după rînduiala Bisericii, e „aducător de folos”, că potoleşte „zburdările trupului” şi e dovadă de înfrînare, dar nu e însăşi virtutea, ci unul din mijloacele „de frunte” pentru dobîndirea virtuţii. Se prezintă, după aceea, un scurt istoric al postului, care e „foarte de mult” (legea veche, legea nouă, Mt. 9, 15 — la primii creştini, care n-aveau o singură rînduială). Se trece la „postul de acum” după „datina Eparhiei”, amintindu-se cei dispensaţi de post, şi obligaţia de a împreuna postul cu „privirile sfinte şi faptele dragostei

către de aproapele". Ediția 1855 (p. 288—289) a eliminat și începutul și istoricul, prezentînd numai învățătura Bisericii: începe cu definiția postului (asemănătoare cu cealaltă ediție), continuă cu obligația de a posti în cele patru posturi și mirecurea și vîneria (cu excepția celor dispensați), și cere pentru postul adevărat ferirea de păcate și să nu te lauzi — ca fariseul — că postești, ci osteneala ta să o știe numai Dumnezeu.

Se vede că în 1855 părerea că postul „e plinirea a toată legea” slăbise și nu mai trebuia combătută, iar „istoricul” respectiv ar fi dus la relativizarea posturilor bisericesti. De aceea paragraful, redactat din nou, expune numai învățătura Bisericii, fără alte referiri istorice.

Cu toate schimbările amintite ediția a doua mai păstrează cuvinte care au dispărut (mijlociri — în loc de mijloace, etc.) și limba nu este așa cum este azi, ci cum era în secolul trecut. Autorul a ținut seamă de cerințele unui manual. De aceea s-a silit să scrie în fraze scurte, cît mai clar și să dezvolte ideile cît mai logic.

Ar fi interesantă o comparație cu Morala Creștină, apărută la București (traducerea din l. greacă a Moralei lui Vamva) și cu cea apărută la Iași (a lui Filaret Scriban) în același an (1855); deși trebuie avut în vedere că la Sibiu se reeditează un manual mai vechi (apărut cu 30 ani mai înainte — în 1820), nu apare acum primul manual — ca la București și Iași. Caracteristic pentru manualul sibian este utilizarea foarte frecventă a citatelor scripturistice. Putem spune că e un manual biblic. Referiri la cărțile de cult sînt mai puține. „Vastul material e bine împărțit, frumos predat, într-o limbă curat romînească și pe multe locuri într-un stil avîntat”.¹

Expunerea uneori se însufletește, ca într-o predică sau într-o convorbire de la suflet la suflet. Ea nu are numai caracter teoretic, ci urmărește și un scop practic de lămurire a unor probleme din viața credincioșilor și de convingere. Prin aceasta se pun de la început (1820) temeliile unei trăsături permanente a teologiei sibiene: nu teologie pentru teologie, nu erudiție pură, ci teologie pentru viață, teologie legată de problemele vieții, cărora vrea să le dea un răspuns, teologie care îndrumază pe căile cele drepte.

Să vedem acum conținutul manualului (paginația ed. 1855). El are trei părți: Partea I — fără titlu (p. 1—66); Partea II —

¹ Gavril Hango: *Învățătura Teologică*... în „Telegraful Român” nr. 122/1909, p. 1 (Foișoara).

Moralul creștinesc (p. 67—274); Partea III — Invățătura despre mijlocirile spre virtute (p. 275—299).

Prima e pregătitoare (generală), a doua e morală specială, a treia tratează despre mijloacele de dobândire a virtuții.

Partea I are trei capitole: I. Despre moral presté tot; II. Despre moralul creștinesc deosebi; III. Despre statul moral a omului.

„Despre moral presté tot” cuprinde: scopul vieții omenești, firea morală a omului, legile morale, datoriile și coliziunea datoriilor, conștiința, virtutea, păcatul, imputarea și treptele ei. Doctrina este cea cunoscută din toate tratatele de morală. „Morală — zice autorul — este știința, care ne învață cum să ne îndreptăm lucrurile noastre volnice (faptele noastre libere), ca să răspundă orînduitei noastre”, adică scopului final al vieții omenești.

„Despre moralul creștinesc deosebi” cuprinde: precizarea moralului creștinesc, virtutea creștină, împărăția lui Dumnezeu, vrednicia omului, dragostea, izvoarele Moralei creștine, folosul studiului moral. „Moralul creștinesc e o arătare cum trebuie omul să viețuiască după legea Evangheliei ... ca să-și ajungă sfîrșitul” (scopul final). El se bazează pe „dumnezeiasca descoperire”. Scopul e fericirea veșnică, al cărei început îl avem încă în această viață. Temeiul lui este dragostea, care nu caută ale sale, ci binele altuia, binele obștesc, așa cum într-un trup mădulele slujesc unul altuia și trupului întreg. Așa e și creștinul în Biserică — împărăția lui Dumnezeu pe pămînt. El este „chip văzut al Dumnezeirii”. „Dragostea e legea cea dintîi și temeiul” și inîma creștinătății — dragostea de Dumnezeu arătată în dragostea de aproapele.

Izvoarele Moralei creștine sînt: Sf. Scriptură și „mintea” omului. Deși morală creștină se deosebește de morală filozofică, totuși morală creștină „multe adevăruri împrumută de la Moralul filozofesc”. Cuceririle minții nu sînt înlăturate, ci prețuite și folosite.

Accentuarea iubirii, ca lege morală supremă arată că autorul scrie o morală cu adevărat „evangelică”. Iar recunoașterea rațiunii, ca izvor al adevărului, relevă un spirit accesibil față de progresele filozofiei (era epoca iluminismului).

„Despre statul moral al omului” expune învățătura Bisericii despre căderea în păcatul strămoșesc și urmările ei și despre îndreptare, pocăință și viață nouă. Îndreptarea e definită ca „întoarcere către dragoste”, starea „în care răul înceată și se face

împărățitor binele”, e „înnoirea după chipul lui Dumnezeu” și „după pilda lui”. Sînt considerații, care mărturisesc despre consecvența pe calea moralei evanghelice.

Partea II se subîmparte în 3 „Incheieturi”: — „Incheietura I: Despre datoriile către Dumnezeu”; „Incheietura II: Datoriile către noi”; „Incheietura III. Datoriile către deaproapele”. De fapt „datoriile către noi și către alții sînt numai ... arătări din afară ale datoriilor către Dumnezeu”. În aceste trei încheieturi se cuprind toate datoriile vieții creștine.

Datoriile către Dumnezeu se concentrează în cinstirea lui Dumnezeu: a) din lăuntru (cap. I) și b) din afară (cap. II). Cinstirea lui Dumnezeu din lăuntru se manifestă întîi prin virtuțile „teologicești”: credință, nădejde și dragoste (tratate pe larg), apoi prin: închinăciune, frică fiiască, „cuceria cătră tot ce e sfînt”, smerirea și ascultarea, mulțumirea, urmarea lui Hristos, evlavvia. Cinstirea lui Dumnezeu cea din afară se cuprinde în: arătarea cinstirii în afară, cinstirea de obște, mărturisirea credinței, rîvnă pentru cinstea lui Dumnezeu, jurămîntul, serbarea Duminicii și a sărbătorilor.

Datoriile către noi înșine se concentrează în „simțirile drepte către noi” (cap. I: iubire de sine, lepădarea de sine) și în „dreapta purtare din afară către noi înșine” (cap. II. grija pentru fericirea noastră, pentru suflet, pentru trup și fericirea trupestă, pentru viață, pentru sănătate, pentru „poleirea trupului”, „conținerea” — cumpătarea — „lucrarea” — munca — curăția, „întrebuințarea cuvioasă a veseliilor trupesti”, „grija pentru bunurile pămîntești”). Iubirea de sine „trebuie să fie iubire bine rînduită și cum se cade întocmită”, adică „să abia virtutea de temei”. De aceea ea se deosebește de egoism. Grija de suflet se arată în cunoașterea de sine și în „cultivarea fireștilor puteri ale sufletului”, a înțelegerii prin îmbogățirea „cu cunoștințe și științe de lipsă și de folos”, a voinței prin „cuvioasa îndreptare către bine”, și „morala îmbunătățire”. Grija de trup — care trebuie prețuit — „trebuie să fie după minte”, adică între anumite „hotară”. Trupul omenesc e „cea mai frumoasă și spre sfînte sfîrșituri zidire cu măiestrie a Făcătorului. Așa dară nu numai e vrednic de toată grija, ci și de o luare aminte cu deadins”.

„Datoriile către deaproapele” se subîmpart în: cap. I „Simțirile drepte către alți oameni” (iubirea de aproapele); cap. II: „Dreapta purtare din afară către alții preste tot” (grije pentru binele sufletesc, pentru viață, sănătatea, cinstea, numele cel bun,

fericirea vremelnică, iubirea de pace și blîndețile, datoriile către cei morți); cap. III: — „Purtarea cuviincioasă din afară către alții deosebi, sau datoriile însoțirilor” („soțietatea casnică”, „soțietatea cetățenească”, și „soțietatea bisericească”). Cuvîntul „dragoste” care exprimă „o bunătate preste tot a inimii” cuprinde toate întru sine cu care sîntem datori de aproapei, atît în cele dinlăuntru, cît și în cele din afară. Ea e datorie față de toți oamenii, chiar și față de cel „osîndit”: — „Noi trebuie să urîm fără-delegile lui, însă firea omenească și în cel fără-delege totdeauna trebuie să o cinstim și să o iubim”. „Numai de la virtutea aceasta cîștigă toate gîndurile și lucrurile noastre vrednicia sa”. „Iisus Hristos însuși este pilda iubirii de oameni” și după iubirea ce o avem față de alții ne va judeca. Ea e semnul creștinătății noastre. Ea e strîns legată de iubirea de Dumnezeu, în așa fel că cine iubeste pe aproapele „iubeste pe Dumnezeu însuși”. Ea e iubire ce unește mădulele „trupului”, adică ale omenirii întregi. Ea nu face „între persoane nici o deschilinire” și ne îndeamnă „ca darurile și puterile noastre la tot prilejul să le jertfim binelui comun”. Pe lîngă feluritele roade ale iubirii, e amintită și iubirea de pace, pentru că „pacea este semnul fiilor lui Dumnezeu”.

Omul însă, „e zidit spre a vieții în soțietate”. El e mădu-larul societății în slujba căreia trebuie să stea. Cea dintîi e „soțietatea casnică”. De aici datoriile căsătoriților, ale părinților și copiilor, ale ajutătorilor casnici (care trebuiesc cinstiți ca frați).

„Din soțietatea casnică au răsărit cea cetățenească”, împreunîndu-se mai multe familii spre ajutorare și apărare. Autorul susține concepția contractuală (frecventă în sec. 18—19): familiile au încheiat „contracturi” și „oamenii și-au ales căpetenii”, care sînt obligați să îndrepte strădaniile tuturor „spre ținerea și sporirea binelui de obște”.

„Soțietatea bisericească” e societatea „care are spre sfîrșit religia”. Ea e întemeiată de Dumnezeu în chip nemijlocit. În sînul ei trebuie să stăpînească o „dragoste mai aleasă”.

Partea III prezintă mijloacele „cele de obște”, prin care creștinul ajunge la virtute și realizează scopul vieții sale. Cap. I expune falsele mijloace care se bazează pe disprețuirea trupului: „asprimea cătră sine însuși afară din măsură, pustnicie și evlavie mincinoasă”. Cei „cu asprime” prea mare, „s-au făcut nu stăpîni și împărățitori peste plăcerile și poftele trupești, ci tirani asupra trupurilor lor”, ceea ce este împotriva Evangheliei și a rațiunii.

Prin pustnicie autorul înțelege „depărtarea de cătră lume”, care e „firii împotrivoitoare”, de vreme ce „omul e zidit spre a vieții în însoțire”. „Creștinul adevărat trebuie să petreacă în lume, trebuie să viețuiască în soțietate”. El trebuie să se ferească numai de cei răi și stricați, să poarte „pustnicia întru sine” prin înlăturarea răului și prin retragere în meditație din când în când. E o părere în fond justă, dar exagerată puțin, de vreme ce nici pustnicul nu e izolat cu sufletul de societate. El aduce folos și credincioșilor Bisericii.

Evlavia mincinoasă constă din credințele deșarte și formalism.

Cap. II vorbește despre adevăratele mijloace spre virtute: „rugăciunea, postul, ispitirea sa însuși — slujba lui Dumnezeu de obște, împărtășirea cu Sf. Cuminecătură, întrebuințarea Sf. Scripturi, aducerea aminte de moarte”.

Am rezumat în linii generale cuprinsul Manualului. E unul din manualele cele mai complete și cele mai bune din vremea aceea. El se citește și azi cu interes și plăcere.

Mai adăugăm aici cîteva citate, care arată legătura manualului cu viața religios-morală a credincioșilor și exprimă idei morale avansate.

Se pune accentul pe dragoste prin care orice virtute primește valoare: unde nu e dragoste „nu e virtute, măcar cît de stăruitoare ar fi faptele. Acestea, unde nu-i dragostea și cugetul bun, sunt numai un trup fără suflet, iar nu virtute, o sfințire din afară care nu are vrednicie morală”, fățarnicie.

Timpul trebuie folosit numai spre a face în fiecare clipă „atîtea lucruri bune cîte ne sînt cu puțință”. „Nu trebuie să lăsăm să treacă ceva timp în care să nu facem ceva bine”. Stînd în „clipa de față”, „ne uităm cătră cele trecute, ca să ispitim ce sîntem, căutăm cătră cele viitoare, ca să hotărîm ce să fim și ce vom fi” (p. 35—36).

E remarcabilă și relevarea simțului social: omul să nu trăiască numai pentru sine („noi nu sîntem numai pentru noi singuri în lume” p. 190), ci și pentru aproapele, pentru întreaga omenire, pentru binele obștesc. El iubește pe poporul său, dar și pe toate popoarele, căci omenirea e o „familie întreagă”. Creștinul nu iubește numai „pe cei de o credință”, ci și pe „cei de alte Biserici”, arătînd astfel „și cu cuvîntul și cu fapta cum că sîntem în legea dragostei” (p. 41, 214, 273—274). De aceea

„păcat este și nesuferirea sau netoleranța și goana celor de alte Biserici” (p. 84).

E de amintit apoi, ideea egalității oamenilor, toți avînd aceeași vrednicie și dreptul de a fi cinstiți și iubiți. „Hristos a stricat deschilirea care au făcut-o lumea întră slugă și întră slobod”... „Religia creștinească au stricat robia” (p. 263).

De aceea e condamnată aspru oprirea plății lucrătorilor, care e socotită „furțișag”, zicînd: dintre toate formele de furțișag „mai nainte de toate voi defăima nedreptatea aceea, carea celor bogați Apostolul Iacob li-o impută” (5, 4), (p. 227). Se recomandă plata justă a muncii fiecăruia.

Se promovează o credință luminată și sînt combătute credințele deșarte: „descîntăturile, vrăjiturile, aruncarea cu bobii, frica de strigoi și alte multe” (p. 81, 93, 95, 258).

În privința voturilor e de părere că nu există vot pe viață, ci Biserica a statorit acest lucru pentru că votul pe viață îl cere de la creștini maturi. „Cît de ușor negîndirea tineretelor își ia pre sine jug, care vîrsta bărbătească ar dori foarte ca să-l lapede iară! Așa dară vîrsta coaptă se poște la facerea făgăduințelor pînă la moarte” (p. 125). E o îndrumare, care ține seama de realitățile vieții.

În duminici și sărbători recomandă, pe lîngă participarea la sf. slujbe, și „citirea cărților” și faptele bune, dar combate obiceiul de „a face clăci” în sărbători, ca și sărbătorile băbești sau trecerea timpului cu vorbiri de rău, la „crîsmă” etc. (p. 127, 129).

În privința cumpătării la îmbrăcăminte, citim următoarele rînduri caracteristice: „Eu, vorbind în cärticica aceasta cu romîinii mei, nu am de lipsă ca cu alți moraliști să strig asupra modelor, a luxului și a pompii în îmbrăcăminte, pentru că pompa aceasta întră romîni nu s-au înălțat acolo, unde este a orășenilor de alte neamuri. Datoria mea dară numai întră aceea stă, ca să dau ceva îndreptări ... pentru îmbrăcăminte”. Ea amintește de săraci, care au îmbrăcăminte ruptă și care trebuie să o cîrpească și s-o țină curată (p. 168, 178). E un document de epocă.

Munca e socotită ca fructificatoare a talantului pentru folosul tuturor, o „slujbă dumnezeiască”. Munca „este o facere de bine pentru lume și pentru noi. Pentru lume: pentru că aceasta fără de lucrare ar fi o pustietate; pentru noi: pentru că ne cîștigă folosuri sufletești și trupești”. Ea înlătură lenea și „e școala virtuții”. Leneșul e ca apa stătută, ca sabia ce ruginește în teacă

sau ca hainele nefolosite, pe care le mănîncă moliile" (p. 159, 171—173).

Cu privire la bucuria de cele pămînteşti afirmă: „Prea bunul ziditor nu ne-au pus în lumea sa cea frumoasă să vieţuim ca pustnicii şi ca să nu ne împărtăşim cu bunurile ei”. Evanghelia doar că „ne învaţă, întrebuintarea lor (bunurilor) cea cuviincioasă” (p. 181). De aceea nu aprobă pe aceia „carii calea la viaţă cu mult o făcea mai colţuroasă decît au poftit Mîntuitorul. Pentru că jugul lui trebuie să fie dulce şi sarcina lui uşoară (Mt. 11, 30)” (p. 275).

Iată cum grăieşte despre bucuria facerii de bine: „Cu adevărat cea mai dulce a noastră bucurie pre pămînt trebuie să fie vederea oamenilor veseli şi fericiţi, precum şi supărarea noastră dimpotrivă, trebuie să fie vederea altora în mişelitate, cînd nu avem mod să le putem ajuta. O, şi cu cît mai mare trebuie să fie bucuria noastră, dacă voirea de bine către deaproapele o şi facem... Iisus aceasta au putut-o şi au făcut-o, pentru că El nu numai au zis că-i este milă de poporul acela, care trei zile îl ascultase şi nu mai avea ce să mănînce, ci i-au şi ajutat ... i-au hrănit şi i-au săturat” (p. 199).

Ne oprim aici cu citatele. Socotim că din această prezentare reiese clar valoarea manualului de morală, după care au învăţat în primele decenii, şi după aceea, cei ce urmau şcoala teologică din Sibiu. Pentru vremea aceea limba e destul de bună. Manualul expune morală evanghelică a iubirii, cu referiri la situaţii morale contemporane. De aici expunerea vie, care antrenează pe cel ce citeşte aceste pagini de gînd şi suflet creştinesc.

3. Probleme morale. Am socotit că e mai necesar să insistăm asupra manualului, mai ales că el n-a fost cercetat pînă acum în mod mai temeinic. E omagiul adus primului manual al Institutului, care e şi printre primele manuale de morală în l. romînă, care stă la loc de cinste între celelalte manuale din secolul trecut. Ar urma acum să prezentăm toate cărţile, studiile şi articolele publicate de profesorii Institutului, ca şi de studenţii lui. Pentru aceasta ne-ar trebui însă un spaţiu prea mare. De aceea ne vom limita la precizarea problemelor principale morale, fără a cita date bibliografice (nume de autori şi titluri de lucrări).² Socotim

2 Am folosit articolele şi studiile apărute în „Telegraful Român” (din 1853 pînă azi), în „Revista Teologică” (între 1907—1947 inclusiv), în „Mitropolia Ardealului” (din 1956 pînă azi), în celelalte reviste bisericeşti de la Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Craiova şi în alte publicaţii. Dintre cărţi amintim: Cărticica năravurilor bune pentru tinerime, din nemţeşte, Sibiu 1819 (de Moise Fulea); Culegere de Istorii mo-

că e potrivit să împărțim, din acest punct de vedere, materialul în două perioade: Între 1811—1944 și de la 23 August 1944 pînă azi. De ce? Pentru motivul că orînduirea capitalistă a pus pe primul plan anumite probleme morale cu schimbările ce au intervenit în situația romînilor transilvăneni în perioada aceasta, pe cînd orînduirea socialistă pune altfel de probleme morale. Noi am spus încă de la început că teologia morală sibiană s-a oprit mai puțin la o teologisire de erudiție pură și a avut preferință față de teologisirea legată de viață, deși nu i-a lipsit documentarea scripturistică, patristică, filozofică, etc. Atenția teologilor s-a îndreptat asupra problemelor morale ridicate de viața însăși, căutînd să dea răspunsurile creștine necesare.

De altfel tocmai în aceasta se arată caracterul creator al teologiei, că împletește duhul moral creștin cu năzuințele vremii, dă răspuns creștin întrebărilor ce și le pun credincioșii în noile condiții de viață.

Concluzii. Am prezentat o schiță generală a Teologiei Morale în Biserica transilvană prin lucrarea Institutului Teologic din Sibiu. Din datele expuse rezultă că:

a) Studiul Moralei s-a predat întotdeauna la acest Institut (1811—1961), a avut profesori pregătiți, manual tipărit și cursuri în manuscris, care erau la nivelul epocii respective.

b) Manualul, apărut în 1820 (traducere sau prelucrare) și reeditat în 1855, este printre primele manuale de Teologie Morală tipărite în limba romînă și unul din manualele bune pentru timpul cînd s-a folosit.

c) Teologia sibiană a ținut legătura cu viața și cu problemele ei, străduindu-se să dea soluții creștine acestor probleme, a ținut pas cu progresul societății, arătînd că creștinul nu e un om rămas în urmă, ci un element activ sub zările de lumină și fericire. ce se deschid omenirii luptătoare pentru pace, libertate și dreptate.

Pr. Dr. NICOLAE MLADIN
Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

rale, Sibiu 1846—1848 (de Sava Popovici-Barcianu); Momente etice din cuvîntarea lui Iisus Hristos de pe munte. Sibiu 1896 (de Dr. Ioan Stroia); Idealurile morale. Priviri generale asupra celor mai marcante sisteme de etică. Sibiu 1901 (de Dr. I. Stroia); I. Beleuță: Învățăturile sociale ale Evangheliei, trad. din fr. 1912; Nicolae Colan; Sf. Pavel către Filimon. Creștinismul și sclavia. Sibiu 1925; Mitropolitul Nicolae Bălan; Biserica și viața. Sibiu 1947. Cărțile altor profesori de la Institut, fiind mai recente, nu le amintim, căci sînt la îndemîna tuturor.

FORMAREA PREOȚILOR ORTODOCȘI ARDELENI

PREDICA ÎN BISERICA ORTODOXĂ DIN ARDEAL ÎN SECOLUL XVIII

În secolul XVIII, se știe, n-au existat în Ardeal școli anume pentru pregătirea preoților ortodocși. Cei ce voiau să vină la hirotonie învățau câte ceva pe la câte vreo mănăstire, pe la vreun preot sau diac. Se-nțelege că pregătirea pe care candidații la preoție și-o puteau agonisi pe calea aceasta era redusă. Efortul autodidactic de după hirotonie nu schimba prea mult situația: în general pregătirea preoților continua să rămână redusă.

În asemenea condiții e limpede că nu se putea dezvolta o activitate predicatorială corespunzătoare. Nu se putea pretinde preoților să vină cu predici proprii, originale. Dar nici nu se poate spune că propovăduirea ar fi fost total absentă din preocupările preoților ardeleni de atunci. Dimpotrivă, ei s-au străduit să-și împlinească această importantă obligație dacă nu prin predici personale, apoi prin folosirea cazaniilor. Preoții ortodocși ardeleni din secolul XVIII au predicat citind din cazanii, adică din acele predici consacrate prin vechime și prețuite mult de credincioși pentru suflul de adâncă religiozitate care le străbătea și care se revărsa ca o undă învăluitoare și întăritoare asupra sufletelor lor zbuciumate.

Deși nici predica personală n-a lipsit cu totul, totuși un început serios pentru asemenea mod de propovăduire nu se putea face decât printr-o pregătire pe care candidații la preoție nu și-o puteau dobîndi decât într-o școală organizată, într-o școală cu programă și cu cadre didactice calificate. O asemenea școală a luat ființă la Sibiu pe vremea lui Vasile Moga.

1. PREGĂTIREA CA PROPOVĂDUITORI A CANDIDAȚILOR LA PREOȚIE ÎN CADRUL INSTITUȚIUNII SIBIAN ÎNTRE 1811—1920

Primul dascăl al Școlii clericale, care a luat ființă la Sibiu în 1811, a fost Gheorghe Lazăr.

Om cu o multilaterală pregătire, energic, bun cuvîntător și în sufleteț de o adâncă iubire față de popor, Gheorghe Lazăr aduce

la Seminarul din Sibiu o minte clarvăzătoare și un dinamism răscolitor tînzînd să trezească și să orienteze puterile școlarilor săi într-o direcție precisă: aceea a ridicării iobagilor prin cultură în limba maternă și prin luptă pentru dobîndirea dreptului la o viață liberă alături de celelalte naționalități conlocuitoare.

Pentru realizarea acestui ideal, Lazăr s-a folosit nu numai de catedră, dar și de amvon, căruia îi dădu o utilizare mai largă. El îl întrebuintă nu numai pentru predică religioasă dar și pentru cea patriotică.¹ Desigur prin conținutul, patosul și dinamismul lor, cuvîntările lui Gh. Lazăr au putut constitui tot atîtea lecții practice de Omiletică pentru școlarii săi, care, după hirotonie, se vor fi inspirat din ele — măcar cei mai răsăriți — în activitatea lor predicatorială.

În perioada de început a Școlii, seminariștii au putut primi îndrumări omiletice și de la alți dascăli ca, de exemplu, de la Ioan Moga, fie în cadrul cursului de Pastorală pe care e probabil să-l fi ținut, fie în legătură cu unele lecții de Dogmatică sau Morală.

Dar chiar faptul că seminariștii învățau la școală Dogmatică și Morală constituia pentru ei o mare înlesnire și încurajare în direcția propovăduirii. Constituia o înlesnire în sensul că disciplinele amintite le puneau la-ndemîna însăși materia predicii; și constituia o încurajare în înțelesul că, ajungînd să se simtă cît de cît stăpîni pe învățătura creștinească, absolvenții Seminarului puteau trece mai cu îndrăzneală la propovăduirea ei.

Încît se poate spune că înființarea Seminarului de la Sibiu marchează chiar din primii ani un spor oarecare și în ce privește pregătirea omiletică a candidaților la preoție. Un indiciu în acest sens îl constituie și faptul că, pe lîngă vechile cazanii, preoții simt trebuința să se folosească acum și de predici mai noi, ca de exemplu, de predicile lui Maior,² de predicile lui Samuil Clain de Sad, retipărite acestea din urmă, în 1842, cu binecuvîntarea episcopului Vasile Moga, etc.

Cu anul 1846 începe o fază nouă în dezvoltarea Seminarului sibian și deci și în pregătirea omiletică a candidaților la preoție. Acum Școala avea să intre pe făgașul unor importante transformări menite să dea o tot mai deplină satisfacție cerințelor crescînde ale unei pastorații din ce în ce mai complicate. Astfel: se

1 Traian Chelaru: Gheorghe Lazăr; în: *Din istoria pedagogiei romînești*, București 1957, p. 110.

2 Dr. Sebastian Stanca: *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga 1774—1845*, Cluj 1939, p. 50 urm.

prelungeste durata cursurilor; se sporeste numarul cadrelor didactice; se introduc materii noi între care figurează și Omiletica și Catehetica. Studiul Omileticii apare în programa Seminarului sibian în 1852—1853; iar Catehetica în 1858—1859.

Materia acestor obiecte a putut fi tratată mai înainte în cadrul altor discipline. De exemplu, Omiletica a putut fi tratată în cadrul Pastoraliei. De fapt, Pastorală tipărită la Buda în 1817 și apoi retipărită în 1857, la Sibiu, cuprinde și materia Omileticii. Materia cărții era împărțită în patru capitole. Îndrumările omiletice sînt date în capitolul al II-lea și, în raport cu celelalte trei capitole, totalizează cel mai mare număr de pagini. Problemele tratate sînt următoarele: importanța predicii; izvoarele predicii; scopul predicii; adaptarea în predică; hristocentrismul predicii; pregătirea predicatorului; predica prin faptă.

Deși lasă la o parte probleme importante ale Omileticii, ca de exemplu: planul și părțile predicii; redactarea și stilul; memorizarea și rostirea, îndrumările omiletice cuprinse în Pastorală amintită sînt de maximă importanță pentru activitatea predicatorială a preotului.

În predarea Omileticii profesorii seminariați s-au folosit, desigur, de Pastorală aceasta. Nu-i exclus însă ca ei să se fi inspirat și din manuale catolice și protestante. Eparhia, se știe, avea rezerve față de folosirea unor cărți neortodoxe într-o școală ortodoxă. Dar cum cele ortodoxe nu aveau de unde să fie procurate, s-a inițiat alcătuirea de manuale. Între cărțile alcătuite și tipărite, nu-i nici una de Omiletică. Este însă una de Pastorală intitulată: Manual de studiul pastoral (Sibiu 1872, a II-a ediție 1878). Partea în care sînt date îndrumări omiletice e mult restrînsă în comparație cu aceea cuprinsă în Pastorală de la 1857.

Față de Pastorală din 1857, Manualul aduce două lucruri noi: La alcătuirea predicilor preotul să folosească nu numai Sf. Scriptură și izvorul patristic, dar și cărțile liturgice precum și cărți de predici străine, acestea din urmă însă trebuind să fie utilizate cu multă precauție; predica să ție mereu seamă de toate nevoile și aspirațiile poporului, nu numai de cele religioase-morale. Ierarhii înșiși au dat exemplul în această privință rostind și tipărind predici în care învățăturile religioase apar în strînsă împletire cu idei și sfaturi practice. Cînd în 1855 s-a tipărit Chiriadromionul, la cuvîntările lui Teotoke s-au adăugat un număr de predici proprii.

Dacă predicile lui Teotoke sînt pur religioase, celelalte au o orientare precumpănitor practică și legată strîns de nevoile credincioșilor. Teme ca: munca perseverentă, economia, adaptarea la tehnica nouă în lucrarea pămîntului, zidirea de școli, învățătura de carte, sînt frecvente în aceste predici.

În perioada de după 1852 se poate constata un progres real în organizarea și predarea studiului Omileticii. Astfel de unde începînd cu 1852, Omiletica s-a predat un număr de ani, numai într-un singur semestru și anume la anul II semestrul II,³ mai tîrziu e predată în ambele semestre ale cursului II. După 1861—1862, Omiletica se predă o vreme la anul II, apoi la anul III, iar din anul 1901—1902, se predă în cîte o oră săptămînal la anul II și III.⁴ Din 1909—1910, Omiletica se predă: la cursul II — 2 ore teorie; la cursul III — 1 oră exerciții practice.⁵

În ce privește predarea cursurilor, profesorul respectiv se ghida după „manuscript”, iar mai tîrziu și după Omiletica lui Mitrofanovici (1875), a lui G. Aramă (1903), etc.⁶ În anul III seminariștii erau obligați să alcătuiască în scris un număr de predici și să predice ori de cîte ori le venea rîndul.⁷

Astfel prin înscrierea în 1852, a Omileticii ca obiect de studiu în programa Seminarului; prin tipărirea Teologiei pastorale în 1857 și a Manualului de studiul pastoral în 1872 s-au pus în Institutul sibian primele baze pentru pregătirea temeinică a seminariștilor ca viitori predicatori. Aceste baze au fost lărgite și adîncite progresiv.

Dar contribuția Institutului la pregătirea omiletică a candidaților la preoție trebuie apreciată nu numai după locul pe care studiul Omileticii l-a ocupat în programa școlii, ci și după studiile publicate de către profesori în domeniul acestei specialități.

Menționăm mai întîi studiul prof. Dr. Vasile Stan, intitulat: *Predica în biserică, importanța și necesitatea ei*.⁸

După ce arată ce este predica, autorul se ocupă cu scopul predicii, obiectul ei; izvoarele cuvîntărilor bisericești și formele

3 Dr. Eusebiu Roșca: *Monografia Institutului Seminarial teologic-pedagogic „Andreian”, Sibiu 1911, p. 12.*

4 E. Roșca: *Op. cit.*, p. 30; I Programa a Institutului ... pentru anul 1884—1885, p. 43. A XVIII-a Programă ... Sibiu 1902, p. 35.

5 Anuarul Institutului ... Sibiu 1910, p. 35.

6 Anuarul ... Sibiu 1913, p. 69.

7 Anuarul ... Sibiu 1913, p. 70.

8 Anuarul ... 1903—1904.

lor; condițiile unei bune propovăduiri (planul, stilul, pregătirea temeinică a predicatorului; zelul, viața lui curată și iubirea față de credincioși). În partea finală, autorul subliniază încă odată că predica este „fundamentul mântuirii noastre” și este unealta de lucru cea mai de preț a preotului.

Menționăm în mod deosebit că, precum pentru Gh. Lazăr, așa și pentru V. Stan predica trebuie să-și aducă contribuția și în cele culturale, sociale și naționale ale credincioșilor. Problema cea mai arzătoare pentru românii ortodocși ardeleni de atunci, era, se știe, dobândirea dreptului la viață liberă și la cultură în limba proprie. Față de asemenea probleme, amvonul — zice prof. V. Stan — nu trebuie să rămână indiferent. Desigur, predica are ca scop final preamărirea lui Dumnezeu și mântuirea omului. Dar nu trebuie să se uite că „pe lângă acest scop înalt și mareț predica mai are și un scop specific, și cultivarea iubirii” față de popor. „Ar fi o crimă — scria în continuare autorul — dacă predicatorul și-ar uita că credincioșii lui sînt romîni, și nu s-ar strădui din toate puterile lui să dezvolte în ei sentimente naționale, nutrind mereu în inima lor iubirea de patrie...”⁹

Situîndu-se pe poziția afirmată cu impresionantă tărie de Gh. Lazăr, Vasile Stan susține și el că preotul predicator trebuie să fie un militant pentru cultura și libertatea națională care aveau să vie nu ca niște daruri ale cuiva, ci ca o cucerire prin îndelungate strădanii și lupte ale întregului popor.

Un alt studiu omiletic vrednic de a fi amintit este acela al prof. N. Bălan și intitulat: Sf. Ioan Gură de Aur.¹⁰ Studiul e dens și relevă documentat caracteristicile fundamentale ale oratoriei hrisostomice. Acestea pot fi concentrate în cîteva puncte: direcția practică, forma populară, puterea și însuflețirea.

Ambele studii: al lui V. Stan și al lui N. Bălan au fost adresate unui cerc mai larg de cititori, dar ele vor fi trezit interes viu în primul rînd la seminariștii care se pregăteau în vederea misiunii de propovăduitori ai credinței și în același timp, ai dreptului la cultură și libertate pentru poporul nostru.

De un real folos pentru pregătirea omiletică a seminariștilor de la Sibiu au fost predicile rostite de profesorii lor la biserică și la felurite ocazii, precum și cele publicate în *Telegraful Român*, (TR), *Revista Teologică*, sau chiar în volum. Dintre predicile pu-

⁹ Ibid., p. 4, 13.

¹⁰ *Revista Teologică*, nr. 11/1907 pînă la nr. 6/1908.

blicate în volum, menționăm mai ales pe cele ale lui Zaharia Boiu. Acesta a publicat: Cuvântări la Duminicile de preste an, Sibiu 1898; Cuvântări la praznicile și sărbătorile de preste an precum și la casuale bisericești, Sibiu 1898; Cuvântări bisericești la înmormântări, parastase și alte festivități funebre, Sibiu 1889. Premiate de fosta Academie Română, predicile lui Zaharia Boiu s-au bucurat de o largă răspândire și de o bună prețuire în cercurile preoțimii ardelene.¹¹

Spuneam că studiul pentru pregătirea catehumenilor se introduce în programa Seminarului în 1858/59. Studiul figurează în programă pînă în 1891/92. După o pauză de cîțiva ani, e reintrodus definitiv în anul 1908/1909.

Tradițional instruirea catehumenilor se făcea după Bucoavna și Catehism. Accentul se punea pe memorizarea mecanică.

După ce în 1862 apare la Sibiu: **Instrucțiune pentru învățătorii din școalele normale și capitale de religia ortodoxă răsăriteană**, pregătirea catehumenilor cunoaște unele îmbunătățiri. **Instrucțiunea** precizează ca pregătirea catehumenilor să înceapă cu Bucoavna, să se continue cu Istoria biblică și, numai după aceasta să se treacă la Catehism. Pentru ilustrarea materiei din Catehism, să se folosească exemple luate din Biblie. Preotul să dea precădere elementului educativ al materiei, cultivînd sentimentul evlaviei și al iubirii de Dumnezeu. În acest scop să-i deprindă pe catehumeni cu rugăciunea și să-i inițieze în cele ale cîntării bisericești. Natural, preotul însuși să fie bine pregătit, cucernic, cu dragoste față de catehumeni, să se ghideze după manualul prescris și să nu predea în spirit polemic față de dogmele altor credințe.¹²

La baza acestor prescripții ale **Instrucțiunii** stau importante principii pedagogice, ca de exemplu: principiul adaptării la individualitatea subiecților de educat; principiul gradatiei; principiul intuiției; principiul educației prin exemplul personal, principiul sinergismului.

Un pas important în direcția pregătirii catehumenilor a fost făcut de profesorul Ioan Popescu.¹³

În lucrarea sa: **Organul pedagogic** (1863), Ioan Popescu cere ca pregătirea catehumenilor să se facă în mod gradat și

11 Cf. *Telegraful Român* (TR) 18/13 martie 1900; 110/ 1903.

12 *Instrucțiune* ... p. 17—24.

13 *Organul pedagogic*, Sibiu 1863, p. 340.

anume să se înceapă cu Istoria biblică și apoi să se treacă la Catehism și la instruirea în cele ale cultului și cîntărilor bisericești.

În predare să se folosească atît forma expozitivă cît și cea a întrebărilor și răspunsurilor. Catehumenii să fie îndrumați și ajutați a aplica în viață învățătura primită.

Pregătirea catehumenilor să nu se facă în mod unilateral. Să li se facă educație religioasă dar aceasta să fie îmbinată cu educația patriotică¹⁴ și cu educația practică pentru viață.¹⁵

Ioan Popescu este, așadar, primul profesor al Institutului pedagogic-teologic sibian care dă îndrumări mai sistematice în materie de pregătire a catehumenilor. El este, în Biserica noastră, cel dintîi pedagog care cere argumentat ca pregătirea catehumenilor să nu pornească de la textele abstracte ale Catehismului, ci de la Istoria biblică, adică de la istorisiri de fapte și exemple ca mai corespunzătoare cu psihologia începătorilor.

Indicații privind pregătirea catehumenilor cuprinde și Manualul de studiul pastoral amintit mai sus. Față de îndrumările cuprinse în **Instrucțiuni** (1862) și **Organul pedagogic** (1863), **Manualul** (1872) aduce cîteva precizări noi, ca de exemplu: catehumeni sînt toți păstoriții și în consecință preotul e obligat să lucreze cu toți, să-i îndrumeze pe toți „în zilele de Duminici și sărbători înainte de rugăciunea de seară”. La baza îndrumărilor duhovnicești să stea Sf. Scriptură, dar să se folosească și Mărturisirea ortodoxă, Catehismul mic, Catehismul bogat.

Dintre profesorii Institutului cel dintîi care publică o lucrare de sine stătătoare în materie de educație a catehumenilor este Simeon Popescu (1848—1919). În partea primă a lucrării, autorul arată că pregătirea catehumenilor trebuie să înceapă cu formarea sentimentelor religios-morale; să se treacă apoi la îndrumarea catehumenilor de a-și manifesta sentimentele religios-morale. Numai după ce au fost parcurse aceste faze să se treacă la folosirea Catehismului. În partea a II-a a lucrării sînt date o serie de lecții model.

Deși mai complet decît antecesorii, Simeon Popescu lasă totuși la o parte o serie de probleme importante ca: psihologia catehumenilor, factorii educației, etc.¹⁶

14 Compendiu pedagogic, Sibiu 1868, p. 38.

15 Organul pedagogic. 33.

16 Catehetica. București 1892, passim.

Reflectînd asupra pregătirii ca propovăduitori a candidaţilor la preoţie în cadrul Institutului teologic sibian, în intervalul de la 1811—1920, putem constata următoarele:

În intervalul acesta s-au pus pentru prima dată în Biserica de dincoace de munţi temelii trainice pentru o sistematică pregătire ca propovăduitori a candidaţilor la preoţie. Ca urmare, preoţimea ortodoxă ardeleană devine tot mai conştientă de răspunderea ei în materie de propovăduire a învăţăturii Mîntuitorului. În perioada aceasta deşi nu se renunţă definitiv la cazanie, se face totuşi pasul decisiv de la predica citită din colecţiile tradiţionale, la predica personală, originală, pe de o parte; pe de alta tot în această perioadă se face trecerea la cateheza personală, întocmită după cerinţele pedagogice.

Subliniem de asemenea că în perioada 1811—1920, preoţii pregătiţi la Şcoala din Sibiu au pus cu entuziasm şi curaj, amvonul şi catedra în slujba luptei poporului pentru cultură şi libertate naţională. Şi tot în perioada aceasta ei au avut marea satisfacţie de a trăi în 1918, împreună cu întreg poporul român din Ardeal, marea zi a eliberării lui naţionale dintr-o robie care durase atîtea veacuri.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

2. PREGĂTIREA CA PROPOVĂDUITORI A CANDIDAŢILOR LA PREOŢIE ÎN INSTITUTUL SIBIAN ÎNTRE 1920—1944

Împrejurările dinainte de 1920 au pretins Institutului teologic sibian să dea viitorilor preoţi o pregătire oarecum enciclopedică. Viaţa de parohie pretindea ca preotul să ştie da credincioşilor îndrumări nu numai în sfera religios-morală, dar şi în alte compartimente ale ei.¹⁷

După 1920 însă sfera de activitate a preotului se restrînge treptat, ajungînd a cuprinde precumpănitor activitatea specific bisericească a acestuia. Şcoala teologică sibiană îşi adaptează şi ea programa de studii la noile împrejurări. Astfel, de unde în 1915, de exemplu, programa Institutului cuprinde şi o serie de materii neteologice, în 1920—1921 numărul acestora scade simţitor,¹⁸ pentru ca în 1923—1924 programa să nu mai cuprindă decît materii teologice.¹⁹

17 N. Colan: *Academiile teologice ortodoxe din Ardeal*; în: *Anuarul Academiei „Andreiane”* pe 1929—1930. Sibiu 1930, p. 7.

18 *Anuarul Seminarului ... „Andreian”* ... Sibiu 1921, p. 35.

19 *Anuarul* pe 1924, p. 75

Se poate spune deci că din 1924, Institutul teologic „Andreian” își concentrează puterile în direcția unei mai temeinice specializări a viitorilor preoți pentru ca ei să poată valorifica mai din plin potențialul învățăturii creștine în folosul credincioșilor.

Ce privește Omiletica și Catehetica, acestea au fost predate împreună cu alte materii și nu s-au bucurat de o continuitate în predare decât mai târziu. Abia din 1943, când Academia „Andreiană” e ridicată la rangul unei școli de grad universitar, obiectele în chestiune sînt grupate într-o conferință.

Dintre profesorii care au predat aceste materii menționăm îndeosebi pe Pr. Grigorie Cristescu († 1961), Pr. Nicolae Terchilă, Pr. Liviu Stan și Pr. Dumitru Călugăr.

Profesorul Grigorie Cristescu a predat între 1924—1925 Catehetica, și Omiletica între 1926—1929.²⁰

Personalitate superior înzestrată, orator versat și de mari posibilități, stăpîn pe o vastă cultură teologică și literară Gr. Cristescu s-a impus de la început ca dascăl la catedră și ca meșter mînuitor al cuvîntului la amvon.

Concepția prof. Cristescu în materie de Omiletică este concepția clasică a Bisericii, trecută prin luminile pregătirii sale superioare și prin vibrația unui suflet de o remarcabilă sensibilitate religioasă.

Preotul — zice prof. Cristescu — e chemat să predice nu în abstract. Nu unor anonimi. Nu unei mase amorfe de credincioși, ci păstoriiților săi pe care trebuie să-i cunoască biografic și psihologic în înțelesul deplin al cuvîntului.

Predica este „aducerea lui Hristos la oarecare distanță de conștiința credincioșilor ca să-L contemple și, apoi determinarea acesteia să plece spre El și să-L alieze ca putere permanentă a vieții”.²¹ Dar pentru ca preotul predicator să poată face aceasta e necesar ca el însuși să fi experimentat puterea lui Hristos. Predica să cuprindă întreaga viață a preotului ca mărturie directă a puterii mîntuitoare a Evangheliei.

Grigorie Cristescu este contra predicii complicate și înțesate de povestiri. E contra predicii clișeu, repetată des. Predicator bun e preotul care a izbutit să-și dobîndească o viguroasă personali-

20 Mircea Păcurariu: Monografia Institutului Teologic Univ. Sibiu (Perioada 1911—1955). Text dactilografiat, p. 282.

21 Cui, Cum și Ce trebuie să predice preotul ortodox, în: RT 8—9; 10—11; 12-1924; 1—2-1925. Citatul e din cap. publicat în RT 10—11-1924, p. 284.

tate creștină, profund și vibrant prinsă de duhul Evangheliei, cu o acustică specială pentru chemarea lui Hristos și cu o aplecare specială pentru privirea și înțelegerea lumii.²² Aici stă tăria succesului predicii: în ființa preotului transfigurat de luminile Evangheliei și de certitudinea prezenței permanente a lui Hristos.²³

Predica să fie rostită liber. Să fie fixată în scris integral și să fie rostită fără preocupare de cuvintele folosite pe hârtie.

Ideile acestea sînt dezbătute și în alte lucrări ale sale ca, de exemplu, în cartea: Capernaume! Capernaume!,²⁴ în Teologie și sacerdoțiu (Sibiu 1928), Mie a vieții este Hristos (Sibiu 1928), etc.

Dar prof. Cristescu a pregătit pe viitorii preoți și predicatori nu numai prin prelegeri și studii, ci și prin activitatea sa de predicator. Meditațiile și predicile lui se remarcă prin noutatea și vigoarea expresiei, prin biblicitatea lor, prin caracterul sententios și prin profunda vibrație religioasă de care sînt străbătute de la un capăt la altul.

În anii puțini cît a activat ca profesor la Academia teologică (1924—1929), prof. Cristescu a adus în pregătirea omiletică a seriilor de studenți teologi și preoți al căror dascăl a fost, o concepție profund teofilă și demofilă, o orientare și o înviorare durabilă a zelului lor pastoral-predicatorial.

Deși nu a predat decît scurtă vreme²⁵ Omiletica la Academia „Andreiană” prof. Liviu Stan a formulat totuși unele idei omiletice care merită să fie relevate.

În studiul: Teologia practică: Omiletica,²⁶ Liviu Stan arată că scopul Omileticii nu este teoretic, ci practic. De aceea pentru teoria Omileticii nu trebuie mai mult de 10—15 ore. În restul orelor să se facă exerciții practice.

În predică să se pună accentul „pe impresionarea laturii afective a sufletului”. Prin sentimente „sufletul se atașează și se leagă de adevăr în modul cel mai puternic și mai trainic”.

În predici să se releve nu latura negativă a creștinismului, ci cea pozitivă. Să fie predicat creștinismul cel adevărat, senin, plin de elan pentru viață și înfăptuiri pozitive, plin de dragoste

22 RT, 12/1924, p. 327—328; 320.

23 Ibid., 329—330.

24 Tipărită la Craiova în 1923.

25 Între 1938—1940— la Mircea Păcurariu, 296.

26 RT, 7—8-1924, p. 316 urm.

și de lumină. Predicatorul trebuie să fie atent la problema dreptății sociale. „Ei trebuie să-i închine preotul în biserică, întâi, toată strădania propovăduirii cuvîntului, apoi aceea a muncii pe teren”.

Interesantă e și ideea ca Omiletica să fie introdusă ca materie de curs încă din anul I, cîte o oră de teorie în primele 15 săptămîni. Restul să se folosească pentru practică.²⁷

Prof. Spiridon Cîndea care a predat Omiletica între 1936—1938, atrage atenția asupra faptului că în Biserica Ortodoxă predica nu ocupă locul pe care protestanții i-l acordă în cultul lor. La ortodocși slujba este ea însăși o predică și de aceea o predică specială nu-i totdeauna necesară. Cu toate acestea Biserica Ortodoxă prețuiește predica și de obicei la Sf. Liturghie ea este ne-lipsită.²⁸

În ce privește pregătirea catehetică a viitorilor preoți, misiunea aceasta a fost încredințată între 1920—1924 prof. I. Beleuță, iar între 1924—1925 prof. Gr. Cristescu.

În substanță, prof. Grigorie Cristescu susține în lucrările lui²⁹ că preotul trebuie să se ferească de o excesivă intelectualizare a catehezelor. Scopul catehizării nu e formarea de teologi, ci de credincioși, care să se inspire în viața lor practică din învățăturile creștine.

Din 1925 Catehetica e predată de prof. Nicolae Terchilă. Principala lui lucrare în materie a fost publicată în 1935.³⁰

Față de concepția antecesorilor săi: Ioan și Simeon Popescu, prof. N. Terchilă vine cu două lucruri noi: Mai întâi el pune în fruntea Catehetei sale capitolul tratînd despre psihologia catehumenilor, dînd astfel de la început o bază științifică lucrării practice a cateheșului. Fără cunoașterea legilor dezvoltării sufletești și fără cunoașterea modului cum ia ființă în catehumeni viața religioasă, preotul nu-și poate împlini misiunea lui de catehet.

În al doilea rînd, nici unul dintre antecesorii nu a acordat cultului ortodox ca mijloc de educație, importanța pe care i-a acordat-o prof. Terchilă. Pornind de la constatarea că religiozitatea credincioșilor noștri e în covîrșitoare măsură de tip liturgic, Terchilă a arătat obligația catehetului de a fi cu cea mai

27 Ibid., 321, 330.

28 Cf. Artic.: Sf. Euharistie și predica, în: RT, 5/1937, p. 174 urm.

29 Despre cateheză și catehizație. RT. 5/1927: Un reprezentant al școlii catehetice egiptene: Clement Alexandrinul, RT 5/1927; Învățători și sfinți din veacul al IV-lea, Sibiu 1929, etc.

30 Publicată sub titlul: Catehetica, Sibiu 1935.

mare grijă în împlinirea obligației de a aduce și păstra pe catehumeni în sfera de înrîurire a slujbelor sfinte care, toate, sînt prin ele înșile neîntrecute cateheze.

Opera prof. Terchilă a fost întregită, mai ales din punct de vedere practic, de către Pr. Dumitru Călugăr, care a funcționat un număr de ani la Conferința de Omiletică și Catehetică înființată la Academia teologică „Andreiană” în 1943. Pr. D. Călugăr tipărește pentru prima dată la noi, un Manual practic în care materia e tratată în lecții întocmite după cerințele tehnicii pedagogice.

3. PREGĂTIREA CA PROPOVĂDUITORI A CANDIDAȚILOR LA PREOȚIE ÎN INSTITUTUL SIBIAN ÎNTRE 1944—1961

După 1944 Facultatea de Teologie din Sibiu devine Institut teologic de grad universitar.

Vorbind despre misiunea noilor Institute teologice Prea Fericitul Patriarh Justinian spunea: „Un învățămînt teologic cum a fost acela pe care mulți dintre noi l-am cunoscut nu putea să fie de vreun folos nici Bisericii, nici poporului. ...Pe preoții cei noi dorim să-i vedem mergînd pe drumul ... propovăduirii învățăturilor lui Hristos și al slujirii poporului... Dorim să vedem în Sf. Altare preoți conștienți de misiunea lor, și în societate cetățeni devotați Statului și poporului”.³¹

În vederea creșterii unor astfel de preoți, Sf. Sinod al Bisericii noastre a socotit necesar ca în noile Institute teologice să se acorde și studiului Omileticii o atenție mai mare.

În adevăr, în gruparea pe catedre a materiilor ce se predau la Institutele teologice, apare și Omiletica împreună cu Catehetica și Noțiuni de pedagogie.³² Pentru prima dată în istoria școlii teologice sibiene, Omiletica împreună cu Catehetica sînt ridicate la treapta unor discipline egal îndreptățite cu celelalte și pentru prima dată sînt grupate într-o catedră de sine stătătoare.

Problemele Omileticii sînt tratate mai adîncit. Exercițiile practice sînt cultivate cu interes și grijă sporite. Se studiază pe bază de lectură și analiză critică, lăsămîntul omiletic al celor mai reprezentativi predicatori ai creștinătății.

31 Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne: Noua orientare a învățămîntului teologic; în: Apostolat social, ed. II, 1949, p. 163—165.

32 Regulamentul Școlilor de Învățămînt teologic, Art. 167; în: Legiuirile BOR, p. 136—137.

Tendința de a pune accentul pe exercițiile practice, pe formarea la viitorii preoți a deprinderii de a mînuî cu îndemînare cuvîntul, s-a îmbinat cu tendința de a lărgi tematica predicilor îndeosebi cu teme de caracter social. Orientarea spre social cu scopul ca de pe poziții proprii, viitorii preoți să-și poată aduce și ei contribuția la înfăptuirea aspirațiilor nobile ale poporului, la înfăptuirea unei vieți noi, constituie actualmente una din preocupările principale ale Institutului teologic sibian.

Încă de la începutul perioadei de care vorbim (1944—1961) profesorii Institutului sibian — lărgind și intensificînd o tradiție mai veche a școlii — intervin cu scrisul lor în problema orientării propovăduirii în acord cu noile împrejurări de viață.

Profesorul Corneliu Sîrbu, de exemplu, cerea într-o serie de articole, ca preoții să actualizeze predica, să înfățișeze învățătura creștină prin prizma vremurilor noi și să se angajeze în mai mare măsură în lupta pentru promovarea binelui obștesc.³³

O contribuție însemnată la orientarea omiletică a candidaților la preoție și a preoților a adus-o *Telegraful Român* (TR), publicînd cu începere din 1952, rubrica: *Indrumător omiletic*.³⁴ *Indrumătorul* nu dă predici în extenso, ci numai schițe scurte. Schițele se impun prin felul original de a releva aspectele sociale ale învățăturii creștine, de a interpreta această învățătură în lumina actualității.

În 1954, *Indrumătorul* bisericesc al Arhiepiscopiei sibiene publică o serie de predici scurte la Duminicile anului bisericesc, precum și o tîlcuire a Evangheliilor la sărbătorile religioase.³⁵

Ca și schițele mai sus amintite, predicile acestea urmăresc să pună la-ndemîna studenților teologi și preoților modele de cuvîntări bisericești, în care învățăturile creștine sînt aduse într-o mai strînsă legătură cu nevoile vieții celei noi.

Planuri pentru predici publică și revista *Mitropolia Ardealului* (MA), începînd cu nr. 3—4, 1956.

Schițele urmăresc să arate credincioșilor că datoriile față de viața aceasta izvorăsc din însăși voința lui Dumnezeu exprimată pe de o parte în înclinările sănătoase ale ființei noastre, iar pe de altă parte în poruncile Lui pozitive.

³³ Cf. Articolele: *Predica actuală*, în: TR 34—35-1945; *Tăria apostolatului*, TR 36/1945; *Orientări pastorale* TR 35—36-1946.

³⁴ Autor: Pr. Prof. Sp. Căndea.

³⁵ De același autor.

„Mitropolia Ardealului” a publicat însă nu numai schițe de predici, ci și predici, mai ales ale profesorilor de la Institut. În general acestea sînt predici de idei. Ca și la schițele amintite, tendința predicilor e de a aduce învățătura creștină în legătură cu actualitatea.

Dintre predicile publicate în volum de către profesorii Institutului subliniem pe acelea ale Prof. N. Mladin,³⁶ În general Prof. N. Mladin aduce în cuvîntările sale o notă nouă de aleasă sensibilitate religioasă, de înviorătoare căldură și, în același timp, aduce ceva din atmosfera gravă a marilor altitudini duhovnicești.

Fără să ignoreze trebuința de adîncire personală a temei, autorul se ferește de argumentarea abstractă, seacă, scolastică, știind să fie temeinic fără să alunece în expuneri greoaie și îmbinînd cu măiestrie desfășurarea pe firul unei logici strînse, cu forța expresiei avîntate și de autentic gust literar. Diamantelor creștine, Prof. N. Mladin știe să le dea șlefuirea unui stil de remarcabilă frumusețe.

O contribuție în direcția pregătirii omiletice a studenților teologi de la Sibiu s-a adus și prin tipărirea unor studii din materia Omileticii de către Profesorii Institutului.

Astfel, fostul profesor P. Procopovici a publicat studiul: Predica creștină sub aspectul ei social.³⁷ În studiul acesta se arată că atît Mîntuitorul și Sf. Apostoli, cît și Sf. Părinți au cuprins în propovăduirea lor nu numai probleme religios-morale, dar și unele din problemele fundamentale ale vremii lor ca, de exemplu, problema muncii, a bunurilor materiale, a păcii, etc.

S-au publicat de asemenea studiile: Predica prin exemplul personal;³⁸ Pentru o propovăduire mai rodnică; Cu privire la predică în concepția Sf. Ioan Gură de Aur; A propovădui, ce înțeles are,³⁹ etc. Ideia de bază a acestor studii e că predica, în înțelesul ei ortodox, nu e numai tâlcuire prin cuvînt a învățăturii lui Hristos, dar e și faptă, exemplu personal, viața de fiecare zi, trăire a învățăturii creștine.

Au mai fost publicate studiile: Vechiul Testament ca izvor

36 Volumul intitulat: Prin zbuciumul vremii, Sibiu 1947.

37 În Mitropolia Moldovei 8—9-1956 și 1—2-1957.

38 Publicată de Pr. Prof. D. Belu în BOR 5/1954.

39 MA 1—2-1956. 3—4-1958; 3—4 1959.

omiletic; Iconografia ca izvor omiletic; Sf. Părinți ca izvor omiletic; Imnele liturgice ca izvor omiletic.⁴⁰

De asemenea s-au publicat studii privind pregătirea predicatorului, ca de exemplu: *Lectura predicatorului*; *Predicatorul în concepția Sf. Ioan Gură de Aur*.⁴¹

Un aport nu neînsemnat la pregătirea ca predicatori a studenților teologi de la Institutul sibian au adus și seriile de predici rostite de profesori fie în capela școlii, fie în Catedrală. Contactul prelungit cu profesorii lor nu numai ca dascăli la catedră și ca autori de lucrări omiletice, dar și ca propovăduitori ai cuvântului, le-a oferit studenților teologi sibieni prilej potrivit să asculte, să observe, să gândească și să învețe ei înșiși câte ceva în legătură cu viitoarea lor activitate predicatorială.

Nu poate fi trecut cu vederea nici aportul în materie de îndrumare omiletică, adus de către Institut prin mijlocirea Cursurilor de îndrumare misionară pentru preoți.⁴²

Precumpănitor practice, Cursurile de îndrumare au înviorat zelul pastoral al preoților și i-au îndrumat să includă în repertoriul lor omiletic problemele de vie actualitate ca: problema păcii, a dezarmării generale și totale, a coexistenței pașnice, a înlăturării exploatării omului de către om, etc.; i-au îndrumat să lege mai strâns de viață învățăturile lui Hristos și i-au deprins ca, în predici, să valorifice cu precădere aspectul pozitiv, senin, luminos al creștinismului.

În ce privește pregătirea catehetică la Institutul Teologic sibian în perioada 1944—1961 aceasta se face după o programă aprobată de Sf. Sinod. Modul în care se face catehizarea practică este arătat în Hotărîrea Sf. Sinod din 5 oct. 1950, și publicată în Biserica Ortodoxă Română nr. 10/1950.

Hotărîrea aceasta reflectă grija Sf. Sinod: de a îmbiserici catehizarea; de a pune pe credincioși în condiția să participe activ la viața liturgică a Bisericii; de a înlesni credincioșilor participarea la celelalte îndatoriri ce le revin în calitatea lor de cetățeni.

Din lucrările de conținut catehetic publicate în perioada 1944—1961, de către profesorii Institutului, menționăm: Dr. P. Procopovici († 1958): *Indrumări catehetice în lucrarea: De ca-*

40 MA 5—8-1957; 11—12-1958; 7—8-1959; 3—4-1960.

41 MA 11—12-1959; BOR 3—4-1959.

42 Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, Art. 123, în Legiuirile ... București 1953, p. 34.

techisandis rudibus. După ce arată împrejurările în care Fer. Augustin a alcătuit acest tratat, autorul rezumă capitol cu capitol, cartea, subliniind că principiile didactice formulate de marele dascăl al Bisericii „au constituit baza pe care au fost alcătuite manualele de Catehetică de mai târziu”.⁴³

În 1955, Pr. Dumitru Călugăr publică lucrarea: Caracterul religios moral creștin. Trătind problema din punct de vedere psihologic, caracteriologic, antropologic, D. Călugăr a izbutit să pună la-ndemîna studenților teologi și a preoților un important ghid în activitatea menită să formeze caracterul religios moral al credincioșilor.

S-a mai tipărit și studiul: Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sf. Apostol Pavel, studiu care se ocupă de personalitatea catehetului.⁴⁴

Intrucît învățătura de credință creștină ortodoxă, tipărită cu aprobarea Sfîntului Sinod al Bisericii noastre în 1952, s-a dovedit a fi prea dezvoltată pentru unele categorii de catehumeni, s-a simțit nevoia unui catehism accesibil unor mai largi cercuri de credincioși. Lucrarea a apărut sub titlul: Catehismul creștinului dreptcredincios, și s-a tipărit la Sibiu, întâi în 1956, și într-o altă ediție, la Iași, în 1957. Inițiativa și purtarea de grijă a alcătuirii acestui Catehism le-a avut I. P. S. Justin, Mitropolitul Ardealului mai întâi, apoi al Moldovei și Sucevei.⁴⁵

INCHEIERE

Vorbind despre contribuția Institutului teologic din Sibiu la pregătirea ca propovăduitori a candidaților la preoție de la întemeiere și pînă în 1961, putem constata următoarele:

În perioada 1811—1846 pregătirea omiletică a candidaților la preoție a fost mai mult indirectă, constînd din îndrumări ocazionale date, pe cît se pare, de profesorul de Dogmatică și Morală în legătură cu unele capitole din aceste materii, ca de pildă, în legătură cu capitolele despre Biserică, ierarhie, condițiile mîntuirii, etc.

43 MA 3—4-1958.

44 Studii teologice 9—10-1955; publică Prof. D. Belu.

45 Colectivul care a lucrat sub îndrumarea I. P. Sf. Mitropolit Justin a fost alcătuit din: Pr. D. Belu, Pr. Isidor Todoran și Iorgu Ivan, profesori la Institutul teologic din Sibiu.

Lipsa unei pregătiri omiletice sistematice a determinat preoția din această perioadă să predice din tradiționalele cazanii. Întîlnim însă și predica personală, vie, practică ca instrument de ridicare a credincioșilor.

În perioada dintre 1846—1920 se petrec importante transformări în organizarea Institutului: se sporește numărul anilor de studii; cresc forțele didactice prin numirea unor profesori noi cu calificare superioară; se îmbogățește programa de studii, etc. În perioada aceasta întîlnim pentru prima dată Omiletica și Catehetica figurînd ca obiecte în programa școlii alături de celelalte materii de studii. Este perioada în care se pun cele dintîi pietre de temelie ale unei pregătiri sistematice a candidaților la preoție, ca propovăduitori.

Roadele n-au întîrziat să se arate. În adevăr, în perioada 1846—1920, deși nu se renunță definitiv la Cazanie, se face totuși pasul hotărîtor către predica originală, către predica lucrată cu grijă și legată de nevoile concrete ale credincioșilor. Ca urmare a unei mai bune pregătiri dobîndite la Institut, preoții devin tot mai conștienți de răspunderea ce le revine ca propovăduitori, și trec cu o tot mai mare îndrăzneală la predica personală, devenind tot mai îndemînatici în munca de instruire și educare a credincioșilor prin cuvînt.

Credincios unei tradiții mai vechi — inițiată de Lazăr — Institutul pedagogic-teologic sibian a continuat și în perioada de care vorbim, să pregătească pe tinerii leviți în așa fel ca pe lîngă formarea caracterului religios-moral al păstoriților, ei să aibă mereu în atenție și pregătirea practică pentru viață a acestora, și mai ales pentru participarea la lupta în vederea dobîndirii dreptului la cultură și libertate națională. Amvonul în slujba ridicării credincioșilor și a întregului popor constituie, în perioada 1811—1920, una din trăsăturile dominante ale pregătirii ca propovăduitori a candidaților la preoție în cadrul Institutului teologic din Sibiu.

În perioada 1920—1944 se constată unele îmbunătățiri în ce privește pregătirea dată de Institutul sibian viitorilor preoți predicatori. Urmarea a fost că în perioada menționată, predica personală devine practică obișnuită în întreaga Biserică ortodoxă a Ardealului.

Deși în perioada de care vorbim efortul principal al predicii merge în direcția religios-morală, ea nu neglijează totuși să-și

aducă contribuția și în direcția ridicării culturale și sociale a credincioșilor.

În perioada de după 1944 pregătirea ca propovăduitori a studenților teologi de la Institutul teologic din Sibiu se face în condițiile radical schimbate din țara noastră și în condițiile unei adânci reforme a școlilor și învățămîntului teologic.

În perioada aceasta un suflu nou pulsează puternic în întreaga activitate a Institutului.

Interpretînd mai cuprinzător teza că Iisus Hristos n-a fost numai Dumnezeu adevărat, ci și om adevărat, Institutul teologic din Sibiu s-a străduit în perioada de după 1944, ca la orientarea fundamental teocentrică a propovăduirii, să adauge și una realist-antropocentrică. În perioada de după 1944 Institutul teologic sibian își îndrumă studenții să valorifice predicatorial în mai mare măsură, învățătura că, în concret, nu se poate sluji lui Hristos, decît slujind semenilor noștri, colectivității, poporului.

În perioada de după 1944 Institutul teologic din Sibiu lucrează sistematic să formeze la studenții viitori preoți, priceperea și deprinderea ca în activitatea lor de propovăduitori să țină seama de realități.

De asemenea Institutul teologic din Sibiu îndrumă metodic pe viitorii propovăduitori ca în planul lor omiletic să facă loc larg problemelor: problema muncii în comun, problema subordonării intereselor individuale celor de natură obștească; problema abolirii războiului; problema dezarmării generale și totale; problema abolirii colonialismului; problema coexistenței pașnice a țărilor cu regimuri diferite, etc., îndrumînd și determinînd colaborarea credincioșilor la rezolvarea lor.

Astfel ținînd pas cu vremea și în ce privește pregătirea ca propovăduitori a candidaților la preoție, Institutul teologic de grad universitar din Sibiu pășește peste pragul celui de al CL-lea an de viață hotărît ca în limitele competenței lui și cu mijloacele de care dispune, să continue a-și aduce partea lui de muncă, slujind nu numai interesele credincioșilor, dar și pe acelea ale Patriei.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

MUZICA BISERICEASCĂ ȘI LAICĂ ÎN INSTITUTUL TEOLOGIC DIN SIBIU

Ca substanță, cîntările omofone din Biserica ortodoxă ardeleană sînt vechile cîntări bisericești bizantine, transformate sub influența multiseculară mai ales a cîntecului popular romînesc.

Desigur că nu oricare dintre genurile folclorului muzical ardelean a exercitat o înrîurire deosebită asupra cîntării bisericești de dincoace de Carpați, ci mai cu seamă doina a fost aceea care a imprimat cîntării din strănă un sănătos caracter popular. Intr-adevăr, unele melodii bisericești, de exemplu cele ale luminîndelor și ale pripelelor la polieleu, seamănă și astăzi foarte mult cu unele melodii de doină ardeleană.

Prin această influență cîntarea bisericească nu a pierdut nimic ființial, pentru că doina este genul cel mai curat și, în același timp, cel mai intim sufletului poporului romîn dintre toate genurile care alcătuiesc folclorul muzical. Cîntările bisericești ortodoxe ardeleni — ca și cele de dincolo de Carpați — și-au păstrat integral trăsătura religioasă, primind — în plus — și o trăsătură populară romînească.

Multe veacuri de-a rîndul cîntăreții bisericești din Ardeal au fost oameni fără învățătură de carte muzicală. Așa fiind, nu a fost posibilă păstrarea și nici reînvățarea ocazională a cîntărilor psaltice în veșmîntul lor încărcat cu o mulțime de ornamente melodice, ci acești cîntăreți ardeleni le simplificau vrînd-nevrînd.

În chipul acesta, cîntările Sf. Liturghii și unele melodii ale troparelor, condacelor și ale altor cîntări bisericești au devenit accesibile tuturor credincioșilor cu voce și cu auz muzical. Ele puteau fi cîntate în comun, de către aproape toți cei ce participau la sfintele slujbe.

Acestea erau caracteristicile cîntării din Biserica ortodoxă ardeleană în timpul cînd ia ființă școala teologică de la Sibiu. Era o cîntare bisericească răsăriteană, simplă, cu o pronunțată trăsătură populară, romînească.

Între obiectele de învățămînt, încă de la începutul școlii face parte și cîntarea bisericească. „Bogoslovii” din Sibiu învățau mai cu seamă melodiile celor 8 glasuri, dar și celelalte cîntări bisericești; cîntările Sf. Liturghii le cunoșteau — cei mai mulți — de acasă, unde le-au cîntat, Duminică de Duminică, împreună cu ceilalți credincioși din sat.

De la cei dintîi propunători ai Muzicii bisericești, cei ce se pregăteau în Sibiu pentru a fi preoți au învățat aproape numai după auz. Nu avem informații că Gheorghe Lazăr, Moise Fulea, Nicolae Begnescu, Ioan Bobeș și Ioan Dragomir să se fi ajutat sistematic de notele muzicale. Timpul de pregătire pentru preoție era scurt, iar cărți de specialitate nu existau. Înafară de aceasta, primii propunători ai cîntărilor bisericești nici nu au avut o pregătire muzicală deosebită.

Cîntării bisericești i se acorda, totuși, importanță suficientă și candidații la preoție erau destul de bine pregătiți la cîntare. Contribuiau la aceasta atît lecțiile (prelegerile) propriu-zise, cît și slujbele religioase zilnice la care participau — și cîntau efectiv în strună — cei ce uceniceau în teologie.

Mai tîrziu, cînd absolvenții „Seminarului” din Sibiu, înainte de a se hirotoni, funcționau (un an, doi) ca învățători, erau — în această calitate — și conducătorii stranelor. Cîntau la Utrenie și la Vecernie, dar mai cu seamă la Sf. Liturghie, conducînd — cu vocea — cîntarea în comun a credincioșilor. Aceste grupuri de credincioși care cîntau împreună răspunsurile Sfîntei Liturghii constituiau — de fapt — cele mai simple (pe o singură „voce”) dar și cele mai vechi coruri romînești din Ardeal.

Învățămîntul muzical predat în școala teologică din Sibiu face un mare pas înainte. Îndrumarea o da însuși ierarhul, dar cel care realiza — de fapt — saltul cel mare, purta numele: Dimitrie Cunțan.

Despre viața și opera acestui valoros profesor a scris foarte simțit preotul Valeriu Popa, în Anuarul II al Școlii de Cîntăreți „Dimitrie Cunțan” din Sibiu, anuar tipărit în anul 1947.

În prezenta expunere ne vom rezuma să subliniem că Dimitrie Cunțan are deosebitul merit de a fi intuit veridic importanța semiografiei în predarea învățămîntului muzical bisericesc. De aceea el își completează pregătirea muzicală generală pe care o avea la data numirii sale ca profesor (anul 1864), luînd lecții particulare de la profesorul Ottomar Neubner din Sibiu.

„Abia acum” — zice D. Cunțan într-o scrisoare adresată Consiliului arhiepiscopesc — „după ce am delăturat în parte greutatea începutului, m-am putut dedica și lucrării care mă preocupa mult, încă de la început: de a mă încerca adecă, a pune și învățămîntul cîntărilor bisericești pe alte baze”...

Cunțan începe să scrie cu note muzicale, lecție de lecție, tot ceea ce propune elevilor săi, astfel că ajunge să aibă notat întreg materialul „de instrucțiune”.

În anul 1890, de sub teascurile tipografiei I. Eberle din Viena apare cartea intitulată „Cîntările bisericești, după melodiile celor opt glasuri, de Demetriu Cunțanu”.

Profesor și discipoli aveau acum acel instrument absolut necesar pentru a învăța în mod pedagogic, superior, repertoriul muzicii bisericești omofone. Căci, zicea autorul cărții: „Astăzi nici cantorii noștri cei mai bătrîni nu se îndoiesc că instrucțiunea în cîntări făcută după „note” și cu mijlocirea vreunui instrument muzical, apoi cu respect la ritm, la tact și la alte recerințe și reguli ale artei muzicale, oferă rezultate nu numai mai bune, mai sigure și mai cu înlesnire dobîndite în învățămînt, dară și însăși cîntarea, numai pe calea aceasta se poate cultiva”... (Din scrisoarea amintită).

Notele muzicale n-au intrat, însă, pe poarta școlii teologice din Sibiu abia odată cu această carte alcătuită de Cunțan. Insuși autorul cărții mărturisește că înainte de a tipări colecția „Cîntărilor bisericești”, a utilizat această colecție în manuscris.

O altă dovadă că notele muzicale au fost utilizate încă înainte de D. Cunțan — cel puțin în activitatea corală — o constituie și tipărirea în imprimeria Krapts din Sibiu a cîntărilor Sfintei Liturghii. Cartea s-a tipărit în anul 1854 și poartă titlul: „Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur”.

Melodiile sînt luate din „Liturghia grecească” și armonizate pentru cor mixt de către unul dintre acei la care apela Șaguna, deși pentru corul mixt — format mai ales din „gimnaziști” romîni și cîteva doamne din intelectualitatea romînă sibiană — „Liturghia” tipărită în 1854 la Sibiu este un indiciu că muzica corală se cultiva în acel timp în societatea romînă sibiană. În „Seminar”, unde elementele vocale existau abundent, corul bărbătesc, desigur, răsuna cel puțin la ocazii solemne.

Dar activitatea corală din „Seminar” s-a dezvoltat curînd foarte îmbucurător. Aceasta se poate vedea nu numai din infor-

mațiile pe care ni le oferă paginile „Telegrafului Român”, ci și din însași activitatea creatoare a lui Dimitrie Cunțan.

Iată, de exemplu, cartea de „Cîntări funebreale”, tipărită în anul 1903, cuprinde cîntări armonizate pentru 4 voci de bărbați. După imnul „La Mormîntul marelui Andrei”, urmează: „Cu durerile dreptilor”, răspunsurile ecteniei pentru cei răposați, sedelna „Cu adevărat”, condacul „Cu sfinții odihnește”, stihira „Veniți fraților”, cîntarea „Sfinte Dumnezeule”, stihira „Plîng și mă tînguiesc” și „Aliluia”, „Cela ce cu adîncul înțelepciunii”.

Toate aceste cîntări funebreale, în afară de imnul de la început, sînt melodii tradiționale bisericești, prelucrate însă în variante proprii, unele avînd o fizionomie atît de nouă încît pît fi considerate aproape adevărate creații originale.

Pe unii s-ar putea să-i surprindă modul major — luminos — în care sînt scrise unele dintre aceste cîntări funebreale, ca de exemplu: răspunsurile ecteniei pentru cei morți, sedelna „Cu adevărat”, etc. Unii au văzut în această seninătate în fața morții o expresie a „dacismului” nostru. Dar nu este nevoie de căutări atît de depărtate. Seninătatea pe care o exteriorizează majoritatea cîntărilor funebreale scrise de D. Cunțan este conformă cu doctrina de azi și de totdeauna a Bisericii creștine Ortodoxe despre moarte și despre înviere.

Dimitrie Cunțan a compus și alte lucrări muzicale, pe care le-a publicat și dintre care amintim: 1. „Liturgia Sfîntului Ioan Gură de Aur”, pentru cor în două voci egale; 2. „Dumnezeul nostru”, compoziție pe texte de Ioan Lăpădat; 3. „Cîntări religioase la cununii, la hirotonii și la sfințirea bisericilor, pentru cor bărbătesc”; 4. „La Intrarea în Biserică”; 5. Pricesnele: „Ochiul inimii” și „Cu trupul”.

De asemenea, Dimitrie Cunțan a scris irmoase și alte lucrări muzicale, nepublicate, care, împreună cu tot ceea ce a compus sau a prelucrat, ne dau dreptul să-l considerăm un demn reprezentant al muzicii bisericești ardelenе de la sfîrșitul veacului XIX și începutul veacului XX.

Aproximativ în același timp, prestigiul învățămîntului muzical de la „Seminarul” din Sibiu crește considerabil, mai ales prin încadrarea compozitorului Gheorghe Dima ca profesor de „Muzică vocală”. Acest fapt se produce în anul 1883, cînd în programul de învățămînt se introduce „Muzica vocală” ca obiect obligatoriu, iar muzica instrumentală ca obiect facultativ. Astfel, paralel cu profesorul de muzică bisericească, din anul 1883 funcționează și un profesor de muzică vocală. Mulțimea și calitatea

cunoștințelor muzicale care se predau — pe de-o parte — și nivelul artistic ridicat la care — pe de altă parte — se realiza acum activitatea corală, au dus la obținerea unor rezultate didactice și culturale de o deosebită valoare. Aceste rezultate începuseră să se reverse, bogat, dincolo de limitele vieții școlare.

Organizați în corul cel mare al școlii și în coruri pe cursuri (ani), tinerii teologi susțineau programe culturale-artistice nu numai în școală, ci și în diferite centre din Ardeal. Mai mult, după cum afirmă Dr. Eusebiu Roșca (Monografia Institutului seminarial „Andreian”, p. 121), mulți dintre elevii lui G. Dima „și-au însușit cunoștințe muzicale în așa măsură că, la rîndul lor, ca preoți sau învățători, pentru executarea cîntărilor bisericești au format coruri compuse din țărani, capabile și pentru executarea cîntărilor naționale”. Unele dintre aceste modeste coruri, ca de exemplu cele din Săliște, din Rășinari, Ocna-Sibiului, etc., au activat continuu, dezvoltîndu-se apoi, în anii puterii populare, în fruntașe coruri de cămine culturale.

Cît de ridicat era nivelul învățămîntului muzical predat de G. Dima se reflectă și în faptul că elevii săi teologi erau primiți în Reuniunea de cîntări.

De altfel — cel puțin tangențial fie spus aci — întreaga viață muzicală din Sibiu a urcat în acel timp trepte de dezvoltare care nici nu se întrezăreau anterior. Personalitatea dirijorului și compozitorului G. Dima dominau în acel timp întreaga activitate muzicală a orașului. Concludent în această privință este faptul că, în 1887, societatea muzicală săsească „Hermannstädter Männergesangverein” și-a ales dirijor pe acest muzician român, semn de bune raporturi între românii și sașii din Sibiu.

Dintre lucrările scrise despre acest clasic al muzicii românești menționăm următoarele: 1. A. P. Bănuț „G. Dima”, contribuții la cunoașterea vieții și operii sale”, supliment rev. *Muzica* nr. 9—12; 2. Ana Voileanu Nicoară: „Gh. Dima, viața și opera” (E.S.P.L.A. 1955) și 3. Petru Gherman: „Viața lui Gheorghe Dima”, (Sibiu 1940).

Dintre multele compoziții ale celui mai de seamă profesor de muzică pe care l-a avut Institutul nostru vom aminti numai cîteva, din cele care alcătuiau repertoriul corului Institutului. Menționăm astfel: „Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur în Sol”, „Cu trupul lui Hristos”, „O ce veste”, „Sărmană frunză”, „Rămîni sănătoasă”, „Între piatra Detunată”, „Toată iarna ger și frig”, „În zadar alerg pămîntul” și „Nu-i dreptate”.

Creațiile muzicale ale lui G. Dima exprimă nu numai simțire caldă, ci și gândire adâncă. Utilizarea cu talent și curaj a cromatismelor, a intervalelor melodice mărite și micșorate, a disonanțelor armonice, a modulațiilor, cât și simțul construcției perfecte a frazei muzicale, dau compozițiilor lui G. Dima o trăsătură cultă, superioară. Această trăsătură distinsă este prezentă și în „Liturghia” sus-menționată, cât și în celelalte lucrări din repertoriul corului Institutului seminarial.

Revenind cu considerațiile noastre la dezvoltarea activității din cadrul catedrei de cîntări bisericești, putem afirma că succesorii lui Dimitrie Cunțan — profesorii Dr. Ioan Felea, Aurel Popovici, Nicolae Topolog și Candid Popa — s-au strădui să mențină învățămîntul muzical bisericesc la nivelul ridicat de vrednicul lor antecesor.

Se fac chiar și pași înainte. Astfel, profesorul Aurel Popovici acordă o deosebită importanță tipicului cîntărilor bisericești și întocmește un manual, care avea să fie tipărit în anul 1927, cu titlul: „Tipicul Bisericii Ortodoxe”.

Chiar și cartea de cîntări bisericești cunoaște în anul 1925 o nouă ediție. Profesorul Timotei Popovici, în colaborare cu profesorul Aurel Popovici și cu învățătorul — apoi profesorul — Candid Popa (om de o rară bunătate sufletească), notează din nou și cu mai multă competență melodiile celor 8 glasuri și celelalte melodii bisericești, selecționînd unele variante mai reușite și mai răspîndite decît cele tipărite de Cunțan.

Fără să scadă cu nimic din meritul mare al lui Dimitrie Cunțan, de a fi cel dintîi care notează și tipărește cîntările bisericești din Ardeal, ediția a II-a, îngrijită de Timotei Popovici împreună cu cei doi colaboratori, este superioară.

Dar Timotei Popovici a fost, de fapt, urmașul lui G. Dima, la catedra de „Muzică vocală”. Este al doilea mare compozitor român care a ilustrat învățămîntul muzical din Institutul nostru.

Compozițiile lui Timotei Popovici nu sînt întruchipări în forme majore și nu au o trăsătură cultă de gradul creațiilor lui G. Dima. Dar se disting prin melodicitate simplă — în cel mai pozitiv sens al cuvîntului — prin armonie limpede, prin accesibilitate, prin popularitate. De aceea, multe dintre compozițiile și armonizările sale s-au răspîndit în toată țara.

„Pentru uzul elevilor Seminarului Andreian”, Timotei Popovici publică în anul 1914 un „Repertor coral”, cuprinzînd compoziții proprii și creații ale altor autori: romîni și clasici universali.

Dintre compozițiile lui Timotei Popovici, publicate în această colecție, nu putem să nu menționăm admirabila doină: „Codrule măriă ta”, pe versuri de Mihail Eminescu.

Numele lui Timotei Popovici rămîne inseparabil asociat de istoria culegerilor și a prelucrărilor de colinde. Colecțiile „Florile dalbe” (I și II) cuprind armonizarea sau prelucrarea unora dintre cele mai frumoase colinde populare românești.

Dintre compozițiile sale laice multe se cîntă și în zilele noastre: „La oglindă”; „De ți-s, bade, dragă”; „Toarce lele”, ș. a. sînt radiodifuzate.

Editura de Stat a tipărit în anul 1957 o broșură intitulată: „Timotei Popovici, coruri”, cuprinzînd 35 lucrări corale și o prefață biografică. Iar în „Culegere de cîntece pentru cl. I—IV” (Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1961) se găsesc și două cîntece de Timotei Popovici, anume: „Școlărei și școlărițe” și „Înfloresc grădinile”. Sînt două dintre acele multe cîntece pentru școlari pe care Timotei Popovici le-a pus la îndemîna învățătorilor de la începutul veacului XX, cîntece pe care unii le învățaseră încă în băncile secției pedagogice a Institutului teologic din Sibiu.

Cu toate că după primul război mondial „Muzica vocală” nu mai face parte dintre obiectele de învățămînt, totuși, pînă în anul 1937, pentru pregătirea și dirijarea corului studenților teologi s-a continuat a se angaja profesori speciali, înafară de titularul catedrei de Cîntări bisericești. Dintre aceștia, cel care — ca pregătire și talent — poate fi asemuit mai mult cu neîntrecutul G. Dima, este profesorul Nicolae Oancea, cu catedra la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu.

Sub bagheta acestui distins profesor, corul studenților teologi din Sibiu înregistrează succese răsunătoare. Este perioada marilor turnee întreprinse înaintea vacanțelor mari. Într-un timp în care era departe de a se putea spune că radio-ul era larg răspîndit în țara noastră, corul studenților teologi din Sibiu a vizitat mai toate orașele mari ale țării, dînd concerte foarte apreciate.

Și despre profesorul Nicolae Oancea s-ar putea scrie mult. El a compus — în timpul petrecut în Sibiu și apoi în București — numeroase lucrări muzicale, mai cu seamă laice în stil popular. În anul 1955, Editura de Stat pentru Literatură și Artă a tipărit un mănunchi din aceste lucrări, în broșura: Nicolae Oancea, Coruri.

Incepînd cu anul 1936—37, instruirea și dirijarea corului se încredințează aceluiași profesor care predă și cîntările bisericești.

Primul care îndeplinește această dublă funcțiune este profesorul Petru Gherman. Deși a funcționat numai 4 ani (a murit în 1 iulie 1941), acest talentat profesor a reușit să creeze o adevărată însuflețire pentru cîntul vocal și — în general — pentru muzică.

Petru Gherman era înzestrat cu o amplă voce de bas cantabil. A fost un model de interpretare a cîntării de strănă, a liedurilor și a ariilor din oratorii. Corul studenților, de asemenea, s-a aflat în mîini sigure.

Intenționa să facă o culegere științifică a cîntecelor bisericești din Ardeal, pe care să le studieze comparativ și apoi variantele cele mai reușite să le publice într-o colecție nouă.

În compoziție a avut succese apreciabile. Lucrările: „Concert religios”, în gl. 8; „Blîndul păstor”; Colindele: „Domn Bun”; „Trei crai”; „Bună veste” și „Ziurel de zi” (acestea din urmă publicate în anul 1941) și cîteva prelucrări de folclor l-au impus nu numai studenților săi, ci au întrunit și aprecierea auditorilor din afara Institutului.

După moartea profesorului Petru Gherman predarea Cîntărilor bisericești (și a Ritualului), precum și instruirea corului Institutului Teologic Universitar din Sibiu au fost încredințate profesorului Gheorghe Șoima de la Școala Normală din Sibiu.

Născut din părinți muncitori, a studiat liceul și Academia Teologică din Sibiu, apoi — ca bursier al Arhiepiscopiei — Conservatorul din București.

Conferențiarul Gheorghe Șoima se străduiește să continue linia trasată de valoroșii săi înaintași. Primenește an de an repertoriul corului, incluzînd și cîntece patriotice, cîntece de pace, de prietenie și prelucrări de folclor.

În orele de consultații predă studenților lecții de teoria muzicii și de armonie, iar în orele de cîntări bisericești acordă importanță deosebită dicțiunii și impostăției vocilor.

Desfășoară o susținută activitate pe teren cultural-obștesc, pentru care Ministerul Învățămîntului și Culturii i-a acordat însigna de Evidențiat în munca culturală de masă. De asemenea i s-a acordat diploma de Laureat al celui de al IV-lea Concurs al artiștilor amatori.

Conferențiarul Gheorghe Șoima este membru al Uniunii Compozitorilor din R.P.R. Dintre lucrările sale — vocale și simfonice — cele mai cunoscute sînt prelucrările de folclor.

Ca și ceilalți colegi ai săi se străduiește să fie conștiincios în munca desfășurată în cadrul Institutului, să fie util Patriei noastre dragi, Republica Populară Romînă.

În concluzie putem afirma că învățămîntul muzical din cadrul Institutului Teologic Universitar din Sibiu s-a dezvoltat progresiv. Acest Institut a pregătit, sub raport muzical, preoți cunoscători ai cîntărilor bisericești.

Scopul care de la început s-a trasat Institutului era exprimat astfel: „Să crească tineri apți pentru păstoria sufletească și pentru promovarea culturii poporului romîn”.

Institutul nostru s-a străduit și se străduiește permanent să realizeze acest scop.

Pr. GHEORGHE ȘOIMA

Conferențiar la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

INSTITUTUL TEOLOGIC ȘI LUPTA PENTRU PACE

Propovăduitorii de la catedră s-au convins din ce în ce mai mult că nu e de-ajuns să te încinți de propria elocvență și să duci discuții binevoitoare, ci să treci la fapte concrete. „Fiți desăvârșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este” a zis Mântuitorul (Mt. 5, 48). Climatul prielnic al desăvârșirii este pacea. Cine nu apără pacea se ridică împotriva lui Dumnezeu și împotriva oamenilor, pentru că împiedică realizarea fericirii.

Institutul nostru Teologic a dovedit cu fapte că slujește progresul, care este spre folosul popoarelor, că luptă pentru pace și pentru propășirea omului. Acestei acțiuni, Institutul nostru i s-a atașat de la început. Inșiși ierarhii care i-au fost și-i sint îndrumători au premers cu exemplul lor. Evocăm câteva mărturii grăitoare în acest sens.

Mitropolitul Nicolae Bălan adâncind problema păcii îi dă o valoare educativă. „Pacea, zicea el, e cel mai prețios bun, nu este ceva mai înalt, mai frumos, mai dulce pentru sufletul omenesc decît pacea”. Din tendința de a da expresie adevărului că pacea este un element constitutiv și absolut necesar pentru progres, au ieșit unele pastorale ale acestui mitropolit de seamă. Pe această linie se plasează pastoralele: „Crainici ai păcii să fim”, „Pentru pacea cea dintre noi”, „Pacea lui Hristos și pacea oamenilor”, „Neam făcător de pace”, „Ortodoxia romînească și pacea popoarelor”.¹

În multe cuvîntări, mitropolitul Nicolae afirma cu curaj idealul păcii și se și alătura oamenilor păcii, îndeplinind astfel nu numai o îndatorire patriotică și umană, dar și una creștină. O astfel de îndatorire este cuprinsă într-o cuvîntare din februarie 1952, rostită la deschiderea Adunării Eparhiale.² Pentru ca pe pămînt să fie pace și între oameni bunăvoie el se simte dator să afirme că „întemeierea Bisericii noastre pe adevărul divin și împletirea ei cu viața credincioșilor ... este motivul pentru care ea este luptătoare pentru pace și pentru contribuția ei la cauza păcii...

A propovădui pe Hristos este a propovădui pacea: pacea dintre om și Dumnezeu, pacea dintre popoare. Iar credincioșii vor pace. Ei vor pace ca să poată în liniște să lucreze la mîntuirea sufletului și să-și desfășoare

¹ Strînse în volum și publicate sub titlul: „Mîntuiește Doamne poporul Tău”, Sibiu 1945.

² Publicată în *Telegraful Român* nr. 5—6, 1952, p. 1.

toate forțele cretoare pentru o viață mai bună și mai frumoasă. De aceea, Biserica Ortodoxă a fost și este alături de cauza păcii”.³

Ideia de pace o reia amintitul ierarh cu un și mai pronunțat avînt în *Pastorală de Paști* din anul 1952, în care arată instructiv și pedagogic că: „Pacea este una din cele mai frumoase roade ale vieții. Cel ce vrea ca pacea să stăpînească popoarele, să dovedească, că ține la viața semenilor săi, că iubește liniștea și fericirea lor. Fiecare din credincioși să fie în colțul lui de viață un sol al păcii, un apărător al păcii, căci dacă vom fi așa, războiul va fi cu neputință”.

Lupta pentru pace i-a fost mitropolitului Nicolae lumină călăuzitoare în munca de fiecare zi.

Astfel, de-a dreptul emoționant este și: Mesajul adresat de mitropolitul Nicolae rominilor din America. Prin el se așează alături de iubitorii de pace, care se situează împotriva amenințării unui nou război. El își îndreaptă cuvîntul către rominii ortodocși din America, îndemnîndu-i să se înarmeze cu armele păcii și să se împotrivească celor ce pregătesc războiul: „În unire cu frații voștri să luptați pentru ca pacea să fie atotbiruitoare. Căci dintre toate glasurile care se aud astăzi nici unul nu este așa de îndreptățit ca glasul celor care cer și luptă pentru pace. El este glasul popoarelor, el este glasul lui Dumnezeu”.⁵

Așezat în scaunul pe care l-a cîstit cu vrednicie mitropolitul Nicolae Bălan, noul îndrumător al Institutului Teologic, I. P. Sf. Mitropolit Iustin Moisescu, a acordat un loc de frunte luptei pentru pace. Înființînd revista „Mitropolia Ardealului”, între altele îi dădea îndrumarea aceeași: „Un loc de seamă îl acordăm în revistă, marilor probleme ale epocii în care trăim, străduindu-ne să facem din toți clericii și credincioșii noștri fruntași în lupta pentru pacea întregii lumi, sprijinitori activi ai progresului social, cetățeni devotați ai scumpei noastre patrii”.⁶

Pentru a face cît mai roditoare lupta pentru pace în parohii, I. P. Sf. Mitropolit Iustin scrie, în *Pastorală de Paști* pe care le-o trimite în 1956: „Fiii Bisericii noastre să meargă, cu pilda vieții lor, pe calea statornicirii păcii desăvîrșite pe pămînt”.⁷

Lupta pentru pace este continuată de noul Mitropolit al Ardealului, I. P. Sf. Nicolae Colan. Convins că poporul nostru harnic e bucuros că Patria lui dragă, Republica Populară Romînă, se află azi în tabăra iubi-

3 O. c., p. 1.

4 Cf. TR. nr. 12—13/1952, p. 2.

5 Cf. TR. nr. 11—12/1952, p. 1.

6 I. P. Sf. Mitropolit Iustin. Îndrumare, în revista „Mitropolia Ardealului”, nr. 1 din 1956, p. 6.

7 I. P. Sf. Iustin, *Pastorală de Crăciun*, Sibiu 1956. Cf. MA. nr. 3—4, 1956, p. 183.

torilor de pace, Înalt Prea Sfinția Sa este încredințat că acest popor numai în pace își poate desfășura hărnicia sa de fiecare zi, ca să-și zidească o viață mai bună și pentru cei de azi și pentru fiii săi de mâine. „Cel ce de atâtea ori a binecuvîntat pe cei din jurul Său cu dulcea binecuvîntare: „Pace tuturor”, să dea gînd bun tuturor ocîrmuitorilor de țări care mai uneltesc neînțelegeri și războaie, ca să nu le mai stea mintea tot la făurirea de arme noi și pustiitoare, ci să lucreze pentru pacea a toată lumea și pentru înfrățirea tuturor popoarelor pămîntului”.⁸

În Pastorală de Paști din 1960 I. P. Sf. Mitropolit Nicolae arată care este rostul nostru ca luptători pentru pace: „Ne vom aduce și de aici înainte, cu aceeași rîvnă, prinosul nostru de părtășie la dezarmarea inimilor vrăjmașite, pentru ca pacea și dragostea să se așeze în cugetele tuturor oamenilor. În chipul acesta netezim drumul celeilalte dezarmări, a celei materiale, și pregătim veacul unei lumi fără arme și fără războaie”.⁹

Slujitorii Institutului, adîncind problemele zilei, au așezat la loc de frunte idealul omenirii de prefuțîndeni: pacea. În calitate de redactori și colaboratori ai publicațiilor periodice bisericești ei au dat cuvîntului lor un accent de covîrșitoare răspundere pe linia păcii.

Mai mult ca oricînd se poate spune că astăzi omenirea este dispusă să primească după cuvînt, mesajul păcii.¹⁰

Institutul nostru teologic a fost angrenat pe linia păcii și prin legături interortodoxe,¹¹ interconfesionale, sau cele ale acțiunilor patriotice.¹²

Înțelegînd că problema păcii este o problemă vitală de vădită actualitate, Institutul nostru Teologic a fost prezent la toate acțiunile practice de apărare a păcii. Slujitorii Institutului au predicat și scris împotriva războiului și au adus contribuții la statornicirea păcii între oameni. Ei au oferit cititorilor temeuri biblice și cuvîntul Sfinților Părinți în problema păcii.

În genere, temeiul creștin pentru apărarea păcii este Sfînta Scriptură. Aceasta oferă luminoase argumente pentru apărarea păcii. Psaltirea deține un fel de primat, în această privință, între scrierile biblice. Ea e aburită în întregime de suflul păcii, de idealul prin care se apropie omul de

8 I. P. Sf. Mitropolit Nicolae Colan, Pastorală de Crăciun, 1958, p. 6.

9 Cf. MĂ. nr. 3—4, 1960, p. 156.

10 Cf. „Biserica și problemele vremii”, p. 131. Prof. Gh. Șoima are mai multe compoziții axate pe linia păcii. Menționăm: „Cinstim munca și pacea”, suită de cîntece, „Cantata înfrățirii” — pentru cor și orchestră.

11 Acest lucru se realizează prin legăturile noastre cu Biserica Rusă, cultivate mai ales prin numeroase articole și studii. Tot mai evidente sînt legăturile noastre cu Biserica Bulgară.

12 Valorificînd îndrumările date la aceste cursuri studențimea a trecut cu însofletire la muncă.

„uremea aceea”, a înfrățirii și buneî înțelegeri între oameni și popoare (Ps. 34, 15; 72, 31; 85, 11).

Crainicii păcii pe pământ au fost profeții. Pentru clara lor vedere a viitorului îndepărtat și pentru prețioasa lor contribuție la zidirea unei lumi noi, ei pot fi numiți cu tot dreptul „oameni ai păcii”.

Unul dintre textele care în privința aceasta constituie o perlă a scri-sului biblic este cel din Isaia 2, 4: „Și va judeca neamurile și multor po-poare va da poruncile sale, și vor face săbiile lor fiare de plug și lăncile lor seceri. Nu va mai ridica sabia neam împotriva altui neam și nu vor mai învăța a se bate”.

Sf. Isaia învăța că pacea va deveni o strălucită înfăptuire a omenirii viitoare dacă popoarele vor înceta simultan să mai deprindă meșteșugul războaielor, și dacă în baza unui acord universal valabil, oamenii nu vor mai fabrica arme de distrugere. Stocurile de arme rămase astfel fără în-trebuințare s-ar topi pentru a se fabrica unelte agricole tehnice.

Caracteristica omenirii viitoare o aflăm creionată și la Miheia 4, 2—3 într-un text identic: „Și el va judeca între multe popoare, și va muștra neamuri puternice, pînă departe. Săbiile lor le vor preface în fiare de plug și lăncile lor în cosoare: nici un neam nu va trage sabia împotriva altui neam și nu vor mai deprinde a face război”.

Sensul e ca și la profețul Isaia: În viitor va lua ființă societatea ome-nească în mijlocul căreia va domni pacea și armonia. Societatea viitoare nu va mai cunoaște grozăviile războiului. O pace fără de sfîrșit se va să-lăslui pe pământ. Miheia întrezărește, ca și profețul Isaia, fericirea ce re-zultă pentru om prin transformarea energiei cheltuită cu războaiele într-o energie a muncii creatoare și constructive (cf. Isaia 2, 4).

Ideia continuă în v. 4: „Și fiecare va sta liniștit sub vița sa și sub smockinul său și nimeni nu-l va înfricoșa, căci gura Domnului oștirilor a vorbit”.

Între documentele străvechi, care preamăresc și promovează pacea, Noul Testament este o capodoperă. Niciodată omenirea înainte de Hristos n-a cunoscut mai frumoase culmi de gîndire și acțiune în slujba înaltului ideal al păcii.

Pacea, după Noul Testament, este o stare normală pentru credincioși. Noul Testament învață că virtutea făcătorilor de pace îl înfrumusețează pe om, îl ridică, nu-l coboară. A fi un om al păcii nu înseamnă supunere față de nedreptate, pe temeiul că firea omului e fricoasă, ci constituie un urcuș spre sfîrșitul care dezleagă totul, spre împărăția păcii, unde se întilnesc într-o desăvîrșită armonie toate popoarele. Mare este Sf. Pavel tocmai pentru că dă religiei un caracter mesianic, vestind că lumea merge spre

împărăția păcii unde se întâlnesc toate sufletele într-o perfecțiune religioasă (Rom. 14, 17).

Că pacea este generatoarea supremului bine rezultă încă din mesajul ceresc care a răsunat în noaptea Nașterii Mintuitorului: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie” (Luca 2, 10). Mintuitorul spune clar că a venit în lume să ne aducă pacea (Ioan 14, 27), că războiul e ceva străin de voia Lui. E ceea ce rezultă din vorbele: „bagă sabia în teacă” pe care le adresează ucenicului Său Petru (Mt. 26, 52), tocmai ca virtutea păcii să pună stăpânire pe inima sa șovăielnică. Pacea ocupă un loc de frunte în cea mai importantă predică pe care a rostit-o Mintuitorul: „Predica de pe munte”. Aici arată clar condițiile în care omul poate fi fericit: „Ferițiți sint făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema”. O condiție a fericirii este deci starea de pace. Făcătorii de pace sint oameni care propovăduiesc pacea și lucrează la împăcarea celor învrăbiți, înlăturând pricinile de vrajbă care duc la războaie. După învățătura Mintuitorului la baza comunității creștine stă iubirea: iubirea de Dumnezeu, iubirea de aproapele, iubirea de sine. Unde e iubire e și pace.

Un alt temei de acțiune pentru apărarea păcii îl constituie învățătura Sfinților Părinți.

Judecînd după scrierile Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești se vede cît de mult simțeau nevoia oamenii veacurilor aceleora să trăiască în lumea păcii. Scrierile Părinților Apostolici închină pagini frumoase celor care innăbușe flăcările războiului.

Sf. Ignatie al Antiohiei afirmă că n-ar trebui să existe creștin care s-ar sustrage de la datoria de a fi un fiu al păcii căci „nimic nu este mai bun decît pacea care nimicește toate războaiele puterilor cerești și pămîntești”. Origen înțelegea cît de bine e să trăiești în pace și cît de rău te bate Dumnezeu cînd părăsești buna înțelegere. I se pun în seamă cuvintele: „Creștinul e dator să apere pacea, cu munca și cu truda sa”.¹³

Cel ce atribuie ideilor morale o forță practică este îndeosebi Sfintul Vasile cel Mare. El pune înaintea fiecărui credincios pacea ca un model către care trebuie să tindem, ca o forță care conduce omenirea spre progres și perfecțiune. Pentru a inspira oroarea de război, Sf. Vasile cel Mare compară pe cei ce se lasă dominați de acea pasiune oarbă cu animalele: „Priviți pe un om care are în sine porniri războinice: singele clocotește în jurul inimii sale, minia îl desfigurează, întocmai ca pe o mască de circ. Ochii săi nu mai sint aceiași, ei strălucesc, ei scînteiază, ei își ascut dinții ca

¹³ In epist. către Efeseni 13. Cf. I. Olariu, Scrierile Părinților Apostolici (trad. din gr.), Caransebeș 1892, p. 63.

¹⁴ In ep. c. Romani, M.G. 14, 1252.

un mistreț ce se pregătește a ataca pe adversarul său. Fața sa este posomorită de o paloare verzuie. Tot trupul său se umflă, ca și vinele sale, vocea sa devine aspră și pătrunzătoare, vorbele sale sînt confuze și rău articulate, ele ies fără șir și fără rinduială. Cînd minia sa este ajunsă la ultimele excese, el nu cruță pe nimeni: picioarele sale, mîinile sale, toate părțile corpului său devin instrumentele furiei sale. Dacă un om în minie este atît de grozav, ce va fi cînd doi sau mai mulți oameni, stăpîniți de furie vor fi față în față, cu injuria în gură și cu arma în mînă?”¹⁵

Un reprezentant tipic în lupta pentru instaurarea păcii în lume este Sfîntul Ioan Hrisostom.

Nu este nimic din ceea ce se petrecea în lumea aceea bizantină, care să nu fie atinsă de biciul său de foc: ură luxul, ură minciuna, ură prefăcătorie, ură războiul. Și potrivit cu această atitudine Sfîntul Ioan Hrisostom spunea: „Gura aceasta nu ni s-a dat ca să mușcăm, cum mușcă ciinii”.¹⁶

Pe aceeași linie și-au fixat poziția în problema păcii Sf. Ambrozio, Sf. Grigorie Teologul, Paulin de Nola, Isidor Pelusiotul, iar Sf. Ioan Damaschinul spunea cu vocea pătrunsă de mîhnire: „Nu cu sabia plină de sînge se hotărîsc rosturile lumii”.¹⁷

Deplin conștient că suprema datorie a creștinului este apărarea păcii, Fer. Augustin vestea că: „Un lucru mai glorios decît a omori oameni în luptă sîngeroasă, este de a evita războiul prin tratative. Este mai glorios să susții pacea și s-o menții cu ajutorul înțelegerilor prietenești”.¹⁸

Biruința păcii în lume este certitudinea nezdruincată a izvoarelor noastre de credință și astfel Sf. Scriptură și Patristica sînt nu numai temeuri, ci și mijloace pentru apărarea păcii. Cei ce își potrivesc gîndurile cu cuvintele Sf. Scripturi și ale Părinților Bisericești își leagă inima de pace și acționează intens pentru ea.

Sfintele Taine conțin și ele temeuri pentru îndrumarea creștinului. Mai ales Taina Mărturisirii, care este un fel de taină a împăcării. Aici credinciosul se împacă cu Dumnezeu și cu semenul său.¹⁹ Preotul îndrumează și promovează în scaunul mărturisirii nu numai alipirea sinceră și iubitoare față de Dumnezeu și Biserică, ci și față de Patrie și față de autoritățile pămîntești și față de aproapele.²⁰

15 Omilii asupra invidiei. Cf. Sf. Vasile, trad. Iosif, Mitropolit primat, Buc. 1898, p. 194.

16 N. Iorga: Cărți reprezentative în viața omenirii, Sf. Ioan Hrisostom, Buc. 1922, p. 89.

17 O. c., p. 231.

18 Ep. 229, 2. M.L. 33, col. 1019.

19 Mijloacele de acțiune ale preotului pentru apărarea păcii, art. de C. Sirbu în (MA. 3/1958, p. 184).

20 P. Procopoviciu: Spovedania, mijloc de educație, (MA. 7—8/1958, p. 564).

Rugăciunea liturgică „Pentru pacea a toată lumea”, implică și o acțiune hotărâtă și intensă pentru pace: „Cind noi ne rugăm pentru pacea a toată lumea, nu numai că-L rugăm pe Dumnezeu să reverse pacea Sa adîncă și stătătoare asupra întregii lumi, dar sintem datori să activăm cu toate puterile noastre proprii, dîndu-ne contribuția în marea operă de statornicire și întărire a păcii pe pămînt”.²¹

Cultul ne învață nu numai ce să credem despre Dumnezeu, ci și cum să facem voia Lui. Cei ce iubesc pe semenii lor se apropie de Dumnezeu care este dragoste (cf. Ioan 4, 8). Propovăduirea dragostei față de oameni țintește la statornicirea păcii între oameni. Cei ce se roagă pentru pacea a toată lumea și vor fi pătrunși de iubire, vor deveni partizani ai păcii.

Predica este și ea pusă în slujba păcii, prin actualizări sau aplicații la diferite situații evanghelice sau experiențe pastorale de viață religioasă contemporană.

Cuvîntările și conferințele ținute de slujitorii cultelor în cadrele manifestărilor organizate în slujba păcii sînt un alt mijloc eficace de luptă pentru pace.

Hotărîtor în popularizarea luptei pentru pace, considerăm exemplul vieții proprii. Cel ce iubește viața se ferește de război, caută pacea și-o urmează (cf. I Petru 3, 10—11). El devine astfel un făcător de pace.

În calitate de creștini trebuie să sprijinim cauza păcii; nu poți fi făcător de pace decît dacă mergi la pas cu cei ce fac dîin apărarea păcii o preocupare permanentă de prim rang.²² În acest sens se poate vorbi din suflet despre coexistența pașnică, despre reducerea armamentelor, intezierea armei atomice și cu hidrogen, despre un sistem de securitate colectivă. Acestea sînt ideile care convin tuturor oamenilor de bine.

Acțiunea pentru pace a depășit cadrele Institutului nostru îndată ce s-a ivit prilejul. Amenințarea cu armele atomice și cu o nouă Hiroșimă a trezit necesitatea lămuririi tuturor creștinilor, în sensul că astfel de acte nefaste sînt contrare voii Mîntuitorului.

Mișcarea creștină a păcii care a luat ființă la Praga (în iunie 1958), s-a însărcinat să asigure această lămurire. La lucrările ei au participat, cu diferite prilejuri, și doi profesori ai Institutului nostru, P. C. rector S. Vlad și P. C. Milan Șesan, ultimul fiind delegat permanent al Patriarhiei Romîne și membru în Comitetul ei executiv. Cu desfășurarea lucrărilor Mișcării creștine pentru pace, slujitorii Bisericii noastre sînt ținuți în curent prin dările de seamă verbale sau publicate în revistele oficiale bisericești, de către participanți.

Se constată că în problema păcii „prin întrunirea delegaților din variate confesiuni și popoare, prin contactul direct între delegați și schimbul

21 C. Sirbu: „Biserica și problema dezarmării” (MA. 1958, p. 378).

22 Gr. Marcu: „Mergem spre o lume fără războaie” (MA. 11—12/1959, p. 819)

de vederi, Mișcarea creștină pentru pace se dovedește un organism viu și necesar în actuala societate europeană. Ea îndeplinește un mare rol misionar creștin".²³

Chemarea noastră a tuturor a fost de a ajuta la formarea unor cetățeni cu un înalt profil moral, de a orienta în sens creator, de a demasca falsurile istoriei; clipă de clipă, ca un cioplitor în marmură, vom sculpta structura omului nou.

„Fiți desăvârșiți”, a zis Mintuitorul. Climatul prielnic desăvârșirii este pacea. Cine nu apără pacea se ridică împotriva lui Dumnezeu și împotriva oamenilor, pentru că împiedică realizarea fericirii obștești. Știința și tehnica trebuie puse în slujba păcii și a propășirii. Numai omul mulțumit de condițiile în care muncește își poate închina munca unor feluri pașnice, fericirii. Orînduirea socialistă oferă acest climat propriu forțelor creatoare pentru că pacea și socialismul sînt nedespărțite.

Sîntem convinși că războiul nu jăgăduiește nimănui nimic bun, că numai pacea este în folosul popoarelor. Viața este dată ca să fie trăită. Războiul este o crimă împotriva păcii. Apărătorii păcii s-au străduit să dovedească cu fapte că slujesc vieții, silindu-se să-și împlinească îndatoririle față de Patrie și să fie un izvor de învățăminte pentru toți cei ce au legătură cu ei. Ei au arătat, cu fiecare prilej, că marile înfăptuiri sînt posibile numai într-un climat de pace.

Munca pașnică a poporului nostru a realizat în anii de la eliberare progrese mai mari decît în zeci și zeci de ani de stăpînire a burgheziei, pentru că a lupta pentru pace înseamnă a munci fără preget pentru înflorirea Patriei.

Vremurile și innoirile de azi ne dau prilej să verificăm cît de binefăcătoare este pacea. N-a fost nicicînd mai fierbinte dorința de pace. Milioane și milioane de oameni au nevoie de pace „ca spicul de căldură și ploaie ca să rodească”.

Crezînd cu tărie în împlinirea mesajului divin: „pe pămînt pace și între oameni bunăvoie”, Institutul nostru Teologic nu-și va precupeți strădaniile în lupta pentru pace și va aduce și de acum înainte contribuții efective la plămădirea unui viitor luminos pentru poporul nostru.

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

²³ M. Șesan: „Noi contribuții aduse de creștini cauzei păcii”, (BOR 11—12. 1959, p. 100).

PENTRU APĂRAREA ȘI CONSOLIDAREA PĂCII LUMII ÎN ANUL 1961

Am intrat în anul 1961 cît se poate de optimiști în ceea ce privește problema de căpetenie a omenirii vremii noastre: 'Consfățuirea de la Moscova a partidelor comuniste și muncitorești, în răsunătoarea ei Declarație, a arătat omenirii întregi că „nu există o inevitabilitate fatală a războiului”. „Războiul nu este inevitabil, războiul poate fi preîntîmpinat, pacea poate fi apărută și consolidată”.

Spre bucuria și deplina satisfacție a întregii omeniri sătulă de războaie, de vrajbă și de cursa înarmărilor, la Moscova, în noiembrie 1960, s-a arătat neted că: „A sosit timpul cînd se poate pune capăt încercărilor agresorilor imperialiști de a dezlănțui un nou război mondial. Prin eforturile unite ale lagărului mondial socialist, al clasei muncitoare internaționale, ale mișcării de eliberare națională, ale tuturor țărilor care iau atitudine împotriva războiului și ale tuturor forțelor iubitoare de pace, războiul mondial poate fi preîntîmpinat”.

Cu această constatare încurajatoare am trecut pragul anului 1961. Imperialismul, reacțiunea, agresiunea — dușmanii păcii popoarelor peste tot — se izbesc astăzi, *pentru prima dată în istorie*, de uriașe forțe organizate, capabile să-i țină în frîu, să le dejoace uneltirile războinice, să le impună pacea. Aceste forțe sînt:

puternica Uniune Sovietică, a cărei înflăcărare mondială în toate domeniile hotărîtoare ale științei și tehnicii este unanim recunoscută;

întregul lagăr socialist, care a pus în slujba cauzei păcii uriașa sa forță politică și materială;

numărul mereu crescînd al statelor iubitoare de pace din Asia, Africa, America Latină, vital interesate în menținerea și consolidarea păcii;

clasa muncitoare internațională și organizațiile ei, în primul rînd partidele comuniste și muncitorești;

mișcarea de eliberare națională a popoarelor din colonii și din țările dependente;

mișcarea mondială a luptătorilor pentru pace;

țările neutre care nu sînt de acord cu orientarea imperialistă spre dezlănțuirea unui nou război și care se manifestă pentru coexistență pașnică.

Acestora li se adaugă o anumită parte a burgheziei din țările capitaliste dezvoltate, care apreciază în mod lucid raportul de forțe și consecințele grave ale unui război modern". (Din Declarația Consfăturii de la Moscova).

*

Forțele care apără pacea lumii — din frontul uriaș al cărora facem parte și noi, ca credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române și ca cetățeni ai Republicii Populare Române — au pășit în anul acesta hotărâte să zădărnicească toate acțiunile dușmanilor păcii și să facă să se așeze în lume o atmosferă de bunăvoință universală, de dreptate socială, de propășire multilaterală, la care au dreptul.

Aceste forțe au trecut la fapte, fără întârziere, hotărâte să arate dușmanilor păcii că are cine le bara calea, iar pe de altă parte să dea omenirii garanția capacității lor de-a se opune în chip eficace uneltirilor la un nou război, mai cumplit decît toate cele ce l-au precedat.

Merite deosebite și-a cîștigat în această direcție, ca și în trecut, Mișcarea mondială a partizanilor păcii. Prin acțiunile pe care le-a inițiat, dirijat și desfășurat, această mișcare și-a afirmat încă odată, strălucit, vitalitatea ei și capacitatea de-a interpreta și exprima fidel voința de pace a popoarelor lumii.

În primăvară — între 24—27 martie a. c. — Consiliul Mondial al Păcii a ținut o sesiune de lucru la Delhi, în India. Sesiunea a fost prezidată de cunoscutul savant englez Dr John Bernal, președintele executiv al Consiliului Mondial al Păcii. Ea și-a propus să caute căile pe care poate fi înfăptuită și întărită pacea generală. După lucrări fructuoase la care au luat parte delegați din zeci de țări de pe toate continentele, sesiunea de la Delhi a ajuns la concluzia că pentru a se înstăpîni în lume o pace trainică este necesar să se pună capăt exploatarii colonialiste și să se efectueze dezarmarea generală și totală. Într-o serie de rezoluții și declarații, sesiunea de la Delhi a subliniat că pacea este un deziderat unanim al popoarelor lumii. Aceste popoare vor să fie soluționate fără preget și fără ezitare toate problemele arzătoare ale situației internaționale, între care se situau atunci la loc de frunte aceea a eliberării popoarelor încă înrobite de colonialism, a stingerii acțiunilor de represiune colonialistă din Algeria și alte părți ale lumii, a încetării uneltirilor împotriva Cubei, a curmării discriminărilor rasiale din Uniunea Sud-Africană, a încetării amestecului imperialist într-o serie de țări africane și asiatice și a curmării rușinoaselor persecuții la care continuă să fie supuși fruntașii luptei pentru pace dintr-o serie de țări capitaliste.

Sesiunea de la Delhi a Consiliului Mondial al Păcii a avut un ecou

pătrunzător în masele populare de pretutindeni și a constituit un nou prilej de mobilizare a acestora în purtarea cu tot mai multă vigoare și însuflețire a luptei pentru apărarea și întărirea păcii.

Încă în primele zile ale lunii aprilie a. c., profesorul John Bernal a avut la Moscova un deosebit de util schimb de păreri cu premierul sovietic, Dl. Nichita Hrușciov, cu privire la evoluția situației internaționale, la acțiunile care urmau să fie întreprinse pentru slăbirea încordării intervenite în situația internațională ca urmare a intensificării provocărilor la care se dădeau adeptii „războiului rece”. Problema dezarmării generale și totale a deținut și de astă dată locul de competență în discuțiile purtate la Kremlin.

În toamna aceasta — între 20—22 septembrie a. c. — la Varșovia, Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii a ținut o ședință largită. Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii a luat în discuție măsurile ce urmau să fie întreprinse pentru preîntâmpinarea unui nou război mondial, pentru efectuarea dezarmării și pentru întărirea păcii lumii. Tot atunci s-a hotărât să se convoace în a doua jumătate a lui septembrie 1961, la Stockholm, o sesiune a Consiliului Mondial al Păcii, spre a examina atât problema dezarmării, cât și problemele legate de noile sarcini ale Mișcării mondiale a apărătorilor păcii. Într-o declarație adoptată cu acel prilej, s-a subliniat însemnătatea deosebită a acordului intervenit între guvernele sovietic și american cu privire la principiile după care aveau să se desfășoare tratativele în problema dezarmării. Pe de altă parte, prin această declarație popoarele lumii erau chemate să se asocieze mișcării de masă a apărătorilor păcii, să sprijine cererea obștească de înlăptuire cât mai grabnică a dezarmării generale și totale și să depună eforturi pentru soluționarea neîntârziată, pe calea tratativelor, a tuturor problemelor ce stăteau în calea menținerii păcii. A fost luată în considerare și problema germană, a cărei soluționare urma să fie efectuată prin încheierea tratatului de pace cu cele două state germane de astăzi.

Deosebit de intensă și fructuoasă s-a dovedit acțiunea de apărare a păcii desfășurată în cadrele Organizației Națiunilor Unite. Din 20 septembrie 1960, precum se știe, începuse desfășurarea sesiunii a 16-a a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, la care peste o mie de delegați reprezentând acum nu mai puțin de o sută de țări — căci, între altele, și-a dobândit acolo locul care i se cuvenea demult și Republica Populară Mongolă. Pe ordinea de zi a sesiunii, la loc de frunte, se află problema dezarmării. Adunarea Generală a O.N.U. s-a pronunțat apoi în favoarea lichidării sistemului colonialist, care și-a trăit traiul, fiind cu totul perimat și odios omenirii înaintate a vremii noastre. Conducerea centrală a O.N.U. trebuie să fie reorganizată în sensul reprezentării în Secretariatul general

a tuturor celor trei grupe de state existente astăzi: socialiste, capitaliste și neutre.

Omenirea iubitoare de pace a întâmpinat cu simpatie și încredere acțiunile desfășurate în cursul anului 1961 pentru îmbunătățirea relațiilor sovieto-americane. Uniunea Sovietică a eliberat pe cei doi piloți ai avionului „R. b.-47” (care a încălcat în mod pirateresc teritoriul de stat al ei), fapt care a contribuit și el la destinderea așteptată de toți oamenii iubitori de pace.

Pe de altă parte, în zilele de 3—4 iunie a. c., premierul sovietic, Dl. Nichita Hrușciov și noul președinte al Statelor Unite ale Americii, Dl. John F. Kennedy, s-au întâlnit la Viena.

De repetate ori — la Washington (19—30. VI), Moscova (17—29. VII) și New-York (6—19 IX. a. c.) — au avut loc schimburi de păreri oficiale sovieto-americane în problema dezarmării. S-a căzut de acord — cum arăta declarația comună sovieto-americană semnată în 20. IX. la New-York, asupra următoarelor principii: Tratatul trebuie să urmărească un acord care să asigure dezarmarea generală și totală și eliminarea definitivă a războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale.

Ca și în anii precedenți, Uniunea Sovietică și celelalte state socialiste au deținut inițiativa în promovarea coexistenței pașnice ca metodă de conviețuire internațională. Uniunea Sovietică și statele socialiste, consecvente cu politica lor de apărare și întărire a păcii, au depus eforturi apreciabile în sensul soluționării problemelor internaționale pe cale de tratative pașnice și nu de pe poziții de forță, care stîrnesc vrajbă între state și popoare. În slujba păcii — așa cum s-a arătat oficial, din cele mai competente locuri — au fost puse și fenomenalele zboruri în cosmos ale cosmonauților sovietici, majorii de aviație Iuri Gagarin și Gherman Titov, efectuate în aprilie (12) și august (6) a. c. Într-o revistă care apare în 17 limbi ale lumii, Gagarin a scris, între altele: „Zburînd în jurul pămîntului cu nava-satelit, am văzut cît de minunată este planeta noastră. Oamenii, să ocrotim și să sporim această frumusețe, nu s-o distrugem”. Care inimă de om adevărat nu tresaltă de emoție în fața unei atît de răzbătătoare chemări ca cea a omului care a văzut planeta noastră de la înălțimi neatinse pînă la el?

Dar nici organizațiile progresiste, asociațiile religioase și alte grupări sociale din țările occidentale nu stau cu mîinile în sîn. În Anglia, marșurile antiatomice au luat proporții considerabile. Lupta împotriva bazelor de submarine atomice americane a luat formă din cele mai susținute. Trupele vest-germane duse pentru „instrucție” pe teritoriul britanic au făcut pe cetățeanul englez să-și aducă aminte că țara lui era acum două decenii la un pas de invazia hitleristă. Oamenii de renume mondială, ca lordul Bertrand Russel, au protestat împotriva manifestărilor îngrijorătoare

de „război rece” în țara lui. Canonical Collins și alte personalități eclesias-tice din Anglia, Germania Federală, Franța, cheamă mii de oameni la cam-panii antiatomice și antirăzboinice de mare anvergură. Bătrînul canonic Felix Kir, decanul de vîrstă al Adunării Naționale Franceze și eroicul pri-mar al Dijonului, declara la 6 octombrie a. c., criticînd cuvîntarea primului ministru Debré: „Orice am gîndi, șeful guvernului sovietic se osteneste pentru binele lumii. Nu este îngăduit să se uite că fără ruși ne-am fi aflat (scil.: el, francezii) și astăzi sub jugul hitlerismului”. Cei pățiți nu uită — și nu lasă nici pe cei ce se ridică acum să facă uitate amarele lor expe-riențe...

Demonstrațiile, mitingurile și campaniile de durată împotriva cursei nebunești a înarmărilor se țin lanț chiar în țările capitaliste. Apelurile, chemările, rezoluțiile acestor demonstrații sînt din ce în ce mai energice și ecourile lor mai pătrunzătoare. Lumea occidentală se mișcă — și anume, împotriva celor ce-i pregătesc supliciile pustuirilor atomice. Masele populare din țările capitaliste nu se mai lasă înșelate de diversionile de care fac uz în mod obișnuit profitorii de pe urma stărilor de încordare internațională.

În plin centru al continentului nostru există un focar de primejdie: Berlinul occidental. Indisolubil legată de el este problema lichidării rămă-șițelor ultimului război mondial, a cărei soluție echitabilă este încheierea tratatului de pace cu Germania.

Ca să pună capăt abuzurilor săvîrșite de felurite specii de indivizi dubioși și organizații revanșarde din Berlinul occidental, autoritățile de stat ale Republicii Democrate Germane au reglementat nu demult regimul trecerii liniei de demarcație dintre cele două zone ale marelui oraș. Or-ganizațiile de masă din R. D. Germană au salutat cu entuziasm aceste mă-suri menite să pună capăt provocărilor agenților imperialismului și ai cercurilor revanșarde militariste de la Bonn, pe teritoriul acestei țări. La rîndul ei, Uniunea Sovietică și-a arătat intenția de-a proceda la încheierea tratatului de pace cu Germania răsăriteană, oricare ar fi poziția occiden-talilor în această problemă. Țările de democrație populară — care au su-ferit de pe urma cotropirii hitleriste și își dau din ce în ce mai bine seama că guvernării de la Bonn calcă pe urmele împilatorilor de popoare zdro-biți în 1945 — sprijinesc ferm poziția sovietică în această problemă.

Voința sinceră de reglementare a diferendelor internaționale pe cale pașnică, de care este însuflețită Uniunea Sovietică, a căpătat o nouă și grăitoare expresie către sfîrșitul lunii noiembrie a. c. La data de 15 no-iembrie a. c., Profesorul John Bernal, președintele executiv al Consiliului

Mondial al păcii, a adresat o scrisoare șefilor de guverne ai celor patru mari puteri în chestiunea încetării experiențelor nucleare.

Din împuternicirea guvernului sovietic, Dl. Nichita Hrușciov a răspuns fără preget acestei scrisori, arătând că Uniunea Sovietică este gata să răspundă și răspunde la apelul Profesorului Bernal referitor la încetarea experiențelor cu arma nucleară. „Sîntem gata pentru aceasta — spune premierul sovietic — dacă și celelalte țări, cărora v-ați adresat, nu vor efectua nici un fel de experiențe și vor arăta că sînt într-adevăr gata să realizeze o înțelegere asupra dezarmării puse sub un control internațional și asupra încetării experiențelor cu arma termonucleară”. Dacă însă celelalte trei mari puteri vor continua experiențele cu arma nucleară, atunci și guvernul sovietic se va vedea silit să se întoarcă la ele pentru a menține la nivelul actualelor cerințe forțele sale armate.

Premierul sovietic se declară de acord cu Profesorul Bernal asupra influenței negative pe care o exercită exploziile nucleare experimentale, dar, a renunța în actualele condiții la perfecționarea armei nucleare și deci la experimentarea ei ar însemna să se slăbească puterea de apărare a U.R.S.S. și a țărilor comunității socialiste, să se slăbească pozițiile tuturor popoarelor din lume care aspiră la preîntîmpinarea unui nou război mondial. În fapt — precizează Dl. Nichita Hrușciov — aceasta nu ar duce decît la intensificarea agresivității puterilor imperialiste.

În încheiere, premierul sovietic a urât succese întregii mișcări a partizanilor păcii în realizarea țelurilor ei nobile îndreptate spre menținerea unei păci trainice pe pămînt.

O lună mai tîrziu, în zilele de 16—19 decembrie a. c., Consiliul Mondial al Păcii a ținut o sesiune de lucru la Stockholm. Raportul general asupra situației internaționale și sarcinile luptătorilor pentru pace a fost prezentat de Prof. John Bernal, președintele executiv al Consiliului Mondial al Păcii. În centrul preocupărilor mișcării mondiale a partizanilor păcii stau astăzi: problema dezarmării generale și totale, problema germană și problema lichidării colonialismului. În ședințe plenare și în comisii, numeroși delegați la această sesiune au exprimat voința de pace și hotărîrea de a lupta pentru consolidarea ei de care sînt însușite mase tot mai largi de cetățeni din toate țările lumii. După cum au declarat delegații respectivi, tocmai în Statele Unite ale Americii și în Germania occidentală — unde bîntuie îngrijorător isteria războiului și unde partizanii păcii sînt persecutați fățiș de autorități — crește valul celor ce părăsesc ezitățile și indiferența de pînă acum, atașîndu-se luptătorilor pentru pace.

Referindu-se la această îmbucurătoare stare de fapt, Profesorul Bernal a declarat: „Am luat parte la aproape toate întîlnirile mișcării mondiale pentru pace, dar la nici una din ele discuțiile n-au fost atît de serioase și

de realiste ca acum. Aceasta pentru că oamenii își dau seama că situația în momentul de față trebuie urmărită cu toată seriozitatea. Actuala sesiune constituie expresia reactivării forțelor păcii din lumea întreagă. Acest lucru s-a putut constata în toate țările, dar mai ales, și aceasta este un factor important, în Anglia, Franța și Statele Unite”.

Țara noastră a fost reprezentată la sesiunea de la Stockholm de o delegație condusă de Dl Acad. Prof. Horia Hulubei, membru al Consiliului Mondial al Păcii și vice-președinte al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. P. Română.

În ședința de deschidere, delegații la sesiune au păstrat câteva clipe de tăcere în memoria membrilor Consiliului Mondial al Păcii decedați în perioada dintre sesiuni. Între ei se află marele nostru scriitor Mihail Sadoveanu.

Sesiunea de la Stockholm a Consiliului Mondial al Păcii a hotărât ca în cursul anului 1962 să se convoace un congres mondial pentru dezarmare generală și pace. S-au făcut pașii trebuincioși pentru ca pregătirile pe scară largă în vederea ținerii aceluia congres să înceapă fără întârziere în toate țările lumii. De asemenea s-a hotărât ca Consiliul Mondial al Păcii să sprijine ținerea de conferințe ale partizanilor păcii din trei continente: America Latină, Asia și Africa.

A fost adoptată o Rezoluție în problema dezarmării, al cărei conținut prezintă deosebită însemnătate pentru definirea poziției în chestiune a Mișcării mondiale a partizanilor păcii. Rezoluția are următorul cuprins:

„Incordarea internațională s-a accentuat anul acesta extrem de mult. Cursa înarmărilor s-a intensificat și există pericolul real al izbucnirii unui război nuclear.

Statele Unite și aliații lor, îndeosebi Germania occidentală și Japonia, au intensificat pregătirile lor de război în întreaga lume. Forțele războiului din aceste țări se opun cu îndârjire dezarmării.

Aceste fapte și cauzele fundamentale care generează un astfel de pericol trebuie să fie aduse la cunoștința poporului. Prin acțiunile sale, poporul poate să spulbere toate încercările forțelor războiului și să determine guvernele respective să accepte dezarmarea. Mișcarea noastră este o mișcare populară. Noi nu sîntem diplomați și nu exprimăm poziția vreunui guvern. Sarcina noastră este de a exprima voința poporului și de a-i da putere.

În prezent milioane și milioane de bărbați și femei din toate țările, indiferent de sistemele lor sociale diferite, consideră că înfăptuirea dezarmării generale, totale și controlate este sarcina lor comună. De aceea ei cer încheierea cît mai grabnică a unui acord pentru ca:

1. — Să se pună capăt tuturor experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în Cosmos, sub pământ și sub apă;
2. — Să se interzică producția, stocarea de rezerve, răspîndirea și folosirea armei nucleare;
3. — Să se pună capăt tuturor provocărilor militare și desfășurării de forțe armate;
4. — Să fie reduse simțitor armamentele clasice;
5. — Să fie lichidate bazele militare de orice fel și să fie retrase trupele străine din toate țările unde se află;
6. — Să fie desființate toate alianțele militare;
7. — Să se creeze cît mai curînd posibil zone denuclearizate și demilitarizate în Europa Centrală și de Nord, în regiunea Balcanilor și a Mării Adriatice, în Orientul Mijlociu, în regiunea asiatică a Oceanului Pacific, precum și în întreaga Africă și Americă Latină.

În actualul stadiu al realizărilor științifice și tehnice în domeniul armelor de exterminare în masă și în condițiile relațiilor internaționale înscrise, dezarmarea a devenit o necesitate absolută. Sub presiunea opiniei publice au fost reluate tratativele cu privire la dezarmare în Organizația Națiunilor Unite și tratativele de la Geneva privind încetarea experiențelor nucleare. Ele trebuie să fie încheiate cît mai repede cu putință, conform voinței poporului.

Calea spre dezarmare este acum deschisă. Dar pentru a înfăptui dezarmarea, popoarele trebuie să depună neobosit eforturi. Această cale poate și trebuie să fie netezită prin lupta hotărîtă împotriva forțelor războiului.

Împreună cu toți oamenii și organizațiile care luptă pentru pace, mișcarea noastră va acționa pentru a obține dezarmarea și va merge înainte spre crearea unei lumi în care omenirea să poată trăi fără teama primejdiei unui război nuclear".

Ca și în anii trecuți, Patria noastră înfloritoare, Republica Populară Română, a continuat să-și aducă fără contenire și fără slăbire contribuția ei de preț la limpezirea situației internaționale. Voința de pace a țării noastre — vizibilă pe plan intern în strălucitele construcții ale socialismului — a fost exprimată, viguros și constant, în cursul anului 1961 atât prin demersuri și acțiuni diplomatice în cadrele O.N.U. și prin acțiuni de solidarizare cu Uniunea Sovietică în problema apărării păcii și de sprijinire a inițiativelor acesteia, cît și — mai ales — prin strădaniile guvernului nostru de creare a unei zone a păcii, fără arme nucleare și arme-rachetă, în Balcani și regiunea Mării Adriatice. Acțiunile acestea sînt văzute favorabil în numeroase țări ale lumii și sînt sprijinite cu fermitate de țările interesate în menținerea păcii în această parte a continentului.

Tălmăcind voința de pace a poporului nostru, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, a declarat în 21 martie a. c. la tribuna Marii Adunări Naționale: „Credincioasă principiilor coexistenței pașnice, România își va aduce și în viitor contribuția activă la lupta pentru apărarea și consolidarea păcii. Republica Populară Romînă va milita cu și mai mare perseverență pentru realizarea propunerilor făcute la Organizația Națiunilor Unite de Uniunea Sovietică cu privire la dezarmarea generală și totală, pentru lichidarea oricăror forme de asuprire colonială și dreptul tuturor popoarelor la deplină independență și suveranitate, pentru încheierea tratatului de pace cu Germania și înlăturarea primejdiei militarismului revanșard, în interesul consolidării păcii în Europa. Vom continua acțiunile întreprinse pentru dezvoltarea colaborării interbalcanice, crearea unei zone denuclearizate și fără arme rachetă în Balcani, extinderea relațiilor politice, economice și culturale cu toate statele”. Ţelurile sănătoase ale politicii noastre externe sînt arătate aci cu limpezime și cu autoritatea factorului celui mai competent să le definească.

„Astăzi, România este un stat independent și suveran, membru cu drepturi egale al comunității țărilor socialiste, o țară a cărei politică externă, corespunzătoare aspirațiilor și intereselor fundamentale ale poporului, se bucură de un prestigiu crescînd pe arena internațională”. Cînd făcea această constatare, în cadrele adunării festive consacrată zilei de 23 August din anul acesta, Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej mai spunea, între altele: „Aspirațiile de pace ale popoarelor își găsesc întruchiparea, cea mai desăvîrșită în programul de dezarmare generală și totală propus de Uniunea Sovietică, a cărui înlăptuire ar deschide perspectiva unei lumi fără arme și fără războaie, ar elibera omenirea de coșmarul pericolului racheto-nuclear, de povara cheltuielilor uriașe pentru înarmări, ar orienta folosirea resurselor uriașe, irosite pentru goana înarmărilor, spre dezvoltarea economiei și culturii, spre ridicarea nivelului de trai al popoarelor”.

Președintele Consiliului de Stat al Republicii noastre Populare a folosit și acest prilej festiv al aniversării eliberării Patriei spre a reafirma politica de pace a țării noastre, insistînd asupra faptului că realizarea propunerilor guvernului R.P.R. „în vederea înlăptuirii unei largi colaborări interbalcanice” — adică „crearea în Balcani și în regiunea Adriatică a unei zone a păcii, fără arme nucleare și arma rachetă” — „ar corespunde intereselor celor mai vitale ale popoarelor din această regiune și ar duce la întărirea păcii și securității în sud-estul Europei”. Din nefericire, atitudinea negativă a guvernelor Greciei și Turciei nu a îngăduit încă înlăptuirea acestui plan sănătos. Această atitudine — dictată de interese străine popoarelor grec și turc — nu influențează însă întru nimic asupra voinței

popoarelor din această parte a continentului de-a menține și întări pacea cu orice preț.

*

Credincioasă învățăturii ei de credință și atitudinii de neșovăielnică apărătoare a păcii, Biserica Ortodoxă Răsăriteană a sprijinit silințele mondiale pentru apărarea și întărirea bunului celui mai de preț al omenirii: **p a c e a**.

Dintre manifestările la nivel internațional care au avut loc în această direcție, fără îndoială că cele mai spectaculoase și mai pline de răsunet au fost întrunirile Mișcării Creștine a Păcii. Activitatea acestei organizații de apărare a păcii s-a lărgit și s-a intensificat. Intervențiile ei în favoarea păcii sînt din ce în ce mai eficace. Autoritatea ei pe plan internațional sporște an de an. Memorabilă rămîne mai ales sesiunea de la Praga a acestei mișcări, din zilele de 12—18 iunie a. c., la care au participat 80 de delegați din 8 Biserici autocefale ortodoxe răsăritene. Conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, I. P. S. Arhiepiscop Nicodim, a susținut un referat de bază, intitulat: „Iisus și urmarea păcii”, de excepțională însemnătate teoretică și practică. Delegația Bisericii noastre, condusă de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a fost dată ca exemplu în Comitetul de lucru pentru temeinicia pregătirii și pentru valoarea contribuției ei la buna reușită a lucrărilor. Menționăm cu plăcere că din această delegație au făcut parte și profesorii de teologie de la Sibiu, P. C. rector Dr. Sofron Vlad și P. C. Dr. Milan Șesan, ultimul fiind și membru în Comitetul central al Mișcării creștine pentru pace de la Praga.

La Praga, Bisericile creștine reprezentate la conferință, între altele, au luat atitudine împotriva sprijinului inadmisibil din punct de vedere religios-moral pe care Vaticanul îl dă cercurilor militariste, revanșarde și ațîțătoare la un nou război.

Patriarhia Bisericii noastre a rînduit ca mesajul Adunării creștine mondiale de la Praga să fie citit în toate locașurile noastre de cult, în ziua praznicului Schimbării la Față (6 august).

Dacă la Praga au fost reprezentate grupări creștine de diferite confesiuni, exceptînd romano-catolicismul, Conferința pan-ortodoxă de la Rhodos — care și-a desfășurat lucrările la sfîrșitul lui septembrie și începutul lui octombrie a. c. — a întrunit numai reprezentanți ai Ortodoxiei Răsăritene. Și acolo, delegația Bisericii Ortodoxe Romîne, strălucit condusă de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a avut un rol de căpetenie, deosebit de apreciat de toate celelalte delegații. Din delegație au făcut parte: P. S. Episcop Dr. Nicolae Corneanu al Aradului, P. S. Episcop Andrei Moldovan al Americii și cîțiva membri ai clerului (profesori de teologie, preoți și diaconi).

La Rhodos s-au realizat două succese de seamă privind lupta pentru pace. Delegațiile participante s-au pus de acord în toate problemele bisericești ortodoxe de actualitate, fapt care întărește unitatea ortodoxă și eficacitatea participării noastre la acțiunile pentru apărarea păcii. Pe de altă parte, a fost întocmită și difuzată o declarație comună cu privire desfășurarea luptei pentru pace în condițiile actuale.

Pe plan intern, ocîrmuirea Bisericii noastre în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, I. P. S. și P. S. Membri ai Sfîntului Sinod, clerul și credincioșii noștri, au sprijinit din răputeri, fără precupețire, toate acțiunile guvernului și ale Comitetului Național pentru Apărarea Păcii îndreptate spre normalizarea situației internaționale, spre slăbirea încordării internaționale, spre efectuarea dezarmării generale și totale. La discuțiile purtate în cadrul ședinței plenare a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din 13 martie a. c., a participat, între alții, și P. S. Episcop Valerian al Oradiei.

Substanțială și tenace este acțiunea pe care o desfășoară în sprijinul apărării păcii preoții-parohi de la orașe și de la sate, pe căile cele mai indicate, potrivit îndrumărilor ocîrmuirii noastre bisericești.

Cu bucurie și mulțumire remarcăm apoi conținutul de actualitate al Pastoraletor înalților noștri Ierarhi. Alături de învățăturile de credință și de înțeleptele povețe de conduită creștinească ce ni se împărtășesc preoților și credincioșilor prin ele, scrisorile pastorale ale Arhipăstorilor noștri, la Crăciun și la Paști, ne orientează precis și cald asupra îndatoririlor ce le avem ca cetățeni și ca luptători permanenți și zeloși pentru pace în lume și bunăvoințe între oameni. În cuvîntul Arhipăstorului este definită atitudinea noastră față de problemele vremii, nu pentru o zi sau două de praznic, ci pentru tot anul bisericesc. De aceea, sînt din ce în ce mai numeroși acei preoți care caută în scrisorile pastorale cuvînt de îndrumare în exercitarea cu înțelepciune și cu spor a îndatoririlor lor patriotice. Scrisorile pastorale vlădicești sînt tot atîtea modele de atitudine față de problemele de actualitate, luată de pe pozițiile Evangheliei lui Hristos Mîntuitorul și dragostei de neam ce ne însuflețește pe toți slujitorii Bisericii Ortodoxe Romîne. Remarcabile sînt, în această privință, înțeleptele povețe pe care le aflăm de fiecare dată în Pastoraletor înalt Prea Sfîntului nostru Mitropolit Nicolae. Cu grai așezat, miezos și deslușit, cu experiență de vechiu și trudnic ocîrmuitor bisericesc și mai ales cu nefățarnită iubire de părinte duhovnicesc, înalt Prea Sfîntia Sa ne vorbește de fiecare dată, în Pastoraletor sale, încît simți că-i sărbătoare și prilej de învățare a tot ceea ce e bun, cîstit și cu priință pentru bunul mers al nostru al tuturor.

Sprijin permanent în desfășurarea cu succes a luptei pentru pace dau clerului nostru revistele eparhiale. Revista „Mitropolia Ardealului” — în

rubrica intitulată „Biserica și problemele vremii”, în felurite însemnări și de multe ori chiar în articolul de fond, — oferă materiale de orientare și îndrumare în problemele vremii în permanență și deosebit de prețioase.

Pe aceeași linie se situează și conferințele preoțești de orientare ale preoților, ale căror preocupări, teme și dezbateri ne sînt îndeaproape cunoscut, fiindcă participăm direct la desfășurarea lor.

CONCLUZII

Din cele expuse rezultă că acțiunile desfășurate în cursul anului acestuia, în scopul apărării și întăririi păcii, au fost la înălțimea sarcinilor actuale ale luptătorilor pentru pace de pretutindeni. În fruntea acestora se află popoarele Uniunii Sovietice. Trecerea lor la construcția desfășurată a societății comuniste a prilejuit o nouă și masivă definire de fond a politicii de apărare și întărire a păcii pe care este hotărîtă s-o ducă și de-acum înainte, cu imensele și incomparabilele ei resurse materiale și morale, marea țară a socialismului biruitor.

Din tot ceea ce s-a făcut în această direcție — și s-a făcut într-adevăr totul pentru ca izbucnirea unei conflagrații mondiale să fie împiedecată pentru multă vreme — rezultă întîi de toate o îndatorire supremă pentru noi toți: Laolaltă cu forțele iubitoare de pace din toată lumea, să continuăm eforturile încununate de succes care au fost depuse în anul 1961 în scopul apărării și consolidării păcii; iar ori de cîte ori va fi necesar, să le intensificăm, pe căile și cu mijloacele cele mai indicate.

Cursa înarmărilor trebuie curmată, dezarmarea trebuie efectuată, militarismul revanșard trebuie stîrpit! Popoarele lumii au nevoie de pace, de liniște, de tihnă: ele sînt însetoșate de belșug și fericire. Lichidînd primejdiile de război, facem cu putință și înstăpînirea belșugului peste tot, și împărtășirea tuturor oamenilor de binefacerile unei vieți fericite.

Preoțimea Bisericii noastre este îndatorată să convingă pe credincioșii păstoriți de ea că problemele păcii și războiului nu sînt doar de resortul oamenilor politici, a bărbașilor de stat; problemele acestea ne privesc pe toți și de osîrdia cu care participăm la soluționarea lor în spirit umanitar și creștinesc totodată depinde realizarea năzuințelor noastre firești și permanente spre o viață tihnită și îndestulată, vrednică de valoarea și demnitatea omului.

REDACȚIA

PRINOS ANIVERSAR PREA SFINȚITULUI EPISCOP VALERIAN AL ORADIEI

Intr-o atmosferă de într-aripate nădejdi, acum zece ani a fost rînduit la cirna Eparhiei ortodoxe romîne a Oradiei Prea Sfinția Sa Episcopul VALERIAN ZAHARIA.

Alegerea ca episcop a Prea Sfinției Sale s-a săvîrșit potrivit pravilelor bisericești, Duminică 11 noiembrie 1951.

Nou-alesul episcop al Oradiei, I. P. Cuv. Arhimandrit Valerian, a fost hirotonit întru arhiereu marți 13 noiembrie 1951, în Catedrală Patriarhiei, de către pururea pomenitul mitropolit de-atunci al Ardealului, Nicolae Bălan, împreună cu I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei și P. Sf. Episcop Teofil al Clujului, atunci episcop al Romanului și Hușilor.

Miercuri, 14 noiembrie 1951, a avut loc solemnitatea învestiturii, în cursul căreia noului episcop al Oradiei i-a fost înminată cirja de arhi-păstor.

Inscăunarea Prea Sfinției Sale s-a săvîrșit Duminică 25 noiembrie 1951, în cadrele festivităților desfășurate după datină în orașul de reședință al eparhiei.

Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradiei este originar din Brăila. Crescut în orfelinat, harnic și capabil, prin muncă de durată, asiduă și ordonată, a răzbit curind deasupra greutăților vieții, cu eare a avut de luptat de mic. Temeinic pregătit din punct de vedere teologic, a fost înzestrat de Dumnezeu cu minte ageră, exemplară putere de muncă, limpezime de gîndire, talent scriitoricesc, evlavie și distincție în săvîrșirea sfințelor rugăciuni deobște.³

Merite deosebite și-a cîștigat Prea Sfinția Sa ca participant activ la desfășurarea luptei pentru apărarea și întărirea păcii. P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei a subliniat că pîrtășia Bisericii Ortodoxe Romîne la strădania mondială de eliminare a războaielor din viața omenirii e sinceră și permanentă, caldă și convingătoare, promptă și efice. Față de uimitoarele cuceriri ale științei înaintate a vremii noastre, ori de cîte ori s-a voit prilej, Prea Sfinția Sa a avut aprecieri optime, exprimate generos și în grai ales.

Cînd i s-a făcut instalarea în jețul vlădicesc de la Oradea, marele mitropolit Nicolae Bălan îi pune la inimă, părintește și frățește, grija de-a

ținea seamă „de realitățile din eparhie și de idealul unui adevărat ierarh al lui Hristos”. În ceea ce privește naționalitățile conclocuitoare și celelalte culte, Mitropolitul Nicolae Bălan îi împărtășea sfatul colegial de-a lucra „în spiritul Ortodoxiei milenare, care a condamnat întotdeauna intoleranța și fanatismul confesional, călăuzindu-se peste tot de principiul creștin al iubirii frățești”. („Telegraful Român”, 1951, nr. 47—52).

În substanțiala cuvîntare rostită cu prilejul înscăunării, Prea Sfințitul Episcop Valerian a adus un mișcător omagiu memoriei cucernicilor ierarhi ardeleni care au ostenit în Țările Romine și tuturor fraților ortodocși de peste munți care s-au alăturat în trecut — cu cuvîntul și cu fapta, cu trecerea de care se bucurau și cu ofrandele lor mărinimoase — rominilor ortodocși ardeleni. „Iau în mîini cîrma duhovnicească a Eparhiei Oradiei — spunea Prea Sfinția Sa — cu hotărîrea de-a duce mai departe făclia nestinsă a dreptei credințe”, „Păzind cu sfințenie această luminoasă tradiție a Bisericii — spunea mai departe Prea Sfințitul Episcop Valerian — în condițiile noi de viață liberă a poporului nostru, voi păstra cea mai strînsă legătură și conlucrare cu obștea cea mare a credincioșilor”. Grijă deosebită făgăduia să dovedească pentru cimentarea unificării bisericești. Unitatea duhului și legătura păcii și a dragostei cea pururea-stătătoare aveau să fie mereu înprospătate și temeinicite prin ostenelele chiriarhale al căror început bun se făcea acum zece ani sub auspiciu al de promițătoare.

*

A trecut un deceniu de-atunci...

Siragul realizărilor bisericești și patriotice înfășurat pe mosorul acestui deceniu, dovedește că Prea Sfințitul Episcop Valerian este nu numai temeinic pregătit să facă față cu cinste și vrednicie îndatoririlor care îi reveneau ca arhipăstor, dar și însușește de un zel apostolesco exemplar. Prea Sfinția Sa nu pregetă să porceadă la lucru, la drum, la îndemnat, la sfătuit, la ajutat, la lecuît, ori unde îl reclamă exigențele misiunii arhipăstorești. Comoditatea, ca și zăbava, sînt străine de firea sa vîioale și deschisă față de cîr și față de oameni. Față de așezămintele pentru pregătirea slujitorilor bisericești vădește preferințe deosebite și cu netăinuită plăcere și atenție părintească se interesează de ele și le sprijinește în îndeplinirea misiunii sfinte ce le revine în cadrele legilor și regulamentelor în vigoare. Nu numai oamenii de carte aflați în slujba acestor așezăminte, ci mai ales preoții de pe tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Romine sînt real și sincer recunoscători Prea Sfințitului Episcop Valerian pentru ajutorul prețios pe care li l-a dat prin publicarea folositoare a cărții de „Flori alese din grădina Sfințelor Scripturi” (Concordanță biblică. Oradea 1955), în exercitarea lesnicioasă și spornică a misiunii lor de propovăduitori ai cuvîntului de viață dătător.

*

Duminică, 19 noiembrie a. c., Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradei a fost obiectul unei prăzniri calde și însușite din partea clerului și credincioșilor eparhiei pe care o cîrmuiește de un deceniu încoace. La festivitățile care au avut loc din acel prilej în Catedrala episcopală și la reședința vlădicească din Oradea, prin participare personală, prin reprezentanți oficiali sau în scris, s-au asociat I. P. S. și P. S. membri ai Sfințului Sinod, Departamentul Cultelor, Institutele Teologice de grad Universitar din București și Sibiu, precum și alte așezăminte și slujitori bisericești din cuprinsul Patriarhiei Române.

Cuvîntările rostite și felicitările exprimate atunci au evocat cu căldură și au elogiât cu obiectivitate activitatea desfășurată cu pilduitoare osîrdie de către Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradei în primii săi zece ani de arhipăstorire.

Publicînd în altă parte a acestui fascicol reportajul asupra festivităților prilejuite de împlinirea unui deceniu de arhipăstorire a Prea Sfințitului Episcop Valerian al Oradei, revista „Mitropolia Ardealului” — care stă și sub oblăduirea Prea Sfinției Sale — se asociază cu plăcere și cu respectuoasă dragoste la mărturiile de prețuire, devotament și ascultare fiiască ce i-au fost prezentate cu prilejul serbărilor aniversare, rugînd pe Părintele ceresc să-i hărăzească viață îndelungată, cu pace, sănătate, bucurie și întru toate bună sporire, pentru propovăduirea spornică a Evangheliei păcii, spre binele Sfintei noastre Biserici dreptmăritoare și al Patriei noastre dragi.

INTRU MULȚI ȘI FERICIȚI ANI, PREA SFINȚITE PĂRINTE!

REDAȚIA

SARBATORIREA UNUI DECENIU DE RODNICA ARHIPASTORIRE

Duminică 19 noiembrie 1961 a avut loc la Oradea sărbătorirea aniversării a zece ani de rodnică arhipăstorire a P. Sf. Episcop Valerian al Oradei. Cu ocazia aceasta Biserica noastră, clerul și credincioșii au exprimat — prin reprezentanții lor — cinstirea și omagiul lor ierarhului din Eparhia de Nord-vest a Transilvaniei. Au participat, pe lângă consilieri, protopopi, preoți și credincioși: I. P. Sf. Mitropolit Firmilian, în numele Sf. Sinod și al Prea Fericitului Patriarh Justinian; P. Sf. Episcopi: Iosif al Rîmnicului și Argeșului și Nicolae al Aradului, P. C. consilier S. Porcescu din partea I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; P. C. pr. Moraru, V. Băltan, director al Seminarului din Cluj, d. secretar I. Butuc, reprezentînd pe P. Sf. Teofil al Clujului; P. C. Prof. N. I. Nicolaescu de la Institutul Teologic Universitar-București; secretarul Sfatului Popular orășenesc Oradea, în numele organelor locale ale puterii de stat; vicarul rom. cat. Beldeki, consilierul reformat Eszenyei, șef-rabinul Wolf Pollak, Popa Petre de la cultul baptist, ș. a.

Arhiepiscopia noastră a fost reprezentată de P. C. vicar Traian Beleşcu, în numele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului; P. C. pr. Prof. C. Sîrbu şi N. Mladin, în numele Institutului Teologic de grad Universitar, P. C. Pr. I. Florea şi N. Bîrsan (Braşov) ca invitaţi ai P. Sf. Valerian.

La orele 9^{1/2} începe Sf. Liturghie în Catedrala II din Oradea, săvîrşită de I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei, P. Sf. Episcopi Iosif al Rîmnicului şi Argeşului şi Nicolae al Aradului, înconjuraţi de un sobor de vicari, consilieri, protopopi, preoţi şi cinci diaconi. Răspunsurile le-a dat corul catedralei, sub conducerea C. Pr. Em. Cristoiu.

La priceastră, P. Sf. Episcop Valerian a hirotosit iconomi, protopopi stavrofori, a distins pe unii cu cruce, pe alţii cu brîu roşu, aproape 70 de preoţi, dăruindu-le şi cărţi şi icoane.

După încheierea Sf. Liturghii s-a săvîrşit Doxologie de mulţumire pentru binefacerile revărsate de Dumnezeu asupra P. Sf. Valerian şi a Eparhiei Oradea.

A luat apoi cuvîntul I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei ca „trimis special al Prea Fericitului Patriarh Justinian şi al Sf. Sinod”. I. P. Sf. Sa spune că s-au ridicat rugăciuni de mulţumită către Dumnezeu pentru fericirea P. Sf. Valerian şi pentru prisosul de lumină sufletească, de trudă şi osteneală, pe care P. Sf. Sa le-a depus pe scaunul Eparhiei Oradea. Mărturisim toţi, în frunte cu P. Fer. Patriarh Justinian, rostul cel mai înalt al slujirii P. Sf. Voastre în această Eparhie, în vremi de zidire de viaţă nouă, de armonizare şi mai ales pentru cauza cea mai nobilă şi generoasă a timpului nostru, a omenirii întregi, care este cauza păcii.

Personal vă cunosc de pe băncile seminarului. V-aţi trudit, v-aţi rugat, aţi adunat prisos de lumină, de carte bisericească şi belşugul unor ani de experienţă şi aţi ajuns pe scaunul arhieresc de înaltă răspundere. În fruntea acestei Eparhii v-a trimis votul reprezentanţilor Colegiului Electoral Bisericesc, cercetarea cea adîncă a Sf. Sinod.

P. Sf. Voastră, cu darul ce vi l-a dat Dumnezeu şi cu experienţa anilor trudnici, aţi fost aici un factor de armonizare confesională, acel sol al Bisericii noastre care a adunat sub aripile ei cele două străni.

Pentru toate acestea, scumpe şi iubite frate în Hristos, pentru osteneţile şi roadele deceniului trecut, ca şi pentru toată nădejdea pe care ocîrmuirea noastră bisericească — în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian — o pune şi de acum înainte în puterea de lucru, veghea şi înţelepciunea P. Sf. Voastre, Vă aduc din parte P. Fer. Patriarh şi a Sfîntului Sinod toate caldele noastre felicitări pentru acest început bogat în realizări, pentru sănătatea şi pentru înzîlirea Voastră. Dorim de asemenea ca P. Sf. Sa să fie susţinut şi în viitor cu căldură şi îmbrăţişat cu toată dragostea de clericii şi credincioşii acestei Eparhii, ca prin împreună-lucrare să se facă noi înfăptuiri bune.

Dumnezeu să vă ţină încă mulţi ani sănătoşi!

DI I. Rodeanu felicită pe P. Sf. Valerian ca delegat al Departamentului Cultelor.

P. Sf. Episcop Iosif al Rîmnicului şi Argeşului exprimă participarea P. Sf. Sale, a clerului şi credincioşilor din Eparhie, la bucuria aniversării de la Oradea. E acesta un popas al cinstei şi sincerei recunoaşteri a muncii

înțelepte și rodnice depuse cu dragoste și jertfelnicie pe altarul strămoșesc și al Patriei noastre iubite. E un popas de omagiere.

Felicită pe P. Sf. Valerian din toată inima și-i urează mulți ani de binecuvîntată lucrare în ogorul Bisericii și pentru progresul și pacea lumii.

P. Sf. Episcop Nicolae al Aradului aduce cuvîntul Eparhiei vecine, căci se cuvine ca toți să participăm la sărbătorirea unui episcop. Ce e mai mare în Biserică decît episcopul, care e urmaș al Sf. Apostoli? De aceea ne-am adunat aici, spre a cinsti pe acela care vreme de zece ani a semănat cu vrednicie, în această parte a țării, cuvîntul Evangheliei Domnului nostru Iisus Hristos.

Urează P. Sf. Valerian ca vestea cea bună a faptelor și înțelepciunii sale să fie cunoscută tuturor și îi dorește păstorire îndelungată, cu roade bogate.

P. C. Prot. Dr. Pop Carol (Baia Mare), vorbind în numele protopopilor din Eparhie, talmăcește dragostea și supunerea acestora față de ierarhul lor. Cei zece ani de păstorire sînt un urcuș care e încoronat de culmea acestui popas sărbătoresc, cînd în fața noastră se deschide prîveliştea minunată a unor frumoase realizări în consolidarea reîntregirii bisericești, în orientarea clerului pe calea luptei pentru pace și a împlinirii îndatoririlor cetățenești. Acum P. Sf. Sa — care a cutreierat Eparhia în lung și în lat — cunoaște clerul și mentalitatea credincioșilor și știe unde și ce e de făcut. Exprimă atașamentul filial al protopopilor și dorința ca sub ocîrmuirea P. Sf. Sale, protopopii să conlucreze „ca preoții ortodocși din această Eparhie să formeze o familie mare, în care fiecare își va face datoria cînstit, după rostul său, față de Biserică și față de Patrie”. Urează P. Sf. Sale alte decenii de rodnică păstorire.

P. C. prot. A. Lupșa (Oradea) face — în poezie — o prezentare caldă a realizărilor P. Sf. Valerian și urează „mulți ani — în decenii fericite, cu zile senine de la Domnul dăruite”.

Dl Prof. pens. Iosif Sălăgean, membru al Adunării Eparhiale, Dl Barna Vasile și C. Pr. Vasile Penzeș din Sighet, urează P. Sf. Sale ani mulți, spre lauda lui Dumnezeu și mîntuirea credincioșilor.

I. P. C. Arhim. Dr. Augustin Paul, vicar eparhial al Oradiei, spune că P. Sf. Valerian, în cei zece ani de arhipăstorire, a tras brazde adînci în ogorul Eparhiei Oradea pe tărîmul adîncirii vieții duhovnicești, pe tărîmul consolidării unificării bisericești, pe tărîmul acțiunii luptei pentru pace. P. Sf. Sa este cunoscut în tot cuprinsul Eparhiei, pe care a cercetat-o pretutindeni, ca un adevărat părinte, îndrumător cu cuvîntul și fapta pe calea credinței ortodoxe. A cuprins pe toți preoții și credincioșii în aceeași dragoste părintească „tuturor toate făcîndu-se numai ca pe toți să-i facă să simtă și să se convingă cît este de frumos și de bine să fie frații împreună”. De aici „dragostea și respectul neîțarmurit cu care l-au înconjurat și-l înconjoară credincioșii din tot cuprinsul Eparhiei”. Indrumător pe calea păcii, activitatea și scrierile P. Sf. Sale ne-au povățuit să sprijinim munca poporului pentru viața cea nouă, pentru înflorirea Patriei.

„Centrul Eparhial, preoțimea și credincioșii din tot cuprinsul Eparhiei... Vă aduc omagiul și prinosul recunoștinței și admirației pentru înfăptuirile bogate ce ați realizat pentru mai marea mărire a lui Dumnezeu, pentru

slava Sfintei Sale Biserici, pentru prosperarea acestei Eparhii și înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română”.

Prezintă apoi P. Sf. Valerian darurile preoțimii: o cruce episcopală și un engolpion.

Răspunzind cuvintelor calde de cinstire, ce i s-au adresat, P. Sf. Valerian al Oradiei mărturisește că este copleșit de o mare emoție și înalță imn de preamărire și mulțumire către Dumnezeu, zicind: Fii, Doamnă, preamărit, a Ta să fie lauda și mulțumirea pentru tot ce ne-ai dat. Ale Tale dintru ale Tale, Ție îți aducem de toate și pentru toate!

Deși zece ani în viața omului reprezintă ceva, totuși, acum când privește în urmă, anii i se par ca niște clipe și în față i se perindă ca pe un ecran cinematografic mulțimea frământărilor și întâmplărilor din acest răstimp. Se oprește însă numai asupra unui aspect, care e piatră de hotar în activitatea P. Sf. Sale: consolidarea și desăvârșirea reîntregirii bisericești. Acum zece ani a pășit pe pământul Ardealului drag, ca să păstorească în acest colț frumos de țară. Deși în unele suflete mai era neîncredere, P. Sf. Sa — ca un adevărat păstor — a chemat pe toți credincioșii și i-a adunat în jurul altarelor strămoșești, în staulul Ortodoxiei. Aceste două catedrale, care stau față în față, erau izolate. Astăzi, ele s-au înfrățit ca două surori în duhul dragostei lui Hristos și al unității sufletești dreptmăritoare. Și în trecut ne închinam în limba română aceluiasi Dumnezeu, dar semănătorii de vrajbă căutau să dezbine pe frații de aceeași lege strămoșească. Odată cu reîntregirea bisericească, vrajba s-a înlăturat și ce bine ne simțim acum că putem cînta împreună cu psalmistul: „Ce frumos e cînd sînt frații împreună”!

Unii — poate — mai întreabă: Oare în care Biserică se pot mintui? Care sînt temeliele Ortodoxiei? Dacă ea poate garanta mîntuirea? Răspunsul e clar. Ortodoxia este o mare unitate în Duhul Sfînt, adică trăire religioasă în Biserica lui Hristos, Biserica celor șapte Sinoade Ecumenice a primelor opt veacuri creștine. Ortodoxia este realizarea împărăției spirituale, e conformitatea vieții cu modelul vieții în Dumnezeu, care este Iisus Hristos. Prin Hristos se revarsă puterile harului dîvin. Prin har, credință și fapte bune dobîndim mîntuirea. Ortodoxia este ierarhie. Ea e unitate ce leagă cerul cu pămîntul, coboară pe Dumnezeu la noi și pe noi ne ridică la Dumnezeu, îmbrățișează pe vii și morți, pe sfinți și îngeri și întreg cosmosul. Ortodoxia e Biserica universală al cărei Cap nevăzut este Iisus Hristos și a cărei formă văzută de conducere este Sinodul, căci Mintuitorul însuși a zis: „Unde sînt doi sau trei adunați în numele meu, acolo sînt și eu”. Împărțită în Biserici naționale, Ortodoxia e unitate în dogme și canoane, în dragoste de Hristos. Ea e stilp și întărire al Adevărului dîvin, căci a păstrat și păstrează nemodificată credința descoperită în Iisus Hristos și propovăduită de Sf. Apostoli. Ea e Biserica transfigurării, căci — după cum spun cîntările bisericești — omul și lumea în Iisus Hristos s-au îndumnezeit. E Biserica iubirii și dreptății, căci Dumnezeu este iubire egală pentru toți, iubire pe care o cere de la toți și Dumnezeu este dreptate supremă și cere respectarea dreptului fiecăruia și condamnarea asupririi, discriminărilor rasiale, etc. Ortodoxia sprijină ideea păcii între oameni și între popoare.

Ea nu țințește să stăpînească peste cele pămîntesti, ci colaborează cu statul în eforturile lui spre mai bine, sprijinește toate năzuințele și stră-

PREA SFINȚIA SA EPISCOPUL VALERIAN AL ORADIEI

duințele poporului și statului nostru spre progres și o viață mai bună și mai feroacă. Ea ne îndrumază să ne iubim Patria și să-i dăm ceea ce i se cuvine.

Biserica Ortodoxă nu ne învață mindria, ci smerenia; ne învață cumpătarea, nu lăcomia, să adunăm bogăția virtuților, nu bogății materiale prin nedreptate și silă. Biserica ne învață toleranța, nu silnicia; ea combate sovismul rasial, național, religios. Biserica învață dreptatea și libertatea pentru toți, condamnă asuprirea, colonialismul, rasismul și binecuvîntă pe cei ce ajută la eliberarea popoarelor subjugate și la înaintarea popoarelor ce și-au cîștigat de curînd independența.

Impărțirea în stăpîni și sclavi, în bogați și săraci nu e de la Dumnezeu, ci de la diavolul (cf. Cain și Abel). Dumnezeu a dat pămîntul în stăpînirea tuturor. Proprietatea obștească a instituit-o Dumnezeu de la facerea lumii, cînd a zis: „Creșteți și vă înmulțiți, și stăpîniți pămîntul!”. Aceasta ne învață Biserica.

Biserica învață pacea și luptă pentru realizarea ei. E o monstruozitate să pregătești un război atomic la umbra crucii, ca să aperi nedreptatea. Biserica noastră condamnă războiul nedrept („Cine scoate sabia de sabie va pieri”; Mt. 26, 52) și binecuvîntează apărarea obștească („Cel ce n-are sabie ... să-și cumpere”; Lc. 22, 36). Pacea cere dezarmare generală și totală și împreună-trăire pașnică.

Biserica învață restabilirea unității creștine, ca imperativ evanghelic: toți una să fim! Dezbinarea este negarea creștinismului, e sfișierea cămășii lui Hristos. Pentru refacerea unității e nevoie ca toți să fim sub supremația lui Hristos, nu a unora asupra altora, și să viețuim în duh de pace și iubire. Reîntregirea bisericească de la noi este voită de Dumnezeu. Ea e unitate în credință și viață, care nu mai vrea și nu mai poate fi fărîmîtată niciodată. Noi, preoții și credincioșii ardeleni, sîntem fiii aceleiași Biserici strămoșești și nu mai vrem să fim despărțiți. Mare e bucuria ierarhilor romîni care au adormit în Domnul (Radu, Ciorogariu, etc.), că iau parte la Sf. Liturghie din aceste Catedrale, unde ne rugăm împreună Domnului să desăvîrșească „via aceasta”. Pacea și iubirea ne-au încălzit sufletele și le-au înfrățit.

Am luptat și voi lupta pentru pace între oameni și popoare, căci aceasta e o poruncă a Evangheliei lui Hristos și voința popoarelor. Am osîtenit împreună cu episcopul reformat Argay, cu prelatul rom. cat. Iosif Pop, cu consilieri reformați și vicari rom.-catolici, în duhul dragostei creștine.

Ajuns la acest popas, dau laudă și mulțumită lui Dumnezeu pentru toate. Am sfințit preoți și biserici, am botezat și cununat, am propovăduit cuvîntul, spre slava Celui de sus și spre izbînda celor de jos. Meritul nu e numai al meu, ci și al colaboratorilor mei, consilieri, preoți și credincioși. Pe toți îi port în inima mea.

Mulțumesc tuturor: Consiliului de Stat al R.P.R., Guvernului R.P.R., Departamentului Cultelor, autorităților locale, membrilor Sf. Sinod — în frunte cu P. Fer. Patriarh Justinian — I. P. Sf. Mitropolit Firmilian, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului și I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei (prezenți prin delegații lor), P. S. Episcopi Iosif și Nicolae, reprezentanților celorlalte culte, consilierilor, preoților, credincioșilor, etc. Dumnezeu e Părintele nostru și noi sîntem frați: să trăim ca frații. Să colaborăm la realizarea păcii și progresului, să ne împlinim datoriile față de Patria noastră scumpă,

Republica Populară Română. Dumnezeu să ne binecuvînteze ostenele — chiar dacă n-am răspuns la toate așteptările — și să reverse dragostea Lui în inimile noastre, ca să pășim pe calea înfrățirii, păcii, bunăstării, spre un viitor fericit.

P. Sf. Episcop Valerian încheie cuvîntarea printr-o impresionantă rugăciune către Dumnezeu pentru binefacerile revărsate în cei zece ani de arhipăstorie, pentru ca să ne ajute să mergem mai departe, sporind în dreapta credință, să păzească țara aceasta în pace, dăruind la tot poporul belsug și fericire și pe credincioși să-i păzească în dragostea Sa și în unire frățască.

După cuvîntări, a urmat un Polihroniu. Apoi înalții ierarhi și invitații s-au îndreptat spre reședința episcopală.

La masa de la reședință au toastat: I. P. Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei pentru conducătorii Republicii Populare Romîne și pentru ocîrmuirea sfîntei noastre Biserici; Dl. secretar al Sfatului Popular Orășenesc Oradea, Suciu, în numele organelor locale regionale, raionale și orășenești; P. C. vicar Tr. Belascu, în numele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului; vicarul rom. catolic Beldeki, consilierul reformat I. Eszenyei, șef-rabinul Pollak Wolf și pastorul baptist Popa Petre, în numele cultelor respective; I. P. C. Consilier Sc. Porcescu, în numele I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; P. C. prot. pens. V. Popovici, în numele preoților pensionari; P. C. Pr. Moraru, în numele P. Sf. Teofil al Clujului și al Seminarului teologic; d. Dumitrescu Basarab, membru în Adunarea Eparhială, în numele mirenilor; d. Dancoș S. (Baia Mare), în numele credincioșilor din reg. Maramureș; P. C. Prot. Gh. Barna, în numele slujitorilor de la catedrală; P. C. Prot. C. Săva, în numele preoților și credincioșilor sătmăreni înfrățiți; P. C. Prot. I. Ursu, în numele clerului și credincioșilor din Țara Oasului; C. Pr. Pruteanu (Adjud), în numele colegilor de seminar ai P. Sf. Sale; P. C. Pr. pens. I. Medanu; C. Pr. Marina Vladimir; C. Pr. P. Rusu (prot. Satu Mare); Hortek (Sighet), în numele ucrainenilor ortodocși; P. C. Diacon prof. N. I. Nikolaescu, în numele Institutelor Teologice de grad Universitar din București și Sibiu.

P. Sf. Valerian al Oradei mulțumește tuturor pentru bunele urări. Spune apoi că P. Sf. Sa a sprijinit și sprijinește munca poporului pentru o viață mai bună, de dreptate, pace și înfrățire. A fost de asemenea frate cu conducătorii celorlalte culte, ca ura religioasă și națională să piară. A trebuit să vină 23 August 1944 ca naționalitățile și confesiunile să se împace, căci regimurile trecute ațîtau șovinismul. Meritul înfrățirii este deci al acestor vremi înnoitoare.

Crucea lui Hristos nu e scut pentru cei ce vor să ucidă oameni, pentru colonialiști și ațîțatori la război. La umbra crucii nu se poate adăposti nedreptatea. Noi lăsăm laoparte toate neînțelegerile, și toate confesiunile sîntem una în lupta pentru pace și frați în Hristos.

Mulțumind ocîrmuirii Republicii Populare Romîne, ocîrmuirii Bisericii noastre, Departamentului Cultelor, organelor locale ale puterii de stat, oaspeților, clerului și credincioșilor, P. Sf. Valerian asigură că va sluji cu aceeași dragoste și entuziasm slava Bisericii, înflorirea Patriei, înfrățirea și pacea tuturor.

...Și astfel, după retrospectiva sărbătorească asupra celor zece ani de arhipăstorie, se începe un nou deceniu de muncă rodnică în duhul iubirii și păcii lui Hristos.

DE LA CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Între 3 și 17 noiembrie a. c. au avut loc la toate protopopiatele din Arhiepiscopia Sibiului conferințele preoțești de orientare fixate de Sf. Sinod pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română. Ele s-au desfășurat după programul fixat de P. V. Consiliu Arhiepiscopesc, în înțelegere cu conducătorii Oficiilor protopopești. Astfel: vineri 3 noiembrie, la protopopiatele Agnifa și Sibiu; joi 9 noiembrie, la protopopiatele Brașov, Făgăraș și Sf. Gheorghe; vineri 10 noiembrie, la protopopiatul Luduș; sâmbătă 11 noiembrie, la protopopiatul Tg. Mureș; marți 14 noiembrie, la protopopiatul Mediaș; miercuri 15 noiembrie, la protopopiatele Tîrnăveni și Toplița; joi 16 noiembrie, la protopopiatele Reghin, Sebeș și Sighișoara, iar vineri 17 noiembrie a avut loc ultima conferință de orientare, ținută la protopopiatul Rupea.

Aceste conferințe au fost prezidate de delegați ai I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, atât din Centrul Eparhial, cât și dinafara acestuia. Astfel, de la centrul eparhial au fost trimiși: P. C. vicar Traian Belasçu la protopopiatele Sebeș și Alba Iulia; P. C. Prot. Ioan Vlad, consilier cultural, la protopopiatele Luduș și Tg. Mureș; P. C. Prot. Dumitru Ciuchendea, inspector eparhial, la Sighișoara și Rupea; P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, la protopopiatul Sf. Gheorghe; P. C. Prof. Dr. Nicolae Mladin, la protopopiatul Brașov; P. C. Prof. Dr. Dumitru Belu, la protopopiatul Sibiu. La protopopiatele Toplița și Reghin a prezidat conferințele de orientare P. Sf. Arhiereu Emilian, de la Mănăstirea „Sf. Ilie Proorocul” din Toplița. La celelalte protopopiate conferințele de orientare au fost prezidate, din încredințarea I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, de către P. C. protopopi locali.

Tema oficială fixată din bună vreme de Sf. Sinod a fost: „Realizări ale acțiunii pentru apărarea păcii în cursul ultimelor 12 luni (1961)”, avînd ca subtitluri:

„Momente mai importante: Apeluri, rezoluții, rezultate în cadrul Consiliului Mondial al Păcii, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, etc.

Participarea Bisericilor creștine la acțiunea pentru apărarea păcii, cu deosebită stăruință asupra acțiunilor desfășurate de Bisericile Ortodoxe.

Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii în cursul anului 1961.

Ce trebuie făcut în viitor pentru înlăturarea neînțelegerilor între popoare și pentru triumful păcii în lume”.

Subiectul acesta, de vădită actualitate, a fost lucrat după îndrumările Centrului Eparhial din partea tuturor preoților și susținut de referenții principali, desemnați la fiecare protopopiat de comisiunile permanente de cercetare a lucrărilor.

În afară de referenții principali, la unele conferințe au citit tema oficială — în întregime sau parțial — și alți coreferenți, iar la discuțiile ce au urmat pe marginea temei oficiale au luat cuvîntul numeroși preoți, aducînd fiecare prețioase contribuții personale la lămurirea și întregirea subiectului tratat.

Toți conferențiarii au reușit să scoată în evidență nu numai actualitatea acestui subiect, ci și importanța lui pentru fiecare preot și credincios al Sf. noastre Biserici Ortodoxe Romîne.

După cum era firesc, la toate conferințele de orientare din Arhiepiscopia Sibiului s-a căutat să se arate, cu exemple concrete, participarea Bisericii creștine la acțiunea pentru apărarea păcii și cu deosebire lucrarea săvîrșită în această privință de Bisericele Ortodoxe, ca și de Biserica Ortodoxă Romînă — prin înțîlștătorii ei, preoțimea și credincioșii ei.

S-a arătat mai ales că preoțimea noastră participă la lupta pentru pace și la toate acțiunile de apărare a păcii, pornind de la Evanghelia Mintuitorului nostru Iisus Hristos.

S-au arătat, la toate conferințele preoțești de orientare, ororile și urmările războaielor de cotropire și jaf, dar și acțiunile hotărîte ale partizanilor păcii din lumea întreagă, pentru ca astfel de nelegiuiri să nu se mai repete.

S-a scos în evidență aportul deosebit adus cauzei păcii de Conferința pan-creștină pentru pace de la Praga, din 12—18 iunie 1961, la care au participat 80 delegați ortodocși din 8 Biserici autocefale, împreună cu delegați ai Patriarhiilor armeană și etiopiană.

Mesajul Conferinței pan-creștine pentru Pace de la Praga a fost citit, din dispoziția Sf. Patriarhiei, în toate bisericile ortodoxe din Patria noastră, în ziua de 6 august a. c.

Tot în cadrul acestor conferințe s-a căutat a se da preoțimii o îndrumare justă în problema luptei pentru pace, atît în prezent, cît și în viitor, arătîndu-se din partea delegaților chiriarhali că fiecare preot să se străduiască în parohia sa, în mijlocul credincioșilor, la o acțiune intensă pentru dezarmare generală și totală și pentru rezolvarea tuturor problemelor litigioase pe calea tratativelor.

*

Preoțimea noastră s-a întors de la conferință, în mijlocul credincioșilor, cu hotărîrea fermă de a-i povățui, cu vreme și fără vreme, să-și intensifice acțiunile de sprijinire a luptei pentru pace, astfel încît realizările din acest an să fie și mai bogate în viitor, iar pacea să triumfe cu un ceas mai devreme, spre bucuria tuturor oamenilor cinstiți din lumea întreagă.

Pr. IOAN VLAD
Consilier cultural

ADUNAREA EPARHIALĂ

În 3 decembrie 1961 a avut loc la Sibiu sesiunea ordinară a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei ortodoxe romîne de Alba Iulia și Sibiu. Lucrările Adunării au fost conduse de P. C. Sa Prot. stavr. Traian Belasçu, vicar arhiepiscopesc.

Înainte de deschiderea sesiunii, deputații eparhiali au participat la Sf. Liturghie, în Catedrala mitropolitană, unde la sfârșitul slujbei s-a făcut invocarea Sf. Duh. De la Catedrală, au trecut în aula Institutului Teologic Universitar. Aci, printr-o cuvîntare cuprinzătoare, P. C. vicar Traian Belascu a deschis sesiunea. Salutîndu-i pe cei prezenți și îndemnîndu-i la muncă pentru binele Bisericii și pentru propășirea Patriei noastre, Republica Populară Romînă, P. C. Sa a arătat și realizările mai de seamă de la Centrul Eparhial și din cuprinsul Arhiepiscopiei, în cursul anului 1961.

Îndată după aceea, din sînul Adunării Eparhiale s-au trimis următoarele telegrame ocazionale: Dlui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat, Dlui Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri, Prea Fericirii Sale Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, Dlui Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor și I. P. Sf. Sale Mitropolitului Nicolae al Ardealului.

Rapoartele anuale prezentate de Consiliul Eparhial au fost apoi repartizate comisiunilor de lucru și după aceea s-a trecut la citirea și aprecierea lor.

Raportul general al secțiunilor unite (raportor: Dl profesor Iorgu Ivan) a subliniat frumoasele rezultate obținute în diferite domenii de activitate sub îndrumarea și supravegherea I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, a Consiliului arhiepiscopal și prin munca stăruitoare a preoților și credincioșilor.

Știința și tehnica — a arătat raportorul — au ajutat la realizarea unui nivel mai ridicat de trai și la spor în domeniul cultural. Acestea pot aduce progres continuu, dacă sînt folosite spre fericirea omenirii. Preoțimea Bisericii noastre apreciază aceste lucruri după dreaptă cuviință.

Lupta pentru pace este o preocupare de căpetenie pentru Biserică. Aceasta reiese din temele discutate de preoțime în cadrul conferințelor ei, ca și din participarea delegaților ei la congrese pentru pace ținute pe plan internațional. Raportul a subliniat și colaborarea Bisericii noastre, sub acest aspect, cu celelalte culte din R.P.R. ca și participarea la „Mișcarea creștină pentru pace”. De asemenea, în conferința pan-ortodoxă de la Rhodos, delegația Bisericii noastre, unindu-se cu solii celorlalte biserici a adresat o chemare către toate popoarele pentru stabilirea unui climat de pace și bunăînvoire.

Preoțimea și-a continuat lucrarea ei de consolidare a unificării bisericesti.

Raportul secției adm.-bisericești (raportor: P. C. prot. Dr. V. Coman) a constatat că slujitorii Bisericii noastre și-au îndeplinit cu conștiințiozitate misiunea lor duhovnicească în mijlocul credincioșilor și îndatoririle patriotice. Credincioșii își arată atașamentul către Sf. Biserică prin participarea la Sf. Slujbe din duminici și sărbători și prin îngrijirea locașurilor de cult. Administrația bisericească s-a îmbunătățit în urma arondării noi a protopopiatelor din Arhiepiscopie.

Credincioșii și preoții au fost cercetați și îndrumați de trimișii I. P. Sf. Sale de la Centrul Eparhial și Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

Raportul a mai adus date statistice, privind schimbări în personal pe urmă transferărilor, noilor numiri, deceselor, etc.

La raport au luat cuvînt, aducînd unele completări, P. C. vicar Tr. Belascu, P. C. prot. I. Munteanu, Prof. I. Ivan, Prot. Gr. Chichernea, etc.

Raportul secției culturale (raportor: P. C. Prot. P. Boeriu) a subliniat activitatea predicatorială desfășurată la Catedrala mitropolitană de preoții parohii, de preoții de la Centrul Eparhial, de profesorii de la Institutul Teologic și activitatea pe aceeași linie în parohiile din Arhiepiscopie.

Institutul Teologic Universitar din Sibiu și Școala de cântăreți — Seminarul Teologic din Cluj, și-au împlinit munca în chip mulțumitor, pregătind candidați la preoție și cântăreți de strănă.

Conferințele preoțești de orientare și administrative s-au desfășurat în bune condițiuni, contribuind la îndrumarea preoțimii pe drumul folositor credincioșilor și țării noastre.

Comitetele și consiliile parohiale și-au îndeplinit bine chemarea, iar tipografia și librăria eparhială au răspuns sarcinilor ce li s-au încredințat în cursul anului 1961.

La discutarea raportului au luat cuvînt: P. C. vicar Tr. Belășcu, P. C. Prot. V. Coman, P. C. Prot. Dr. S. Vlad, P. C. Prot. I. Munteanu, etc., aducînd unele completări și precizări de amănunt.

Raportul secției economice (raportor: Dl. Dr. I. Georgescu) a arătat problemele economice și financiare mai importante de la Centrul Eparhial și din parohii. Datorită purtării de grijă a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae și activității preoțimii, aceste probleme au fost soluționate cu bine. În executarea planului financiar pe 1960 s-a observat strict noua disciplină financiară, realizîndu-se și unele economii. Raportul a prezentat executarea planului financiar de la C.A.R., de la Fondul de asigurare, Casa de Pensii și Ajutorare a angajaților Bisericii Ortodoxe Romîne, activitatea de la librărie, tipografie și atelierul de luminări, reparațiile la Păltiniș, lucrările executate la Catedrala mitropolitană, reparații și zugrăviri de biserici parohiale, construcții de case parohiale, etc. Cuvînte deosebit de calde au fost aduse pentru ajutorul dat de Departamentul Cultelor în anul 1961.

Integritate la raport au adus P. C. Prot. I. Munteanu și cu deosebire P. C. vicar Tr. Belășcu.

Au mai fost prezentate apoi și rapoartele speciale, privind activitatea financiară de la Centrul Eparhial și de la așezămintele sale.

★

În numele membrilor Adunării Eparhiale, Dl. deputat eparhial Dr. I. Georgescu a adus mulțumiri tuturor ostenitorilor pentru buna desfășurare a activității bisericești în toate sectoarele.

Mulțumește I. P. Sf. Mitropolit Nicolae pentru purtarea de grijă arătată și în acest an, ca și P. C. vicar Tr. Belășcu și Consiliului Eparhial, care au realizat cele arătate în rapoartele prezentate Adunării. Aceeași mulțumire și recunoștință o exprimă membrii Adunării Eparhiale față de conducerea Statului, pentru grija ce arată instituțiilor bisericești și problemelor de viață bisericească.

P. C. vicar Tr. Belășcu, președinte, a subliniat atenția cu care au fost urmărite lucrările Adunării Eparhiale și și-a exprimat mulțumirea pentru modul cum s-au desfășurat aceste lucrări.

D. CALUGAR

EXPUNEREA PEA SFINȚITULUI EPISCOP DR. NICOLAE CORNEANU AL ARADULUI DESPRE CONFERINȚA DE LA RHODOS

Astă toamnă, între 24 septembrie și 1 octombrie 1961, orașul Rhodos din insula cu același nume, capitala Dodecanezului grecesc, a devenit centrul Ortodoxiei universale. S-au întrunit acolo delegații Patriarhatelor apostolice, ai Patriarhatelor mai noi, ai Bisericilor autocefale și autonome, reprezentanții Bisericilor coptă, etiopiană, armeană, siriană, din Malabar și invitați anglicani, episcopalieni, vechi catolici, latini și membri ai Consiliului mondial al Bisericilor, pentru a participa la Consfătuirea panortodoxă ale cărei lucrări se desfășurau atunci acolo.

Din delegația Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, condusă de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei, a făcut parte și Prea Sfinția Sa Dr. *Nicolae Corneanu*, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.

La invitația ce i-a fost adresată de Rectoratul Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, Prea Sfințitul Episcop *Nicolae* al Aradului a făcut o expunere asupra Conferinței panortodoxe de la Rhodos, pentru membrii clerului de la centrul Mitropoliei Ardealului și pentru studenții teologi. Expunerea a avut loc în ziua de 25 noiembrie 1961, la orele 16, în aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu, de față fiind vicarul și consilierii eparhiali, rectorul și profesorii Institutului, alți slujitori bisericești și studenții teologi.

Primit cu imnul arhieresc executat de corul studenților teologi, dirijat de Pr. Conf. univ. Gh. Șoima, Prea Sfinția Sa a luat loc la masa prezidențială, împreună cu rectorul Institutului, P. C. prof. Dr. S. Vlad, care a făcut prezentarea de rigoare și a exprimat mulțumiri Prea Sfințitului Episcop *Nicolae* pentru bunăvoința de-a fi acceptat să facă expunerea în chestiune.

A luat apoi cuvântul Prea Sfințitul Episcop *Nicolae* al Aradului. În esență, Prea Sfinția Sa a spus:

În concepția și practica ortodoxă răsăriteană, Sinodul Ecumenic este „suprema autoritate în toate chestiunile bisericești, după prototipul Colegiului apostolic”. Sinodul Ecumenic întruchipează „cea mai splendidă expresie a unității desăvârșite a Bisericii lui Hristos”. Imprejurări istorice nefavorabile au făcut cu neputință întrunirea de noi sinoade ecumenice vreme de mai bine de un mileniu.

Astăzi, însă, trăim vremuri care cer oamenilor „să coopereze în toate și să trăiască în pace și bună-înțelegere”. În felul acesta s-au creiat și „premizele pentru o mai mare apropiere și între creștini, deschizând astfel perspectivele refacerii unității de altă dată”. „Pe această linie Ortodoxia cea atît de adesea discutată tocmai pe motivul diversității ei, a dat recent o dovadă mult grăitoare de ecumenicitate și unitate cînd, într-o adunare a reprezentanților tuturor bisericilor dreptmăritoare, s-a hotărît ordinea de zi a viitorului prosinod, preambul al unui nou Sinod Ecumenic”.

Incerări de-a se convoca sinoade ale creștinătății ortodoxe s-au mai făcut în deceniile din urmă: la Constantinopol (1923), la Sfînta Mănăstire Vatopedi din Muntele Athos (1930), Congresul panelenistic din Atena

(1931) și Congresul panortodox al profesorilor de teologie de la Atena (1936). Acestea, însă, „n-au putut da expresie glasului Ortodoxiei ecumenice deoarece multe din biserici, și anume cele mai mari, ca spre pildă Biserica Ortodoxă Rusă, nu și-au spus cuvîntul lor”. La Rhodos, însă, s-au putut lua hotărîri care reprezintă voința și conștiința întregii Ortodoxii, deoarece cu excepția micii Biserici albaneze, au fost prezente toate Bisericile ortodoxe răsăritene.

În ședințele oficiale care au avut loc, ca și în convorbirile particulare, „s-a manifestat cu tărie vitalitatea Ortodoxiei, capacitatea ei de-a oferi răspunsuri valabile marilor probleme cu care este confruntată contemporaneitatea, puterea ei neobosită de-a milita pentru unitate și pace”.

Obiectivul imediat al Conferinței de la Rhodos a fost destul de limitat. El a constat din fixarea catalogului temelor pe care viitorul prosinod panortodox urmează să le discute și să le prezinte spre competență soluționare Sinodului Ecumenic.

În perioada de pregătire a Conferinței de la Rhodos, Sfînta Patriarhie Ecumenică din Constantinopol a întocmit un proiect de catalog de teme, pe care l-a trimis tuturor Bisericilor ortodoxe răsăritene, spre a se pronunța asupra lui. Definitivat în urma sugestiilor primite, acest proiect de catalog a fost luat în discuție de Conferința de la Rhodos, care i-a adus unele modificări, în sensul că unele teme au fost lăsate de-o parte, altele schimbate în ce privește formularea și altele adăugate.

Conferința de la Rhodos a căzut de acord ca pe ordinea de zi a viitoarelor întruniri panortodoxe să figureze teme ca următoarele: Definirea noțiunii de dogmă, Izvoarele Revelației, Textele simbolice în Biserica Ortodoxă, Noțiunea și autoritatea Bisericii, Ortodoxia și Biblia, Uniformizarea tipicului și textelor liturgice, Participarea elementului laic în viața Bisericii, Studiarea mijloacelor pentru sprijinirea și întărirea vieții liturgice în Biserica Ortodoxă și a artei bizantine tradiționale. Codificarea Sfîntelor Canoane, Judecata bisericească și procedura penală bisericească, Chestiuni în legătură cu gradul episcopal, viața monahală, posturile bisericești, formarea clerului, impedimente la căsătorie, îmbrăcămintea preoțească, Chestiunea calendaristică, Raporturile interconfesionale, Autocefalia și autonomia în Biserica Ortodoxă, Ortodoxia și diasporaua, Ortodoxia și celelalte Biserici creștine, Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică, Ortodoxia și celelalte religii, Mijloacele de întărire a credinței ortodoxe în lume și în rîndul dreptmăritorilor creștini. Unirea Bisericilor ortodoxe în vederea sprijinirii ideilor de pace, libertate și bunăînțelegere între popoare, Iconomia în Biserica Ortodoxă, Proclamarea Sfîntilor, Euthanasia, Incinerarea morților, Biserica Ortodoxă și familia, Ortodoxia și discriminarea rasială, Ortodoxia și rapidele transformări sociale din anumite țări ale lumii. Problema recăsătoririi preoților, asupra căreia s-a discutat la Vatopedi, a fost scoasă din catalog la cererea delegațiilor greacă și cipriotă, ca una care n-ar avea nici un temel scripturistic, dogmatic și canonic.

Temele, precum se poate vedea, sînt și numeroase, și variate, și interesante. În predica de la Sf. Liturghie cu care s-a deschis Conferința de la Rhodos, I. P. Sf. Mitropolit Hrisostom Constantinidis a spus că aceste teme indică limpede tendința Ortodoxiei de-a se „preocupa de toate sectoarele esențiale ale vieții și activităților omenești. Cînd frămîntările împrejurul

nostru sînt atît de numeroase, atît de multe curente care se formează, atît de multe problemele de rezolvat, atît de multe eforturile Bisericilor și instituțiilor bisericești, atît de mare așteptarea oamenilor și atît de mare bunăvoința din toate părțile, Ortodoxia nu poate sta cu urechile astupate, ea nu poate rămîne pasivă, nu poate merge pe alături și să nu se integreze în restul întrecerii bisericești, nu poate să rămînă fără a lua inițiativa, a trasa căi, a propune soluții, a da bune exemple și a emite învățături. Conferința de la Rhodos punînd în discuție atari probleme a dovedit tuturor că ea are conștiința exigențelor epocii noastre, cum și a responsabilității sale...".

La Rhodos, dezbaterile s-au desfășurat într-o atmosferă de ireproșabilă înțelegere frățească. Chiar și atunci cînd punctele de vedere într-o problemă oarecare difereau, pînă la urmă se găsea soluția care să-i mulțumească pe toți. Acordul — „simfonia” — delegaților a fost exemplar, lucru care s-a văzut mai ales în concretizarea mesajului adoptat cu unanimitate în ultima ședință plenară. Acest mesaj vorbește în chip special despre necesitatea de-a exista o înțelegere deplină între cei ce mărturisesc același crez și despre dezideratul ca în lume să domnească pace și bună înțelegere, căci aceasta este și voința lui Dumnezeu.

„...In plină conștiință a mării noastre responsabilități față de Dumnezeu, pentru suferințele tuturor oamenilor trăind pe pămînt, creați din același sînge și găsindu-se în Una, Sfîntă, Catolică și Apostolică Biserică, pentru a îndeplini porunca dragostei dată de Domnul și în numele Său — spune Mesajul — Vă rugăm pe toți frații noștri de departe și apropiați nouă, să aveți pacea în voi (Marcu 9, 50), pacea lui Hristos, pacea Dumnezeului nostru... Si peste tot ne exprimăm nădejdea că Domnul nostru Iisus Hristos, care a împlinit credința noastră, ne va păstra pe noi ca și lumea întreagă în dragostea și frăția Sa, și noi ne rugăm ca Domnul Păcii, Iisus Hristos, să păstreze pacea pe pămînt și bunavoințe între oameni...”.

Mărturie cutremurătoare a unității și coeziunii tuturor Bisericilor reprezentate la Conferința de la Rhodos a fost mai ales rostirea într-un singur glas a Simbolului Credinței, de către toți participanții, în cadrele ultimei ședințe plenare. Cînd a început această mărturisire impresionantă, clopotele tuturor bisericilor din Rhodos au pornit să răsunе în dangăt prelung. „Se părea că a reînviat vremea Sinoadelor Ecumenice de altă dată” — a spus, vădit mișcat, P. Sf. Episcop Nicolae al Aradului.

În continuarea expunerii sale, P. Sf. Episcop Nicolae a subliniat în cuvinte potrivite rolul de seamă pe care l-a exercitat delegația Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Romîne în cursul lucrărilor Conferinței, impresia deosebită făcută asupra celorlalte delegații de ținuta și pregătirea dovedită de membrii delegației noastre și mai ales prețuirea unanimă de care era înconjurat șeful acestei delegații, Înalt Prea Sfîntitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. „Activi și bine orientați în toate problemele, animați de gînduri sfinte și conștienți de marea misiune ce li s-a încredințat, reprezentanții Bisericii noastre au adus un aport pozitiv la lucrările Conferinței. Fără a exagera cu nimic lucrurile, se poate spune că șeful delegației Bisericii Ortodoxe Romîne a fost unul din persoanele cele mai importante, intervenind în discutarea majorității problemelor și fiind consultat înainte de aducerea oricărei hotărîri. Fără vorbe mari și mai ales fără os-

tentație, delegații români au depus eforturi lăudabile în scopul adoptării celor mai juste decizii. Lor le revine și meritul de a fi determinat introducerea în catalogul de teme a problemei păcii, capitală în viața omenirii de astăzi”.

Părtășia activă a delegației Bisericii Ortodoxe Române la desfășurarea izbutită a Conferinței de la Rhodos a fost subliniată în cuvinte cinstitoare pentru noi de presa grecească.

Delegația noastră a transmis daruri prețioase unor personalități ale Bisericii Greciei, ca și unor delegați la Conferință, din partea ocîrmuirii Bisericii noastre. Cu prilejul unei recepții la Arhiepiscopia Ateni, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Theofilos, Primatul Bisericii Greciei, și apoi I. P. Sf. Mitropolit Spiridon al Rhodosului și unele biserici ale eparhiei sale, au primit în dar obiecte bisericești artistic executate în atelierele Patriarhiei Române.

În scopul stabilirii unor mai strînse legături cu reprezentanții altor biserici și organizații religioase, I. P. Sf. Mitropolit Iustin a dat o recepție, la care au fost invitați cei mai marcanți participanți la Conferință. Recepția a avut loc la Atena.

Partea finală a expunerii sale, P. Sf. Episcop Nicolae al Aradului a rezervat-o condițiilor de găzduire a oaspeților — asigurate în condiții ireproșabile de către organizatori — și vizitelor făcute de către participanți la Conferință fie la diferite lăcașuri străvechi de închinare creștinească, fie la muzee și monumente de artă din numeroase localități ale Greciei.

Conferința panortodoxă de la Rhodos s-a încheiat cu un incontestabil succes. Lucrul acesta l-a subliniat, între alții, ziaristul francez Henri Fesquet, în reportajul publicat în cotidianul „Le Monde” (din 4 octombrie a. c.). Ortodoxia — afirmă el — s-a dovedit a fi o Biserică „Una, Sfință, Catolică și Apostolică”, cu nimic inferioară altor Biserici, ci tocmai dimpotrivă, în stare să facă față noilor împrejurări ale vieții contemporane, dînd soluții pozitive problemelor cu care e confruntată omenirea zilelor noastre.

Succesul acesta este a se pune pe seama comprehensiunii și bunăvoinței tuturor delegațiilor — și, în mod special, a reprezentanților Bisericii Ruse surori — care au știut să apere atît integritatea Ortodoxiei, ferînd-o de unele tendințe străine ei, cît și să ridice nivelul discuțiilor pînă la a transforma Conferința într-o adunare în care hotărîrile luate se poate spune pe drept cuvînt că au fost rezultatul și al deliberării participanților, dar și al asistenței continue a Sfîntului Duh.

P. Sf. Episcop Nicolae al Aradului a încheiat astfel:

„Păruți-ni-s-a nouă și Sfîntului Duh...”, au declarat Sfinții Apostoli întruniți în sobor. Același lucru îl pot afirma și cei ce adunîndu-se la Rhodos, au deschis calea unei noi epoci în istoria Bisericii creștine, epocă asistată neîndoiește de harul dumnezeiesc, care toate le desăvîrșește. Rămîne să înregistrăm de acum înainte rezultatele ce vor decurge din această primă luare de contact și care, sîntem încredințați, nu vor înșela bunele speranțe ale noastre ale tuturor”.

Îndată după aceea, conducerea Institutului Teologic a oferit o gustare în sala de mese a cantinei, la care a luat parte un număr restrîns de invitați.

În seara aceleiași zile — de la Reședința mitropolitană, unde a fost oaspetele Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit *Nicolae* — Prea Sfințitul Episcop *Nicolae* al Aradului s-a îndreptat cu mașina spre eparhia sa, avînd programată pentru ziua următoare o sfințire de biserică a unei parohii din laturile hunedorene.

PARTICIPANT

EXPUNEREA P. C. RECTOR DR. SOFRON VLAD PRIVITOARE LA CONFERINȚA DE LA GÖRLITZ

În zilele de 13—14 noiembrie 1961 a avut loc la Görlitz, în Republica Democrată Germană, o Conferință bisericească.

Din delegația romînă la această conferință a făcut parte și P. C. Prot. stavr. Dr. Sofron Vlad, Rectorul Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu.

În 8 decembrie 1961, P. C. Sa a făcut o dare de seamă asupra acestei conferințe, în aula Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, de față fiind P. C. Traian Belascu, vicarul Arhiepiscopiei Ortodoxe Romîne a Sibiului, P. C. Părinți consilieri, P. C. și D-nii profesori de la Institutul Teologic, funcționari ai Centrului Eparhial, ai Institutului Teologic, precum și studenții teologi.

La Conferința de la Görlitz au participat: Gerald Götting, reprezentantul Președintelui Consiliului de Stat al R.D.G., Seigewasser, secretar de stat pentru Culte al R.D.G., și a.

Prezidiul a fost constituit din: Heinz Willmann, secretarul general al Consiliului de Pace german, Walter Bredendick, Gerhard Lotz, consilier bisericesc suprem, prof. dr. Erich Hertzsch, pastorul Klein Schmeid și Günther Wirth, redactorul șef al ziarului „Neue Zeit”.

La ședință au participat aproximativ 200 teologi germani, profesori și pastori, precum și delegații străine: din R. P. Bulgaria, arhipresviterul Juliev, membru al Consiliului superior bisericesc al Bisericii Ortodoxe Bulgare; din R. S. Cehoslovacia, prof. dr. Jan Michalko, decanul Facultății Evanghelice Modra din Bratislava și pastorul Cihac al Bisericii Fraților Boemi, membru al Secretariatului Conferinței de Pace creștine de la Praga; din R. P. Polonă, dr. Gastpary, din Lodz, Președintele Sinodului Bisericii Evanghelice, și Gerwin, consilier bisericesc din Teschen; din R. P. Romînă, prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu și pastorul Waldemar Keintzel de la Biserica Neagră din Brașov; din Uniunea Sovietică, Arhipresviterul Markevici al Bisericii Ortodoxe Ruse din Potsdam, ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Ruse; din R. P. Ungară, prof. dr. Palfy de la Academia Teologică Evanghelică din Budapesta și prof. dr. Pakozdy, de la Academia Teologică Evanghelică din Debrecin.

În ziua de 13 noiembrie î. m. oaspeții au fost salutați de primarul orașului, doamna Umlauf.

În aceeași zi, la orele 14, a avut loc deschiderea oficială a conferinței, cînd a vorbit prof. Erich Hertzsch. În cadrul ședinței s-au citit două referate de bază. Primul, întocmit de prof. dr. Christoph Hauf de la Universitatea din Leipzig, despre „Raportul creștinilor din R.D.G. față de Stat”, pe

baza analizei textului din Ep. Sf. Apostol Pavel către Romani, cap. XIII, iar al doilea de către prof. de drept internațional de la Universitatea din Halle, dr. Gerhard Reintanz, care s-a ocupat de Tratatul de Pace cu Germania.

La discuții, primul care a luat cuvîntul a fost prof. Gastpary, președintele Sinodului Bisericii Evanghelice din R. P. Polonă, care a accentuat necesitatea încheierii tratatului de pace și rezolvarea problemei Berlinului de Vest. El a spus că polonezii vreau să trăiască în pace cu toți vecinii. Dezvoltă ideea că pacea nu este un scop, ci drumul spre o viață după orînduirea lui Dumnezeu, iar polonezii sînt pentru această pace. Arată că poporul polonez a suferit din partea Germaniei hitleriste, dar el întîmpină rezolvarea problemelor litigioase cu o atitudine iertătoare.

În aceeași zi, după ora 20, a avut loc, în sala mare a hotelului Dresda, o ședință, în cursul căreia forul Prezidiului Consiliului de pace german a răspuns la diferite întrebări care i s-au adresat. Printre cei care i-au pus întrebări a fost și delegatul român, P. C. prof. Dr. Sofron Vlad, Rectorul Institutului Teologic din Sibiu.

În ziua de 14 noiembrie au continuat dezbaterile. În cadrul lor au luat cuvîntul o serie de vorbitori din fiecare delegație străină, deci și delegația romînă.

Pentru a se înțelege mai bine discuțiile de la Görlitz, vorbitorul expune situația care a dus la „Proiectul de pace german”, în jurul căruia s-au desfășurat dezbaterile.

Arată apoi situația anormală care s-a creiat în Berlin din cauza puterilor occidentale, care au împărțit Berlinul în două zone: zona apuseană și zona răsăriteană. Puterile occidentale folosesc zona apuseană a Berlinului pentru agitație, acte de spionaj, de sabotaj, față de R.D.G. și în general pentru învrăjbirea relațiilor internaționale. În această situație Berlinul occidental este ca o suliță înfiptă în inima R.D.G. Evoluția evenimentelor ne arată că se impune o rezolvare cît mai grabnică a problemei Berlinului occidental.

Vorbitorul arată că rezolvarea problemei Berlinului occidental de către cele patru mari puteri nu este numai în interesul germanilor, ci și în interesul tuturor popoarelor iubitoare de pace, care vor să evite un nou război mondial.

Pentru reglementarea problemei celor două Germanii, Camera Populară din R.D.G. a adoptat, în iulie 1961, planul german al păcii, pe care l-a suspus Guvernului și Bundestagului R.F.G. și poporului german din cele două state germane, în vederea unei discuții ample. Acest plan preconizează: 1. Formarea unei comisii de pace compusă din reprezentanți ai parlamentelor și guvernelor celor două Germanii, care să elaboreze propunerile în legătură cu încheierea tratatului de pace; 2. Propunerile trebuie să ducă la îmbunătățirea relațiilor între cele două state germane și la încheierea păcii cu aceste două state germane; 3. Reglementarea situației Berlinului de Vest, căruia să i se acorde statut de oraș liber; 4. Formarea unei Confederații germane pentru evitarea adîncirii prăpastiei din sînul poporului german. Acesta este pe scurt planul german al păcii, care ar avea ca urmare restabilirea păcii în inima Europei și în lume. Aderarea la acest plan de pace a format tema Conferinței de la Görlitz.

Toți cei care au luat cuvîntul la Conferința de la Görlitz au accentuat hotărîrea lor fermă, atît ca creștini, cît și ca cetățeni ai R.D.G., de a sprijini planul german de pace.

Conferința s-a încheiat cu o moțiune adoptată unanim, moțiune care a avut următorul cuprins:

„Mișcați de grija pentru menținerea păcii și avînd în gînd de a aduce o contribuție la asigurarea ei, ne-am întîlnit noi pastorii evanghelici din R.D.G., colaboratori ai Cansilului de Pace german și frații creștini din R. P. Polonă, U.R.S.S., Cehoslovacia, R. P. Romîna, R. P. Ungară și R. P. Bulgară, în Görlitz, pe granița de pace Oder-Neisse, în care se simbolizează pentru noi suma consecințelor pe care le-am tras din declarația de culpabilitate de la Stuttgart din 1945, care ne îndeamnă de a înlăptui voința spre o bună vecinătate. Pace prin încredere și înțelegere, pace prin desțindere și dezarmare. Insulețiți de această voință am discutat noi în Görlitz proiectul de pace al R.D.G. și am găsit în el drumul pe care trebuie să mergem, dacă nu voim să devenim din nou vinovați față de pace. Noi respingem orice tentație de a ocoli obligațiile noastre necondiționate și ne vom opune oricărei încercări de a întrebuița greșit Evanghelia ca ideologie a iredentismului, anticomunismului și de pregătire a unui nou război. Pentru pace astăzi nu mai sînt suficiente numai cuvinte. Ca cetățeni al R.D.G., noi punem la dispoziția statului nostru toate puterile de care are nevoie pentru a putea realiza politica sa de pace. Aceasta este hotărîrea noastră”.

În ziua de 15 noiembrie a. c. delegațiile străine au fost conduse pentru a vizita diferite localități. Delegația romîna și bulgară au vizitat orașul Dresda, cu minunatele lui monumente arhitectonice și muzeul de la Grünesgewölbe, unde sînt expuse rare obiecte de artă începînd din sec. XVI.

La Erfurt au vizitat mănăstirea augustiniană, unde s-a format Luther ca teolog și unde se păstrează camera lui Luther. Biserica de aici a fost distrusă în timpul războiului, iar în subsolul ei și-au găsit moartea 267 oameni, în frunte cu pastorul.

De la Erfurt au mers la Weimar, iar de acolo la Buchenwald, unde a fost unul din lagărele naziste de concentrare.

Vorbitorul arată că abia acolo și-a putut da seama de ce au fost în stare să facă naziștii. Cele mai sălbatice metode de exterminare au fost întrebuițate sub conducerea doctorului Sommers. Se păstrează și astăzi acest lagăr, ca document pentru cei care vor să se convingă ce a însemnat și ce înseamnă nazismul. Lagărul se întindea pe 76 hectare, era înconjurat cu sîrmă ghimpată (în care era introdus curent electric de 380 volți) și avea 22 turnuri de pază. Arată că în această sîrmă și-au găsit moartea o mulțime de deținuți, unii împinși spre ea, iar alții se aruncau în ea din cauza terorii care domnea în lagăr. Fiecare petec de pămînt din acest lagăr este stropit cu sînge.

Au vizitat apoi Wartburgul, cu minunate monumente de artă, iar apoi s-au îndreptat spre Leipzig. De la Leipzig au mers la Berlin, unde s-au întîlnit toate delegațiile străine. Acolo, sub președinția Dlui G. Götting a avut loc o recepție. Duminică 19 noiembrie a. c. s-a oficiat în Domul din Berlin slujba ecumenică. Au vizitat apoi monumentele eroilor sovietici,

foarte impunătoare și sugestive, apoi muzeul de antichități, sediul Uniunii Creștin-Democrate, unde au avut convorbiri cu secretarul și cu unii membri ai Uniunii.

Ruinele Berlinului vorbesc de dezastrul care a fost, ele sînt o instructivă pagină dintr-un manual de istorie contemporană. Prima impresie pe care vizitatorul o înregistrează chiar atunci cînd examinează fugar strada berlineză este aceea a vitalității, a unei note de optimism exprimată în mulțimea noilor construcții și a șantierelor pe care munca nu conținește. Vezi kilometri întregi de ziduri proaspete. Totdeauna zidurile proaspete și șantierele în plină activitate arată încrederea în ziua de mîine.

Această încredere s-a putut distinge pretutindeni pe unde delegații au călătorit în R.D.G. Germanii din R.D.G. nu mai vreau să se repete cele petrecute între 1940—1945. Ei vor pace, ei sînt pentru armonie cu vecinii, pentru ca împreună să lupte pentru binele și progresul omenirii.

La 23 noiembrie a. c. delegația romînă a părăsit Berlinul, îndreptîndu-se spre patrie.

La sfîrșit, vorbitorul a prezentat materiale documentare, care să întregască expunerea răsplătită cu vii aplauze. S-a manifestat și prin aceasta hotărîrea auditoriului de a lupta și mai activ pentru întărirea păcii.

Diacon CONSTANTIN VOICU

PE DRUMUL SIGUR AL PĂCII

Succesul strălucit al Adunării pancreștine pentru pace de la Praga din iunie 1961 a avut ecouri largi în lume. Astfel Mișcarea creștină pentru pace devenea un factor ecumenist creștin de deosebită importanță.

Electele ei au fost susținute și la conferința panortodoxă de la Rhodos, din 24 septembrie—1 octombrie 1961. Acolo, cei 130 delegați, dintre care 43 ierarhi din toate Bisericile ortodoxe autocefale, împreună cu delegați eterodocși (coptici, etiopieni, armeni și iacoviți) și cu cei anglicani, metodiști episcopali și vechi catolici, împreună cu observatorii de la Consiliul ecumenist al bisericilor de la Geneva, au aflat de la I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și de la I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Moscova despre problema păcii tratată creștinește la adunarea pancreștină de la Praga. Astfel, și între problemele panortodoxe a fost inclusă și cea a păcii mondiale (vezi Cesky Zpas nr. 42—43, Praga 1961).

Cu aceste ecouri s-a ocupat apoi, între 25—29 oct. 1961, la Praga, ședința Comitetului de lucru al Mișcării — cuprinzînd 16 membri permanenți, dintre care 10 din răsărit și 6 din Apus — sub președinția decanului J. Hromadka.

Referatul consilierului H. Kloppenburg de la Dortmund și al lui K. Toth de la Budapesta a oferit un succint și totuși amănunțit conspect asupra vocilor din presa mondială despre adunarea pancreștină pentru pace, constatînd că înafară de unele voci critice, pe bază de informații greșite, în genere aprecierile sînt pozitive. La alte lămuriri au contribuit și membrii Mișcării, participînd la întruniri creștine din Canada, Japonia, Polonia și din alte locuri.

A urmat apoi conferința decanului Hromadka, despre: „Datoria lucrării creștine pentru pace”, subliniind necesitatea accentuării temelor creștine

în problema dezarmării, a combaterii experiențelor cu arme nucleare, a lichidării colonialismului și a rezolvării problemei germane, pentru că Evanghelia înșasi este o chemare imperativă la pace. De aceea trebuie înlăturat abuzul cu creștinismul, săvârșit de militaristii și revanșarzii vestgermani și americani.

Secretarul general al Mișcării, J. Ondra, a prezentat apoi referatul resortului său, care include și 5 secretari regionali, propunând totodată sporirea filialelor Mișcării în variate țări apusene. Totodată s-a fixat și planul de lucru al ședințelor pentru anul 1962 și participarea la variate întruniri pacifiste. A fost aprobat și bugetul Mișcării, care prezintă un excedent de 216.000 coroane cehoslovace.

Apoi comitetul a cercetat și aprobat: Statutul de organizare al Mișcării creștine pentru pace de la Praga, în care este subliniat scopul special al Mișcării de a contribui neconținut, prin membrii săi, la asigurarea păcii mondiale.

În rezoluția finală se constată succesul întrunirii pancreștine din iunie 1961, care însă obligă Mișcarea ca să-și înmulțească străduințele, pentru că mai sînt încă creștini apuseni care cad pradă teologiei militariste, protivnice învățaturii Sf. Evangheliei. Deci Mișcarea se va strădui să contribuie la înlăturarea piedecilor ce mai stau în calea înțelegerilor internaționale, ca să slăbească tensiunea și să fie rezolvate pe calea tratativelor toate problemele în litîgiu (ca: dezarmarea, experiențele cu arme nucleare, colonialismul și problema germană). La aceasta cheamă Evanghelia Domnului pe toți creștinii cinstiți din lume, aducîndu-le aminte de răspunderea ce o are fiecare pentru viața semenului său. (Rezoluția în Cesky Zapas nr. 44, 1961).

În continuare, delegații Mișcării creștine pentru pace participă la congresul al 3-lea al Consiliului ecumenist al bisericilor de la Geneva, întrunit la Delhi-India, între 18 noiembrie—6 decembrie 1961, și susțin cu aceeași însuflețire, în fața celor 1137 delegați, aceleași probleme ale păcii, din punct de vedere creștin. Ei le vor prezenta în cadrul celor 3 teme și anume: Mărturia Bisericii, slujba Bisericii și unitatea Bisericii, tratate de teologii evanghelici din India, Tokio și Chicago, după cuvîntul inaugural rostit de episcopul luteran german G. Noth. Astfel și observatorii catolici (olandez, francez, american și doi indieni) vor auzi direct despre problemele Mișcării creștine pentru pace.

Astfel creștinul cinstit va putea fi mulțumit că chemarea îngerească de la ieslea Domnului Iisus, din noaptea de Crăciun, se lasă tot mai stăruitor auzită pentru creștinii din întreaga lume și către cei încă nelămuriți, pentru ca să fie „pace pe pămînt și bunăvoință între oameni”!

Prof. M. ȘESAN

BISERICA CEHOSLOVACĂ ARE UN NOU PATRIARH. În Republica Socialistă Cehoslovacă există din 1921 Biserica cehoslovacă, în frunte cu un patriarh și 5 episcopi, avînd 800.000 credincioși. (Vezi și Mitropolia Ardealului 11/12, 1960, p. 940). Dorind să fie o comunitate activă creștină pentru binele comun al credincioșilor, ea caută să-și însușească principiul Trinității divine, spre a putea intra în comunitatea ecumenistă a Bisericilor evanghelice. O susțin teologii Trtik, Simsa, Kanak, Manek, apoi liturgul Picha cu o nouă ediție a Liturghierului, care cuprinde multe elemente din creștinismul primar, și alții. Iar episcopul M. Novak participă activ la străduințele pentru pace ale Mișcării creștine de la Praga. În aceste împrejurări, la 27 oct. 1961 s-a întrunit al 5-lea sobor al Bisericii, la care a fost susținută amplu problema păcii. Apoi la 28 oct. a fost ales ca nou patriarh însuși activistul păcii M. Novak, iar în Duminica din 29 oct. i s-a făcut instalarea, la slujba specială de după masă. Cu această ocazie au luat cuvîntul și dintre delegații ortodocși și anume: I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim din Moscova în numele Mișcării creștine pentru pace, I. P. Sf. Mitropolit Ioan de Praga pentru Mitropolia ortodoxă cehoslovacă și prof. M. Šesan în numele prieteniei creștine (Rev. Cesky Zpas, nr. 42—44, Praga, 1961).

BISERICILE REFORMATE DIN FRANȚA și-au serbat în mai 1959 al 4-lea centenar de la constituirea lor. Cu această ocazie a fost publicat un

număr special din revista „Le protestant illustré” cu un conspect al întregii activități, care are un caracter mai mult creștin social. Prin secretarul lor general, P. Conord, aceste biserici participă oficial la lucrările Mișcării creștine pentru pace de la Praga, susținînd și din partea lor condițiile conviețuirii umane, prin încetarea exploziilor cu arme nucleare, combaterea războiului din Algeria, încetarea sistemului colonial, pentru a asigura pace și pîine pentru toți.

ICONOGRAFIA ORTODOXĂ ÎN ATENȚIE PROTESTANTĂ. E cunoscut faptul că în tezele protestante nu este loc pentru concepția icoanelor bisericești. De aceea, în cadrul contactelor actuale dintre ortodocși și luteranii germani, problema sf. icoane ortodoxe devine o problemă pentru protestanți. La lămurirea ei stăruie prof. Konrad Onasch de la Universitatea din Halle, care publică acum marea lucrare: Icoanele, pe 400 pagini și cu 151 ilustrații în culori. În această carte autorul prezintă cititorilor săi problema sf. icoane, pentru a înlătura multe erori de apreciere din partea lor, arătînd că sf. icoane ortodoxe sînt un fel de mijlocitor între „dincolo” (sfînt) și „dincoace” (credincios), în strînsă legătură cu întruparea Mîntuitorului. Deci nu este cazul unor simple adorări de chipuri, ci de un complex teologic lămurit (Demokrat nr. 262, Rostock, din 10 noiembrie 1961).

REVISTA CEHA „ACTA COME-NIANA”, care apare la Praga de 20 de ani, acordă (în numărul 2 pe

1961) atenție deosebită contribuției românești la cunoașterea și lămurirea pedagogiei lui Ioan Amos Comenius. Astfel prof. Zd. Wittoch recenzează amplu ediția: J. A. Komensky, Texte alese, îngrijită de prof. S. Stoian și I. Antochi, București 1958 (p. 241 și 246—248), precum și cercetările prof. M. Șesan, „Comenius și Români”, publicate în Mitropolia Ardealului, nr. 3/4, 1959 (p. 248).

„REVISTA CREȘTINĂ”, publicația Facultății teologice Comenius (evangelice) din Praga (Krestanska Revue), are în cele 12 numere anuale un cuprins bogat de teme teologice actuale. Numerele 2—7 pe 1961 se ocupă pe larg și cu problema păcii, legată de întrunirile creștine de la Nyborg-Danemarca, Puidoux de la Paris, adunarea pancreștină de la Praga din iunie 1961, de conferința panortodoxă de la Rhodos și congresul al treilea ecumenist de la New-Delhi, din India, citind și vocile unora dintre colaboratori ca tipice pentru opera păcii, ca imperativ pentru creștini.

CREȘTINISMUL ÎN CEHOSLOVACIA este o chestiune viu discutată de cercetătorii actuali, împărțiți confesional. Astfel Păr. prot. J. Leixner subliniază în revista „Hlas Pravoslavi” (Glasul Ortodoxiei), a Mitropoliei ortodoxe cehoslovace, importanța misiunii apostolilor slavilor Constantin și Metodie pentru încreștinarea ceho-moravilor și a slovaciilor, după ce încercarea de misiune latină a eșuat, precum o mărturisea însuși principele Rastislav (Nr. 8, 1961). Iar urmele acestui slavonism ortodox se pot constata pînă la Ieronim de Praga, prietenul lui Ioan Hus, o constată Păr. M. Muzik (Hlas 9, 1961).

În schimb, catolicul ceh J. Cibulka inventează tot felul de explicații spre a justifica încreștinarea deplină mai

veche în rit latin. El subliniază astfel, împotriva tuturor informațiilor istorice, „reușita pașnică și amabilă” a misiunii bavazere, care a urmat după eșecul celei iroscote, în legătură cu sinodul de la Dunăre din 794, ținut de Carol cel Mare. Ca argument îi servește tocmai lipsa de informație în această privință, care ar sugera o încreștinare domoală (Krestanska Revue 3, Praga 1961, p. 86).

Dar cehul evanghelic Al. Havranek, făcînd critica tezelor de mai sus (în Krestanska Revue 3—5, 1961), și luînd în considerare cercetările lui R. Turek, I. Borkovsky, V. Mancl, F. Bartoš și ale altora, față de rezultatele vechi ale slavistului J. Dobrovsky, constată cinci posibilități de prezentare a problemei: 1. Teza sceptică despre încreștinarea tîrzie a lui Spytihnev, fiul lui Borivoi, cneaz ceh, pe la 890; — 2. Teza majorității, că creștinismul latin nu s-a încetățenit în Cehia prin încreștinarea silnică a celor 14 boierinași cehi la Regensburg, în 845, ci abia după botezul lui Borivoi prin Metodie, în 874; — 3. Teza negativă, că Metodie nu l-a botezat pe Borivoi; — 4. Teza latinistă despre încreștinarea cehilor în rit latin încă înainte de venirea fraților Constantin și Metodie în Moravia, în 863; — 5. Teza germanistă, că cehii s-au încreștinat după botezul boierinașilor la Regensburg în 845. Problema necesită încă mult studiu și adîncire ca să se poate spune un cuvînt definitiv în chestiune.

CONCEPȚIA DESPRE BISERICĂ ȘI VATICANUL. Între problemele de discutat pentru conciliul papal anunțat pentru 1962 se află și cea privitoare la formula dogmatică despre Biserică. Deși se pare lucru curios că tocmai această temă nu a fost formulată de Biserica romano-catolică, totuși ea este, pentru că ultimul conciliu de reformă, cel tridentin, dintre

1545 și 1563, socotea problema Bisericii atât de firească, încît nu i-a aflat necesitatea de a-i formula și o dogmă. Pe atunci, accentul contrareformei papale cădea pe combaterea protestantismului. Abia ulterior, cînd în veacurile următoare catolicismul papal trebuia să se lămurească față de stăruințele evanghelicilor luterani și calvini, el constată nevoia acestei definiții dogmatice, care să nu mai fie doar un ecou al poziției apologetice sau polemice contra evanghelicilor. Cu problema urma să se ocupe primul conciliu de la Vatican, din 1869, dar el s-a oprit numai la „cap” și a definit dogma infailibilității papale, fără a lua în privire și reforma la „trup”. Totuși unii teologi rom.-catolici din veacul XIX au căutat să dea o definiție din punct de vedere intern bisericesc, vorbind despre trupul mistic al lui Hristos, cum încearcă Möhler, Scheeben și Newman. Tezele lor au fost reluate de Guardini. Abia de la enciclica papală „Mystici corporis” din 1943 se acordă atenție deosebită oficială problemei eclesiologice din punct de vedere romano-catolic. Se pune mai ales întrebarea dacă e membru al Bisericii un creștin de altă confesiune, pentru că principiul vechi de exclusivitate „extra ecclesiam nulla salus” este interpretat variat și cu diverse accentuări. Totuși, însuși Vaticanul a intervenit contra explicării ei discriminatorii, dorind să-i înglobeze măcar periferic pe toți creștinii de altă confesiune, cînd în 1949 l-a condamnat ca eretic pe americanul iezuit P. L. Feeny de la Colegiul din Boston, care afirma accentuat că la mîntuire ajung exclusiv numai creștinii de credință romano-catolică. Deși se menține afirmația că romano-catolicismul mîntuiește cu siguranță, totuși, din motive unioniste, se lasă porțița deschisă, lateral, și pentru cei de altă confesiune creștină. Deci problema

necesită o lămurire oficială, conciliară, dacă nu papală.

IN PROBLEMA CIRILOMETODIANĂ, un argument catolicizant îl constituie teza despre „Liturgia Sf. Petru”, care ar fi fost folosită de frații apostoli Constantin și Metodie, după cum crede și Bujnoch J., *Leben und Wirken der Slaven Apostol*, Graz 1958. Cu aceasta se ocupă recent Drah. Soukupova, în revista Bisericii cehoslovace: „Nabojenska Revue” (5, Praga 1961, p. 208—215), arătînd că problema este foarte problematică, deoarece chiar H. Codrington și J. Hanssens, care s-au ocupat cu ea, îi recunosc la bază o formă bizantină. Dar catolicul ceh Vașița J., pornind de la Foile de la Kiev, construiește o teorie după care Liturgia Sf. Petru ar fi fost o missă romană a Sf. Grigorie Dialogul, folosită în regiunile ilirice și în Gruzia. Frații ar fi cunoscut-o în 880 la Roma și ar fi tradus-o în slavonă, dacă nu chiar mai înainte, încă la Salonic. Despre ea ar vorbi și Viața Sf. Metodie în cap. XI și deci încă frații ar fi realizat trecerea slavilor de la ritul grecesc la cel latin. În acest scop Vașița utilizează unele indicații de la Vajs, Uspenski, Brightman și Syrku, fiind acceptat de Skarka, Kadlec și de Cibulka (vezi în Studii rev. de istorie 3, 1961).

Dar autoarea constată că Foile de la Kiev nu sînt o completare latinizantă la liturgia slavonă „petrină”, mai ales că episcopatul latin german imputa mereu lui Metodie, încă în 881, că nu se ține de doctrina romană și de aceea a fost condamnat ca eretic. Apoi folosirea Liturghiei petrine nu este dovedită în Gruzia. Deci totul nu este decît o teorie abil construită ca să acopere primatul ritului răsăritean în Moravia din timpul Fraților apostoli. În plus, despre această liturghie nu a rămas nici o urmă directă în redacție gruzină sau slavă. Dacă papa

dorea o liturghie romană, din capul locului putea obliga pe misionari să o traducă din Missa romană existentă și nu pe ocolite. Ritul răsăritean a fost combătut abia de Viking, după moartea lui Metodie în 885 (vezi și Mitropolia Ardealului 1/3, 1961). Insași continuarea ritului slavon în veacul XI la Mănăstirea Sazava nu ar

avea explicație. Foile de la Praga dovedesc prioritatea ritului răsăritean în Moravia și Cehia. În ce privește Liturghia Sf. Petru, ea provine de la Sf. Grigorie Dialogul și are la bază Liturghia Sf. Iacob, cuprinzând 7 rugăciuni latine, iar 27 rugăciuni de proveniență răsăriteană.

M. ȘESAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu